Coperta i *Andrei Olsufiev*

Jules romains
oameni de bună-voinţă

ROMAN II

CRIMA LUi QUiNETTE

TRADUCERE DE GRIGORE STURDZA

1970

EDITURA M I N- E R V A BUCUREŞTI

MAUIUCE EZZELIN CITEŞTE /IAKUL

Juliette Ezzelin tocmai isprăveşte să aşeze pe masă cele trebuitoare pentru micul-dejun. Soţul ei citeşte ziarul pe care portăreasa i-1 aduce în fiecare dimineaţă o dată cu laptele. Şi-a făcut toaleta. După ce-şi va lua cafeaua cu lapte şi cele două felii de pîine cu unt, adică peste un sfert de oră, va pleca la birou.

Părul său, pe care îl poartă destul de lung şi-1 piaptănă cu îngrijire, fixîndu-1 cu puţin cosmetic, e de un gălbui veşted si cu diferite tonuri. Ochii-i sînt ele un albastru spălăcit ; chipul lui pare amorf, cu toate că unele trăsături sînt. accentuate. La alţii, o bărbie ca a lui ar părea „voluntară". La el nu-i decît o proeminenţă fără nici un rost, pe care un copil ar avea poftă să o tragă ca pe-o barbă. Nasul lui pe o altă faţă ar fi îndrăzneţ şi senzual. Pe-a lui, e indiscret. Te sileşte să te gîndeşti că nasul e un organ care smioreăie si pe care trebuie să-1 sufli zgomotos din cînd în cînd, batista în-tîrziind apoi o secundă ca să cureţe interiorul fiecărei nări.

Se numeşte Maurice. Juliette are oroare de acest pronume care i-a displăcut probabil întotdeauna — cel puţin aşa crede —, dar căruia nu-i simte cu adevărat urîţenia decît acum, după ce s-a măritat. Pentru ea pronumele acesta evocă o culoare, una din cele mai neplăcute pe care şi-o poate închipui, aceea pe care o ai în minte cînd vorbeşti de un păr roşu ca morcovul. Prenumele Maurice ar trebui să fie rezervat roşcovanilor acelora neisprăviţi, cu pielea plină de pistrui şi care par puţin cam aiuriţi. Juliette recunoaşte că părul soţului ei nu-i roşcovan. Dar asta n-o mulţumeşte. Ca şi cum ar căuta în dosul blondului searbăd, roşul acela de culoarea morcovului pe care n-ar avea curajul să-1 afişeze. „Maurice" o mai face să se gîndească şi la „Jocrisse" [1] la un Jocrisse împăcat cu viaţa, dar fără vervă, la vreun cavaler de onoare care se agită să distreze comesenii. Aici iarăşi e destul de corectă să recunoască, în sinea-i, că soţul ei nu întruchipează personajul acesta. Cel mult e ridicol. E bucuros că trăieşte, nici mai mult nici mai puţin, şi are uneori o privire destul de tristă. E prea timid ca să aibă pretenţia de a-i amuza pe ceilalţi.

[1] Personaj din vechile farse, prostănac care se lasă păcălit.

Maurice Ezzelin citeşte cu atenţie ziarul. Cele douăzeci de minute pe care le acordă acestei ocupaţii, în fiecare dimineaţă, alcătuiesc, cu ajutorul " cafelei cu lapte şi al tartinelor, una din clipele bune ale .zilei. (Continuă să citească în drum spre birou, dar nu cu aceeaşi linişte, nici cu aceeaşi plăcere. Păstrează pentru timpul parcursului fragmentele de' articole fără interes, notiţele, arvun-* ţurîle.)

Fără îndoială, acest fel de lectură îi convine. Dar poate mai caută într-asta şi un sprijin împotriva lui însuşi. Cu cît înaintează în vîrstă, cu atît evită să rămînă singur cu gîndurile lui. La birou îl protejează cînd lucrul, cînd conversaţia colegilor. A băgat de seamă că adesea cărţile îl întristează. Dacă vreuna izbuteşte să-1 distreze, multe altele îl readuc la idei pe care ar vrea să Ic n i f,o, cărora le dă chiar o precizie supărătoare, o dureroasă evidenţă (de asemenea o licărire de fatalitate, în viziunea şi presentimentele lui în privinţa viitorului).

I se întîmplă să-i citească cu glas tare Jullettei un pasaj din ziar. Ei nu-i place obiceiul acesta pe care şi 1-a luat el. Găseşte că citeşte prost, cu un zel cam nerod, ca şi cum ar avea de-a face cu texte importante. Ghinionul lui e că subliniază cu intonaţia cea mai respectuoasă clişeul cel mal nefericit. Şi apoi are o voce prea puţin consistentă, slabă, pe care o banalizează şi mai mult o urmă de accent parizian. „O voce de subaltern", se gîn.-

deşte Juliette. Face în aşa fel, încît să asculte cit mai puţin.

Şi asta nu pentru că ar vrea să se pună în valoare şi nici pentru că ar considera de un interes ' capital fiecare bucată pe "care o citeşte. Dar se teme tot timpul că Juliette se plictiseşte. Crede că

una din datoriile lui e să nu tacă atunci cînd sînt împreună. Chiar dacă ştirile din ziar nu sînt pasionante, ele fac, în tot cazul, cît ceea ce Maurice Ezzelin ar povesti din capul lui. Cu atît mai mult, cu cît e nevoie să străluceşti într-o conversaţie în care interlocutorul abia răspunde. De altminteri, adesea, cînd e vorba de un fapt divers, se mulţumeşte să rezume ceea ce a citit sau să formule/e vreo două reflecţii scurte.

— în ce zi sîntem azi ? întreabă Juliette,

— Luni, doar ştii prea bine. Luni 12 octombrie.

— Aşa-i.

Se gîndeşte la cartea ei, care i-a fost făgăduită pentru azi. Dar nu-şi mai aminteşte dacă legătorul i-a spus să vină la aceeaşi oră ca şi atunci, sau mai tîrziu, în cursul zilei. Se va duce în dimineaţa asta. Pentru nimic în lume h-ar fi vrut să meargă seara în prăvălia aceea. Dacă ar aştepta pînă mîine dimineaţă, ar fi ispitită sa-şi amîne iar demersul. Pînă la v:rmă n-ar mai avea curajul să-1 înfrunte pe legătorul acela cu ochii înfundaţi. Dar unde stă oare ? A uitat să se uite la numele străzii. N-are importanţă. Cînd va ajunge la staţia Ave-nue de Suffren, se va orienta uşor.

— E uimitor cum se contrazic martorii.

— Ce-ai spus ?

— In afacerea trenului însîngerat. Ieri nu era. vorba decît de un bărbat blond, care s-ar fi urcat în compartimentul lui Leuthreau, la plecarea din Paris, şi care ar fi coborît, după ce 1-a asasinat pe primar, la Montereau, după miezul nopţii. Astăzi, nu mai *e* bărbatul blond. Toţi au văzut pe cineva. Dar n-au văzut doi acelaşi lucru.

Abia ridicînd pleoapele, Juliette se uită la bietul băiat care vorbeşte de trenul însîngerat, printre aburii cafelei cu lapte. Nici chiar vulgaritatea aceasta de a se complace în dări de seamă despre crime nu~i lipseşte.

— Ia te uită ! In definitiv, nu e departe de aici.

- Ce spui ?

- Ba, totuşi, destul de departe, în strada Dail-loud, la Vaugirard. Asta mai dovedeşte şi cît de puţin se ocupă oamenii de tine,-afară de cînd vor să te necăjească.

„...S-a descoperit ieri seară, în baraca de care am vorbit, în partea de jos a scării, lingă uşă, cadavrul unei femei în vîrstă de vreo cincizeci de ani. Moartea a avut loc cu o săptămînă în urmă. Un, examen al corpului a dovedit curînd că e vorba de un asasinat. Ucigaşul s-a slujit, după toate indiciile, în acelaşi timp de o armă contondentă şi de o armă ascuţită. De altminteri, un cuţit purtînd urme de sînge a fost găsit Ungă cadavru. Defuncta, care trăia singură, avea tot felul de îndeletniciri vagi. Se ocupa cu traficul de recipife ale Muntelui de Pietate. Dădea şi în cărţi. Poate mai avea şi alte resurse, şi mai puţin recomandabile, în baracă se a/fa o oarecare cantitate de *argintărie curentă, îndeosebi tacîmuri* ar-*gintate legate în pachete de* c/te *douăsprezece. Cu toate că furtul pare să fi fost mobilul crimei, făptaşul* n-a găsit CM caîe să za *această pradă. S-a mulţumit poate cu banii lichizi, la care a adăugat cîteva obiecte deosebit de preţioase. Asta dacă nu cumva o fi fost deranjat şi* a *trebuit să fugă înainte de a-şi fi săvîrşit tot jaful.*

E de mirare că n-a fost descoperită crima mai curînd. Fără să primească vizite dese, baraca era totuşi destul de frecventată. Cum se face că nici vizitatorii, nici vecinii n-au fost izbiţi de o atît de neobişnuit de lungă absenţă ? Se pare că miorlăiturile unei pisici, rămase în baracă, au atras în cele din urmă atenţia vecinilor şi i-au decis să anunţe poliţia."

Juliette n-a ascultat. Spune :

— Vezi să nu întîrzii la serviciu.

— Da. Ai dreptate.

împătureşte ziarul, o sărută pe Juliette, care încearcă să-şi ferească buzele; apoi se grăbeşte să iasă.

II

ZARVA MARE LA QUINETXE

Julîette soseşte în faţa prăvăliei legătorului, fără să fi simţit nevoia să iasă din starea de semi-

somnolenţâ dureroasă în care, de doua luni, de cînd se tct răsuceşte în ea, sufletul ei a găsit, în sfîrşit, o poziţie comoda.
După o scurtă ezitare, pune mîna pe clanţa uşii. Dar uşa rezistă. Prăvălia e închisă. Juliette se miră, se dă un pas înapoi pe trotuar, priveşte faţada.
Dar iată că uşa se întredeschide. Chipul legătorului bărbos- apare. Pe furiş, la început, şi bănuitor. Apoi recunoaşte pe tînăra femeie, se luminează, surîde.
— Iertaţi-mă, doamnă. Făceam ordine în prăvălie. Trăsesem zăvorul.
O ia înainte, strînge un ziar care stătea larg deschis pe masa principală, trece de cealaltă parte a mesei, şi rămîne cîteva clipe cu spatele ca şi
11
cum ar fi vrut să caute ceva pe rafturi, apoi în dulăpiorul cu geam. Şopteşte :
— Cartea dumneavoastră... cartea dumneavoastră... Dar...
Se întoarce, simţind că-şi recapătă sîngele rece : •— Dar... pentru cînd v-o făgăduisem, doamnă ?
•— Pentru azi... .— Pentru azi-dimineaţă ?
— Mi se pare.
— De altminteri, chiar dacă n-aţi fi venit decît diseară, tot n-ar fi fost gata. N-am obiceiul să nu mă ţin de cuvînt. Am avut însă mai multe neplăceri. Sînt dezolat.
„Nu văd nicăieri cartea mea, se gîhdeşte Juliette. Nu mri e aici. Ce-a făcut cu ea?" Ar vrea să-1 întrebe pe legător fără să-1 jignească. El urmează :
— Azi sîntem luni. Mă voi strădui s-o termin pînă poimîine dimineaţă. Şl dacă-mi lăsaţi adresa, v-aş trimite-o acasă, ceea ce v-ar scuti de un. nou deranj.
Juliette se tulbură :
— De fapt... aş fi avut nevoie de carte imediat. Mai că aş prefera să mi-o daţi înapoi.
— Dar, doamnă, replică tacticos Quinette, presupun -că de cartea legată aveţi nevoie. Nici unul din confraţii mei, nici unul, repet, n-ar putea să v-o lege pînă miercuri. De altminteri, am şi început să lucrez la ea.
— Nu i s-a întâmplat nimic cărţii, nu-i aşa ?
— Nu, nu, doamnă. V-aş arăta-o bucuros, ca să vă liniştesc. Dar în momentul acesta e sub o presă specială ; nu trebuie atinsă înainte de a se prinde cleiul.
— Bine, domnule. Asta-i situaţia. Voi trece atunci miercuri dimineaţă. Sau voi trimite pe cineva. La revedere, domnule.
Quinette, rămas singur, îşi face reproşuri nedesluşite. Nu din pricină că ar fi foarte nemulţumit de sine. A fost bine inspirat ca a deschis uşa, deşi îşi spusese mai întîi că n-o să dea semn de viaţă. Şi-a recăpătat îndată stăpînirea de sine şi n-a manifestat — pe cît crede, nici chiar la început •— o tulburare prea suspectă. Dar asta nu-i mare ispravă. Ar fi trebuit să născocească ceva mai grozav. Ce anume ? nu ştie nici el. Bunul-simţ îi, sugerează, fireşte, că, în împrejurări ca acelea în care se află, singura problemă e să îndepărtezi primejdia actuală, aceea care te şi apasă pe umeri. Orice pretenţie de-a complica situaţia, de-a adăuga riscurilor dobîndite pe acelea ale unei aventuri noi, oricare ar fi ea, ar părea aproape o nebunie. Dar presimte, de asemenea, un întreg sistem de viaţă, în care regula primordială ar fi să nu se dea în lături de la nici o experienţă, de îndată ce este teoretic posibilă, şi de îndată ce întîmplarea i-a oferit prilejul s-o trăiască. Această comportare
13
s-ar lega de o vedere generală asupra lucrurilor, de un mit al „omului superior", pe care Quirţette nu izbuteşte să şi-1 alcătuiască, pe care abia îl ghiceşte, străbătînd prin negura minţii, pe cît de strălucit pe atît de schimbător. Dar mai cu seamă s-ar identifica, în străfundul fiinţei, cu impresia unor resurse constante. Şi-ar găsi recompensa nemijlocită în însăşi tensiunea pe care ai resimţi-o în fiecare clipă. Orice urmă de plictiseală s-ar spulbera chiar mai înainte să se înfiripe. în aşa măsură, încît succesul final ar apărea ca o eventualitate secundară, ca un fel de probă prin numărul nouă, exterioară operaţiei însăşi, a cărei valabilitate se mărgineşte s-o recunoască.
Printre intuiţiile acestea fugitive, izolează cîteva idei mai limpezi : mai întîi, pe aceea că în viaţa de toate zilele, pe care o accepţi din obişnuinţă, îţi petreci timpul îrnpiedicîndu-te de a continua acţiuni care sînt începute ; şi că faci asta fără vreun motiv plauzibil, din simplă laşitate sau din neîncredere faţă de tine ; că, procedînd astfel, comiţi mereu asupra ta însuţi un fel de sabotaj, ca

un om care s-ar plimba prin grădină secerînd toate capetele care se ridică, tulpinile cele mai producătoare. O femeie vine la tine pentru a doua oară. E tînără şi frumoasă. Nu-i nevoie să ai un plan dinainte stabilit, nici vreun scop oarecare. Dar nu-i permis s-o laşi să plece fără să fi făcut nimic ca să te îndrepţi către un scop. Dacă ai vrea să te scuzi spunîndu-ţi, de pildă, că eşti amestecat

într-o afacere criminală despre care ziarele vorbesc în dimineaţa asta, şi că ai nevoie de toată prezenţa de spirit şi de toate resursele minţii pentru a evita ca poliţiştii să-ţi bată la uşă peste cîteva ore, sau chiar peste o oră, şi să te întrebe ce caută la dumneata o anumită ladă ascunsă în cămăruţa din fund, ar însemna doar să mărturiseşti că nu eşti mai breaz decît altul.
Quinette găseşte o comparaţie care îl ajută să-şi limpezească ideile. Unii comercianţi se tem mereu să nu fie copleşiţi de comenzi, alţii, dimpotrivă, au ca principiu să nu refuze niciodată o comandă, orice s-ar întîmpla. Vor şti să facă faţă împrejurării. Toată lumea, pînă la urmă, va fi servită. Oamenii aceştia practică un fel de eroism comercial. Quinette, comerciant de ocazie, nu apreciază pentru uzul propriu un eroism de felul acesta. Dar ceea ce năzuieşte e, de bună seamă, o transpunere a lui pe un plan mai înalt.
în momentul acesta, se gîndeşte la centura Herculex. Surîde cu un fel de indulgenţă suspectă care se aplică deopotrivă centurii Herculex silui. E conştient de faptul că se bucură în dimineaţa aceasta de o sănătate intelectuală care-i îngăduie să fie tolerant aşa cum este un guvern puternic. Ce-1 costă să acorde aparatului acestuia, devenit familiar, o încredere nelipsită de un pic de ironie ? Nu cunoaşte nevoia aceea a marilor certitudini pe care o resimţi cînd eşti prada îndoielilor, a disperării. Cu atît mai bine dacă centura con-
tribuie, întrucîtva, la vitalitatea pe care o resimte. Dacă nu contribuie cu nimic, la ce bun să-ţi mai baţi capul ? Ea joacă, la fel ca oricare alt obiect, rolul ei de fetiş. In unele cazuri, să cunoşti adevărul cu precizie e tot ce poate fi mai important. Cea mai mică posibilitate de eroare trebuie eliminată cu străşnicie. Altminteri, eşti un prost sau un leneş ; şi evenimentele nu vor întîrzia să te pedepsească, în alte cazuri, iluzia n-are nici o gravitate. Ea poate chiar să te distreze, să-ţi ţină de urît, să te ajute ca un pahar de vin sau o ţigară. (Quinette nu fumează şi nici nu-i băutor. Leacul lui preferat rămîne tot iluzia înţeleasă în felul acesta.) Ceea ce contează e să ştii să deosebeşti cazurile.
Toate aceste reflecţii n-au durat trei minute. Legătorul a împins din nou zăvorul şi se întoarce în camera din fund. Surescitarea în care se află, şi care pentru moment ia înfăţişarea unei exuberanţe de idei îndrăzneţe, e urmarea emoţiei foarte vii pe care a avut-b âzi-dimineaţă.
A ieşit puţin înainte de ora opt ca să-şi facă obişnuitele cumpărături. A luat ziarul. Cît timp a fost pe stradă, s-a mulţumit doar să-1 parcurgă, cuprins, ca în fiecare dimineaţă, de grija de a vedea ivindu-se printre ştiri „fapta" încă ascunsă. Articolul i-a scăpat, ceea ce-1 miră acum. Fără

îndoială, datorită, în oarecare măsură, spaţiului considerabil pe care-1 ocupă în ziare asasinatul din trenul de Bourgogne. (Afacerea aceasta, de altminteri, îl interesează pe Quinette în multe privinţe.) Şi apoi, de la o zi la alta, începea să se statornicească în mintea lui credinţa, întru nimic îndreptăţită, că lucrurile ar putea rămîne în starea în care sînt. Ca şi cum fapta ascunsă ar renunţa să mai iasă, s-ar înfunda în'trecut printr-o mişcare naturală de scufundare şi de uitare. „Există, desigur, crime care nu se descoperă niciodată ; şi mai multe chiar decît se crede." Ideea aceasta îl împiedica poate să găsească dintr-o dată ştirea pe care o căuta.
întors în -prăvălie, a reluat pe îndelete lectura ziarului. Deodată titlul i-a sărit în ochi: *„Asasinată de o săptămînă".* A citit cu lăcomie, cu un fel de tremur mărunt, care devenea tot mai puterii ic. Prima lui reacţie a fost să meargă să pună zăvorul uşii dinspre stradă. S-a izbit tare de colţul mesei. S-a întors să se aşeze. A rostit de mai multe ori încet: „A ! în sîîrşit! A ! în sfîrşit!" Aproape imediat, s-a gîndit la lada care era aşezată într-un colţ al camerei din fund, în, spatele unei perdele de creton. îl cuprinse deodată o poftă nesăbuită să fugă, fără altă pregătire ; doar eu pălăria pe cap, la întîmplare.
După cinci minute, mintea Iui a reînceput să funcţioneze. A recitit textul, scoţînd în relief sensul fiecărei fraze, făcînd un efort cît mai mare

ca să-1 înţeleagă. Gînduri rapide îi însoţeau, îi traversau sau îi stăvileau această lectură :
„în strada Dailloud, la numărul 18. Strada mea. La doi paşi de mine. Aproape lîngă uşa mea. E extraordinar. Nu-rni amintesc de baraca aceea. Nici nu ştiam că există, O curte mare... Ce curte ?"
E prost, observator. O ştie. Dar nu-i place s-o recunoască. Cînd merge pe stradă e veşnic preocupat şi distrat. Mai cu seamă în cartierul acesta, pe care crede că-1 cunoaşte. Ochii lui pătrunzători nu-î procură o privire eficace decît atunci cînd şi-1 îndreaptă intenţionat asupra vreunui obiect.
„O femeie. Am avut mimaideeît intuiţia că-î vorba de o femeie. Dar mi-o închipuiam mai bă-trînă. Moartă de-o săptămînă. Eroare. De şase zile. Instrument contondent şi cuţit. Furtul, mobilul crimei".
In definitiv, imaginea pe care şi-a îormat-o despre eveniment, încă din prima zi, era de-o remarcabilă exactitate. Femeia cam prea bătrînă. O căsuţă în loc de-o baracă. Deosebiri neînsemnate. fRărnîne chestiunea orei. Cum s-a desfăşurat, de fapt, acţiunea ? în privinţa aceasta, ziarul nu spune nimic. Dar nici aici ipotezele lui Quinette, ajutate de destăinuirile foarte reticente ale tipografului, nu s-au depărtat probabil prea tare de adevăr.
„Prost observator, poate. De altfel, cu puţină metodă, asta se corijează. Dar de mîna întîi pentru tot ce priveşte construcţia mintală. Sau reconstituirea".
18
Ideea aceasta agreabilă e alungată deodată de alta, amară. El, care 1-a salvat pe omul acesta, cel puţin deocamdată, n-a ştiut, în aste şase zile de întrevederi zilnice, să-1 facă să mărturisească măcar atît cît află astăzi din ziare întreg Parisul. Quinette, ee-î drept, n-a insistat prea mult; dimpotrivă. A preferat să-1 învăluie cu influenţa lui, să-1 aducă încetul cu încetul la o supunere totală. A smulge secretul unui om, înseamnă să acaparezi un amănunt al acelui om. Ceea ce a vrut legătorul a fost să pună rnîna pe omul întreg. Secretele ar fi venit apoi singure. Quinette ajunsese să creadă că are tot timpul. Secretele începeau să vină. Ar fi putut însă veni mai repede.
Ce a aflat pînă acum de la el ? Numele lui: Auguste Leheudry. Vîrsta *:* treizeci şi unu de ani. întâmplări din copilărie, sau din meserie, ghinioane» mici furtişaguri. Stări sufleteşti. O ciudată abundenţă de stări sufleteşti. Leheudry e o fire chinuită, îşi rumegă chinurile. Dar ele nu-1 fac numai să sufere, îl şi pasionează. Leheudry le exprimă prost; dar tot repetîndu-le, tot revenind asupra lor, tot behăind despre ele, izbuteşte să ţi le transmită. Quinette crede că-şi reprezintă cît se poate de bine de ce tipograful a devenit asasin. Şi-o reprezintă însă fără simpatie. Crima lui Leheudry are la bază absurdul şi slăbiciunea. Lucruri pe care Quinette le dispreţuieşte. Leheudry a intrat în casa victimei nu ca să ucidă, ci ca să prade. Şi se hotsrîse să prade nu atît din lipsă de bani,

cît de necaz. Era furios că-şi pierduse ultimul post şi că nu găsea altul. Şi era furios nu atît împotriva societăţii, ca un anarhist, cît împotriva lui. însuşi şi a destinului său. Se făcea hoţ ca să-şi calce în picioare destinul. Dacă a ucis (în privinţa aceasta n-a făcut nici o destăinuire precisă lui Quinette ; din vorbele lui, însă, faptul reieşea în-eetul cu încetul); dacă a ucis, e pentru că, în ultimul moment, victima n-a vrut să-1 lase să smulgă „prada", cum spune ziarul. S-a crezut pierdut, şi mai cu seamă prădat la rîndul său. N-a văzut altă scăpare decît omorul. Gestul acesta de apărare, cu toate că dovedea zăpăceala care-1 cuprinsese, s-ar putea totuşi justifica. E, de altminteri, obişnuit. Dar Quinette e convins că Le-heudry n-a făcut nimic ca să-1 evite, că a folosit prilejul de a-1 săvîrşi cu un fel de satisfacţie, şi că vederea sîngelui nu i-a fost neplăcută, în fond, răutate. Vestonul şi cîrpa băgate în pachetul cu cărţi sînt o altă dovadă. Fără să aibă poate oroare de răutate şi ele cruzime, Quinette îşi dă scama că nu sînt pe gustul lui. în tot cazul, nu le înţelege. Quinette observă că în legătură cu „fapta" pronunţă acum cuvintele crimă, asasinat, asasin cu uşurinţă. Din pricină că de azi-dîmineaţă totul a devenit oficial.
„Cum de eram atît de naiv ca să-mi închipui că există crime ca aceasta care nu se descoperă niciodată? Nesocotinţă. Confuzie în privinţa cate-

goriilor. O otrăvire poate rămîne ascunsă. La rigoare, chiar şi un omor comis în sinul unei familii şi pe care complicitatea tuturor rudelor îl deghizează în accident, sau în sinucidere. Dar crima

banală, comisă de cineva din afară, e cu necesitate descoperită. Crima aceasta trebuie să fie descoperită. Am dat dovadă de lipsă de bun-simţ".
în definitiv, un eveniment de felul acesta putea rămîne mai mult sau mai puţin timp într-o primă zonă : aceea a crimelor necunoscute ; dar trecea, mai curînd sau mai tîrziu, într-o a doua zonă : aceea a -crimelor descoperite, al căror autor rămîne necunoscut. Ceea ce s-a întîmplat ieri seară era trecerea de la o zonă la alta : de la crima necunoscută, la criminalul necunoscut.
Dar zona a treia ? Aceea a criminalului descoperit ? Trecerea aceasta nu-i oare, şi ea inevitabilă ? Această idee făcu deodată să i se strîngă tîmplele lui Quinette. Se bucura de prestigiul simplicităţii şi al simetriei. Avea înfăţişarea aceea imperioasă care împrumută acelaşi aer de familie atît celor mai puternice idei superstiţioase cît şi marilor legi ştiinţifice, în faţa unor asemenea idei, mintea omenească încearcă o adevărată fascinaţie. Mişcările mintale de control, sînt suspendate. Dacă ideea e funestă, paralizia aceasta e întovărăşită de o sfredelire dureroasă ; ideca îţi intră în carne ca un burghiu.
Teama pe care o resimţea Quinette — sentiment de condamnare anticipată, de iminenţă a ncno-

rocirii care-1 pîndca — era chiar disproporţionată faţă de riscurile pe care le comporta situaţia. Aproape că uita de cazul Leheudry. Ca şi cum legea, a cărei pretinsă evidenţă pusese stăpînire pe el, ar fi trezit într-însul o mai adîncă îngrijorare.
Dar deodată ideea îşi pierde din forţă. Paralizia se risipeşte.
„Lasă, Iasă ! Nu stă în picioare. Sînt sute, sînt mii de exemple de criminali care nu sînt descoperiţi, pentru crime exact de felul acesta. «Crimele clasate.» E un fapt binecunoscut".
Surîde. Puţin cîte puţin, îşi recapătă puterile. Loveşte cu palma ziarul larg deschis. Se ridică de pe scaun. Ar avea poftă să se mişte, să facă ceva. Vrea să lupte, în definitiv, e o luptă care a început ieri seară. Poliţia a luat ofensiva. Nu-i e îngăduit să rămînă pasiv.
Două puncte îl .atrag cu tărie : baraca ; Leheudry. Ar vrea să alerge la baracă, să alerge la Leheudry. Cu ce să înceapă ? Baraca e lîngă el : „locul crimei". E binecunoscut că ucigaşul se întoarce neapărat la „locul crimei". Quinette n-a comis crima. Dar dorinţa aceasta pe care o are nu porneşte tot de la atracţia absurdă pe care o suferă criminalul şi care adesea îi aduce pieirea ? Trebuie să reziste. Nu trebuie să întreprindă nimic în afară de ce-i dictează raţiunea şi care e conform unui plan metodic.
iNumai să nu se fi şi întors Leheudry la baracă ! Quinette 1-a făcut să jure că n-o să se mişte din

preajma refugiului său.. Dar celălalt e impulsiv şi mincinos. Azi-dimineaţă, dacă a citit ziarul, va fi avut oare tăria să nu se ducă la „locul crimei", al crimei descoperite ? Singura nădejde e să nu fi citit ziarul. Şi e probabil. Tipograful lîncezeşte în pat, doarme cît poate, îi e groază de ziare. La ora asta e aproape sigur că nici nu s-a sculat.
N-ar fi mai nimerit să meargă îndată la Le-heudry, folosind chiar un mijloc rapid, de pildă un taxi,, ca să fie sigur că-1 găseşte ? Să-1 prevină. Să-1 facă să înţeleagă că de-acurn înainte cea mai mică imprudenţă poate însemna puşcăria, şi moartea. Că trebuie să asculte orbeşte.
Da, aşa e. Quinette îşi ia pălăria.
în clipa cînd să tragă zăvorul, se gîndeşte : „Şi lada ?" Poate să plece aşa ? Nu-i o mare imprudenţă ? Să presupunem că ancheta a făcut progrese uimitor do repezi, şi foarte curînd, în lipsa lui Quinette, vor veni să caute în ladă, să-i cerceteze conţinutul. Quinette nu ştie încă ce poveste să inventeze ca să explice prezenţa lăzii în cămăruţa lui din fund. Dar înainte de toate, trebuie să fie sigur că ea nu conţine nimic compromiţător. Quinette nu a deschis-o decît o singură dată, acum trei zile, ca să-i ducă rufărie lui Leheudry. S-a uitat înăuntru,, dar de mîntuială ; ca un vameş, nu ca un poliţist. Povestea pe care o va istorisi Quinette, oricare ar fi amănuntele, nu va avea şanse să fie crezută decît dacă lada nu ascunde nimic care ar putea fi pus în legătură cu crima,

nimic pe care anchetatorul cel mai bănuitor să fie ispitit să-1 considere ca o dovadă sau vreun obiect furat din baracă. Oricum ar fi, chiar dacă nu-1 cred, Quincttc ar scăpa astfel de învinuirea de tăinuitor. E, aşadar, urgent să cerceteze lada definitiv şi cu dc-amămmtul. (Cu aceeaşi severitate în privinţa

metodei, ca şi marţea trecută, cînd s-a pus problema de-a şterge din bucătărie orice urmă de sînge, urmă în sensul ştiinţific al cuvîntuluî. Orice obiect suspect, sau care să d*a loc unei interpretări echivoce, va fi ars. . / • •••'*•':(.•,-.• •.••'

Nenorocirea e că tot atît de urgent ar trebui să inventeze o poveste plauzibilă.. Prima înţre^-bare a poliţiştilor, dacă intră chiar acum,' sau dacă-1 vor întîmpina la înapoiere : „Aveţi o ladă aşa şi pe dincolo. Bine. De ce ?" Quinette s-a gîn-dit, desigur, la asta în ultimele zile, dar fără să insiste prea mult. A lenevit ca un om care aşteaptă inspiraţia. Şi apoi, versiunea cea mai ingenioasă n-ar avea valoare decît atît timp cît ar fi confirmată de Leheudry, pe care îl vor interoga separat. Trebuie, aşadar, să-1 găsească pe Leheudry cît mai curând ; să-1 înveţe lecţia.

Nu-i cu putinţă să împaci totul. Nu există nici •măcar un motiv puternic cai*e să-ţi dicteze o ordine de urgenţă. Toate motivele sînt puternice ; şi totul e urgent.

Dar a şi împins lada în bucătărie, a deschis-o, a golit masa ca să aşeze pe ea obiectele, unul cîte unul. îşi drege glasul; clipeşte de mai multe ori clin ochi cu putere ; printr-o mişcare a umerilor, îşi degajează gîtul din răscroiala hainelor. Se cufundă în adîncul fiinţei sale, ca să mobilizeze toată atenţia disponibilă. Operează în mecanismele spiritului său acel soi de schimbare de viteză care face *şş.* se desprindă lămurit fiecare percepţie, să beneficieze,-s-ar ziee, de un sprijin deosebit al raţiunii, în vreme ce timpul interior se ilumineză din secundă în secundă, ca o lampă electrică. După o oră, era tot încordat, gata să se Contracte şi să zvîcncască. Dar nu mai avea nici p urmă de îngrijorare deprimantă. Toată teama lui devenise ofensivă. Tot conţinutul lăzii'.se, afla ,p;e masă, Cel mai mic obiect fusese riguros examinat, ca piesele acelea de metalurgie fină, verificaţi cu ajutorul a zeci de instrumente 'de control în privinţa calibrului, sunetului, structurii, elasticităţii. Perechile de şosete şterpelite au fost puse pe foc,' împreună cu o faţă de pernă, o bonetă de femeie şi nişte papuci pentru o persoană de sex îndoielnic, care, desigur, n-aveau nici o legătură cu crima din strada Dailloud, dar care puteau stîrni întrebări.

Ultimele urme de cenuşă se risipiseră în sobă. Quinette îi înfrunta cu anticipaţie pe anchetatori : „Da, demnilor, lada aceasta aparţine unui oarecare Leheudry Augustin, pe care îl folosesc din cînd în cînd pentru curse sau ca să-mi procure cărţi, legături, de pe la negustori. Cum 1-am cunoscut ? S-a prezentat într-o bună zi la mine, ce-rîndu-mi de lucru. De ee-i lada lui la mine ? Fiindcă mi~a încredinţat-o pentru o săptămînă spunîn-du-mi că se mută şi că rămîne fără domiciliu fix, pînă ce va găsi o locuinţă care să-i convină. E bănuit că ar fi autorul crimei săvîrşite alături ? Mă miră foarte mult faptul."

Chiar în momentul acela, auzi cum cineva încearcă să deschidă uşa exterioară. Se tulbură, dar fără să-şi piardă capul. „E un client. N-arn să răspund". Totuşi, băgă în grabă obiectele în ladă, şi o împinse din nou sub perdeaua de creton, în cămăruţa din fund. Apoi, avu curiozitatea să vadă cine venise.

în timp ce se îndrepta precaut spre uşă, se gîndi că versiunea provizorie pe care şi-o făurise pă-cătuia prin faptul că nu concorda cu vizita, lui la hotelul din strada du Chuteau şi cu cele spuse acolo de el.

„Voi aranja asta."

Căci acum era sigur că va avea timp „să aranjeze" asta. O teamă copilărească îl făcuse să creadă că poliţia putea veni la el aşa deodată.

„Nu-s chiar atît de deştepţi."

După care, îi deschisese uşa Juliettei Ezzelin.

III

BLINDA CHEMARE A STRĂZILOR

Julictte, ieşind de la legător, rătăcise cîtva timp pe străzile învecinate. Se gîndea la cartea ei ca la o fiinţă scumpă, pe care, din nesocotinţă, a ex-pus-o unei mari primejdii. O s-o mai vadă vreodată ? îşi dădea seama acum» prin îngrijorarea pe care o resimţea, că cele două lucruri mai preţioase pe care le avea pe lume erau cartea aceasta şi pachetul cu scrisori. Pachetul cu scrisori se afla la ea, pe un raft al dulapului, în fund, ascuns sub rufe. Erau oare în siguranţă ? Juliette deschise poşeta, zări cheia dulapului, rnică, de oţel lucios, cu un cap de aramă. Fără îndoială, broasca n-ar fi greu de forţat; dar ar trebui apoi să deschizi sertarele interioare, şi ele închise cu cheia. Nimeni nu s-ar

gîndi să scotocească sub rufe. Lucrul de care se teme, de alminteri, nu-i atît faptul c-ar putea fi descoperite (reproşuri ? ameninţări ? despărţire ? ce-i pasă de toate astea !), ci că ar
27
putea fi nimicite sau chiar numai pîngărite cu privirea. Ele sînt bunul principal al Juliettei, bogăţia ei, ceea ce, cum spun oamenii, „o leagă de viaţă".
E drepi: că pentru a avea puterea să trăieşti mai departe, trebuie să ţii la ceva în afară de tine. Ce mister straniu ! .Viaţa, viaţa aceasta faimoasă, pe care oamenii o găsesc atît de preţioasă, mai presus de orice, incomensurabilă cu celelalte bunuri, nu posedă prin ea însăşi nimic care să ne lege. Credem că ţinem foarte mult la noi înşine, dar în limitele fiinţei noastre nu conţinem nimic care să aibă valoarea unui pachet de scrisori, a unei cărţi.
Prăvăliile Parisului sînt martori, sînt prieteni necunoscuţi; mai. sînt, de asemenea, gardurile înflorite şi bornele drumului. Strălucirea vitrinelor. Gingăşia obiectelor de vînzare, aşezate pe mici suporturi de catifea. Prospeţimea aerului. O melancolie, care nu-i a nimănui, e ghemuită în spatele marii vitrine, în colţul galantarului celui mai îndepărtat. Nu-i totdeauna soare ca astăzi. Uneori, în perioada aceasta a anului sînt dimineţi ceţoase, nu încă reci; dar cînd aerul îţi trece prin haine, te pătrunde puţin, îţi dă un. început de fior, care nu se intensifică, dar persistă, delicat, resemnat, prelungindu-se în visare. în vreme ce pe cer se adună nori inconsistenţi care se topesc unul într-altul ; nori negri-cenusii, albi-cenuşii, abia luminaţi, abia înveseliţi pe dede-
28
subt, ca şi cum soarele absent clin cer i-ar polei de foarte departe, de la depărtarea unui alt anotimp. Atunci etalajele conţin şi răspîndesc cînd treci pe lîngă ele atîtea oglindiri, atîtea semiumbre; atîtea luciri, atîtea figuri de obiecte emoţionante ! Nici nu-i nevoie să te opreşti. Lumina ceţoasă şi tremurătoare a străzii, razele cenuşii şi nouroase ale cerului pătrund adine în prăvălii. De-ar veni iarna ! De-ar veni vremea şederilor în casă, a refugiilor, a somnurilor mai lungi ! Şi lotuşi, tocmai atunci ai mai mult chef să rătăceşti pe străzi. Prietenia obiectelor amestecate cu ceaţa unei zile de toamnă. Fiecare din ele pare plin de tăgfiduieli. ca o jucărie pentru un copil. Fiecare istoriseşte o poveste imperceptibilă. Pălăria. Ceasul. Vasul cu bomboane. Ceainicul argintat. Doamne! Cît de plăcută ar putea fi viaţa! O prezenţă nedefinită de fericire te învăluie. O fericire fără mîndrie, pe care nimeni nu se gîndeşte să şi-o însuşească. O fericire care nu-i cere nimic viitorului. Atîrnă şi se mişcă în lumina înfrigurată a străzii, în toamna cerului, în intrîndurile eta-lajelor, ca fructul mării în marea care-1 cuprinde. „Aş profita atît de bine de fericirea aceasta. Atît de bine aş şti să mă mulţumesc cu ea. Nu sînt nici mîndră, nici lacomă. Un singur lucru mi-ar fi destul. Nu mai sînt atît de pretenţioasă ca altădată. Vrea să rămînă liber. Da. Are dreptate. Fericirea aceasta nelămurită, cei care au norocul s-o resimtă, sînt tocmai fiinţele cu desăvîrşire li-
29
bere, care refuză să se lase angajate de gîndul viitorului. Nu i-aş mai cere nici chiar să stea atîtea ceasuri cu mine. Dacă trebuie să-şi cruţe timpul. Dacă se teme să nu se încătuşeze. Să ştiu doar că *mă* iubeşte. Să nu mai fie oare cu putinţă ?«
Vede apropiindu-se un omnibuz. Numele locurilor înscrise pe el, şi pe care Ic citeşte dintr-o privire, contopindu-le unul într-altul, îi fac oarecare plăcere. Nu are vreme să se gîndească la ceea ce ii amintesc sau îi promit, nici să-şi reprezinte parcursul pe care i-1 oferă întîmplarea. Prins din viitoarea străzii, enunţul unui itinerar parizian face asupra trecătorului efectul uneij formule încântătorii, sau al unui fulger care ar; traversa bolta largă a amintirilor prea repede ca mintea să-1 deosebească, dar nu încît să, nu se emoţioneze sufletul,
Juliette face semn, ~ se urcă. Huruitul, trepidaţiile'.o învăluie. Se lasă în voia unei violenţe oarecum paterne. N-are de ce să se teamă. Poate să înceapă să uite. Paşii cailor seamănă cu ploaia pe un acoperiş sau eu un orologiu; cu zgomotele' oare ne liniştesc viaţa, arătîndu-i un fel răbdător de a dura. Pătrunde puţină stradă pe geamuri. Frînturi de perspectivă, fîşii de cer, gestul negru şi aurit al unui pom îţi cade pe genunchi.
Juliette coboară, pentru că un nume pe cărei 1-a auzit îi stîrneşte pofta să coboare. Se amă-i geşte singură. Se preface că-şi aminteşte că n-
văzut de mult biserica Saint-Etienne-du-Mont, nici Place du Pantheon pustie şi maiestuoasă ca o gravură din Roma.

Cînd e acolo sus, face ocolul pieţei, fără să se gîndească la altceva decît la numele străzilor. Se îngrijorează. Se întreabă dacă n-o înşeală memoria.
„Strada Ulm." Păleşte. Priveşte placa de email, ca şi cum i-ar cere să mărturisească dacă e favorabilă sau nefastă. Parcurge strada pe care abia o cunoaşte : a mai parcurs-o o dată, cu el, anul trecut. Pe stingă, clădiri înalte; pe dreapta, case joase. E şi mai departe. Iată-grilajul şi marea faţadă retrasă de la stradă.
Se opreşte la colţul străzii Thuillier. Deodată îi este cu neputinţă să se urnească de acolo. Nu-şi poate lua ochii de la grilajul acela din faţă; de la pavilionul de intrare şi de la poartă. Poate ci rarii trecători, oamenii din partea locului, se miră văzînd femeia aceea tînără nemişcată, care pare că pîndeşte ceva.

IV

O CONVERSAŢIE LA BISERICA

După plecarea Juliettei, legătorul zăbovise vreo cincisprezece minute făcînd ordine în lada lui Leheudry. Apoi fu gata de plecare şi el. îşi aminti de tamponul de vată băgat în cutia de chibrituri, în fundul .sertarului-easă. Era puţin probabil să facă cineva o percheziţie în absenţa lui. Fără îndoială, nici nu era legal; şi, în cel mai rău caz, cine s-ar gîndi să deschidă cutia aceea de chibrituri ? Avea însă nevoie pentru liniştea lui sufletească să-şi spună că lăsa în urma lui locurile curăţite de orice indiciu, sterilizate de orice dovadă. Luă cutia şi-o puse într-un buzunar al jiletcii.
Ajuns în bulevardul Garibaldi, ezită o clipă în privinţa modului de transport pe care avea să-l folosească. Dar se convinse repede că iuţeala trecea înaintea oricărei precauţii. Chemă un taxi şi-i dădu adresa : „Bazarul de la Palatul Municipal".
Era ora zece şi cinci minute.

Pe atunci era cu, totul inutil să indici şoferului itinerarul unei curse, sau chiar să-i precizezi ca doreşti să mergi pe drumul cel mai scurt. Lucrul era de la sine înţeles, iar şoferii erau aproape toţi foşti vizitii, vechi parizieni pe care i-ai fi ofensat dacă ai fi manifestat pretenţia să-i înveţi ce drum să urmeze.
Quinette opri maşina la colţul străzii du Temple, întră cu multă ostentaţie în bazar, îl traversă în diagonală, astfel încît să iasă în strada de la Ver-rcrie, lîngă colţul cu strada des Archives.
Mulţimea gospodinelor la raioanele de la parter era compactă,
Apucă apei prin strada Verrerie, pe partea stîngă, prin strada Ren ar d, prin strada Cloître-Saint-Merri, şi ajunse în strada Taillepin în dreptul bisericii.
Tot timpul drumului, idcea bărbii lui îl stingherea puţin. „Trebuie că sînt foarte uşor de recunoscut." Se întrebă o clipă dacă n-ar face mai bine s-o taie. In genere, printre precauţiile pe care He luase, neglijase prea mult pînă acum chestiunea înfăţişării sale. Nici Leheudry nu-şi bătuse capul cu asta.
Quinette îşi aminti o întrebare pe care Leheudry l-o pusese în prima seară : „Nu sînteţi evreu ?.,. din pricina bărbii". Mai cu seamă în cartierul acesta, trecînd drept un evreu din strada Ecouf-îes risca cel mai puţin să fie remarcat : „Sînt prea curat. Mi-ar trebui o redingotă." Totuşi, se

străduia să-şi închipuie că era un evreu mai în vîrstă şi dş o condiţie destul de bună ca să explice aspectul îngrijit al hainelor : cămătar, de pildă; sau un evreu dintr-un alt cartier — un ceasornicar sau un bijutier — care venea să aducă de lucru unui coreligionar. Sub efectul ideii acesteia, nările lui se strîngeau ca să accentueze curbura nasului. îşi bomba spinarea. Mergea tîrşîind puţin tălpile ; ţin mers moale, cu picioarele în afară. Se străduia să dea privirii o expresie îngrijorată, linguşitoare şi iscoditoare. Exerciţiul acesta îl interesa foarte mult. îi descoperea dificultatea şi plăcerea.
Văzu venind spre el un bărbat. Quinette încetini pasul ca să dea celuilalt timpul să părăsească strada înainte ca el să fi ajuns în dreptul casei lui Leheudry. Cînd să intre, se mai uită o dată la cele două coturi în unghi drept ale străzii Tail-lepin. Nimeni. Se furişă repede în coridor.
Bate în uşa lui Leheudry. Nici un răspuns. Bate mai tare. Nimic. „O! O! se încurcă treaba. Să nu-şi fi pierdut capul, dobitocul, după ce a citit ziarul. E în stare să nu se mai întoarcă. Cum să pun mîna pe el... înaintea celorlalţi ?"

Ezita. Păşeşte prudent în curticică. Deodată o zăreşte pe bătrîna gazdă. O mai întîlnise o dată, dar la întuneric, şi atît de în fugă, îneît crede că nu fusese observat.
— Pe cine căutaţi ?... *h l* a ieşit; da, a ieşit.
— Bine, bine.
Se întreabă dacă trebuie să ceară vreo lămurire.
M
—. A ! dumneavoastră sînteţi poate prietenul lui?
„Prietenul lui... nu prea îmi place povestea asta", îşi spune Quinette.
— Vă recunosc după barbă.
Quinette, foarte plictisit, îşi trece degetele prin barbă, ca şi cum i-ar sta în putinţă s-o facă să dispară sau s-o modifice tot trăgînd de ea,
— Nu-i mult de cî'nd s-â sculat, S-a dus să: ia o cafea undeva prin apropiere. Cred că pe strada Rambuteau.
— Nu ştiţi exact unde ? .— Nu. Nu, maică.
— De cît timp a plecat ?
— De cinci-zcce minute. Dacă vă grăbeaţi un pic, îl găseaţi. „«
„Am făcut rău,, gîndeşte Quinette, c-am traversat tot bazarul, încă. o dată ceea ce contează astăzi e rapiditatea. Nu micile precauţii."
— Dar se întoarce, cu siguranţă, urmează bă-trîna. Mi-a spus că se întoarce poate tocmai ca să vă spun, clacă e cazul. Aşteptaţi la mine, dacă vreţi. Aş putea să vă deschid camera Iui. Am cheia... „îi lasă cheia ! E un dobitoc. Mi-am legat soarta de-un mare dobitoc."
— ....Dar ştiu că nu-i prea place să intre cineva în camera lui cînd nu e acolo.
t»
3«
„Aşa ? îi lasă cheia şi-i dă să înţeleagă limpede că are la el lucruri pe care alţii nu-i bine să le vadă.[8]
— Uite ce e, doamnă, aş prefera să-1 găsesc la cafenea. N-aveţi nici o idee care ar putea să fie ?
— Ar putea să fie aceea de la colţul străzii Rambuteau cu strada Beaubourg. Ştiu că merge uneori acolo.
— Bine, îl voi căuta acolo. In orice caz, dacă se întoarce, spuneţi-i să m-aşteptc. Să nu se mişte de-aici, spuneţi-i că i-am găsit o slujbă şi că e foarte urgent. Voi fi din nou aici peste cel mult un sfert de ceas.
„Toate astea sînt puţin şi din vina mea. N-arn dat dovadă de energie, de severitate. Mai întîi, ne înţeleseserăm chiar din prima zi că-i voi găsi un alt refugiu ; că se va muta de aici. A vrut să stea pînă mîine. Ca să nu-şi piardă săptămâna, Argument mizerabil. Am consimţit. Fapt este că am consimţit. Cum să numesc asta ? Slăbiciune de caracter. Slăbiciune mintală. Exemplu tipic de felul cum se comit greşelile care te pierd. Mai rău decît atît. încă nu i-am găsit un alt refugiu. Abia dacă arn căutat. Nu în mod serios. Lene? Da. Să TCZÎ clar, e foarte bine. Dar dacă pe urmă nu facî. nimic ? îşi lasă cheia la babă! Iar laşitate dîn partea mea, sub pretextul menajamentelor.
Nici nu ştiu ce ascunde în odaia lui. Banii. Banii există, de bună seamă. Pachetul acela de care îiii-a vorbit în prima zi ? De care nu mi-a mai pomenit. M-am uitat în toate colţurile. Nu sînt dulapuri în zid. Sub pat ? Bătrîna i-ar fi găsit de cum ar fi dat cu mătura. Dacă l-o fi dus în altă parte ? Ar fi mult mai grav. Unde ? Asta presupune un complice. Un altul. O altă persoană care cunoaşte secretul. Femeia de care-mi vorbise ? De ce nu 1-am întrebat despre asta în mod categoric ? Da, la drept vorbind, de ce ? Ca să-mi urmez sistemul; metodă progresivă. Dar şi din respect uman. O să creadă că-mi cer partea; sau că vreau să mi-i încredinţeze ca să nu-i mai dau niciodată înapoi. Pe de altă parte, era necesar să nu-1 bruschcz. N-am fost chiar aşa de neînde-mînatic. Ce arme aveam, la urma urmei ? Dar astăzi trebuie să profit de tulburarea lui ca să cîştig bătălia. Energie ! Energie !" Quinette strînge pumnii mergînd. .„Nu .există alternativă. Trebuie să-1 regăsesc."
Quinette vede înfiripîndu-se repede în mintea lui o reprezentare foarte expresivă, dar foarte simplificată, o imagine vastă şi sumară care se desfăşoară la picioarele lui, puţin oblic, sub o undă de lumină alburie şi vaporoasă, de culoarea norilor. Cum ar fi un plan în relief, aproape fără nici un amănunt, alcătuit dintr-o materie puţin consistentă. Pe el, la dreapta, un. fel de cerculeţ, sau de

proeminenţă bulbucata, viu luminată, care-i ba-
37
raca unde s-a petrecut crima. La oarecare depărtare, spre centru, o masă întunecată, ramificată sau dispusă în raze : poliţia, în faţă de tot, un punct care se deplasează şi care este Quinette. în altă parte, un alt punct, care-i Leheudry. Dar punctul Leheudry găseşte posibilitatea de *a* fi prezent în spaţiul acesta fără să fie situat. E un punct care se pierde în xare şi pe care privirea nu-l poate fixa. Gîndirea şi-l imaginează, ca să spunem aşa, parcă pe furiş, între toate punctele acestea, domneşte un fel de solidaritate implacabilă. Ca şi cum ar fi fost legate între ele printr-un sistem de sfori, sau printr-o reţea de forţe. Iată pentru moment universul lui Quinette. îl contemplă cu dîrzenie.
îşi repetă :
„Trebuie neapărat să-l regăsesc. E imposibil, absolut imposibil să nu mă interesez de el. Leheudry liber în mişcările lui, independent de mine : pericol de moarte. Consemn vital : să nu-l scap din mînă. Nu mi-aş putea permite să-l scap din mînă decît dacă ar fi dispărut cu desăvîrşire. Numai dacă, de pildă azi-dimineaţă, după ce-a citit ziarul, s-ar fi dus să se arunce în Sena."
Visează ;
„Ar fi o soluţie. Dar nenorocită. Nu, nu doreso să se fi aruncat în Sena."
Dar îndată un lucru de care nu-şi dăduse încă seamă îi apăru cu evidenţă :
38
„Dar atunci... asta o să dureze toată viaţa ? Nu numai astăzi simt nevoia ca el să scape de cercetări, sau timp de o săptămînă ; ci pentru toată viaţa ? Toată viaţa lui. Există, desigur, o prescripţie, cred, dar dracu ştie după citi ani. în mod practic e toată viaţa lui. Cit timp va trăi, va trebui să-l am în tutelă ? Să-l supraveghez ? Să-l împiedic să nu facă prostii ? înspăimântător. Nu mă gîndiscm la asta."
îngrijorarea care-l cuprinde e atît de puternică, încît îşi simte „casca de plumb" în jurul capului, iar sudoarea îi curge pe toată partea din faţă a craniului său pleşuv.
îl costă însă atît de mult să recunoască o asemenea greşeală de calcul, încît găseşte tăria să înlăture ideea aceasta, sau să arunce asupra ei o îndoială provizorie.
„îmi pierd prea repede capul. Se vor ivi soluţii. O să am timpul să studiez toate astea. Ceea ce e urgent e să ies din prima învălmăşeală. O afacere o dată clasată..."
A lu.at-o pe strada Beaubourg. Ajunge în strada Rambuteau ; pe stingă, un negustor de vinuri, după moda veche; pe dreapta, o cafenea-bar, de tip mai modern, cu uşile larg deschise, tejgheaua care se vede strălucind,, oamenii în picioare.
Quinette se apropie de cafenea.
39
E încă la zece metri depărtare, cînd îl zăreşte **pe** Leheudry în picioare, la tejghea, cu un pahar dinainte şi vorbind cu consumatorii vecini; vorbind chiar cu oarecare animaţie ; perorînd.
„E nebun ! cu desăvîrşire nebun ! Ce naiba poate să le povestească ?"
Quinette ar vrea să atragă atenţia lui Leheudry fără să intre în cafenea. Dar celălalt este unul din oamenii aceia cu ochii blegi care nu ştiu să prindă neprevăzutul. Nu se gîndeşte la Quinette, Se gîndeşte, vai, la ce spune !
Ce-ar fi mai bine să facă ? Să aştepte la colţul străzii, sau să intre de-a dreptul în cafenea ? Şi într-un caz şi în celălalt, riscul de-a fi observat şi, prin urmare, recunoscut mai tîrziu, e cam acelaşi,
După multă chibzuială, Quinette intră în cafenea, dar pe uşa cea mai îndepărtată de tejghea, Se aşază la o masă într-un • colţ. E de ajuns să întoarcă Leheudry capul ca să-l zărească.
Patronul, din spatele tejghelii, 1-a văzut pe noul client. Strigă chelnerului :
— Emile !
Şi-i arată colţul sălii unde e Quinette. Leheudry urmăreşte maşinal gestul cu privirea. Are o uşoară mişcare de surpriză, îşi curmă vorba, pare puţin încurcat, dar se stăpîneşte îndeajuns ca cei de primprejur să nu observe nimic.
Quinette răsuflă : „în sfîrşit! Nu-i chiar aşa de rău".
40
I se aduce cafeaua pe care a cerut-o, şi pe care o plăteşte pe loc. O bea la repezeală. Se ridică, făcînd zgomot cu scaunul şi tuşind puţin. De altminteri, celălalt nu 1-a pierdut din ochi.

Afară, Quinette merge încet, înainte de a părăsi încrucişarea, se încredinţează că Lehcudry îl urmează.
„Unde să meargă ? se gîndeşte legătorul. La el ? Ar fi tot cel mai nimerit. Dar baba* aceea mă stinghereşte. Prefer să nu mă mai vadă încă o dată. Ar fi biserica... Ha ! De ce nu la biserică ?"
Ideea îl seduce prin caracterul ei neobişnuit. Pe lîngă asta, e oarecum judicioasă. De bună seamă, nu în biserici obişnuiesc criminalii să-şi ţină consfătuirile lor, — pentru tot felul de motive, dintre care teama superstiţioasă nu-i fără îndoială cel mai mic. Şi nu în ungherele bisericii Saint-Merri vor veni inspectorii să-1 caute în dimineaţa asta pe autorul crimei din strada Dailloud.
E drept că un evreu din strada des Ecouffes, sau un cămătar în deplasare nu intră în biserica Saint-Merri. N-are importanţă. Quinette nu mai ţine la personajul acesta. „Mai degrabă o distracţie decît o precauţie. Fcreşte-te de distracţii,"
Ce v-a venit ? Mă întrebam unde mă duceţi. Sst! Nu aşa tare.
Era să nu intru. O să ne poarte ghinion. Nu spune prostii.
41
Y Tinda laterală nordică a bisericii era goală. Qui-nette caută un loc obscur, depărtat de toate confesionalurile, de toate uşile, şi de unde, totuşi, puteai vedea venind oamenii de la o oarecare distanţă.
„De altminteri, se gîndi, nimic nu amplifică mai mult zgomotul decît interiorul unei biserici. Cu neputinţă să fii surprins."
— Stai jos. Vom putea vorbi în linişte. Dar sî-leşte-te -să vorbeşti foarte încet. Dacă te împing cu cotul, înseamnă că trebuie să taci.
— N-o să li se pară ciudat că sîntem aici ? Dacă măcar am avea aerul că ne rugăm. Ce ziceţi ?
— De loc. Să avem doar aerul unor oameni obosiţi. Principalul e să nu ne audă că vorbim. Ce, nu ştii să vorbeşti în şoaptă, fără zgomot ?
— Nu, nu prea ştiu. Mi se încurcă limba. Nu recunosc cuvintele pe care le spun.
, •— O să te deprinzi... Aşadar, ai citit ziarul ?
— Eu ? Nu... Ce s-a întîmplat ?
— S-a întîmplat că fapta a fost descoperită ieri seară. Iacă.
— De poliţie ?
— !Nu întrebuinţa asemenea termeni, pe cît posibil. Să ne înţelegem spunînd lucrurile numai pe jumătate... Da, de oamenii aceia, bineînţeles.
— A ! E groaznic... Trebuia să se întîthple. M-arn dus dracului.
— Ba nu.
— Au prins un fir.?
42
— încă nimic. Un lucru 1-am găsit puţin jignitor ; să aflu toate astea din ziare. Cînd mă gîn-desc că n-ai vrut să-mi mărturiseşti nimic. Nemaipomenit !
— Nu era atît ca să mă ascund de dumneavoastră...
— Vrei să rîzi de mine ?
— Nu. Vă asigur. Dar asta îmi făcea impresia că ar fi ca şi cum aş mărturisi. Şi din moment ce mărturiseşti, te-ai dus pe copcă.
— Pe scurt, adevărat sau nu, argumentul dumi-tale nu mai e valabil. Nădăjduiesc, deci, că îmi vei face plăcerea să-mi răspunzi categoric la tot ce te întreb".
— Vă promit.
— Sau dacă nu, nu mă mai ocup de dumneata.
— Vă promit. Dar spuneţi, au prins vreun fir ?
—- Mai încet. Nu ţii seama de primejdie... Iţi închipui că n-ar trîmbiţa-o ei pe la răspîntii... Nu m-ai minţit cînd mi-ai jurat că nu aveau nimic cu privire la dumneata ?
— Nimic .cu privire la mine ?
— Nici fişe... nici... pricepi... Quinette ridică degetul mare.
— Nu, nu... Vă jur că nu.
— Ar fi mult mai bine să mi-o spui. N-am avea decît să ne organizăm altfel.
— Nu, nu. Vă jur pe viaţa mamei mele,

— Fie, Alt punct capital. Cum ai cunoscut-o pe femeia aceea ?

— Foarte simplu. Acum şase luni, aveam de vînzare nişte tacâmuri de argint...
—. Şi care proveneau de unde ? «
— O ! le obţinusem în mod cinstit. Un prieten, fost fecior în casă, mi le-a adus într-o zi. Cît despre el, cum făcuse rost de ele ?... în ziua aceea eram în fonduri; i le-am cumpărat; nu scump. Pe urmă am avut nevoie de bani, M-am gîndit să le vînd. Tipul căruia i le-am dus — un mic bijutier — îmi spune : „Nu mă interesează". Poate că bănuia ceva. Dar eu insist, îmi spune : „Du-te la doamna cutare - - şi-mi dă adresa — poate ţi le cumpără ea". Iată. I-am văzut colivia şi tot ce era în ea. Pentru moment, asta nu mi-a dat nici o idee. Dar mai tîrziu mi-am adus aminte.
— Aşadar, nu erai un obişnuit al casei. Vecinii nu putuseră să te observe ? Nu te cunoşteau din vedere ?
> — Nici pomeneală !
— în noaptea cu pricina, la ce oră ai intrat îa ea... Da, la ce oră... ?
Leheudry păru din nou bănuitor.
— Oare nu ca să mă faceţi să vorbesc mi-aţi spus că s-a descoperit ?
— Iată. Iată ziarul. Poţi să citeşti fără să-1 deschizi de tot. A rămas îndoit în dreptul articolului.
— Bine, bine.
— Uită-tc cel puţin la titlu. Ei ! Ai văzut ?
— Da... Ei bine, trebuie să fi fost pe la patru, patru jumătate !
— Atît de devreme?
— Da.
— Şi ieşeai de acolo cînd ai intrat la mine ? - Da.
— De ce a durat atît de mult ?
— Pentru că m-am întors acolo.
— Te-ai întors ? Cum aşa ?
— Nu izbutisem să găsesc banii. Plecasem cu cîteva bijuterii, cu argintărie. Mai nimic. Mi-am spus : e prea din cale-afară...
.— Cînd ai intrat la mine n-aveai nici un pachet.
— Nu.
— Atunci, obiectele de care spui... ? Nu mai erau la dumneata?
•— Nu Ie mai aveam nici cînd m-am întors.
— Ce-ai făcut cu ele ?
— Lăsaţi-mă să vă explic. Mi-am zis : „E prea din cale-afară". N-am căutat bine. Pe de altă parte, nu-mi convenea să mă duc înapoi acolo cu lucrurile acelea asupra mea. Puteam să mă întîlnesc cu cineva. Era abia ora şase. încă nu se luminase. Lîngă un zid se afla o baracă din acelea în care muncitorii din oraş îşi ţin uneltele, şi un morman de nisip. Am băgat pachetul între baracă şi zid, puţin sub nisip. M-am întors... acolo.
— Dar,., persoana, în timpul acesta ?
— Nu s-a mişcat.
— A! era...
— NU;
— Cum asta ? Nu o... ?
— O ameţisem doar.
— Stai. Taci puţin.
— Ce e ?
— Vine spre noi un paracliser. Dacă din întîm-plare ne întreabă ceva, lasă-mă să-i răspund eu.
Paracliserul însă, înainte de a ajunge la locul unde se aflau ei, se îndreptă spre naos, traversă aleea centrală făcînd o uşoară genuflexiune şi merse să s'e ocupe de un candelabru.
— Şi atunci ?
— Spuneam că-i dădusem doar o lovitură ca s-o ameţesc.

— Cu ce ? .
— Cu o bucată de plumb învelită într-o cîrpă.
— Pe care ai adus-o cu dumneata ?
— Da. E un obiect care se foloseşte în imprimerii. Puteau să mă caute. Nu era deloc ciudat că-1 aveam la rnine.
— Nu înţeleg. In ce moment ai lovit-o 7
— Chiar la început. -— Dar sîngcle ? -
— Asta la sfîrşit. Cînd am plecat, a doua oară. Deodată am văzut-o venind spre mine. Se dezmeticise. S-a agăţat de braţul meu. Vă închipuiţi ce spaimă am tras.
— Ziarul spune că s-a găsit un... cuţit.
— Da, 1-am aruncat, îl luasem, nu mai ştiu de unde, în zăpăceală.
— Nu-1 aveai în buzunar ?
— Nu l Era pe-o masă printre tacîmuri şi celelalte. Desigur, n-am făcut bine. Nu mai aveam plumbul la îndemînă.
— Unde era ?
— îl lăsasem pesemne lingă pat. •— A rămas acolo ?.
— Sigur.
'— O I asta-i foarte prost. O să-1 descopere. Şi cum face parte din materialul meseriei dumitale, asta o să orienteze cercetările.
— Aş ! îmi amintesc acum că 1-am pus într-o grămadă, de tot felul de lucruri... globuri de sticlă, călimări, prespapieruri... şi că îmi spuneam chiar că un glob sau un prespapier din acelea erau tot atît de bune; că nu era nevoie să car plumbul cu mine. Din pricina asta îmi şi amintesc. Şi-apoi, n-au găsit-o în pat, nu-i aşa ?
— Nu, lîngă uşă, în partea de jos a scării.
— Vedeţi. N-o să-i treacă nimănui prin cap să caute lîngă pat.
— înfăşurat în cîrpă, asta o să atragă atenţia.
— Cîrpa nu mai este. Ştiu bine. Mă pregătisem să i-o bag în gură, dacă ar fi ţipat. Dar n-a fost nevoie.
— N-a fost zgomot deloc ?
— în momentul acela ? aproape deloc, întorcîn-du-mă, am răsturnat un gheridon cu bibelouri.
— Care s-au spart ?
— Nu m-am uitat.
— Alt indiciu. Vor deduce c-a fost o luptă lingă pat,
— Sau mai curînd o să spună că bătrîna a răsturnat gheridonul, sculîndu-se în grabă ca să fugă după mine,
— Da, e drept... Dar la urmă, în partea de jos a scării n-au fost zgomote, ţipete ?...-
— Nu cred. Dar în privinţa asta sînt rnai puţin sigur, deoarece mă pierdusem cu totul.
Ori de cîte ori auzeau zgomot de paşi în biserică sau vedeau pe cineva apropiindu-se, tăceau. Tot aşa cînd avea Quinette poftă să se gîndească.
Se răspîndi un miros puternic de tămîie. Se umpleau poate cădelniţele în sacristie.
— Miroase a înmormîntare, spuse tipograful. Nu-mi plsce chestia asta.
— în sfîrşit, cînd te-ai întors acolo a doua oară, după cît timp s-a întâmplat asta ?
— Cam după o jumătate de oră, cel mult.
— Curios fel de a proceda ! Şi, a doua oară, pînă la urmă ai descoperit... ?
— în tct cazul, am găsit o parte.
— Ce-ai făcut cu ei ?... Nu răspunzi ?... Nu vrei să-mi spui ?
•— O parte sînt la mine,
— Dar restul ?
Leheudry nu răspunse. Dădea din cap, încreţea fruntea, deschidea puţin gura.
— Şi primul pachet 1-ai lăsat în nisip, în spatele barăcii ?
— Nu. L-am luat de-acolo.
— *Cină* ?

— Puţin după ce-am ieşit de la dumneavoastră. •— Era la locul lui ?
— Cine era să-1 caute în asemenea loc ?
— Nu te-a văzut nimeni cînd l~ai luat ?
— Nu prea trece lume pe-acolo. Am aşteptat să nu fie nimeni.
— Şi acum unde e ?
Celălalt şovăia din nou să răspundă. Quinette se ridică repede :
— A ! Eşti prea tîmpit. Haidem la dumneata. Ne vom explica mai bine acolo. S-o ia dracu pe babă. Haide ! Haide ! Treci înainte. Te urmez la zece paşi.
Quinette simţea nevoia să vorbească mai tare ; să-1 scuture pe Leheudry.
Adăugă :
-— O să te întrebe poate dacă m-ai întîlnit. Spu-ne-i că nu.
— A ! Aţi mai trecut pe la mine ?
— Desigur. Nu bănuiai ?
— Dacă preferaţi, cunosc un alt loc unde-am putea fi liniştiţi...
— Spune.
— Fără să fim nevoiţi să vorbim în şoaptă, ca la spovedanie. Va trebui numai să luăm metroul. Ca să nu mergem prea mult.
•— La ce staţie ?

49

— La Bastilia. Nu ne trebuie decît cinci minute. EJ o cîrciumioară sub arcadele viaductului de la Vincennes. Are o sală în fund, unde chiar dacă ai strivi laba unui cîine, tipul de la tejghea n-ar auzi nimic. Ştiu bine. într-o zi am încercat să chem chelnerul, strigînd tare. Nici nu se mişca.
— Localul nu-i cunoscut ?
— De cine ? 'Nu. Uneori cîţiva îndrăgostiţi. Sau vreun nenorocit care vrea să doarmă o oră.
— Gura se face că-1 cunoşti dumneata ?
— Am lucrat la un tipograf, în strada Lyon.

V

IUBIRILE LUI LEHEUDKY

— Da, spuneam ea eşti un tîmpit. *Ai* impresia că dacă te întreb despre bani şi celelalte, e că vreau să ţi-i iau. Idiot, încă nu-ţi dai seama că ascunzîndu-mi cel mai mic. lucru strici tot ce mă străduiesc să fac pentru dumneata. Situaţia du~ mitale e totuşi limpede. Dacă-mi iau mîna de pe dumneata ştii bine cum o să cazi. Corpul într-» parte, şi capul în cealaltă, în coşul cu tărîţe. Celălalt se îngălbeni. Cearcănele de sub ochi păreau să se lăţească, ca sub arsura unui acid. Ingînă :
— Nu-i sigur ! Nu-i sigur ! *
— Ba-i foarte sigur. N-o să-m'i pierd timpul să-ţi arăt toate greşelile pe care le-ai făcut de la început. Continuă tot aşa, şi acolo ai să ajungi. Dacă ai avea o fişă, te-ar aresta în seara asta. Graţie neghiobiilor dumitale, te vor aresta peste trei zile.
t»
— Neghiobiile mele, spuse celălalt, pe care cu-vîntul acesta îl jigni deodată. Poate nu fac chiar atît de multe neghiobii.
— O să-ţi dovedesc că faci una mare cît dumneata. Banii... ori sînt la dumneata, ori sînt în altă parte. Dacă îi laşi în camera dumitale, gazda îi va găsi fără nici o greutate, şi-ţi dai seama ce-o să urmeze. Dacă sînt în altă parte, înseamnă că i-ai încredinţat cuiva. Ei bine! chiar viaţa dumitale ai pus-o în mîinile aceluia. Mă înţelegi.
— Am avut încredere în dumneavoastră ! De ce să nu mă pot încrede în altcineva dacă m-am încrezut în dumneavoastră ?
— Raţionament absurd. E un miracol că omul în ghearele căruia te-ai băgat s-a nimerit să fiu eu. Nu conta pe două miracole. Iată, o să-ţi spun eu la cine sînt banii... la ibovnica dumitale, da, la femeia de care mi-ai vorbit, care a venit să te vadă în ajunul zilei în care ai dat lovitura.
Leheudry lăsă capul în jos. Era plin de admiraţie, de teamă, de ură înăbuşită.
— După cum vezi, urmă Quinette, cu o satisfacţie amară, nu-i greu să-ţi ghicească cineva tainele. Eşti criminalul clasic. Urmezi făgaşul. Va fi un simplu joc să te culeagă.

Deschise braţele.
:— Ce vrei! Nu mai e nimic de făcut. Ibovnica dumitale o să te vîndă. Poate a şi fost în Quaî des Orfevres *. Datoria mea e să scot cămaşa pe unde o să pot... O ! eu, eu am o scăpare... să merg la foştii mei şefi... să le spun aproximativ... adevărul, că mi-a fost milă de dumneata... că mi-a venit ideea, oarecum romanţioasă, să te ajut să scapi, folosind cunoştinţa mea în privinţa metodelor... dar că nu eşti interesant şi că regret.
— N-o să faceţi una ca asta !
•— O să-mi tragă o săpuneală straşnică, şi gata. Un veteran de-al lor rămîne un coleg, orice s-ar întîmpla. (Quinette' îşi juca personajul fără nici un efort; simţea chiar nostalgia acestui trecut, care ar fi putut să fie al său.)
— N-o să faceţi una ca asta...
Leheudry, la început violent, aproape ameninţător, redevenea plîngăreţ:
-— Nu e ceea ce credeţi. Prietena mea nu ştie nimic. Pachetul nu e la ea. Nu, nu. L-a depus în seiful ei fără să-1 deschidă.
— Ce seif ?
-— Are un seif la bancă, o casetă, ştiţi. Se închide cu secret.
— Ibovnica dumitale are un seif. la bancă ? Ce-mi tot îndrugi aici ?
— Adică, nu chiar la bancă. La Casa de Economii, în strada Coq-Heron. La doi paşi de Banca Franţei. E totuna. Are un livret; şi cu livretul
[1] Prefectura de Poliţie din Paris e situată **pe** Quai des (Mevres.

ei închiriază un seif, plătind optsprezece franci pe .an. Nu-i scump.
— Dar... ce fel de femeie e ?
— Nu e ceea ce credeţi, A ! de loc. E o comerciantă. Cu prăvălie,
— Căsătorită ?
— Da. Cu un bărbat bine.
•— Haide! Mi-ai spus că ai fost strîmtorat, aproape chiar în mizerie, de mai multe ori...
— Nu în mizerie.
— Fie ţ într-o completă lipsă de resurse. Şi femeia aceasta, în situaţia în care este, nu te-ar fi ajutat ?
— In primul rînd, nu-mi place să cer bani femeilor. Vă încăpăţînaţi să mă luaţi drept un apaş şi un peşte.
— E foarte frumos că ai asemenea scrupule. Dar unii ar prefera să primească bani de la o femeie, decît să se pună în situaţia de-a ucide pe alta... Cu atît 'mai mult, cu cît ai fi putut să-i dai înapoi mai tîrziu.
— Nu... o cunoşteam de prea puţin timp. Asta ar fi dezamăgit-o. Trebuie să vă spun că i-am dat a înţelege că eram mai mult decît sînt. Nu i-am mărturisit că sînt un nenorocit de tipograf. Mă ia mai curînd drept un băiat de familie. I-am spus că sînt inginer.
•— Şi te-a crezut ?

— O !... vedeţi... e tînără... Şi apoi nu i-am spus că eram inginer cu Politehnică... nu... în sfîrşit... inginer *l*
— Dar cînd o primeai în camera dumitale din strada du Château ?
— Credea că eram în căutarea unui, post. Ea ştie că inginerii îşi găsesc greu serviciu. Fiind certat cu familia, nu mai primesc nimic. Mai întîi de toate ea crede că nu am decît douăzeci şî şase de ani.
— Pesemne că-i foarte naivă prietena dumitale ! Dar să ne întoarcem la seif.
— Iată. I-am spus că erau nişte bijuterii,, nişte hîrtii de familie... şi nişte bani care nu erau al mei... tot ce am mai sfînt pe lume..., că unii oameni ar fi vrut să-mi răpească hîrtiile ca să mă împiedice să primesc o moştenire. Şi dacă ar putea să le pună în seiful ei, pînă cînd îmi voi găsi o locuinţă, sau voi avea seiful meu...
— N-o să se uite înăuntru ?

— Pun mîna în foc. Şi-ar îachipuî că-mi face un rău. Şi apoi ce-ar găsi în el ? Cîteva bijuterii,, cum i-am spus, foarte puţină argintărie...
— Bani?
— Da.
— Sub ce formă ?
— Bancnote ; cîteva. fişicuri cu piese de douăzeci de franci. O piesă de o sută de franci, trei de cincizeci şî una, de patruzeci.
— Una de patruzeci ? E foarte rară.
—- Cred şi eu. Pe asta o s-o păstrez.
— Dar ce fel de acte de familie ?
— Am pus cîteva scrisori vechi de la tatăl meu către mama, pe care le aveam. Sînt copil natural. Tatăl meu era un domn foarte bine. Dacă se uită în ele, o să-şi spună că asta poate să-mi servească de dovadă într-o chestiune de paternitate. Şi apoi, cum scrisorile sînt foarte bine scrise, pe hîrtie frumoasă şi aşa mai departe, asta o să-i arate că n-am minţit în privinţa familiei mele.
— Dar soţul, dacă i-ar veni poftă să se uite în seif ?...
•—• Na. Nu se duce niciodată acolo. In primul rînd, livretul e pe numele soţiei...
— Pe care, va să zică, ai revăzut-o, cu toate făgăduielile dumitale. De cîte ori ?
— Numai atunci cînd i-am dat pachetul.
— Minţi.
— Şi încă o dată, pe fugă, dar asta nu contează. De două ori, în total. V-o jur.
— Nu i-ai povestit nimic despre... absolut nimic ?
— Nu, nimic. -• Hm!
— E aşa cum vă spun. Gîndiţi-vă şi dumneavoastră. Dacă ar fi o femeie uşuratică, cum sînt atâtea, sau vreo balcîză oarecare, aş fi putut ceda ispitei de a-i spune. Dar ei ? Aş fi îngrozit-o. Aş fi pierdut-o pentru totdeauna. Nu. Nici n-am avut. nevoie să rezist ispitei. E ultima persoană căreia

î-aş mărturisi ceva. Pentru că o iubesc. Să vă intre bine în cap lucrul ăsta. Quinette se gînclea. Apoi ;
- Atunci, nu mai înţeleg niinic,-
— Ce nu mai înţelegeţi ?
— Fapta... fapta dumitale din noaptea aceea. Dacă dragostea pe care spui c-o simţi pentru femeia asta ar fi foarte puternică, ar fi trebuit să te împiedice s-o săvîrşeşti. Negreşit.^
Leheudry păru foarte descumpănit de observaţia lui Quinette. Deschidea ochii, clipea ca un copil căruia institutorul i-a dat o problemă „din clasa superioară". In cele din urmă, spuse în chip de scuză :
—• N-am făcut legătura.
- Sau atunci ai vrut să-ţi procuri bani ca să-ţi joci mai bine rolul de băiat de familie faţă de ea.
—• Poate... conveni politicos tipograful. Dar adăugă repede :
- Totuşi, nu cred. Nu. Nu mă gîndeam de loc la asta.
- De altminteri, n-are importanţă. Ceea ce e grav e faptul că femeia asta deţine — fără să ştie, fie, dar deţine —- dovada neîndoioasă a vinovăţiei dumitale ; şi că, pe lîngă asta, continui s-o vezi într-un moment cînd ar trebui să dispari pentru toată lumea.
Quinette făcu o pauză : apoi, cu acelaşi ton autoritar :
— îmi vei da numele şi adresa acestei femei.

— Dar...
— Nici nu se discută, încă nu ştiu cum o să procedez, asta cere gîndire. In tot cazul, trebuie să-mi fac o părere în privinţa ei.
— Cum !... O să mergeţi la ea ?
— Nu sînt sigur. Poate. Mă voi informa mai întîi. Nici eu, nici dumneata n-avem interes să forţăm lucrurile. Numele ei ?
-— Sophio Parent.
— Locuieşte ?

— în strada Vandamme, la nr. 31 ; o stradă care dă în strada de la Gaîte.
— E o prăvălie ?
— Da, o papetărie-mercerie.
— Soţul ei se ocupă tot de comerţ ?
— Nu. El are o slujbă.
— Aha ! încep să pricep.
— • Am cunoscut-o în legătură cu nişte comenzi de cărţi de vizită, pe care le lua de la clienţii ei şi pe care le executa la tipografia unde lucram eu.
— Dar atunci, ea ştie că eşti lucrător tipograf ? Ce-mi tot îndrugai adineauri ?
— Nu, ar fi prea lung să vă explic. Cînd venea la patronul meu, eu o vedeam; dar ea nu mă vedea. Din pricina dispoziţiei camerelor. .Am iubit-o chur din clipa aceea. Dar, fireşte, ea nu bănuia nimic.
>— Bine, bine. O să-mi povesteşti amorurile dumitale altă dată. A ! un amănunt. Ai păstrat o anumită sumă asupra dumitale. Mare ?
58
— Nu.
— Pentru un om în situaţia dumitale, nu pari prea cheltuitor. E unul din rarele dumitale atuuri. Cît ţi-a rămas ?
— Nici măcar o mie de franci.
— E mult mai mult acolo, în seif ? .
— Da.
— De douăzeci de ori mai mult ?
— O, nu !
— De zece ori ?
— Cam aşa.
— Aşadar, minimum cincisprezece mii. Trebuie să ştiu toate astea. Cît priveşte bijuteriile şi obiectele preţioase, bineînţeles, nu încerca să vinzi vreunul nici direct, nici prin altcineva. Sau, îţi semnezi sentinţa de moarte. Ai înţeles ?
•— Ce o să fac cu ele ?
— Vom vedea. Ai cam prea mulţi bani asupra dumitale, E prost din toate punctele de vedere. Nu trebuie să păstrezi decît două sute de franci, de pildă, şi să-mi încredinţezi restul. O să ţi-i restitui treptat, după nevoile dumitale... Ce?... Doar nu mă bănuieşti cumva că vreau să te escrochez ?
— Nu, făcu Leheudry cu glas moale ; şi apoi ar fi drept să vă revină ceva, pentru osteneala pe care v-o daţi.
— Nici vorbă nu poate fi de aşa ceva !
— Dar mă gîndesc că numai cu două sute de franci n-ajung departe.
59
•— O să fii cu atît mai puţin ispitit să faci cheltuieli exagerate. Idealul ar fi ca cei eu care vii în contact să aibă impresia că tragi mîţa de coadă.
— Posibil. Dar nu merita să risc o asemenea lovitură, dacă acum trebuie să mă lipsesc de toate.
— O să te distrezi mai tîrziu, cînd pericolul va fi trecut. Pentru moment, e stare de asediu. Aşa. Dă-mi-i. Şapte hîrtii de-o - sută. Şapte sute de franci. Bine. Le înscriu pe carnetul meu, aici, ca să nu uit, fără numele dumitale, fireşte. De acum încolo, să te conformezi cu străşnicie instrucţiunilor mele. Profită de faptul că te afli în oraş, şi într-un cartier de gări, ca să mănînci ceva. Apoi, du-te acasă, şi nu te mai mişca de-acolo pînă la noi ordine. O să mă ocup de treburile dumitale. Şi, mai întîi, să-ţi găsesc o altă locuinţă. Regret destul că am aşteptat atît. Pe diseară.
Scoase ceasul:
— Peste o .oră trebuie să fii acasă. Nu ieşi înainte de a da din. nou ochii cu mine.

VI

PROIECTELE LUI HAVEKKAMP ŞI IUBIRILE LUI WAZBMMES

Palierul, foarte îngust, dădea în nişte mici coridoare, prin mijlocirea cîtorva trepte. Pardoseala era

din scânduri de stejar late şi puţin coşcovite, despărţite prin şănţuleţe în care puteai băga degetul mie, şi traversate pieziş, după fibrele lemnului, de crăpături pe jumătate umplute cu praf şi cu ceară. Se vedeau pe ici-colo, strivite şi lucioase, capetele mari" ale cuielor care fixau scândurile şi care păreau acum că fac parte din lemn, ca nişte noduri rnai tari.
Una din uşi dădea direct pe palier. Patru pioneze mîncate de rugină fixau pe ea o carte de vizită : „Frederic Haverkamp". Wazemmes bătu, auzi : „Intră !", deschise discret uşa.
Urcat pe un scaun, căruia îi acoperise paiul cu un ziar, Haverkamp, în cămaşă, era ocupat cu scoaterea unor teancuri de ziare şi de dife'rite
6i
hîrţoage de pe rafturile superioare ale unui cazier alb. Odaia era mică şi sărăcăcioasă.
— A! Dumneata eşti. Te aşteptam mai devreme. Nu-ţi dau decît degetul cel mic pentru că am manile pline de praf.
— A trebuit să trec pe la atelier pentru nişte pensule care nu se găseau; şi nu voiam să se spună, în momentul cînd plecam, că...
— Bine, bine. Şi unchiului dumitale i-a venit inima la loc ?
— Da. în sfîrşit, nu mîrîie prea tare.
— Deoarece eşti aici, o să profităm ca să ne repezim pînă în bulevardul du Palais. Cît e ceasul ? Uite. Scoate-mi ceasul din buzunar. Am mîinile prea murdare. Unsprezece şi zece. Avem tot timpul. O să luăm apoi masa împreună.
Ochii lui Wazemrnes străluciră. Deja mese la restaurant. Un patron care nu se uită la cheltuială şi care te adoptă dintr-o dată ca tovarăş al unei vieţi libere şi îmbelşugate.
Haverkamp deschisese uşa unei mici bucătării goale şi întunecoase, îşi spăla mîînile la robinetul spălătorului de vase.
— O să vezi că acolo, ca aspect, e altceva. Instalaţia nu-i terminată. Mî-au dat cheile doar acum o săptămînă. Dar intenţionez să mă mut chiar mîirie. în cîte sîntem ? în douăsprezece. Luni douăsprezece. A ! mîine, treisprezece... Nu prea sînt superstiţios, dar ar fi poate exagerat să începi pe data de treisprezece o afacere care
62
trebuie să fie pentru mine inaugurarea vieţii mele întregi, în ceea ce mă priveşte, n-am observat niciodată nimic în legătură cu numărul treisprezece. Nici în bine, nici în rău. Am avut clienţi cărora treisprezece le purta ghinion, sau, dimpotrivă, noroc, în mod incontestabil, începînd mutarea în dimineaţa zilei de paisprezece, totul va fi cu prisosinţă terminat pînă pe cincisprezece la prînz, O să m-ajuţi. Iată. la-o înainte.
— Nu credeţi că va veni cineva în lipsa dumneavoastră ?
— Nu. De altminteri, numitul Paul nu va întîr-zia. li las cheia la portăreasă. Mi-a făgăduit. O ! complezenţa lui a scăzut mult de cînd ştie că ne despărţim. Dar succesorul meu trebuie să vină îndată. Şi numitul Paul îl pune la curent. Nu-s de loc supărat că părăsesc casa asta mucezită. Ia te uită ce scară ! Şi camera portăresei! Eu, vezi dumneata, sînt împotriva decorurilor mizerabile. Cînd mă gîndesc la atîtea firme importante din centrul Parisului, de pildă în cartierul Sentier, care îşi au birourile în nişte cocioabe păcătoase; şi la afacerile de zeci de mii, de sute de mii de franci care se tratează acolo! Nu. Eu găsesc asta ruşinos... Mergem pe jos. Nu facem mai mult de-un sfert de oră. Nu trebuie să pierzi obişnuinţa de a merge pe jos. Şi aşa fac prea puţina mişcare. La vârsta mea, cîte unii încep să facă burtă. Am oroare de asta... Da, am călătorit puţin în străinătate ; nu destul. O parte din familia mea
63
trăieşte îu Belgia. Cunosc destul de bine Belgia, chiar şi Olanda. Am fost o dată pînă la Aix-la-Chapelle şi Colonia. Poate că asta a contribuit să mă dezguste definitiv de genul calic în afaceri. Sînt economii neînsemnate, care corespund unor concepţii perimate. Epoca modernă vrea lumină, spaţiu, confort ; chiar grandoare. Localul meu de la etajul al cincilea din bulevardul du Palais nu va fi somptuos pentru început. Dar imobilul are ţinută. Cartierul are aspect luxos, înfrumuseţările vor veni treptat, pe măsura cîştigurilor mele. Pentru moment, reduc instalaţia la minimum, tocmai pentru ca obiectele sărăcăcioase — mobila de proastă calitate şi celelalte - • să nu prindă rădăcini. Lăsînd locurile goale, mă oblig să le umplu, o dată şi-o dată, cu un material bun. Traversaseră

Halele.
— S-o luăm prin strada Pont-Neuf. Nu ocolim mai mult de trei minute. As vrea să arunc o privire asupra noilor clădiri ale magazinului „Samaritame". Nu izbutesc, să-mi fac o părere. Mie unul nu-mi place. Dar dumitale ?
— Nici mie. Seamănă cu chestiile acelea de carton presat care se vedeau la Expoziţie, doar că sînt de fier.
— Şi cu toate că sînt de fier, nu par mai solide. Dar îţi aminteşti de Expoziţia de la 1900? Nu erai prea mic ?
— Mi-o amintesc.
— Totuşi, mă străduiesc să le descopăr avantajele. Dacă viitorul se îndreaptă în direcţia asta, trebuio să ne obişnuim de pe-aeum... Poate că nu-i încă totul pus la punct... Un magazin în dezvoltare! „Samaritaine". Au găsit o formulă nouă : să lucreze pentru o clientelă cu totul populară, pe care ceilalţi, mai mult sau mai puţin, o dispreţuiau. Şi fără să dea marfă prea proastă. Soţii Cognacq au pornit de la nimic. Se pare că încă mai poate fi văzută doamna Gognacq circu-lînd printre raioane, cu capul gol, în rochie neagră şi supraveghind totul. De altminteri, locul pentru ceea ce intenţionau ei să facă era minunat de bine ales. Nu ? Orientează-4e puţin şi gîn-deşte-te. Halele în spate. Acolo, piaţa Ohâtelet. Strada Rivoli continuînd strada Saint-Antoine. De pe malul drept, chiar de pe malul stîng, toate străzile acelea, toate bulevardele care coboară aici, şi tocmai din cartiere foarte populate. Pentru ei, dat fiind programul lor, era un loc mai bun chiar decît acela al Bazarului de la Palatul Municipal, sau decît Luvrul. îţi dai seama de asta-?... Sînt considerente cam grele pentru vîrsta dumîtale. Dar trebuie să te obişnuieşti, Avînd în vedere felul de colaborare pe care-! aştept de la dumneata, trebuie să te deprinzi cît mai cxirînd să capeţi fler în domeniul acesta. Un băiat crescut pe străzile Parisului, cum eşti dumneata, posedă o întreagă experienţă. Da, Bazarul e puţin cam prea băgat în cartierele proaste. Foarte bine

dacă morgi să-cumperi o găleată, nişte şuruburi, sau o mătură. Dar femeile din popor caută la „Samaritaine" îmbrăcăminte, stofe, lucruri la modă. E mai bine să le dai impresia că au ieşit oarecum clin. albia lor, că merg eît de cît pe urmele oamenilor eleganţi, totuşi fără ca asta să le dezorienteze sau să le intimideze. Din punctul acesta de vedere, Luvrul era niţel cam prea la vest. Aste mă face să cred că la unja urmei arhitectura ciudată a noii lor clădiri nu-î chiar atît de nepotrivită^ Poporului nu-.i. plac lucrurile sobre. Şi ceea ce e neserios, nedurabil, în fierăria aceasta împopoţonată nu-1 frapează. Din moment ce-î extravagant, îl uimeşte, îl atrage ca o jucărie nouă. Sînt chiar surprins de reflecţia dumitale de adineauri. Dovedeşte că ai o oarecare judecată personala.
Wazemmes roşi cu modestie. Nu făcuse decît să repete .una clin vorbele favorite ale lui Roquin, din taifasurile lui de seara cu unchiul Miraud, dar se feri s-o spună şi chiar s-o gindească.
îşi continuau drumul pe cheiul de la Megisserie, unde începeau etalajele vînzătorilor de grăunţe şi ale negustorilor de animale, care se aflau şi mai numeroase de cealaltă parte a pieţei Châţelet, pe Quai de Gesvres. Săculeţele cu seminţe colorate. -Minusculele ghiveciuri de flori. Tuberculele zbîrlite. Peştii roşii în bocalul lor. Veveriţa în cuşca ci turnantă. Papagalul care se agită pe balansoar. In faţa, atîrnate de parapet, cutiile
vânzătorilor de cărţi vechi cu capacul deschis. Cu toate că era soare, negustorul, pătruns de vîntul Senei, îşi ridică fularul şi îşi freacă mîinile.
• Vorbeam despre Luvru. Oricum, ascensiunea soţilor Cognacq e lotuşi mai puţin uluitoare decît aceea a lui Chauchard. Aia au rămas oameni de prăvălie. Pe cînd ăsta ! Ştiu prea bine că s-a făcut de rîs. Dar nimic nu-1 silea...
Haverkamp medita, cu capul puţin aplecat spre stingă, fixînd eu privirea sclipirile acoperişurilor sau luminile zidurilor în zarea depărtată a fluviului. Evita obstacolele, trecătorii, fără să-i vadă. Trupul lui mare era sprinten.
— De altminteri, vremea asta a trecut. Pricepi ce vreau să spun. Marile magazine ele azi vor mai putea să se dezvolte. S-ar mai putea chiar înfiinţa Linul sau două magazine noi, cu toate că... Vreau să spun că asta intră în marile afaceri clasate, cu creştere lentă. Vor trebui angajate de la început capitaluri mari, de la început va trebui să se procedeze cu amploare. Sînt plasamente

pentru grupuri financiare. Şi tot ce pot spera e să aducă un venit rezonabil.• (Lăsînd de o parte, bineînţeles, matrapazlîcurile administratorilor.) Ultima idee oarecum nouă şi fecundă a fost ideea lui Dufa-yel... Eu, cel puţin, nu mai văd un mare viitor în direcţia asta. Trebuie să-ţi dai seama de necesităţile unei epoci; de ceea ce, în primul rînd, îi lipseşte. Parisul, vezi dumneata, e un oraş în care se locuieşte foarte prost. Cea mai mare parte

din cartiere sînt infecte. Pitorescul, asta-i .altă treabă. Optzeci la sută din case n-au; nimic de-a face cu .viaţa .modernă, în momentul de faţă, se construieşte, dar fără grabă; exact ca să facă faţă creşterii populaţiei, în ziua eînd se va pune problema, cînd numai un milion de .parizieni îşi vor da seama că locuiesc în case dezgustătoare, pe care nici o ţară civilizată nu le-ar., accepta, o să vezi ce iureş o să fie. Iar teren disponibil e destul de puţin. Parisul e mic. Asta te miră. Dar aşa e. Parisul e foarte mic în raport cu importanţa sa numerică. Există suburbiile. Dar atît timp cît va dăinui incinta — şi n-au s-o dărîme repede — parcelele : *intra-muros* vor avea o cotă excepţională. Idealular fi de-a putea pune mîna pe un oarecare număr de terenuri încă libere ea şi pe cîteva case dărăpănate, susceptibile de a fi dărîmate. Dar'nu oriunde. Chibzuind bine alegerea locurilor. G! nu numai eu - mă gîndesc la asta. S-au-mai gîndit şi alţii, chiar înaintea mea. Dumneata, care .locuieşti în Montmartre, ai putut vedea ce-au făcut de douăzeci de ani încoace Ijaeour, Viguier, doamna Vildy, fără să mai vorbesc de Da val şi de-ceilalţi. Nu am pretenţia să inventez ceva. Dar instinctul îmi spune că branşa aceasta de afaceri se; bucură de o intensă vitalitate ; jşi dintre cele mai sănătoase. Cîştigul poate deveni enorm, iar riscul e, ca să zic aşa, nul. :Nu se cunoaşte un singur caz — de un secol încoace — ca vreun teren * din Baris să 'fi pierdut din valoare.: în unele
puncte, însâ\ creşterea *a* fost lentă, aproape neînsemnată, ţinînd seamă de deprecierea constantă a banului. A ! dacă aş dispune de capitaluri, aş avea un plan irezistibil. Dar sînt silit să bîjbîi. O să începem foarte modest. La început o să lucrez în contul clienţilor mei — al clienţilor pe care va trebui să-i găsesc. Dar sînt sigur că o dată ce ti-ai făcut o clientelă credincioasă poţi să te arunci în operaţii de mari proporţii si să ai aproape tot atîta libertate de acţiune ca şi cum ai manevra propriile tale capitaluri.
Trebuie să te impui; să dobîndeşti autoritate, încredere. Pentru asta, dovedeşte oamenilor că vezi clar ; si de la început fă-i să cîştige bani. începi să întrevezi în ce sfere de activitate vreau să te introduc ? E mai interesant decît să cureţi pensule! Toate astea poate te depăşesc niţel. N-are a face. Dacă ai vocaţie, vei reţine ceva. Pornind cum pornesc eu, nu mă, pot lipsi de un. colaborator care să priceapă. Şi care să- pună suflet. Şi am mai multe şanse să găsesc asta într-o minte tînără, deeît la un bătrîn îndobitocit. Vei fi dumneata sau altul. Asta depinde de dumneata.
Trecură prin faţa oficiului poştal, care-i situat mai jos de Tribunalul Comerţului. Wazemmes fu cît pe ce să spună că trebuia să intre. Dar nu îndrăzni. Haverkamp înainta, privind imobilul situat la colţul străzii Lutece.
69
— Frumos, nu-i aşa ? îţi poţi închipui fără nici o greutate[1] un. mare avocat locuind aici. Prefectura de Poliţie în spate. Palatul de Justiţie de cealaltă parte a bulevardului. Nu- are deloc aerul unui bîrlog clandestin.
Spuse portăresei cine este.
— Tîmplarul a plecat adineauri, urmă ea. Nu se întoarce decît pe la patru.
, — Aproape noaptea. Şi de ce ?
— Nu ştiu. Are probabil altceva de lucru. Urcară scara.
— Iată una din. marile noastre slăbiciuni în Franţa : dificultatea de a obţine o lucrare. Lucruri care o dată comandate ar trebui să se execute în mod automat. Nu. Trebuie să insişti, să te rogi, să te superi. Şi nimic nu-i gata la ora fixată. N-au nici măcar scuza unei veritabile leni. Nu. Irosesc timpul. Nu ştiu să se organizeze. Se apucă cînti de una, cînd de alta, la întîmplare, după împrejurări. Şi ultimul servit e cel care a reuşit să-3. prindă de pulpana hainei. Da-i servit prost, Ninuc nu e făcut cum trebuie. Clientul, sau şeful, îşi toceşte nervii controlînd nişte amănunte nenorocite, în Franţa, nu poţi lăsa pe seama altcuiva nici măcar grija de a bate un cui într-un zid. Eşti nevoit să te întorci, să-i spui de două sau de trei ori foarte politicos :

„N-ai uitat de cuiul meu ?" şi cînd cuiul va fila locul lui, întoarce-te încă o dată, căci sînt nouă şanse din zece să fie bătut strîmb, sau să rărhîi cu el în mină cînd îi

atingi. Punctul de vedere al lucrătorului care a bătut, în sfîrşit, cuiul, este că îl plictiseşti cu cuiul dumitale ; că doreşte să-1 laşi în pace ţ că din moment ce cuiul are aerul că ţine cînd **te** uiţi la el, nu mai poţi avea vreo pretenţie ţ că în ziua cînd va trebui să te serveşti de cui, o să te descurci, dar el, lucrătorul, va fi departe.
Wazemrnes, care avea atîtea motive să se recunoască în tabloul acesta al conştiinţei profesionale, aproba totuşi cu laşitate. Sau, mai curînd, descoperea noi perspective, începea să participe în mod sincer la grijile claselor conducătoare.
Haverkamp deschise o uşă frumoasă, cu două canaturi, cu clanţe mari de aramă, cu muluri mari. Surise de plăcere.
—• Voi aşe/a o placă de aramă, de nouă centimetri pe doisprezece, cel puţin. „Agenţie imobiliară F. Haverkamp", pe două linii. Mă gînclisem la un nume cum ar fi „Imobiliara Senei" sau „Imo-•bilia". Dar, chibzuind bine, - un nume simplu prezintă mai multă seriozitate. Eu nu ţin să impresionez marele public. Oamenii pe care-i am în vedere nu-s neghiobi. E sigur că, în ochii capitaliştilor, Banca Saint-Phalle, de pildă, n-ar. cîştiga nimic să se cheme : Banca Europei şi a AmericiL
Apartamentul se compunea dintr-o anticameră destul de mare, perfect pătrată, şi din trei camere, şi ele spaţioase şi de formă regulată ; două din ele, ale căror uşi erau în faţă, dădeau spre bulevard, cu un mic; balcon; în stingă, salonul

'apartamentului şi sufrageria. Comunicau intre ele prin'tr-o uşă dublă. A treia cameră, situată în 'stînga an'treului, primea 'lumina dinspre curte. 'în dreapta antreului, o uşă mică ducea spre bu-•cătărie şi spre celelalte 'dependinţe. Anticamera im'era întunecoasă. Primea lumina prin uşa cu geamuri a sufrageriei şi printr-o lucarnă ovală, care dădea spre scară.
— Vezi cît e de luminos şi de vesel! şi bine 'împărţit. Ge spui de-anticameră ? O să pun acolo cîteva scaune. Aici îi vom lăsa să aştepte pe vizitatorii -de Tind, cum ar "fi salariaţii sau misiţii. 'Sau, -în general, persoanele =îneă necunoscute. Le vei ruga 'să-şi scrie numele pe o foaie de Jhîr-tie — da, o să avem nevoie 'de o măsuţă — numele •şi obiectul vizitei, îmi aduci -foaia. Dacă e cazul, •Iţi voi spune să introduci persoana aici. (Deschide .uşa salonului.) Pentru moment, *nu* vom avea aici dedît două fotolii foarte .dbişnuite şi o masă oarecare, ipe *cave o* voi acoperi cu un covor; da, şi vreo uîteva numere vedhi "de 'reviste, pe care le voi cumpăra pe chei. Apoi, vin eu să întîmpin persoana. Uşa care se -deschide, ca la un doctor. Asta face «D impresie grozavă. Mai tîrziu, salonul va 'deveni foarte elegant. Actualmerite, nu-mi dau osteneala să mobilez decît -cabinetul .imeu. lată faimoasele -rafturi. Sînt destul 'de frumoase. Mai vine .o miilură. Totul lăcuit acaju. 'iPoimiine vor ;aduce o ;mare masă-^birou, în stil vechi, racaju cu. un fotoliu -şi doua seaune asortate.
Era eît pe ce să iau un birou din acelea moderne, ştii ? cu cilindru, din lemn de culoare deschisă. Dar nu, ar avea aerul de întreprindere industrială sau de comerţ banal. Nu dă impresia de mare patron. Trebuie ca, după scurt timp, o agenţie c» asta să arate ca şi cum ar fi foarte veche. Uîtă-te, de asemenea, cît de nimerit e plasată uşa asta care comunică cu odaia dumitaîe. Căci te instalez aici. Ei? Ce bine te vei simţi! O curte tot atît de luminoasă ca şi strada. Chiar cu o privelişte frumoasă spre Prefectura de Poliţie. Mai tîrzin, vom avea un om de serviciu care va Sta în an~tieameră, va deschide uşa, va înscrie numele etc. Pînă atunci, asta va f i treaba dumitaîe.
— Dar cînd voi fi plecat ? Mi-aţi spus că o să circul mwl't...
— Da, asta e o dificultate. Va trebui eventual să primesc lumea la orele cînd vei fi aici. Dar, pe de altă parte, sînt obligat să fixez intîlnirile la orele care convin clienţilor. Iar pe dumneata, s-ar putea să arn nevoie să ;te irirnit îrttr-o cursă în orice moment al zilei... Vom vedea.
Nu era în una din zilele -acelea cînd viaţa îţi pare încîlcită :şi greutăţile de neînvins. Nu numai că, .avea încredere în destin, dar aproape că se ©prea o cdipă să.-i mulţumească. El, care era mal degrabă tăcut, devenea vorbăreţ. Se felicita că avea lângă el ,pe cineva tinăr, căimîa & oarecare 'inai^ vatate amestecată eu bucurie *nu* risca să-i pară rî*-dieolă. lotuşi, Wazermnes, nu putea să

:awda t&-
tul. Nu mai era chiar atît de tînăr pentru ca Ha* verkamp să îndrăznească să-i mărturisească gîndurile sale cele mai ameţitoare, care erau gîndu-rile unui copil : „Ce frumos este să ai aşa ceva," Un astfel de apartament pentru mine. Ciubucele acestea, cornişele. Frumoasa ferestruică din antreu. Un salon cu un oval mare în tavan, ca la oamenii bogaţi. Aş vrea ca unchiul Maxime, din Wormhoudt, să mă vadă aici. Masa pe care mi-o vor aduce. Mahonul : lemn frumos, mult mai frumos ca stejarul. Plăcerea de a sta aici. Mă ridic şi mă duc să deschid uşa dublă. O draperie frumoasă, îndată ce voi putea. Tînărul Wazemmes îl va introduce. Secretarul meu..."
Ar fi rămas acolo ceasuri întregi, privind şi vi-sînd. S-ar fi jucat deschizînd uşile, închizîndu-le, închipuindu-şi intrarea unui client. De fapt, o să vină clienţi ? Griji pentru mai tîrziu.
„Toate acestea le am. E sigur. Orice s-ar întâmpla, le voi avea. Şi am bani pentru asta. Nici un sfanţ datorie. Dimpotrivă. Un disponibil de şaptesprezece mii, după ce totul a fost plătit. Vreo şaptesprezece mii patru sute. Aş fi putut locui aici. Era loc destul. Asta mi-ar fi economisit chiria camerei. Un divan într-un colţ al biroului, sau în camera lui Wazemmes. Dar nu mai era acelaşi lucru. N-ar mai fi fost odăile acelea frumoase, pătrate. Nici birourile sobre şi spaţioase ale Agenţiei. Ar fi fost meschin. Şi apoi unde să bagi toată harababura: .hainele, .lăzile şi celelalte? In bucălărie ? N u. Aş vrea să pot instala acolc,»; mai tîfziu un lavabou şi un vestiar care să nu lase nimic de dorit. Mai sînt şi femeile. Nu vreau să dau portăresei de aici prilejul de-a face vreo aluzie în legătură cu asta... «Domnul Haverkamp ? O ! dc-o corectitudine, dcsăvîrşită...», şi nici măcar să închidă ochii. Pe deasupra, principiul meu : să eviţi ca vreo femeie să-şi bage nasul în afacerile tale. Nu trebuie ca ele să fie informate în privinţa resurselor pe care le ai, nici măcar să-ţi cunoască exact profesiunea, E cel mai bun mijloc de a evita complicaţiile."
Cînd coborîră, Wazemmes îşi luă inima în dinţi.
— Trebuie să intru o clipă la poştă. Nu mă aşteptaţi, domnule. Dacă mergeţi pe trotuarul acesta, vă ajung din urmă.
— A ! A ! te duci să ridici o scrisoare de la micuţa dumitale ?
Wazemmes împinse uşa oficiului. Simţea o îngrijorare amestecată cu amărăciune. Un sentiment care-i părea neobişnuit şi complex îi pricinuia mirare.
„Iar nu va fi nimic. E sigur că-şi rîde de mine. Totuşi, n-o silea nimeni să-mi ceară adresa. Atîtâ pagubă, în situaţia pe care o s-o am, nici vorbă că n-o să-mi lipsească ocaziile."

f' Joia trecută, la ora nouă seara, după cum conveniseră, a .bătut la uşa doamnei din autobuz. Mai sigur de el şi totodată mai intimidat decît prima dată. Parfumat ceva mai discret. La început, nici un răspuns. Apoi, din fundul apartamentului, zgomote înăbuşite de paşi, de scaun urnit din loc, de uşă închisă, în, sfârşit, văzu crăpîndu-se uşa exterioară şi apărînd doamna, îmbrăcată într-o rochie de. casă. îi spusese în şoaptă :
— A ! dumneata eşti! Ce rău îmi pare. Nu pot în astă seară. Nu, imposibil. Vino sîmbătă. Da, tot la ora asta... Dar ca să fii mai sigur, treci şi în cursul zilei. Caut-o pe portăreasă... Spune-i: „Vin pentru comanda doamnei de la etajul al cincilea", îţi va înmîna o scrisoare de la mine. Pe curînd. Du-te.
îşi pusese apoi repede buzele foarte roşii pe acelea ala tînărului şi închisese uşa.
Sîmbătă, se prezentase portăresei din strada Ronsard, îndată după dejun.
— A, da l Comanda pentru doamna de la etajul cinci. Iată. Dă asta patronului dumitale.
Scris'QBirea, pe hârtie albastră moarată, suna cam aşa :
nSîht dezolată. Mei *astăzi nu e posibil. Cel mai comod ar fi să ştiu unde să-ţi scriu. Dă-mi o adresă. Pentru a. evita să ni âe«a face cu portăreasa, scrm-mi-o pe o Imaată de Mrfâe pe care o vei pune sub ştergătoarea din faţa uşii, mîine, duminică, la prima oră. Vei avea răspunsul meu chiar*
luni dimineaţa; la nevoie, prin pneumatic[1]*. ' Voi încerca* să *fiu liberă luni seara. Dar cel puţin nu*[1] *te voi mai deranja degeaba."*
Wazemmes îşi petrecuse timpul liber de sîm-băta recitind scrisoarea "aceasta dezamăgitoare şi măgulitoare în acelaşi timp, studiindu-şi aspectul şi stilul. Era prima scrisoare de dragoste pe care o primise ; dar avea sobrietatea unei scrisori comerciale. Nici „dragulmeu", nici nimic, înainte de

semnătură : „A dumitale" ; şi semnătura era abia un prenume, mai curînd o prescurtare familiară : Rita. Hîrtia şi prenumele erau distinse, ba chiar luxoase, după;părerea lui Wazemmes. Stilul curgător; corect. Fostul -elev de la Colbert nu descoperi nici o greşeală de ortografie, doar două sau trei neglijenţe de punctuaţie. Dar scrisul îl surprinse. Un scris urît, neregulat, gros,» cu litere trasate în grabă, şi altele prea apăsate. Spălătoreasă din strada Ro-chechouart ar fi format mai bine literele. Aşa scriu oare femeile din lumea , bună ? sau .peate „damele"[1]? Wazemmes se gîndea la .doctorii eare, în ciuda învăţăturii ,lor, scriu, se spune, estete ilizibil. Intre timp, se îatreba ee adresă .sări -dea. Post-^restant, bineînţeles. Pe lîngă: faptul eări mai comod, ;post-restantul e,înrudit cu „dragostea, îi subliniază misterul, îi măreşte prestigiul. ..După ce 'trecu "în revistă .oficiile din cartierul său, îşi aminti că era unul pe bulevardul Palais,

[1] Cartă *pneumatică,* corespondenţă .expediată i în -«Erele oraşe cu ajutorul aerului comprimat.

la doi paşi de noile birouri ale lui Haverkămp Duminică dimineaţa, vîrîse, aşadar, sub ştergă toarcă de la uşa doamnei un bileţel îndoit, pe care scrisese : „211-G, post-restant, bulevardul Palais."

Pe vremea aceea, post-restantul admitea ca nu mele destinatarului să fie înlocuit de iniţiale săi de cifre. „211-G" îJ sedusese pe Wazemmes fiindci ar fi putut fi numărul de înmatriculare al unu automobil, al unui automobil al cărui proprietai ar fi fost el.

- Aveţi ceva pentru 211-G ?

Căutarea fu destul de lungă. Wazemmes se te mea că funcţionarul nu-1 ia. în serios, „îşi închipuie că aştept scrisoarea unei puştoaice. Caute distrat."

-r Iată.

Era o cartă pneumatică. Adresa era scrisă ei îngrijire,

„Dragul mew,

De *data aceasta, să nu-ţi mai fie teamă de t contramandare. Vino negreşit la ora nouă. An luat toate măsurile, ca să putem petrece împreunc o întreagă seară, plăcută. Nu ji supărat pe mine dir pricina întîlnirilor noastre ratate. A fost cu totu fără voia mea, crede-mă. Rupe pneumaticul acesta de asemenea, si prima scrisoare, dacă a-i pă,$' tral-o. Afectuoase sărutări de la Negreşit, nu-i aşa ?*[e<]

′ Ritj

— Ei ? Micuţa dumitale, tot se mai gîndeşte la dumneata ?

Wazcmmes ar fi vrut să răspundă ceva deştept; dar se mulţumi să roşească. Era, de altminteri, preocupat de pălăria lui Haverkamp, pe *nare* abia atunci o remarcase. Era o pălărie moale, cu borurile în jos, de culoare verde-închis, cu două rînduri do cusături pe margine şi cu panglica înnodată la.spate; un. produs al ultimei mode. Wa-/emmes avu lămurit impresia că nu putea spera să placă femeilor fără o pălărie de modelul acesta, îşi făgădui să cumpere una de îndată ce va fi încasat primul salariu ; şi, dacă ar fi îndrăznii, 1-ar fi rugat pe noul său patron să-i acorde un avans. Se gîndi, de asemenea, că va trebui cît mai eurînd posibil să se bărbierească. Puful care-i mai acoperea faţa şi bărbia era parcă o mărturisire publică de naivitate. Dar nu era încă decis în privinţa instrumentului. Gustul său pentru invenţiile moderne 1-ar fi îndreptat spre aşa-zisele maşini ele bărbierit, care tocmai începeau să aibă căutare. Dar în • publicitatea care se făcea în jurul lor îl şocase o frază : „Maşini de bărbierit pentru timizi şi nervoşi". Şi auzise de mai multe ori pe camarazii de atelier bătîndu-şi joc de ne-îndemînaticii care nu îndrăznesc să folosească tradiţionalul brici. „Unde mai pui, spunea'Peclet,

că avînd o barbă ca a mea, fac prinsoare că stric] un pachet întreg de lame înainte de a-mi rade un singur fir." Barba lui Peclet nu era deosebit de! aspră. Dar el simţea oarecare mîndrie să se plîngă de ea. Asprimea bărbii e legată de ideea de forţă. — Mai e şi altceva, spuse Haverkamp, cu o voce confidenţială, o chestiune pe care o studiez de cîtva timp, dar pe care vreau s-o aprofundez. Orii îmi fac eu iluzii mari, ori e o afacere de primul rang,: „Bunurile congregaţiilor". Ai auzit vorbindu-se despre aşa ceva? Afacerea: nu e nouă. Ar fi normal să nu mai fi rămas nimic de cules. Şi totuşi, în ziare, aceleaşi anunţuri continuă să apară. Simţi că e ceva care nu merge. De mai multe luni urmăresc asta cu coada ochiului. Pricepi ? Spre norocul nostru, intervine aici un caz de conştiinţă în: jocul normal al cererii, şi:ofertei. N-o să-mi scoţi din cap; că foarte mulţi oameni ar

fi încîn taţi să pună mîna pe anumite ocazii, dacă li s-ar ivi prilejul. De cele mai multe ori în viaţă scrupulele se:'leagă de-o chestiune de formă. Şi pune-te în locul unui capitalist care trebuie să-şi menajeze nevasta, mama, soacra, pe toţi cei din jur. Nici chiar: perspectiva unui mare beneficiu nu-1 va; face să rişte să fie pus la index. Şi chiar dacă întrevede o soluţie indirectă, nu va lua e] iniţiativa. Dacă aşteaptă să le ceată cineva un serviciu, de f eluL acesta; confraţii mei se înşeală. Aşa îmi explic lipsa evidentă de cumpărători. Res
pect credinţa sinceră. Dar n-o să cred niciocîatâ că Franţa e populată doar de catolici convinşi. în tot cazul, mai rămîn protestanţii, evreii, francmasonii. Pînă şi ei şovăie cînd fac parte dintr-un anumit mediu, din pricină că lucrul e rău văzut. Sau, dacă se găsesc cîţiva care se hotărăsc, atunci vor să realizeze beneficii extraordinare pentru osteneala ce-şi dau. Asta ne îngăduie să manevrăm cu oarecare libertate.

VII

QUINETTE IN FAŢA **BARĂCII**

După ee-1 părăsi pe Leheudry, Quinette se întrebă : „Cu ce să încep ?" Cu vizita în strada Van-damme ?... Ora nu era însă favorabilă. Soţul se întorcea, desigur, la prînz. Chiar dacă Quinette ar fi găsi e timpul să stea de vorbă cu soţia înainte de sosirea soţului, ar fi lăsat-o, mai mult sau mai puţiii, tulburată, cu neputinţă să-şi vină în fire în cîtova minute. (Quinette era ferm hotărît să fie circumspect. Dar poţi să masori emoţia pe care o pricinuieşti altcuiva ?) Soţul s-ar putea mira, ar pune unele întrebări. Femeia şi-ar pierde poate capiii.

Să aştepte pînă după-amiază, şi între timp să mănînce ceva într-un restaurant ? Dar era în-conjurat de fantomele unor acţiuni urgente care 1-ar hărţui în timpul acestei pauze. N-ar fi izbutit să se apere de ele, decît dacă ar fi avut mereu iluzia că face ceva.

„Dacă aş da o raită pe la baracă ?" Nu vru să recunoască aspectul pasional al acestei dorinţe.

„Nevoia — prin. intermediar •— de a te întoarce la locul crimei ? Nu. Nici o legătură. Am de dus o luptă dîrză împotriva poliţiei. Ancheta mea trebuie să fie tot atît de strînsă ca aceea a adver-sarilor — ca să pot face faţă."

Quinette privea poarta de zăbrele şi pasajul care se vedea între cele două case joase, perpendicular pe stradă. Capătul pasajului părea închis de un zid ; dar exista, de bună seamă, o ieşire, prin stînga, care dădea, poate, spre curtea despre care vorbea ziarul.

„Unda ar putea fi baraca? Acolo, probabil, în. curtea aceea care nu se vede."

Una din cele două case joase, şi anume, cea din stînga, mărginea pasajul cu un calcan. Dar cea din dreapta se deschidea spre pasaj printr-o uşă şi o fereastră la parter, prin două ferestre la pri-' mul etaj. Ferestrele de la etaj ©veati obloanele închise.

Legătorul se întoarse. Fructăria unde intrase deunăzi ţi unde avusese emoţia: „Cînd am ridi-eat-o de jos mai respira încă...", se afla chiar în faţă.

„Din prăvălie, de la geamurile străzii, rnă văd oamenii cprindu-mă aici şi privind. Curiozitatea mea se ey plică, îşi vor zice că arn citit ziarul, ca şi ei. Dar atitudinea mea nu trebuie să aibă nimic excepţional. Un aer nevinovat de gură-cască. Aproape un surîs amuzat."

I se păru mai potrivit să traverseze strada. Intră fără şovăială în îructărie. Patronul golea într-un sertar un sac de fasole albă.

— Aşadar, aici în faţă a avut loc crima ?

— Aşa se pare.

— A ! Curios. Dar nu se zăreşte baraca despre care vorbesc ziarele.

— E ;m spate, cred, într-o înfundătură.

— Eu, care sînit din cartier, nici măcar nu remarcasem coridorul acesta dintre cele două case.

— Ba eu da, căci îl avem în faţa noastră toată ziua. Dar n-am călcat niciodată dincolo de camera portăresei.

— E o portăreasă ?

— Da, în căsuţa din dreapta.

— O ! curios. Aş vrea s-o întreb dacă ştie cumva
amănunte. •

— E o bătrînă neghioabă. M-ar mira să vă spună ceva interesant. Dar puteţi să vă duceţi.
încurajat de acest prim demers, Quinette traversă diu nou strada, împinse portiţa, şi văzu, ustr-adevăr, scris „portar" cu litere miei, nejgFe, deasupra unei uşi prăpădite.
— :Scuzaţi, «teafflnă, lertaţi-Biă 'dacă vă deranjez. Simit un vecin. Ştiţi, fegăterul de alături. Jte citit în .ziare. Aţi trecut, desigur, printr-o mare emoţie.
Portăreasa era o bătrînică foarte slabă, foarte încovoiată, cu un nas coroiat, cu ochii încă vioi. Avea o voce metalică, a cărei vigoare surprindea.
— Sîntcţi de pe-aici ? Se poate. Mi se pare că v-am mai văzut trecînd, cu barba dumneavoastră. 11 examina cu atenţie, fără nici o simpatie.
„O bătrînă neghioabă ? îşi spunea Quinette. Nicidecum. Ba dimpotrivă, chiar foarte ageră. Am făcut rău c-am venit."
îi era oarecum greu să continue conversaţia. Făcu un efort.
— Locuiesc şi eu intr-o căsuţă destul de izolată. Cam ca a dumneavoastră. Mărturisesc că am fost foarte impresionat. Să-ţi dai deodată seama că eşti la discreţia unui bandit. Socoteam cartierul mai sigur. E drept că atunci cînd locuieşti de multă vreme într-un cartier, pînă la urmă îţi închipui că nu-i ca celelalte. Te mai întrebi, nu-i aşa doamnă ? dacă poliţia îşi face datoria. Noi doar pe ei contăm ca să ne protejeze ! Gel puţi» au procedat la o anchetă serioasă ?
— Au pus sigilii.
— A, da ? I-au interogat, desigur, pe vecini ?
— Au făcut ceea ce trebuiau să facă. Nu mă amestec.
— Da, vă înţeleg. Şi aşa e destul de neplăcut jpentru dumneavoastră. Habar n-aveam de baraca

aceea. Mă întreb dacă se vede de la mine. E în-tr-o curte ?
— Da. Nvi-i o baracă. E v.n pavilion ; mai mare ca al meu. Şi mult mai confortabil. Doar că e de lemn.
- Nu vă miră că nimeni din împrejurimi n~a. auzit nimic ?
. — Eu, cum vreţi să aud ceva de la distanţa la care mă. aflu ? Apoi, sînt şi cam surdă; şi tocmai de urechea stingă. Iar cînd dorm, nu că aş dormi cine ştie cît, nici nu ştiu dacă în clipa aceea dor-meam, dar, în sfîrşit, cînd te-ai deprins să dormi pe partea dreaptă, nu-ţi mai schimbi obiceiul la vîrsta mea ; şi, fireşte, urechea ţi-e înfundată în pernă. Nu pot nici eu să veghez zi şi noapte.
— Nu voiam să spun asta. Vorbeam de vecinii de acolo, dacă există.
—- Uite, îmi aduc aminti-- acum de ceva cu totul neobişnuit. Numai că nu pot să cred că asta s-a întîmplat înainte de miercuri sau joi. După ei, crima a avut loc duminică sau luni. Fusesem totuşi foarte impresionată. Eram aici, la mine. Să tot fi fost ora nouă sau zece.
— Seara ? *.
— Nu, dimineaţa. Mă întorceam de la o magazie pe care o am în fund. La drept vorbind, n-am dreptul la ea. Căci pavilionul c şi el făcut pentru un locatar. Odăile de la etajul întîi. Şi magazia ţine de ele. Pentru moment, nu sînt închiriate. De aceea sînt şi obloanele închise. Pe de o parte mă simt mai la largul meu. Dar, în ce priveşte siguranţa, s'înt mult mai expusă aşa, singură, la vîrsta mea.
— Ce spuneţi că vi s-a întîmplat ?
— Da, mă întorc şi văd... uitaţi-vă la zidul ăsta din spatele dumneavoastră. Da. Daţi-vă puţin înapoi, încă puţin. In sfîrşit, să presupunem că aţi fi lipit chiar de zid. Trebuie să vă spun că nu eram aici în pragul uşii. Nu. Intrasem în cameră. Şi nici nu mă gîndeam să privesc. Fără să mai socotim că erau şi perdelele. Dar, în sfîrşit, văd pe omul acela lipit chiar de zid. Asta m-a uimit grozav. M-am dus încet la fereastră. Am ridicat perdeaua binişor, binişor. M-o fi văzut ? j'Nu m-o fi văzut ? Oricum, a plecat,
„Simt că mă îngălbenesc", se gîndi Quinette. îşi spuse, de asemenea, e-o să înceapă să-i tremure vocea. Dar ceea ce i-o altera era atenţia excesivă, mai curînd decît îngrijorarea.
— Credeţi că era... omul care a săvîrşit crima ?
— Pentru moment, cum vă spun, am fost destul de impresionată. Dar în primul rînd era ziua-n amiaza mare. Oameni pe. stradă. Nimeni n-a venit să se plîngă de ceva. Ar fi trebuit să mă gîn-desc la femeia de acolo. De fapt m-am şi gîndit. Dar veneau la ea atîţia oameni ciudaţi, ce l să vă

spun ? Mi-am zis apoi că era un tip care voia să facă pipi. Dar că văzîndu-mă s-a temut că-1 iau Ia rost, că o să ţip la el. Totuşi, trebuia să mă gîn-desc că nu era o poziţie pentru aşa ceva,
87
— L-aţi recunoaşte ? •— Ştiu eu...
— Le-aţi spus asta celor de la poliţie ?
— Nu. Pentru că abia după aceea miram amintit. Dar o să le spun.
— O să se întrebe de ce nu le-aţi spus-o imediat. O să vă caute pricină.
— Aş î Eu una nu mă tem de ei. Cînd nu ai nimic să-ţi reproşezi. Mai curînd n-or să creadă că ar avea vreo legătură. Din pricina zilei. Sau poate că da. Fiindcă mi-au spus să mă uit bine *la* oamenii care vin. Mi-au explicat că adesea indivizii care au săvîrşit o astfel de faptă obiş-nuiesc să se întoarcă sau trimit pe cineva. Atunci, dacă totuşi crima a avut loc, să zicem, duminică, poate se întorcea pînă acum să vadă,
— Cum arăta ?
•— E greu de spus. Dar dacă mi 1-ar aduce aici şi mi 1-ar pune acolo, pentru reconstituire, aş putea spune, cred, dacă e el sau nu.
— In sfîrşit, vă compătimesc. N-aţi terminat cu necazurile. Sînt cazuri cînd e mai bine dacă n-aii văzut şi nr-ai auzit nimic. A! Trebuie să mă întorc la prăvălia mea., E; foarte plăcut; să stai de vorbă. Dar în timpul; ăsta treaba nu merge.
— Nu vreţi să vă arăt easa crimei pe dinafară ? €ăei pe dinăuntru nu poate fi vorba.
între gînduri care se băteau cap in cap; Quinet-te şovăia, aproape să-i vină ameţeală.
Veniţi, închid uşa. Mai puteţi ,pierde un mi-
nut.
Ajuns'în curte, în stînga „pasaj ului, primul lucru pe care se străduia sa-1 observe, să--l măsoare, fu izolaraa barăcii, distanţele, liniştea care doirmea în jurul ei, zonele concentrice de siguranţă şi de pericol, valoarea poziţiei ca loc al crimei.
„Nu m-a înşelat prea tare. Cel mai apropiat vecin e la cincisprezece metri. Afară de.zidul ăsta cu un singur ochi, care nu contează. Zid de grajd. E foarte posibil ca nimeni să nu fi auzit masa răsturnată Şi nici gemetele, în momentul acesta, un porumbel gîngureşte undeva. Dacă aş moţăi în zorii zilei, în spatele acestei ferestre, acolo sus, şi dacă aş auzi nişte gemete înăbuşite, aş crede poate că-i un porumbel. Uşa e îndreptată către calcan. Dacă eşti prudent, poţi ieşi uşor fără să fii observat. Dar probabil că a plecat ca un nebun. De la fereastra de sus, ar fi putut să-1 vadă."
Bătrîna îl privea, ca şi cum ar fi aşteptat un compliment pentru locul pe care i-1 arăta.
— în definitiv, spuse el, nu-i neplăcut aici. Femeia aceea găsise un colţişor liniştit. Chiar prea liniştit.
— Apartamentul va fi liber, răspunse bătrîna. Se prefăcu că se uită îngrijorat la ceas.
— OI Douăsprezece trecute. Şi eu'îmi pierd] vremea cu fleacuri.
îşi băgă ceasul în buzunar ; apoi» maşinal, vutjj degetul mare şi cel arătător în buzunarul de jos: al vestei. Simţi acolo un obiect neobişnuit: o cu-] ţie de chibrituri, înainte de a o scoate, .îşi aminti «j „Tamponul de vată". Un fior, care nu era cu totu" neplăcut, îi trecu prin creştetul capului.

VIII PATROANA **PAPUTĂUIEI DIN STUA1M VANDAMME**

Ajuns în strada Vandamme legatarul era cit pe ce să-şi piardă curajul. Şirul acţiunilor lui îi apăru dintr-o dată ca un fel de lunecuş, care, prin ocolişuri bine calculate, ducea la o prăpastie. Se îndoi nu de raţiunea lui în, deosebi, ci de raţiune în genere.
„Tot ce fac este rezonabil. Să mi se dovedească că am comis o greşeală, o adevărată greşeală. Cel puţin de azi-dimineaţă."
Desigur, vizita „la locul crimei" putea fi discutată. Quinette n-ar fi jurat că nu ascultase de o anumită impulsie tot atît de oarbă ca şi aceea carc-i mina pe criminali spre o cursă a poliţiei. Dar dacă acţiunea provenea dintr-un mobil suspect, ea îşi găsea justificarea ulterior. Nu era oare mai bine să ştii ce anume văzuse portăreasa, ce-au putut vedea locatarii de la fereastra de sus, cît • N» precisă şi de sigură putea să fie mărturia lor ?
Singurul inconvenient al demersului era că a asociat, în mintea portăresei, imaginea lui Quinette cu ideea crimei. Dar printr-o tendinţă paradoxală a gîndirii lui, legătorul se simţea împins către

genul acela de acţiuni preventive prin care micşorezi o mare primejdie viitoare, care nu depinde de tine, printr-o primejdie prezentă, a cărei ini-] ţiativă îţi aparţine şi pe care poţi mai mult sauj mai puţin s-o controlezi. Dacă s-ar întâmpla, săj fie compromis în afacerea aceasta, portăreasa ar: fi poate prima care să spună : „Domnul acela dei alături, cu barba neagră, care e atît de amabil ? Sînteţi nebuni. La o săptămână după crimă, habar n-avea de -locul unde se întîmplase. Eu i~am expli-* cat, eu i-am arătat totul."
Şi totuşi, îi lipsea, curajul. Un laş bun-simţ îij sufla la ureche cu o. voce tremurătoare : „Fereş-* te-te de raţiunea cutezătoare. Mai ai încă timpii Cu cît înaintezi, .cu atît timpul, se. scurtează."
„21, 23. E. la; cîteva:case mai departe. Văd pră-r vălia."
încetini pasul. Dar cînd. ajunse, în dreptul:. nu-i mărului; 31, nu se hotărîse încă să intre. Voia să se mai gfnd.ească,şi, pe lîngă asta, să r se deprindă cu decorul unei; acţiuni noi. Merse mai departe, pînă la.37. Zărise prăvălia din mers. Q faţadă de vreo trei. metri. Uşa^u^-i în mijloc. Cea mai mare. din* tre: cele două vitrine, în dreapta, conţine jurnale ilustrate, cîteva; articole de: birou şi de mercerie ; anunţuri serise de mînă, pe: cartonaşe, în josu]
vitrinei. Cealaltă,, mult mai îngustă,, ceraţine cî-teva jucării din cele mai simple şi borcane cu zaharicale. O perdea de broşuri ilustrate, agăţate în interior, pe două rânduri, cu cârlige de lemn, maschează uşa.
Se întoarse înapoi.
„Pot să încerc o primă recunoaştere ; ,să văd ce fel de femeie este. Nimic nu mă sileşte să'vorbesc."[1]
împinse uşa. Zguduitura pricinui în partea unde erau jurnalele şi eîrligele un zgomot de palme şi un zăngănit eare se prelungiră ea un sunet de clopote.
O femeiuşcă dolofană, de vreo treizeci de ani, *cu.* faţa rotundă, cu gura rfzătoare şi ochii naivi, puţin cîrnă, cu părul castaniu deschis, în definitiv nu prea urîtă, era aşezată după tejghea, ca şi cum i-ar fi fost puţin frig, cu un şal de jerseu negru pe umeri.
Lui Quinette îi dispăruse teama. Se înclină cu exagerată politeţe.
— Am cinstea să vorbesc cu doamna Sophie Parent ?
— Da, domnule.
îşi mîngîie plin de demnitate fo^rba M burgheză, aruncă o privire spre cele patru; e@lţari ale prăvăliei: apoi, cu o voce (Confidenţială de avocat:
— A.ş4ori, doamnă, să:am o c0a*!0ifee «u.-dumneavoastră ; in ipoji^isţai unui sufeiee't -de .oarecare

importanţă. Putem vorbi aici, fără să fim deranjaţi ?
— O, da, domnule. Desigur.
Pe figura Sophiei Parent se citi deodată o mare îngrijorare. Continuă :
— E ceva grav ?
— în tot cazul, destul de serios ; şi care nu priveşte pe nimeni.
— Am odăiţa din fundul prăvăliei...
Quinette aruncă o privire asupra cotlonului aceluia ticsit pe care ea îl numise odăiţă.
— La drept vorbind, doamnă, putem sta de vorbă tot atît de bine şi în prăvălie. Nu aşteptaţi, îndeosebi, nici o vizită ? N-ar putea să apară cumva soţul dumneavoastră ?
—- O, nu! Şi la ora asta, aproape că nu am niciodată clienţi, încep să vină abia în jurul orei patru, cînd mamele se duc să-şi ia copiii de la şcoală.
- Foarte bine. De altminteri, dacă ar veni vreun nepoftit, rămîne înţeles că eu sînt reprezentantul unei mari firme belgiene' de papctărie şi că vin să vă of er serviciile mele.
Luă un scaun de pai, dădu la o parte un căluţ de carton care se afla pe el şi se aşeză, cu coatele pe tejghea.
— Iată. Port mult interes lui Augustin Leheu-dry.
— A ! Doamne, Dumnezeule !.., da... bănuiam că de asta aţi venit... Doamne, Dumnezeule !
— Nu yă speriaţi, doamnă, Sînt.un prieten al lui Leheudry 5 în prezent, cel mai bun prieten al lui. Şi mai mult decît prietenul lui : avocatul lui. Dacă am venit, e pentru că sînt la curent cu tot ee-1 priveşte; şi, de asemenea, pentru că nu poate veni el însuşi... Ştiţi pentru c .o ?

— Nu.
— într-adevăr ?
— Nu... Mi s-a părut, desigur, ciudat ultima dată, dar...
— Nu v-a spus nimic ?
— Nu.
Legătorul o scruta pe Sophie Parent cu ochii lui înfundaţi. Nu avea aerul că minte. -— V-a dat o nouă întîlnire ?
— Nu, Mi-a spus că o să-mi scrie.
— Undo ? Post-restant ?
— Da.
— N-aţi primit încă nimic ?
— Azl-ciimincaţă, cînd am trecut pe la oficiu, nu era nimic.
— Nu i-aţi întrebat nimic în privinţa comportării lui ciiidate ?
— Bănuiam că iar avea necazuri cu chestiunile lui de familie. N-am vrut să-1 amarase. De altfel am stat foarte puţin timp împreună.
— Atunci v-a înmînat... ştiţi ?
Ea roşi, clipi de mai multe ori, încercă să-i răspundă pe un ton natural:
•— Nu... Ce anume ?...
— Hîrtiile şi celelalte... Vă repet că sînt la C rent cu toate, în cele mai mici amănunte. Vă daţi seama că Leheudry nu se mai ascunde de rnine din moment ce mă ocup de interesele lui.
Cobori vocea, apoi:
— Aţi citit scrisorile ?
— Scrisorile ? Nu... Adăugă protestând :
— Nu ştiu ce e în pachet. M-a pus să jur n-o să-1 deschid. Cum era să-1 deschid, gîndiţi-vă şi dumneavoastră.
— Foarte bine aţi făcut. Vă spuneam de seri' sorile acelea pentru că din conţinutul lor aţi fi înţeles importanţa pachetului pentru noi... Da Am venit tocmai ca să discutăm despre asta. Paf chetul nu poate rămîne la dumneavoastră.
— Dar nu ţin deloc să-1 păstrez. Dimpotrivă
— Ca avocat, am o răspundere, împărtăşesc totul încrederea pe care Leheudry o are în dum; neavoastră. Dar nu sînteţi singură. Mai e şi soţu dumneavoastră.
•— O! el nu se duce niciodată la seif. Totul i pe numele meu.
— Pînă în ziua cînd va bănui ceva. Să presU; punem că adversarii lui Augustin izbutesc să si pună în legătură cu soţul dumneavoastră...
— O ! credeţi ?
— Ar fi un dezastru pentru dumneavoastră, c şi pentru noi.
— Dar atunci ce c de făcut ? spuneţi-mi, domnule?
— Ce e' de făcut ? Mergeţi să luaţi pachetul, fără să mai aşteptaţi, şi daţi-mi-1 mie.
Ea se uită pe furiş la Quinette, şovăi.
— Aş fi preferat să i-1 dau lui.
— Imposibil.
— De ce ?
•— Nu mai poate ieşi. Se ascunde.
Quinette se întoarse spre cămăruţa din fund, ca şi cum ar fi bănuit acolo prezenţa unor urmăritori invizibili.
— Se ascunde ? A făcut, aşadar, ceva rău ?
•.— Şi-a procurat hîrtiile... şi celelalte... într-un fel... să zicem cam îndrăzneţ, în ciuda sfaturilor mele. Adversarii lui au făcut plîngere. O să se aranjeze. Esenţialul este să nu cadă în cursă şi ca hîrtiile să fie la adăpost. Dacă m-aţi asculta, am rezolva 'afacerea asta imediat.
Se ridică. Autoritatea lui se răsfrîngea asupra femeii aceleia cu ochii nevinovaţi. Se ridică şi ea.
— O să fiu nevoită să închid prăvălia.
— Doar cu cheia. Nu-i nevoie să puneţi obloanele. Vom lua un taxi. Veţi fi înapoi cel mult peste

o jumătate de oră.
în timp ce taxiul traversa Sena, ea făcu o .mare sforţare şi zise :

— Zău, domnule. Sînt atît de nenorocită, dacă aţi şti! Am jurat lui Augustin că nimeni nu se va atinge de pachetul său, că-1 voi păstra în seiful meu aşa cum mi 1-a dat, pînă în ziua cînd va avea nevoie de el. în zadar îmi spun că veniţi din partea lui. Puneţi-vă în locul meu.
Quinette răspunse cu blîndeţe ',
-— Dar e foarte frumos, doamnă, foarte frumos. Vă înţeleg cît se poate de .bine. La urma .urmei nu mă cunoaşteţi... Ce-am putea face ?
— Dacă aţi veni într-altă zi împreună cu el ?..] -— In primul rînd, nu avem timp. Şi apoi, e supravegheat. Am fi luaţi ca din oală. Ar pune mîna pe hîrtiile noastre, şi partida ar fi definitiv pierdută. Fără să mai vorbim de plictiselile dumneavoastră. Interogatorii... - înfăţişări... etc
— Ce e de făcut ? Doamne-Dumnezeule ! Ce e de făcut ? Aproape am ajuns.
— Trebuie să existe vreo posibilitate de în ţel legerc. Ceea ce vă deranjază e faptul că iau eu pachetul, pe care dumneavoastră îl consideraţi, cu drept cuvînt, un depozit sfînt ?
— Da, domnule, încetă să mai plîngă.
— Ceea ce mă îngrijorează pe mine e că el risc! să fie descoperit, dintr-o imprudenţă, dintr-uc ghinion oarecare... In acest seif aveţi şi lucrur: personale ?
— Da, livretul meu de economii şi cîteva ad ţiuni.
— Şi seiful cum se închide ? Cu ajutorul unei chei, fără îndoială, şi o combinaţie de cifre ?
— Da, o combinaţie de trei cifre. •— Văd un mijloc.
— Care ?
— Veţi lua de-acolb tot ce vă aparţine. Le ţineţi la dumneavoastră pînă mîine. N-o să fiţi doar prădată de azi pînă mîine. Mîine, mergeţi să închiriaţi un seif într-o bancă, şi cum eu sînt cauza acestor cheltuieli neprevăzute, îmi veţi permite să le iau asupra mea. Cred că se găsesc seifuri începînd de la douăzeci de franci la agenţiile din cartier. Ca să obţineţi o nouă autorizaţie de la soţul dumneavoastră, îi veţi spune orice... de pildă, că aţi fost informată că au fost furturi la Casa de Economii, sau că preferaţi o bancă din cartierul dumneavoastră. Cît priveşte seiful dumneavoastră actual, el nu va mai conţine decît pachetul lui Leheudry, şi cheia lui mi-o veţi da mie.
— Dar asta ar fi ca şi cum v-aş înmîna pachetul!
— Nicidecum. Ştiţi prea bine că pentru a coborî la seif trebuie să-ţi dai numele şi să semnezi <> fişă. Mă vedeţi pe mine prezentîndu-mă drept doamna Sophio Parent ? Pe de altă parte, nu cer :.;i-mi spuneţi combinaţia dumneavoastră de trei cifre. Nu vreau s-o cunosc, Aşadar, chiar clacă ns putea ajunge pînă la uşa seifului dumneavoas-I ră, cheia nu mi-ar servi la nimic.
— Atunci, de ce o vreţi ?
09
—Ca să fiu sigur că nimeni nu va deschide seiful fără mine; Desigur, aţi putea face o declaraţie de pierderea cheii şi cere deschiderea seifului de către specialişti. Dar de ce aţi face asta ? în primul rînd, ar avea loc o anchetă, amînări, cheltuieli enorme. Soţul dumneavoastră, agasat, ar spune poate că de-acum încolo se va ocupa el de seif, şi va începe prin a face inventarul conţinutului. Şi nu uitaţi că în privinţa, pachetului a iost'depusă o plângere. Nu m-ar mira .deloc ca, în cazul pierderii cheii, să vină de la poliţie să asiste la deschidere. Nu ? Vă daţi seama ce urmări poate avea pentru Leheudry şi pentru dumnea- , voastră ?
— în tot cazul, e îngrozitor... e foarte primejdios...
— Nu ! Dacă veţi fi cuminte... Soţul, dumneavoastră va crede că , aţi înapoiat cheia administraţiei. Va fi exact ca şi cum seiful acesta nu v-ar mai aparţine.
— M-aş putea chiar aranja să vin să plătesc locaţia puţin înainte de scadenţă, ca să nu-mi mai trimită avizul acasă.
-— Exact! De altminteri pînă atunci vi-1 voi fi adus pe Leheudry, ca să vă spună singur să-mi j daţi pachetul. Sau vă voi aduce o scrisoare de la el. J
—- O scrisoare... e drept! De ce n-aţi venit cui cîteva rînduri scrise de el ?
— Pentru că eram în măsură să vă aduc o do--i vadă mai bună... Aflaţi că sînt la curent cu multe •

109;
alte amănunte în privinţa lui, în privinţa dumneavoastră, a modului în care v-aţi cunoscut... Dacă vreţi să vi le citez.,. Nu v-aţi mai îndoi.
— Nu, domnule, vă cred.
—• Mie astea îmi par mult mai' doveditoare decît trei rînduri şi o semnătură pe care nu e greu să o imiţi. Şi apoi, în. afaceri atît de confidenţiale, nu-nii place să se facă abuz de scrisori. Nu se ştie niciodată ce. se întîmplă cu ele. Mai adaug că un avocat, .cînd se însărcinează cu un demers, e obişnuit să fie crezut pe cuvînt.
— O ! scuzaţi-mă, domnule. Vorbeam în princi • piu.
Se apropiau ele control.
— Vreţi să coborâţi cu mine ? spuse ea.
— Fireşte.
-— Credeţi că e voie ?
— Sînt sigur. Proprietarul seifului are dreptul să aducă cu el pe cine vrea. De vreme ce sînteţi de faţă...,
în subsol, cîteva femei singure, purtînd în deget o verighetă, cîteva perechi de mici rentieri sau de pensionari aşezaţi la nişte mese înguste detaşau cupoane. Sophie Parent se simţi cuprinsă de o durere crîncenă şi. duioasă. De ce nu era şi ea una din acele femei ! Ar fi atît de plăcut să vii în subsolul acesta călduţ, să veghezi asu-
101
pra economiilor menajului, să le socoteşti şi să le dichiseşti, în timp ce soţul, care are deplină încredere în tine, lucrează departe. Pleci apoi cu cîteva cupoane în poşetă. Mergi să le încasezi la prima bancă; şi cumperi ceva mai încolo obiectul pe care-1 doreşti de mult, pe care-1 a;;ezi diseară, ca o surpriză, pe masa din sufragerie.
Şi în loc de asta, ea avea să facă o operaţie clandestină, pe care nimeni pe lume n-o va cunoaşte, afară de personajul misterios care o însoţeşte. Propria ei prezenţă părea că ajunge să transforme subsolul acesta cu oameni cumsecade într-un cuib de bandiţi. Căci intrau o dată cu ea, escortînd-o, minciuna, adulterul, vicleniile oprite, poate furtul, şi chiar ceva şi mai rău, conduse de pretinsul avocat cu barba neagră, care din toată banda era singurul vizibil. „Cît mă tulbură ochii lui ! Nu îndrăznesc să mă uit la el." Ochii avocatului nu erau decît două semnale întunecoase la intrarea unui tunel.
„Simt prea bine că n-o să mai ies din toate astea."
• Dar de unde să ia suficientă putere ca să nu se afunde ?

IX

UN REFUGIU MAI SÎGUR

Cînd legatorul se văzu singur, cu cheia subţire a seifului în portofel, se întrebă care era acum treaba cea mai urgentă. Să alerge pînă în strada Taille-pain, ca să vadă dacă Leheudry respectă consemnul, Să-i povestească, cu ocazia asta, demersul lui pe lîngă Sophie Parent sau ceea ce credea nimerit să-i destăinuiască ; să-1 facă praf cu un succes atît de prestigios ? „Vezi că nimeni nu-mi rezistă." Ce mutră va face Leheudry cînd va vedea cheiţa ?
„Plăcere de amor propriu, de mîndrie care mai poate aştepta. Nu trebuie nici să fiu văzut prea des în strada Taillepain. Urmarea metodică a programului : să caut un nou refugiu pentru Leheudry."
Fără să se fi înhămat la problema aceasta, Qui-nette se gîndea la ea de mai multe zile. Diferite regiuni ale Parisului, pe care le cunoştea mai mult sau mai puţin, se prezentaseră de la sine. Nu le supusese unui examen critic. Se mulţumise să le
103
încerce, una cîte una, printr-un fel de instinct. El care, în multe privinţe, şi chiar în domeniile cele mai obişnuite, prezenta importante lacune de sensibilitate, era dotat în cel mai înalt grad cu instinctul refugiului. Ideea unei străzi, a unui cartier se întovărăşea de îndată la el cu un fel de reacţie înfrigurată care ducea cînd spre plăcerea securităţii, cînd spre îngrijorare, îşi reprezenta apoi în mod global, fără amănunte topografice, diverse grade de desime, de încîlcire, de impenetrabilitate ; sau de calităţi cu totul diferite de animaţie indiferentă, de fluiditate anonimă, ce pot oferi aceleaşi garanţii omului care se ascunde. Numai pornind de

aici găsea el cu cale să judece. Nu-şi asumase această sarcină în zilele precedente.
Două dintre regiunile Parisului care-1 obsedaseră cu cea mai. mare insistenţă erau arondismentul al unsprezecelea, prin dreptul străzii Popincourt, şi vecinătăţile gărilor de Nord şi de Est. Se gîndi mai serios la ele. Foarte diferite ca aspect, ele ofereau unele avantaje comune, în primul rînd, nu erau refugii tradiţionale. Apoi, erau foarte frecventate. Dar ceea ce le apropiase în mintea lui era o analogie mai curioasă. Quinette revedea, aici ca si acolo, case prezentînd ,la stradă faţade de-o mărime mijlocie. Nimic bătător la ochi pentru trecător. O poartă mare, mereu deschisă, împodobită cu numeroase plăci comerciale. Şi oricare ar fi momentul cînd treci, e foarte probabil să vezi o trăsură sub boltă. Dar în interior se află o curte
104
largă, de jur împrejur încadrată de clădiri înalte. La parter, zece-douăzeci de uşi de ateliere. Deasupra, vreo sută de ferestre. *In* curte^ un du-te-vino continuu ; iar de la etajele superioare nu cade de-eît o ploaie rară de priviri distrate. De cealaltă parte a curţii, în faţa intrării, se află un nou pasaj boltit, prin care trece, de asemenea, o trăsură. Dincolo, o altă curte, întru totul asemănătoare cu prima. Uşile atelierelor ; suta de ferestre. Acelaşi du-te-vino. Priviri căzînd poate de sus, dar fără să te vadă, aşa cum te ocoleşte iarna zăpada. Cui îi pasă de tine ? Dacă tu eşti acolo, sau un altul ? Pe urmă un . alt pasaj ; a treia curte. Uneori încă o curte ; alta.
în arondismentul al unsprezecelea, casa de o sută de ani e neagră, tencuiala cojită, circulaţia densă, oamenii îmbrăcaţi sărăcăcios. Fiecare curte e o pungă de forfoteală si de larmă. Munca face un zgomot de lovituri metalice, de tictacuri, de zumzet strident. In preajma celor două .gări, imobilul corespunzător nu are decît o jumătate de secol. Faţada lui e mai acceptabilă, Are mai multe birouri decît ateliere, chiar la etajele inferioare. Curţile, mai puţin vaste, par relativ goale şi tăcute, încerci mai puţin decît dincolo sentimentul că te pierzi, iluzia 'propriei tale absenţe. O privire venind de la ferestre are mai multe şanse să te atingă. Dar nu-şi bate capul.cu tine, te uită îndată.
„Intr-unul din cartierele astea două o să caut."

Toa

Pe cînd se îndrepta către o staţie de metro, se silea să aleagă.
„Ca depărtare de locuinţa mea e totuna. Desigur, n-o să fie comod. Ar fi fost mai bine să-1 am pe Leheudry mai aproape. Dar asta-i exclus. Chiar pe-o oarecare rază în jurul meu, nu văd nimic care ar putea conveni. Şi apoi nu e rău să-1 îndepărtezi de vechile lui obiceiuri. Cartierul gărilor îl va scoate din făgaş chiar mai mult deci t celălalt. Mai ales aici, deasupra gării de Est; în ciuda tramvaielor şi a metroului. Prin faptul că-i mult mai burghez, mai „funcţionăresc" ; Leheudry va risca mai puţin să se reîntoarcă în vechiul său mediu, să facă noi cunoştinţe. Cu condiţia să n-o ia razna spre nord şi să dea fuga să regăsească peştii din bulevardul de la Chapelle. Trebuie să merg să-mi dau seama de asta la faţa locului."
O oră mai tîrziu, după diferite sondaje, Quinctte 'descoperise la numărul 142 bis din strada Faubourg Saint-Denis, într-o a doua curte din fund, o foarte mică locuinţă, compusă din două camere, pe care locatarul ei dorea s-o subînchirieze.
— E o afacere bună, spusese portăreasa. Locatarul vrea să scape de ea. O închiriase deoarece are o casă ele comerţ în Nord şi voia să aibă un mic birou la Paris. Vi-1 cedez complet mobilat, la preţul pe care 1-aţi fi plătit gol. Puteţi să mă credeţi.
106
11-aş fi închiriat de o mie de ori dacă era puţin mai mare.
Quinette obţinu fără greutate, acceptînd o majorare neînsemnată, să încheie sublocaţiunca lunar. Portăreasa părea să aibă depline puteri în-tr-atît, încît Quinette se întrebă dacă nu trata afacerea pe cont propriu. Mobilase poate sumar un: mic apartament pe care proprietarul i-1 cedase, pe lîngă locuinţa de la poartă. Sau poate — căci nu era urîtă, nici bătrînă — avusese anumite legături cu locatarul titular, care, în momentul plecării, îi lăsase în dar avansul asupra chiriei şi mobila.
Pe scurt, afacerea se încheie cu o lipsă de formalităţi pe care legătorul o găsi foarte favorabilă. Nu-şi dădu altă osteneală decît să achite cincizeci de franci pentru luna în curs şi să-şi dea numele care-i trecu prin minte : domnul Dutoit. "Fu de asemenea rugat să recunoscă mobilele şi obiectele

ce i se lăsau la dispoziţie. Inventarul se întocmi repede : în. singura cameră cu fereastră, o masă-birou, două scaune de pai, o sobă mică, rotundă, de fontă şi nişte rafturi de lemn alb, care ocupau jumătatea unui zid. In cealaltă cameră, care era o debara întunecoasă, o somieră pe picioare, cu lenjerie de pat, o oglinjoară ieftină cu trei feţe, şi o ladă mare cu capac convex. Quinette se miră de ladă. I se răspunse că locatarul o folosea ca dulap de haine. Apartamentul avea şi o bucătărie din care dădeai într-un cabinet de toaletă, amîndouă cît se poate de mici.
107
în timpul vizitei,.Quinette dădu cîtev.a lămuriri. Se ocupa cu hîrtii pentru tapetat. Intenţiona să facă aici nu un veritabil depozit, ci o colecţie de suluri mostră. Unul din salariaţii săi va locui aici.
„Băiatul nu-i foarte capabil, dar nu mă îndur să-1 dau afară pentru că nu are .familie şi 1-am luat oarecum sub protecţia mea. îl folosesc şi eu cum pot. Nu zic că ar avea mare lucru de păzit aici. Dar o să-mi facă şi comisioane. Şi apoi, cum călătoresc mult, iau, firește, cu mine un .album do eşantioane — dar se întîmplă să .nu .am .totul sau ca vreun client să dorească să vadă o hîrtie în sul. Atunci mi-e foarte comod să am pe cineva care să-mi poată trimite imediat sortimentele pe ,eare i le indic."
Toate astea spuse cu o detaşare plină de amabilitate. Ideea cu hîrtia pentru tapetat îi venise lui Quinette în metro. Cunoştea un loc unde putea găsi suluri între treizeci, şi cincizeci .de centime bucata, îi era deci uşor să-şi procure cu vreo douăzeci de franci o aparenţă ele colecţii. Din toate punctele de vedere, povestea cu negustoria aceasta îi părea ctmodă.
Adăugă, în momentul plecării, că-1. socotea pe salariatul său niţel neurastenic, predispus la idei negre ; hărţuit de tot felul de închipuiri. „Nu face nici un rău nimănui, dacă-i lăsat în pace. Mai mult din cauza asta îl ţin de o parte. Şi, lucru curios, pare foarte sociabil. Dar e preferabil să nu răspunzi la avansurile lui. Altminteri, iese prost."
108
Cînd părăsi imobilul, Quinette resimţea excitaţia unei reuşite de amănunt; dar şi o îngrijorare, cel puţin tot atît de mare.
„Leheudry şi cu mine parcă am întemeiat un cămin."
Cămin, căsnicie, viaţă în comun, soartă comună ; tot felul de promiscuităţi în prezent şi în viitor. Ba chiar şi în trecut, prin răsturnare. Era aici un lung prilej de temeri şi de dezgust.
„Şi apoi mă bagă la cheltuieli. Cei cincizeci de franci pentru cameră. Cinci franci bacşiş portă-resei. Douăzeci de franci pe care o să-i dau pentru tapetele de hîrtie colorată. Şi achitarea costului noului seif pe care 1-am făgăduit tinerei doamne. Fără să mai vorbesc de taxiuri, metrouri, de timpul pe care-1 pierd."
îşi aminti că avea asupra lui cei şapte sute de franci ai iui Leheudry.
„La urma urmei e adevărat. Sînt întrucîtva avocatul lui. E drept să-i trec cheltuielile astea în debit. Cele făcute pînă în prezent. Cincizeci plus cinci, cincizeci şi cinci. Să mai pun, una peste alta, cinci franci pentru transport. Şaizeci. Nu vreau să-mi socotesc pierderea timpului."
Dorea să lichideze contul acesta imediat.
„De acum înainte, ca să evit de-a le mai trece în carnet — inutil şi poate primejdios — o să plătesc direct din banii lui Leheudry cheltuielile care-i
109
revin. Ghît» câ-i voi da apoi ssQoteala din cap. (El n-ap avea cutezanţa să ml-i reclame; eu însă ţin s-o fac, din principiu. Trebuie, aşadar, să-mi rambursez restanţele.)"
Pusese cei şapte sute de franci într-o despărţi-tură a portofelului, aproape la un loc cu banii şi cu hîrtiile lui.
Nu era bine, nu mulţumea cerinţele minţii. Denota o lipsă de ordine. Şi apoi, aceşti şapte sute de franci erau oricum „banii crimei". Proveneau în linie dreaptă de la o femeie asasinată.
„Luaţi probabil nu chiar de pe trupul femeii, ci dintr-un. sertar sau dintr-un cufăr."
Fără să aibă prejudecăţi exagerate, Quinette se simţea stingherit la gîndul că banii crimei erau amestecaţi cu banii săi proprii, cu actele sale personale. Nu era atît o repulsie specific morală, cît teama obscură de un fel de molipsire. Şi nu atît molipsire de criminalitate, cît o molipsire de ghi-nion. Orice idei ai avea despre crimă în genere, despre crima aceasta în particular, nu era nici un motiv ca banii lui Quinette, actele lui Quinette să doarmă în aceiaşi cameră, aproape -în acelaşi

pat cu bancnotele ucigaşului.
Intră într-un bazar din bulevardul Magenta şi cumpără cu cinci franci nouăzeci şi"cinci un portofel de piele groasă, prevăzut cu un buzunar care se închidea cu ajutorul unei capse.
„Aici o să pun; monezile de argint şi de..aur ale contului Leheudry. Cît despre cele de aramă, au
110
să meargă în buzunarul sting al jiletcii. Alături de cutia de chibrituri.™
Ca să plătească, schimbă una clin bancnotele crimei. Luă restul, din care optzeci de franci în aur. Ieşi, căută o cafenea retrasă, se instala în fundul unei săli şi procedă liniştit la încheierea contului Leheudry.
„îmi revin, din banii pe care i-am schimbai, şaizeci de franci. Iată trei monezi de douăzeci des franci. Le pun în portmoneu."
Aceste trei monezi proveneau de la bazar, nu din camera crimei. Quinette nu păstră, prin urmare, nici o urmă din banii crimei în portmoneul sau portofelul său personal.
„Portofelul Leheudry. Pun mai întîi în el cele şase bancnote ; în buzunarul' cel mare din fund. Trebuie să mai fi rămas, în monede, patruzeci de franci fără cinci franci nouăzeci şi cinci, adică treizeci şi patru de franci şi cinci centime. Iată două monezi de zece franci, două de cinci, două de doi franci şi cele cinci centime. Perfect."
Constată că buzunarul care se închidea cu capsă era foarte indicat pentru monezile de aur sau pentru cele mici de argint, dar ea monezile vechi de argint de cinci franci n-ar putea intra decît cu foarte multă greutate; că pe lîngă asta, ar umfla şi ar îngreuna prea tare portofelul. In sfîrşit, igiena aceea superstiţioasă pe care şi-o impusese adineauri reclama acum măsuri mai complete. Păstrînd în buzunarul stîng al jiletcii, lipit de stofă, ca pe un
111
lucru al său, banii Iui Leheudry, îşi prilejuia o neplăcere uşoară, dar tenace, (Mai era, ce-i drept, şi tamponul cu sînge. Dar tamponul era băgat în cutie.)
Se reîntoarse la bazar şi cumpără, cu un franc patruzeci şi cinci, un portmoneu.
„în felul acesta totul va fi în cea mai perfectă ordine. Portofelul lui Leheudry în buzunarul stîng interior al vestonului. Portmoneul Leheudry în buzunarul stîng al pantalonului."
Nu mai exista nici un contact, nici o proprietate comună.
„O să mă simt mai la largul meu faţă de el. . O să-i spun : vrei să ştii cît ţi-a mai rămas ? Priveşte. Nici o comunicaţie între punga mea şi a dumitale."
Un simplu depozit, îl va trata de acum înainte pe Leheudry ca pe un „deponent".
Dar cutia *da* chibrituri ? tamponul de vată cu sînge ? Ce caracter să le atribuie în această nouă organizare ?
Se întrebă dacă nu era mai bine să arunce cutia în prima gură de canal. O idee, tot superstiţioasă, dar de alt ordin decît precedenta, îl reţinu. Tamponul cu sînge era un fel de talisman. îi dădea lui Quinette putere asupra lui Leheudry, putere în parte explicabilă, deoarece, 10 rigoare, era o dovadă a crimei; în parte ocultă, ca acelea pe care le dezlănţuie magia.

Se glndi apoi la instalarea lui Leheudry în noul său refugiu ; şi se convinse că cel mai cuminte era să-i prezinte chestia cu hîrtia colorată drept o afacere serioasă.
„E prea prost; cu moralul prea şubred. Dacă-i spun adevărul, n-o să vadă într-asta decît o complicaţie inutilă. Va refuza să stea închis în casă şi să nu facă nimic. De îndată ce voi întoarce spatele, va fugi la cîrciumi. O să cumpăr de la Bazarul Palatului Municipal, cînd voi trece pe acolo, uii album cu foi albe, ca acelea pentru desen. Sau chiai? două, în contul lui, bineînţeles. O să-1 însărcinez .să-mi taie frumos din sulurile de hîrtie, cu atenţie, pătrăţele de hîrtie colorată şi să mi le lipească pe paginile albumului; ca să-mi fac, cum s-ar zice, o colecţie. Mă voi strădui să-i stîrnesc interes pentru muncă, silindu-1 să mi le claseze în ordinea preţurilor, a tipurilor de motive, a culorilor, mai ştiu eu ce ? Un copil îşi găseşte distracţie lipind timbre. O să-i spun că pentru a-i procura o ascunzătoare mai sigură decît cocioaba lui, şi totodată ca să-i dan o ocupaţie, m-am hotărît să încep o mică negustorie, pe lîngă meseria mea. Va găsi poate ciudat că-i pun în seamă primele cheltuieli de instalaţie, precum şi că nu-i ofer nici un salariu, cu toate că va lucra

pentru mine. Se va gîndi oare la asta ? Atunci, prezint altfel lucrurile. Afacerea n-o înjgheb pentru mine, ci pentru el, ca să-i procur mai tîrziu un mod de existenţă onorabil, ca să-1 ajut să se ridice. E şi o măsură bună în caz de ne-

norocire, întotdeauna trebuie să pui răul înainte : Da, domnilor, n-am făcut bine că 1-am adăpostit pe omul acesta în loc să-1 dau pe mina justiţiei. Dar vedeţi şi dumneavoastră ! L-am încurajat oare pe calea crimei ? Am încercat să-i redau gustul pentru munca cinstită. Himeră, poate, dar himeră de filantrop."

Quinette gîndea atît de intens, încît î se întîmpla, fără să-şi dea seama, să pronunţe cuvintele cu buzele, în momentul cînd garnitura părăsea staţia Halelor, un călător din metro auzi „himeră de filantrop" rostit desluşit în faţa lui de un domn cu barba neagră. Se miră puţin de termenii aceştia care nu prea sînt obişnuiţi. Dar domnul cu barba neagră avea, hotărît, aerul unui om ale cărui cugetări pot foarte bine să se ridice deasupra nivelului-comun. Iar călătorul întoarse politicos capul în altă parte, aşa cum eviţi, cînd eşti bine crescut, să stinghereşti, un preot care-şi recită breviarul în tramvai.

PIERDEREA UNEI VIRGINITĂŢI

î înainte de cină, Wazemmes se dusese la baia din strada du Baigneur care se bucura, în tot cartierul Montmartre, de un vechi prestigiu. Mai putea încă întîlni uneori furgoneta stabilimentului ducînd băile la domiciliu, cu cada şi găleţile de aramă smălţuite pe dinăuntru. Leac pentru o boală gravă, sau lux de burghezi cocoloşiţi. Vreun gură-cască privea cum se oprea furgoneta, cum dispărea cada poleită într-un coridor, apoi cum atîrnau găleţile cu apă clocotită la cele două capete ale cobiliţeî pe care servitorul, ca un atlet de bîlcî, o aşeza dintr-o singură mişcare pe umăr.

Wazemmes nu-şi refuzase nici săpunul parfumat, vîndut de casieriţă, nici prosopul pluşat. Avusese însă impresia că „Surîsul cie aprilie", sau oricare alt artificiu de felul acesta, era de prisos.

La ora opt patruzeci, treburile lui casnice erau isprăvite ; era din nou gata îmbrăcat. Ieşi din locuinţa unchiului Miraud.

Ar fi putut s-o ia de-a dreptul spre strada Ron-sard. Dar găsi amuzant să se răzbune puţin, **şi** nimerit să so lase aşteptat. Cine-i suflă un vicleşug atît de precoce ? Instinctul ? Amintirea vreunei lecturi ? De altminteri reversul acestei mici răutăţi era o frică nedesluşită. Se temea ca întîlnirea aceasta să nu dea greş ca şi celelalte ; şi i se părea că ar fi cu atît mai puţin ridicol, cu cit s-ar îndrepta mai puţin grăbit spre eşec.

Ora nouă şi un sfert, la orologiul cel mare de la Dufayel. Pentru a treia oară Wazemmes trece prin faţa lui. Poate să urce la doamna aceea, întîrziase îndeajuns ca să~i dea de gîndit. Continuînd să se învîrtă în jurul caselor, n-ar face decît să se încălzească, să redea trupului mirosul lui natural în detrimentul prospeţimii binemirositoare pe care i-o lăsase cea mai bună baie din Montmartre.

Sună. Cele cinci etaje au făcut să-i bată inima ca şi cînd ar fi avut cu treizeci de ani mai mult. Dacă nimeni n-ar răspunde, n-ar fi prea încîntat. Dinăuntru nu venea nici un zgomot.

Uşa se deschise.

— lată-te, în sfîrşit, scumpule. Ce mult ai întîr-ziat! Ai ţi început să întîrzii. Intră repede.

E într-un. capot de casă foarte înflorat şi foarte decoltat. In seara asta, ea împrăştie parf umuri. îl strînge la piept, îl sărută. Wazemmes zăreşte pe deasupra umărului acoperit cu frunze brodate, rafturile cu cărţi care împodobesc în parte anticamera. Cu sînge rece îşi spune : „Nu, nu sînt la o damă". Căci e bine cunoscut că meseria de damă nu se potriveşte cu vreo mare curiozitate intelectuală. Departe însă de a-1 linişti, constatarea aceasta îl descumpăneşte. Ceea ce ştie despre societate nu-i îngăduie să-şi facă o idee privind situaţia unei femei care-i atît de învăţată încît să posede aşa de multe cărţi, şi atît de neruşinată ca să acosteze un băiat tînăr la coborîrea din autobuz, în fond, e mai intimidat decît prima oară.

Ea îi ia pălăria, apoi îl duce în camera unde 1-a primit dala trecută. Revede divanul, colţul unde s-a aşezat, pernele de care se rezemase. Dezmierdările, voluptatea îi redeveniră prezente. Deodată trupul său:.prinde să răspundă. Dar ceea ce el indică, prin semnul obişnuit al dorinţei, e mai curînd un consimţămînt,. o acceptare prealabilă, începutul unei deprinderi. Doamna, a cărei privire nu

lasă să-i scapo nimic, si-a dat repede seama, şi se 'încredinţează pe deplin printr-o mîngîiere încă discretă.
„Ştrengarul meu drag! Cit e de grăbit.! Da-i
foarte bine. .Nu-i face nimeni.un reproş dintr-asta."
In realitate, ea se înşeală, întrucâtva., îi atribuie
tînărului un spirit de ofensivă, o nerăbdare de-a
117
profita de avantajele lui, pe care de fapt n-o are. Emoţia lui Wazemmes, născută din amintire, e de matură pasivă, de o pasivitate încrezătoare şi aproape filială. De fapt, ceea ce doreşte e ca lucrurile să reînceapă ca data trecută. Crede că-şi cunoaşte rolul, care nu-i greu, şi e sigur, pe cit poţi fi de sigur de aşa ceva, c-o s-o scoată la capăt. O lene, dacă nu o adevărată timiditate, îl oprea să dorească o situaţie nouă, căreia ar trebui să-i facă faţă şi din care nimic nu dovedeşte că ar ieşi cu obraz curat.
Perdelele sînt trase. Lumina e plăcută. Se vădi multe cărţi şi, lîngă fereastră, o masă mare acoperită cu hîrtii. Misterul locului şi al doamnei, deşi deranjează puţin reprezentarea pe care Wazemmes şi-o făcea despre lumea feminină, nu e de natură să-1 înspăimînte. Cit,priveşte virginitatea pe care trebuie s-o piardă, nu-i o povară chiar atît ele grea. O s-o mai ducă bucuros cîteva zile, sau cîteva luni, mai ales dacă permite asemenea compensaţii. Wazemmes nu şi-a fixat nici un termen. Aşadar, ce-o fi, să fie. Numai un prost ar putea lăsa să-i scape o ocazie atît de plăcută.
Dar iată că femeia începe asupra lui o operaţie pe care n-a prevăzut-o. In timp ce-1 copleşeşte cu sărutări, cu dezmierdări întrerupte de interjecţii surde şi dezordonate, îi scoate hainele, una cîte una. Nu are nici o idee de rolul care-i revine lui. Trebuie s-o ajute prin mişcările sau prin poziţiile lui, să preîntlmpine eforturile ei ? Trebuie, cum e des-
118
tui de probabil, să întoarcă politeţea femeii, ale cărei veşminte, de altminteri, par gata să cadă de pe ea ? Dar ea parcă n-ar vrea nimic altceva decît ca el să se lase în seama ei. Micile dificultăţi pe care le întîmpină sînt pentru ea un pretext de alintări, de rîsete enervate, de admiraţie, de efuziuni. Wa-zemmes n-ar fi bănuit niciodată că putea fi atît de interesant pentru altcineva să efectueze în sens invers mînuirea aceea de stofe, de nasturi, de ru-fărie pe care el o găseşte atît de plictisitoare în fiecare dimineaţă. Nu-i scapă faptul că plăcerea pe care-o încearcă doamna e prea desăvîrşită ca să nu aibă caracterul unei deprinderi. Ţipetele ei înăbuşite trădează mai puţin surpriza decît regăsirea premeditată a unor impresii obişnuite. „E vicioasă", îşi spune Wazemmes. N-ar putea explica ce înţelege prin asta. In mintea lui, e chiar o idee destul de nouă. Dar descoperă în mod foarte nelămurit că unele comportări provin dintr-un străfund chinuit care sălăşluieşte-n noi, şi că obişnuinţa, departe de a le atenua, face să crească sămînţa de delir pe care-o conţin.
Stînjeneala ce resimte sporeşte şi mai mult cînd se vede cu desăvîrşire gol. Din fericire, e gîdilicios. Atingerile variate ale femeii îl fac să tresară şi-i retrezesc nedesluşite temeri de copil, care-1 împiedică să se gîndească. Constată ea dragostea e un joc plin de ghiduşii. Din cînd în cînd, îndrăzneşte să se apere .71 să riposteze. Cu atenţia ocupată de hărţuielile acestea şi cu simţurile menţinute treze de-b
119
dezmierdare venită cu iscusinţă din cînd în cînd pentru a-5 aminti că, în definitiv, toate astea sînt menite să~i facă plăcere; se pomeneşte deodată acoperit • de o muiere goală, mult mai voluminoasă de-cît el, cu ochii lucioşi şi dilataţi, cu respiraţia tăiată, printre buzele roşii, cu carnea aprig neastîmpărată, şi nu-i atît de speriat cît ar trebui. Nici măcar nu se gîndeşte să-şi dea seama de ceea ce se petrece exact cu el. Nu-i trebuie nici un fel de prezenţă de spirit. N- a • avut răgaz să se întrebe dacă-şi va îndeplini bine rolul la momentul potrivit; şi acum,, cînd a sosit momentul, nu-i absolut obligat să ştie cît merit îi revine trupului său în privinţa unui rezultat care pare mai presus de orice îndoială. Carnea n-ar risca să se intimideze, sau să se moleşească decît dacă s-ar simţi nevoită să dea o dovadă de vitejie. Dar singura impresie pe care~o primeşte de la ea este că-i voluptuos instalată, violent măgulită, şi că de-acum e prea tîrziu ca să-1 mai poată împiedica cineva de-a gusta pînă la capăt plăcerea. N-ar vrea să jure că acesta-i chipul cel mai obişnuit de a

pierde virginitatea. Dar e absolut sigur că-i pe cale de-a o pierde pe a lui.

m

GUKAU" **ÎNCERCUIT**

Cabina Germainei Baader se afla la primul etaj, acela al vedetelor. Gerrnaine o obţinuse cu multă greutate. Cînd iscălise angajamentul cu Marquis, directorul teatrului, uitase să menţioneze acest a-mănunt; şi într-o zi văzu, cu indignare, deschizîn-du-se în faţa ei cămăruţa de la etajul al treilea, pe care aveau pretenţia să i-o atribuie. Gerrnaine nu dispunea de mijloacele la care recurgeau unele din , colegele ei, şi anume, de o criză de lacrimi, nici de acelea ale altora, o noapte cu patronul. A trebuit să facă uz de aceeaşi tărăgăneală tenace ca şi un funcţionar de minister care vrea să-şi schimbe locul de lîngă fereastră cu unul călduţ lîngă sobă. în înverşunarea de-a obţine cîştig de *cauză,* i-a cerut chiar şi lui Gurau să intervină pe lîngă Marquis, făcîndu-i o vizită personală. Cu mare greutate a izbutit Gurau s-o facă să înţeleagă că un asemenea demers, care 1-ar fi costat în orice împrejurare, devenea ridicol acurn, dat fiind motivul.

121

Noua cabină a Germainei trecea, aşadar, drept vrednică de invidiat. Era, într-adevăr, destul de mare, avînd aproape dimensiunile camerei ei de culcare de pe cheiul Grands Augustins. La mobilierul care se afla dinainte — masă de toaletă cu oglindă, o altă masă, rafturi, dulap, totul vopsit cu lac alb — Germaine adăugase o frumoasă oglindă *Dircctoirc.,* o măsuţă de toaletă Louis XVI, două fotolii din aceiaşi epocă, şi bibelouri. Atîrnaso **pe** pereţi cîteva fotografii cu dedicaţii de la artişti şi de la autori; artişti si autori aleşi nu dintre aceia pe care avusese ocazia să-i frecventeze mai în. de aproape sau să-i servească mai temeinic', ci dintre cei mai celebri. Totuşi, cu cordiala emfază ce se obişnuieşte în teatru, dedicaţiile puteau să-1 facă să creadă pe un vizitator că Germaine fusese , eleva preferată a lui Mounet-Sully, a Sarei Bern-hardt, a Rejanei, interpreta preferată a lui Rostand, a lui Maurice Donnay, *a* lui d'Annunzio.

Iar cabina, deşi nu era neplăcută la vedere — mobilele vechi ofereau îngălbenirii lacului alb şi murdăriei tavanului un fel de alibi — era lipsită de aer şi de confort, iar intrarea era mizerabilă. Camerista trebuia să meargă după apă la capătul coridorului. Toate comodităţile erau pe acelaşi calapod. Supa cu varză *a* portarului, mirosul privaţilor, adierea abundentă a parfumurilor care ieşeau din cabine creau de-a lungul etajelor o atmosferă de hotel rău famat.

Germaine îşi petrecea acolo o mare parte din serile ei. Deşi avea al doilea rol feminin în piesa care ţinea afişul, ea nu apărea decît la începutul primului act şi în actul al treilea, ieşind din scenă la ora nouă şi jumătate şi revenind doar la unsprezece şi un sfert. Acest lung interval nu era totdeauna uşor de umplut. Germaine îşi refăcea pe îndelete machiajul, îşi lustruia unghiile, schimba un costum ; apoi, după cum era cazul, citea, se plictisea, vorbea cu o colegă, primea o vizită.

- în seara aceasta, luni douăsprezece octombrie, ea luase hotărîrea să se plictisească. Lunea era o zi care nu-i plăcea, pentru diferite motive, dintre care unele îşi aveau obîrşia în copilărie, în viaţa şcolarilor, lunea are cusurul de a veni după duminică si de a nu beneficia încă de lumina pe care o răs-pîndeşte joia. De bună seamă, duminica artistei nu semăna de loc cu-aceea *s.* şcolăriţei. Dar lunea îi rămînea antipatică, deoarece la teatru este ziua sălilor goale, *a* publicului fără entuziasm.

Către orele zece, băiatul portarului bătu în uşa Germainei şi-i prezentă o carte de vizită : Jacques Avoyer. Numele acesta nu-i amintea nimic artistei.

— L-ai văzut pe domnul acesta ? -— Da, aşteaptă jos.

— A mai fost pe aici ? Tatălui tău nu i s-a părut o figură cunoscută ?

_- Nu/

— Cum arată ?

— Foarte bine. Foarte politicos.

323

- A ! Bine... Spune-i că poate sa vină.

O*:* clipă după aceea, Germaine văzu intrând un bărbat eara de vîrsta lui Gurau. Destul de slab, miop, chel, cu părul încă foarte negru la tîmple. Ţinuta corectă, fără căutare. Germaine avu impre-

sia că-1 mai întîlnise cel puţin o dată. Dar amintirea rămînea vagă în privinţa împrejurărilor ; nu avea mai precis decît sentimentul care o întovărăşea : ' o nuanţă de neatenţie plictisită. Domnul era probabil dintre aceia pe care abia îi asculţi şi a căror importanţă e mică.
Dar el si începuse să vorbească :
— Nu ştiu dacă vă mai amintiţi, domnişoară. Sînt un prieten din copilărie al lui Gurau. Am studiat împreună la liceul din Tours. într-o seară, am avut plăcerea să fiu împreună cu dumneavoastră şi cu Gurau la „Gafe Cardinal".
— Da, acum îmi amintesc. .Asistaţi la spectacol ?
— La spectacol....în sală ? Nu. Aveam intenţia să asist. Dar am ajuns puţin prea tîrziu.
— Doriţi să vă dau un loc ?
. —• Nu în astă seară, dacă permiteţi. Ar fi: păcat să pierd tot începutul. Mai curînd într-o altă zi.
Germaine se întreba : „Ce naiba vrea ?" Stră-duindu-se puţin, revedea seara aceea la „Cafe Cardinal" ; domnul chel şi miop, stînd pe un scaun în faţa ei, ea şi Gurau ocupau bancheta. Dar evocarea se oprea aici.
— O ! am venit cu totul din întîmplare. Sau, mai exact, printr-o coincidenţă- destul de ciudată, în-
124-
chipuîţirvă că am zărit, în trecere, numele dum-r neavoastră pe afiş, tocmai cînd: mă gîndeam la Gurau. .îmi spuneam : Trebuie neapărat să merg să stau de vorbă cu el, să am o explicaţie cu el. Nu-i aşa că e ciudat ? Atunci, am avut ideea să vin să. vă prezint omagiile mele, cu gîndul, evident, că voi avea poate ocazia să vă spun două cuvinte despre ceea ce mă preocupă. Deoarece cunosc prea bine, pe lîngă toate celelalte, stima pe care o are, Gurau pentru dumneavoastră; preţul pe care-1 pune în părerile dumneavoastră. O ! E poate puţin cam îndrăzneţ din .partea mea.. Nu sînt un mare diplomat. Sau, mai bine zis, cînd e vorba de un prieten din copilărie, ca Gurau, nu caut să fiu diplomat., înţelegeţi, domnişoară, un om ca Gurau^ care. se ridică prin meritele sale, care ajunge, la o situaţie din ce în ce mai proeminentă, şi încă nu s-a isprăvit; eu unul îl văd înălţîndu-se mult mai sus, dacă nu-şi. pune el singur beţe în roate ; un .om ca el întîlueşte din ce în ce mai'puţin oameni care încearcă să-i spună adevărul, cu riscul de a-i displăcea, dar numai şi numai în interesul lui, fireşte, al carierei sale, al viitorului său ; căci cel .interesat nu e totdeauna cel .mai nimerit ca să judece ;. mai ales, cînd are,, ca Gurau, tendinţa foarte nobilă,, în tot .cazul foarte respectabilă,, chiar,dacă..poate duce la imprudenţe,, de .a lua în .considerare, înainte de toate, idealul partidului său;.sau, dacă preferaţi,.— deoarece am impresia că; nu prea e. om de partid, că, în. tot cazul, e mult mai puţin ca alţii, că nu e
125,
nicidecum sectar sau prizonier al comitetului său — idealul doctrinei sale, idealul său filoxofic, cum am spune. Şi chiar din această cauză consider că e o mare şansă pentru el, nu ştiu dacă-şi dă seama, că are alături o femeie care nu-i numai o mare artistă, pe care mi-ar fi făcut plăcere s-o aplaud în seara aceasta, dacă m-aş fi gîndit mai de vreme, dar, totodată, o femeie cu bun simţ şi un bun sfetnic. Vă vorbesc despre astea cu mare libertate, poate chiar cu prea mare. Dar cînd mă gîndesc ia G urau, mă cred din nou la liceul din Tours ; ştiţi cum se comportă elevii între ci la vîrsta aceea, fără nici o reticenţă...
Se opri, îşi scoase ochelarii, îşi trecu mîna peste ochi, apei se uită la Germaine cu privirea lui de miop, lăsînd să mijească un zîmbet uşor, plin de naivitate familială.
Germaine căuta o frază, în tonul celor pe care le ascultase, cînd celălalt urmă :
- Abuzez poate de clipele dumneavoastră ? Nu vă sfiiţi să mă daţi afară.
- Nu. Nu joc la mijlocul piesei. Şi apoi, aţi venit ca. să mă puneţi la curent cu ceva, nu-i aşa ?
- Nu-i văd pe Gurau atît de des cît aş dori ; în primul rînd, ca să.nu-1 deranjez, apoi, pentru că sîntem foarte surmenaţi, şi unul şi altul. Dar urmăresc tot ce face. Ziarele au anunţat o interpelare. Nu e o noutate pentru dumneavoastră. Vă ţine desigur la curent. Fiţi convinsă că nu aş fi dat faptului o atenţie specială, dacă nu aş fi în
126
situaţia — prin oamenii pe care îi întîlnesc, prin mediul în care s-a nimerit să am pi'ieten-i — de a-mi face o idee în privinţa acestor chestiuni, şi a dificultăţilor, da, a extraordinarelor dificultăţi pe care le ridică, şi a obstacolelor de care rişti să te loveşti, şi nu numai să te loveşti, dar să-ţi frîngi

chiar şi gîtul. Repet: şi gîtul. Trebuie să recunoaşteţi c ă ar fi absurd, cînd ai înaintea ta un viitor ca acela al lui Gurau, să te împotmoleşti într-o astfel de aventură din pricină că n-ai fost prevenit. Cunoscîndu-1 aşa cum îl cunosc, mă întreb dacă ar fi nimerit să-i vorbiţi despre vizita mea. Afară numai clacă i-aţi prezenta-o ca ceva întîmpiător. înţelegeţi, convingerea mea este că anumiţi oameni, care au im interes în această chestiune, fie că e vorba de un interes bănesc sau de altă natură, dar care sînt mult prea şmecheri ca să se dea pe faţă, au făcut în aşa fel ca el să se pună înainte şi să primească loviturile. L-au documentat, chipurile... Cine nu ascultă decît o părere... Cel mai bun lucru ar fi să ia contact. Aş spune chiar că e datoria lui. De multă vreme n-am mai luat masa împreună. N-are de ce să i se pară ciudat că-1 invit. Dar n-aş vrea ca asta să-i fie neplăcut, nici să-mi reproşeze apoi că 1-am silit să dejuneze cu cutare sau cu cutare.
Germaine nu ştia ce să răspundă. Ea întrevedea primejdii confuze, dar noîndoioase. Omul aşezat într-o rînă în faţa ei nu avea poate prin el însuşi nici o importanţă. Dar venea încărcat cu o putere

care radia din persoana lai indiferentă. Vorbele lui întortocheate nu te îndemnau să surîzi. Şi Germanie îşi orienta tot. efortul'mintal în direcţia lui Curau : „Cum să-i vorbesc despre demersul acesta ? cum să-1 fac să accepte o întrevedere ? I-am atras totuşi, atenţia. Simţeam că se pregăteşte ceva.'[1]- Dar îl şi auzea răspunzîndu-i : „Avoyer ăsta al tău e o epavă. Un individ suspect. Dacă îndrăzneşte să apară în faţa mea, îi ,dau un picior în spate."
,Şi -nu pentru că Gurau ar fi un om.-.prea rigid. Germaine îşi dă bine seama că .el nu-şi asumă .prea bucuros riscurile acestei afaceri. Dacă ele s-ar : dovedi disproporţionat de mari faţă de ţelul urmărit, sau dacă-ar avea impresia că e .doar instrumentul unei manevre, şi-ar schimba,poate gîndul. Dar nu trebuie nici să-1 faci să-şi dea seama că în cealaltă .tabără s-ar încerca să-1 intimideze sau să-1 seducă.
Se decide să vorbească :
—. Dat.fiind că sînteţi prietenul lui din copilărie, .trebuie să ştiţi că nu-i prea place cînd încearcă /cineva :Să facă presiuni asupra lui.
Vizitatorul dădu din cap.
— Recunosc că, în privinţa lui, e delicat. Tocmai de aceea am venit să vă cer sfatul. De un lucru însă aş vrea să vă conving înainte de toate, şi .anume,. că -nu urmăresc decît interesul lui Gurau. îmi pare rău că problema e atît de aridă.. Aş putea să vă arăt, bazîndu-mă pe cifre,, că această campanie, al cărui instrument se va face Gurau, birxe-

înţeles, de absolută bună-ereclinţă, ci: *taica,* cu îndrăzneala pe care i-o recunosc, nu are nici un temei solid. Şi apoi, .totul, e chiar aţi, t de curat "pe Lunea aceasta ? Totul e ireproşabil ? Oare rolul unui om ca G urau este să facă pe Don, Qui-chotte ? Gîndiţi-vă. Chiar în teatru. Inchipuiţi-vă im actor însufleţit de un ideal înalt, care n-ar accepta să apară pe scenă decît după ce i s-a dat socoteală, pînă la ultima centimă, de provenienţa capitalurilor angajate. Ca să se asigure că arta lui nu se amestecă cu nimic suspect. Toată lumea ar rîde.
Coborî vocea :
— Pentru un om ca Gurau, îmi închipui, ambiţia supremă este să facă să triumfe ideile lui politice. Asta nu-i scade valoarea ! întrebaţi-i pe radicali, de pildă, ce s-ar fi ales de puterea şi de programul lor, dacă n-ar fi avut un. anumit sprijin, întrebaţi-!, şi pe ClemenCeau. Chiar luptele ideologice necesită bani, mulţi bani; şi binevoitori, simpatii, oameni care să pună umărul ici-colo. Gîndiţi-vă la ipoteza contrară.: că ai veşnic împotriva ta oameni foarte puternici care au legături pretutindeni, care, în unele cazuri, e de ajuns să facă un semn, de departe, pentru ca toată lumea să se grăbească să-i asculte. Să nu f acera drame dinainte...
îşi apropie scaunul, îşi înăbuşi şi mai tare cuvintele :
—- ...Dar, în fine, dumneavoastră ştiţi ca şi mine că situaţia lui Marquis nu-i din cele mai strălucite.

Şi-a transformat de vreo trei sau patru ani afacerea în societate. Afacerile de teatru rulează pe un capital social infim. Nu-i mai puţin adevărat că, încă de mult, strîmtorat de bani cum este mereu, a

cedat o parte din acţiunile lui şi şi-a pierdut majoritatea, spunîndu-şi că ele vor rămîne în sertarele prietenilor şi cunoscuţilor, care nu vor încerca să-î facă necazuri. Şi, de fapt, la adunări a; avut toate voturile pe care le-a vrut. E la rnintea| oricui că în. mod obişnuit posesorii acţiunilor care;| nu sînt de meserie şi care învîrtesc în altă parte interese de zeci de ori mai mari nu-si bat capul s; conteste omului în funcţiune controlul unei afacer: .atît de modeste din punct de vedere financiar ş cu un venit nul. Puţinii bani pe care î-au plasa fiecare din ei acolo — datorită relaţiilor — aproape -j din politeţe, şi-au luat nădejdea să-i mai vadă. Abia dacă îşi dau osteneala să semneze împuterni cirile ce li se trimit. Da, dar cînd cineva, dintr-und motiv oarecare, decide să obţină majoritatea,.nimio; mai uşor. Acţiunile atît aşteaptă, să-i cadă în mîini.i Şi ce înseamnă cincizeci sau o sută de mii d<a franci pentru grangurii de care vă vorbesc ? O fan-1 tezie.

, .

, Se întrerupse, schiţă un zîmbet:

— O să vă cuprindă indignarea. Aflaţi că dacă aş ţine, aş putea fi eu mîine directorul dumneavoastră !' Să raori de rîs... în contul cui vă închipuiţi, **bi** neînţeles.

în primul moment, tînăra femeie nu încercă să discute cu sine temeiul acestor vorbe. Se mulţumi să le guste îngrijorată ameninţarea. „El sau un altul. Mî-1 trimit ca să mă facă să înţeleg bine că dacă Gurau nu-i cuminte, 'îmi vor pune pe unul aici, în mod intenţionat, ca să-mi facă viaţa imposibilă. Nu sînt legată decît pe doi ani; şi, în principiu, clauzele contractului mă protejează. Dar doi ani e foarte mult; e mai mult decît trebuie ca să-mi pricinuiască un prejudiciu durabil. Şi sînt sute de lucruri pe care contractul nu le menţionează. Cînd eşti hotărît să persecuţi pe cineva..."

Apoi se temu că ar fi putut părea prea îngrijorată. Se căzni să surîdă, luă un ton degajat, aproape insolent:

— Dumneavoastră director aici ? Oamenii de teatru nu se sperie numai dintr-atît. Aveţi aerul că ştiţi să scrieţi şi să citiţi ? Da, de vreme ce spuneţi că aţi fost coleg de liceu cu Gurau. Dar atunci c foarte bine. In locul dumneavoastră ar putea fi un vînzător de castane. O să-i spun imediat lui Marquis ca să văd ce mutră face.

— Nu, nu, vă rog. Mai întîî, nu-i nimic sigur ; nu are chiar nici o şansă să se realizeze. Şi apoi, v-am spus dumneavoastră în mod cu totul confidenţial.

Ea ridică şi mai mult tonul. Simţea cuprinzînd-o o mândria, un curaj care nu-i erau obişnuite :

— A ! ba s-avem* iertare, dragă domnule. N-aţi venit să-mi faceţi confidenţe, aţi venit să mă ame-

ninţaţi. Să nu confundăm. E treaba mea dacă ameninţările dumneavoastră mă impresionează. Dar ctt despre a avea faţă de dumneavoastră cea mai! mică obligaţie de discreţie, sau de orice altă natură, cred că glumiţi.

Respiră adînc, îl fulgeră cu privirea, îşi bombă; pieptul.

— Şi încă cu obişnuiesc să privesc lucrurile cu calm. Dar cînd va afla Gurau despre demersul,; dumneavoastră, nu ştiu- de' loc ce-o să se întîmple.

~— Dar n-o să afle ; asta-i bună ! N-o să afle. •Nu veţi face o prostie. Spuneţi-mi, dacă vreţi, c-am fost nesocotit în felul de a vă prezenta situaţia, că am făcut o gafă. Eu nu caut decît să vă fac un serviciu, lui Gurau şi dumneavoastră.

Părea foarte emoţionat. Ea urmă, cu acelaşi avînt:

— E în. stare să povestească asta în plină Ca-] meră, la începutul discursului său, ca să arate la ce procedee de intimidare recurg domnii aceia. Faţă de o femeie ! Da. Sau să scrie un articol de fond în ziarul său. Vă închipuiţi că scandalul 1-ar atinge pe el ? Pentru că s-ar afla legătura lui cu mine ? Dar nu ne-am ascuns niciodată, îmi cîştig existenţa. A ! Vă garantez că în faţa opiniei publice petroliştii dumneavoastră vor trece printr-un ceas greu,, Drept cine-i luaţi pe francezi ?

Avoyer făcea cînd gesturi speriate, cînd gesturi liniştitoare, îşi plimba mîinile pe creştet; sau, la capătul braţelor întinse, şi le agita în faţa Gerraai-nei ca pe nişte năframe de bun venit. •

— Domnişoară ! Domnişoară ! Vă înşelaţi cu totul asupra intenţiilor mele. Mai bine tăceam. Dar de vreme ce am început să vorbesc, e totuşi mai bine să continui. Veţi putea judeca singură dacă purtarea mea, venind la dumneavoastră, e aceea a unui duşman al lui Gurau. Aţi vorbit de ziarul

lui. Nu ştiaţi că aluzia e atît de potrivită, sau, mai •curma, atît de nepotrivită, începînd de ieri, ziarul său aparţine oamenilor cu pricina. Foarte simplu. în. sfîrşit, practic vorbind, şi-au asigurat majoritatea. Nici măcar nu i-a costat scump. Un biet ziar de opinie, cu un tiraj anevoios de cel mult treizeci, treizeci si cinci de mii, şi care datoreşte nu mai ştiu cît tipografului, fabricantului de hîrtîe, agenţilor de publicitate.

— Cum asta ! Nu mai e director Treilhard ?

— Ba e Treilhard. Şi va fi Treilhard atît timp cît nu-şi dă în petec, înţelegeţi acum ?

Se ridicase. Chipul lui exprima o nesfîrşît de mare părere de rău. Adăugă :

— începeţi să înţelegeţi, nu-i aşa, că trecînd adineauri pe bulevard mă puteam gîndi la Gurau, .şi că văzînd deodată numele dumneavoastră pe afiş, s-a putut face în mintea mea o asociaţie firească, şi mi-a venit ideea să urc pînă aici.

Spunînd acestea, luă o mutră compătimitoare. Ca şi cum ar fi privit de pe înălţimea unui pod la Gurau şi la Germaine ca la doi nenorociţi,

meniţi sa se înece într-o viitoare, şi care refuză colacul ce li se aruncă.

Germainei îi pierise insolenţa, chiar şi' curajul. Simţea întinzîndu-se în jurul ei, pătrunzînd în tot felul de canaluri, de crăpături, de cotloane ale societăţii, o putere ocultă şi apăsătoare, în mrejele căreia pînă la urmă va fi prinsă ca o musculiţă într-o dîră de răşină. Se gînclea la ea, nu la Gurau, dînd dovadă de egoism. Dar nu-i trecea prin cap să-şi spună că nimic n-ar fi mai simplu decît să-şi despartă destinul ei de acela al lui Gurau; încît egoismul acesta nu era decît modul ei personal de a-şi da seama cît de mult era legată de Gurau.

Murmură :

— în definitiv, domnule, ce pot să fac !

- Să-1 convingeţi că trebuie să se mai gîn-dească. Şi nu e prea tîrziu. Ştiţi, desigur, cum trebuie să procedaţi, îi stau la dispoziţie pentru o întrevedere. Repet, nu există nici. o ostilitate de principiu împotriva lui. Dimpotrivă, toţi ar fi fericiţi să-i arate prietenia, să-1 ajute în ascensiunea lui, atît de meritată, pentru că-1 consideră ca pe-un om cu convingeri, cum vă spuneam, dar nu sectar. Am simţit, înlx-adevăr, multă simpatie pentru persoana lui şi pentru ce e rezonabil în ideile lui. Dar, oricum, nu poţi cere oamenilor să-şi facă hara-kiri. Vă las adresa mea. Nu aveţi telefon ? Nici eu. Iată, la nevoie trimiteţi-mi un pneumatic. Sau mai trec eu pe-aici. la orice caz, trebuie să ţinem legătura.

KII

NOAPTEA LUI **QUINETTE**

în clipa cînd Jacques Avoy'cr ieşea din teatru, adulmecând aerul bulevardului, a cărui prospeţime nocturnă o savura în ciuda preocupărilor sale, Quinctte aprinse lămpiţa carc-i servea de veioză. Se culcase devreme, copleşit de o mare oboseală, cu nădejdea că va găsi o destindere în somn. Dar somnul nu veni. In schimb, mulţimea îngrijorărilor confuze, care, pe măsură ce trecea ziua, se adunaseră în sufletul său, cedau puţin cîte puţin locul unei meditări mai ordonate, a cărei claritate însăşi o făcea oarecum mai liniştitoare.

începuse să-şi recapituleze ziua; s-o judece, bucată cu bucată. Unele bucăţi erau bune, altele îndoielnice; altele condamnabile. Ajungea la o discriminare foarte amănunţită. Astfel, vizita la Soplîie Parent se subîmpărţea, sub privirea atentă a lui Quinette, într-un număr crescînd de împre-jurări şi de episoade, pe care le considera, *unu]* cîte

unul, ca că le examineze şi să le atribuie un coeficient. Nu-i trecea prin cap că o acţiune ca aceasta e ceva unitar şi continuu şi că nu prea are sens, cînd o judeci, să vrei să izolezi cutare sau cutare amănunt. (O împrejurare pe care o consideri favorabilă n-a fost posibilă decît pentru că alta, pe care o consideri nefastă, a avut loc.) Avea în mod' firesc o vedere analitică asupra lucrurilor. Pe lîagă asta, deşi ascundea poate în el vreo fatalitate profundă a cărei atingere şi ameninţare o simţea probabil după mai multe semne, lumea pe care şi-o reprezenta în cugetările lui era o lume de libertate, în care fiecare acţiune era rezultatul unei hotărîrî particulare, şi în care se putea oricînd închipui că un eveniment poate fi înlocuit cu un altul, corectat de un altul.

Acesta frămîntare mintală îi goni definitiv somnul. Cum găsea că e mai obositor să veghezi pe

întuneric, aprinse lampa.
în stînga patului, cu cearşafurile şi pledurile impecabile, camera, mică, modest mobilată, prezenta şi ea o rînduială perfectă. Hainele erau păturile pe un scaun ; centura electrică, aşezată pe masa de noapte, alături de lampă şi de ceas.
„Problema din strada Taillepain e lichidată. Cam •tîrziu; dar în condiţii destul de bune. Iată un loc în care n-o să mai fiu văzut. Mîine dimineaţă, la nouă şi jumătate, îl aştept pe Leheudry la colţul străzii Beaubourg. îl conduc în Faubourg Saint-
186
Denis. îl instalez, începe sub ochii mei decupajele tapetelor ele hîrtie.
Problema din strada Vandamme, din păcate, nu-i tot atît de coaptă. Impresii amestecate, îngrijorări. Complicaţii de lungă durată. Să -nu te încrezi prea uşor, să nu leneveşti... Vizita mea la portăreasa din pasajul cel mic ? într-un sens, bună. într-altul, rea. Pac parte acum dintre oamenii pe care-i poate semnala poliţiei că au venit sau au revenit la locul crimei. Dar trebuia să mă interesez. Am căpătat o informaţie capitală. L-a văzut pe Leheudry. Cîteva minute înainte ca el să fi dat năvală la mine. Ar putea oare să-1 descrie ? Nu. Să-1 recunoască, dacă i 1-ar aduce ? Da, poate. Asta-i grav. Pretinde că n-a vorbit încă .de asta. E de-ajuns să vorbească, chiar în mod vag, pentru ca lucrul să devină foarte grav. Silueta. Ora. Locul. Dacă 1-a văzut apoi cineva pe Leheudry intrînd la mine..."
încetul cu încetul, ideile lui se limpezeau. Dificultăţile uşoare mai pluteau deasupra, dar din ce în ce mai puţin perceptibile şi în mare parte dizolvate. Dificultăţile cele mai grele, căzute la fund, acaparau privirea.
îşi muşca mustaţa; cu un ochi ager se uita la o floare de hîrtie; alegea un fir din barba lui, îl prindea între două unghii, îl smulgea brusc, cu preţul unei dureri înviorătoare. Sau îşi scărpina îndelung pielea în locul unde centura electrică îi făcuse o rosătură, apoi mirosea, cu o curiozitate distrată, sudoarea care-i rămăsese pe degete.
137
"Un gînd devenea tot mai insistent t
„Intrarea lui Leheudry la mine, în ziua do marţi 6 octombrie, clteva minute după ce a fost văzut în pasaj. Prezenţa lui Leheudry la mine, a lui Leheudry plin de sînge."
în cursul zilei, gîndul acesta plutise printre celelalte. Nu era decît un punct de îngrijorare amestecat printre toate cîte treceau mai mult sau mai puţin repede prin lumina centrală a minţii. Dar de o oră, se preschimbase într-un fel de sîrnbure, înfăşurînd în jurul lui toată primejdia difuză.
QuineUe încercă să-1 trateze cu dispreţ:
„E sigur că dacă Leheudry n-ar fi intrat la mine, sau ar fi intrat la vecin, tot ce-a urmat n-ar mai fi avut loc • în tot cazul, n-ar mai fi avut Ioc pentru mine. Tîmpit ar trebui să fiu ca să mă împiedic de aşa ceva !"
Dar ceea ee-1. obseda nu era ce a urmat; ci însăşi prezenţa lui Leheudry la el, Quinette, în dimineaţa zilei de 6 octombrie.
De ce? Pentru că era imposibil să afirmi că nimeni nu-1 văzuse pe Leheudry intrînd la Quinette. în termeni mai generali, pentru că prezenţa cuiva într-un loc, la o anumită oră, este un fapt petrecut o dată pentru totdeauna, şi nu ştii ce urme lasă. Nimic nu dovedeşte în mod neîndoios că urmele acestea nu vor fi adunate, că faptul nu va fi reconstituit, (întîlnirile ulterioare ale lui Quinette cu Leheudry erau şi ele fapte care au avut loc, fapte petrecute o dată pentru totdeauna. Dar
138
erau extrem de puţine şanse ca ele să fie dovedite, sau măcar bănuite, dacă întîlnirca iniţială rămîne în umbră.)
Să suprimi un fapt care *a* avut loc. Gînd fascinant : Quinette nici nu bănuieşte încă spre ce prăpastie poate .şă-1 ducă, dar se tot întoarce la el surescitat. Să suprimi un eveniment; să suprimi un lucru. Să ştergi orice urmă a unei „existenţe" în sensul cel mai larg. Quinette nu se gîndeşte în mod special la o existenţă personală sau vie. Nu simte nici pofta să distrugă. Ceea ce-1 împinge în direcţia asta seamănă mai curînd cu atracţia intelectuală a unui anumit fel de probleme, îşi dă seama că e înzestrat pentru astfel de cercetări. Mintea lui nu cere decît să lucreze în. domeniul acesta. Un prim fior de invenţie a şi început să-1 agite.

Dar n-are răgaz să viseze cum ar dori. Obsesia îl readuce în mod brutal la un. caz limitat. Quinette îşi închipuie în faţa lui un om din poliţie. După cîteva cuvinte de formă, omul îi spune deodată : „Scuzaţi, domnule. Există un *fapt* în privinţa căruia am dori unele explicaţii. Marţea trecută, pe la nouă dimineaţa, a intrat la dumneavoastră un individ dînd semne de mare tulburare. Individul acesta a fost văzut, însă, cu un minut mai înainte,' ieşind din pasajul care deserveşte baraca unde s-a petrecut crima. —' Dar domnule... — Inutil de-a discuta. Acest dublu fapt a fost constatat de doi martori : de portăreasa de la nr. 18, şi de" o femeie
139
oare scutura o cîrpă — de altminteri, în ciuda ordonanţelor noastre -•>- la fereastra unei case de vizavi. Individul acesta a rămas la dumneavoastră mai bine de o jumătate de oră. Ce s-a petrecut în timpul acestei jumătăţi de oră ?"
Quinette încercă răspunsuri, concesii progresive :
„Nu-mi amintesc precis. Spuneţi că omul acesta a intrat la mine ? Poate. Mi-a vorbit probabil de lucruri fără importanţă."
Dar nu se poate menţine pe poziţia aceasta.
— „A, da ! îmi amintesc. Mi-a propus să cumpăr gravuri. Am refuzat. A insistat mult".
Dar poliţistul zîmbeşte ironic.
Quinette regăseşte o versiune pe care a Schiţat-o din prima zi :
„Mi-a spus că se rănise ; că voia să se spele. Asta mi-a părut, ce-i drept, cam suspect, dar..." şi aşa mai departe.
Poliţistul ripostează :
„E inadmisibil că n-aţi venit să ne semnalaţi incidentul".
Pînă ieri, mai putea răspunde ;
„Dacă aş fi auzit vorbindu-se despre o crimă, sau, mă rog, de ceva prezentînd oarecare gravitate prin împrejurimi, dar..."
De azi-dimineaţă, tăcerea lui nu mai are justificare.
Priveşte din alt unghi problema :
„Să presupunem că e adevărat : că, într-adevăr «necunoscutul»- a intrat la mine ca să se spele, dar
140
că a rămas «necunoscutul» ; că nu mi-a mărturisit nimic, că nu 1-am mai .revăzut. Ce aş fi făcut în realitate ? *Aş* fi tăcut ? Poate. Dar numai pînă azî-dimirieaţă. Citind azi-dimineaţă ziarul, aş fi tresărit. Mi-aş fi luat pălăria şi rn-aş fi dus la comisariat."
•Repetă de mai multe ori în sinea lui:
„M-aş fi dus la comisariat".
O voce logică, cu un timbru metalic, îi răsună în cap :
„Trebuie deci să mergi la comisariat".
Dă din umeri; protestează :
',„Absurd. Idee delirantă. Rodul oboselii *şl* al enervării. Refuz s-o examinez".
O examinează totuşi. Mai mult chiar, şi-o reprezintă în toate amănuntele. Se şi vede mîine dimineaţă, sculat de vreme, făcîndu-şi cu îngrijire toaleta; apoi ieşind din casă, parcurgînd străzile răcoroase. Spune gardianului de serviciu să-1 anunţe : „Pentru o comunicare importantă". Comisarul îl primeşte, îl invită să stea jos ; îşi caută cuvintele cu care să înceapă.
în momentul acesta îşi dă seama c-a şi luat hotărîrea; că mîine dimineaţă nimic nu îl va putea împiedica să se scoale devreme, să-şi facă eu îngrijire toaleta, să meargă la comisariat. Dar vrea sa ştie de ce trebuie să meargă.
La început îşi dă răspunsuri confuze .
„Pentru că trebuie să le iau înainte. Simt că dacă nu mă duc eu la ei. vor veni ei la mine.
141
Iniţiativă. Ofensivă. Alegerea cîmpuîui de bătaie. Războiul la inamic."
Apoi argumentele capătă consistenţă :.
„Ancheta abia începe. Nu au formulat încă nici o idee. Primele indicaţii pe care le vor primi pot fi hotărîtoare. Mărturia mea, *cu* totul spontană — pe lîngă faptul că mă pune la adăpost — poate încurca iţele pentru totdeauna. Cît pot cîntări martorii potrivnici? Un vecin, încă adormit» care .a

auzit nişte zgomote ? O vecină care 1-a văzut pe fereastră, de foarte departe, pe Leheudry ieşind din baracă ? De prea departe pentru ca depoziţia ei să aibă vreo valoare. Mai e bătrîna portăreasă. Asta-i grav. Dar nu e grav decît dacă mai întîi Leheudry e. arestat. O desfid să procure un semnalment care să stea în picioare ; în tot cazul, un semnalment pe care precizia celui pe care-1 voi aduce eu să n.u-1 facă praf. Intru, cît mă priveşte, sînt sigur că pot face o impresie puternică. Mărturia mea, ticluită cu mintea limpede de singurul om de pe lume de altfel, care, împreună cu Leheudry, cunoaşte în amănunt lucrurile, poate atinge exact gradul de limpezime, de coerenţă, de verosimil pe care-1 voi socoti cel mai favorabil. Chiar şi mărturiile care vor veni pe urmă sînt dinainte năruite de a mea."
O mare uşurare îl cuprinse. Se simţea de acord cu el însuşi; aproape vesel. Patul nu-i mai părea ostil. Insomnia va continua, dar va fi o insomnie
142
productivii. ocupată să combine, să pună la punct, şi în care timpul trece uşor.
îi veni totuşi un gînd penibil :
„Alţii, înaintea mea, au încercat să amăgească justiţia prin mărturii elaborate cu îndrăzneală. Asta nu i-a împiedicat să fie descoperiţi, după o perioadă de dibuiri, şi să sfîrşească pe eşafod... Mai ales în crimele de familie. Adesea chiar mărturia lor, recunoscută falsă, îi dă de gol.
Dar mai întîi, în ce mă priveşte, ori cum ar fi, nu poate fi vorba de eşafod. Să nu mai vorbim de eşafod. Şi-apoi, în crimele de familie, de pildă, se aplică aproape totdeauna faimoasa zicală, ai cărei sens 1-am verificat ieri în Larousse : *Fetit cui prodest*[1]. Regulă valabilă -chiar pentru complicităţi. Cinci ginerele îşi ucide socrul, în urma unor conflicte de interese cunoscute în întreg ţinutul, şi cînd servitoarea, care este amanta ginerelui, dă o mînă de ajutor, opinia judecătorului ele instrucţie e făcută de la început. Cercetările servesc doar să adune mănunchiul dovezilor, iar ezitările aparente — să distreze galeria. Mărturia nenorocitului e ascultată cu zîmbetul pe buze. Lăsîncl la o parte că de obicei e 'foarte prost ticluită. Forţa mea stă în faptul că participarea mea la. afacerea aceasta este în cel mai înalt grad neverosimilă. Nici chiar Leheudry, care profită de ea, nu şi-o explică. Cealaltă forţă a mea constă în extraordi-
[1] A făptuit cel căruia îi foloseşte (lat.).
143
nara-mi inteligenţă. Ba da. De ce să n-o recunosc ? Eşecul material al carierei mele nu înseamnă nimic. Şi apoi, poţi să fii foarte inteligent şi să-ţi pierzi capul în unele împrejurări. Eu unul nu-mi pierd capul. De marţea trecută încoace, evident, mi-am dat seama că nu eram.de-un sînge rece tlesăvîrşit. Dar nici departe, în momentul acesta, de pildă, mintea mea funcţionează cu tot atîta luciditate ca în faţa planurilor căii ferate pe o singură şină. Şi, cu condiţia să-mi petrec noaptea potrivind bine termenii depoziţiei mele, ţinînd seamă de toate, chiar şi de pericolul de a fi prea precis, ca şî de latura stranie, inexplicabilă, care trebuie lăsată incidentului, ca un căţel de usturoi, ca să aibă aerul pe deplin trăit; ei bine ! nu-mi trebuie decît o cafea neagră mar tare ca de obicei, şi, mă fac forte să trag pe sfoară pe toţi comisarii şi judecătorii de instrucţie din lume."
Totuşi, extrema luciditate pe care o resimţea legătorul, şi al cărei răsunet credea că-1 urmăreşte pînă la marginile fiinţei lui, lăsa în umbră mobilele cele mai hotărîtoare, poate, ale demersului său de a doua zi. Desigur, nu le ignora cu desă-vîrşire, dar nu ţinea să le recunoască. Respecta în ele ceea ce omul are mai drag şi apără mai presus de orice : punerea în funcţiune a formulelor celor mai intime, secretele de fabricaţie ale actelor cu adevărat personale.
în privinţa aceasta, existau la Quinette slăbiciuni pe care se ferea să şi le. mărturisească ; de pildă,
144
o oarecare teamă, înrudită cu ameţeala, carc-i dicta, în faţa primejdiei celei mai ameninţătoare, să meargă i':u hotărîre spre ea, nu atît ca s-o înfrunte sau s-o măsoare, ci ca s-o atingă, cum alţii ating o bucată de fier sau de lemn. Astfel încît gustul lui pentru, „acţiunile preventive", ca're-1 minase deja spre baraca din strada Dailloud şi în strada Vandamme, semăna poate nu atît cu o reacţie de apărare vitală, cît cu un rit superstiţios. Mai era şi dorinţa, aproape irezistibilă, de a trăi o scenă intensă, pe care ţi-o prezintă imaginaţia, şi cu privire la care e de ajuns un .gest ca s-o faci să devină reală. Quinette ar fi putut porecli această poftă cu un nume măgulitor : gustul riscului ; mai mult încă, ar fi putut s-o pună în legătură cu acea mîncărime de *a* se afla în treabă care-1

cuprinsese chiar în dimineaţa aceea, după vizita Juliettei. Dar în astă-seară, în singurătatea camerei lui cam friguroase, între cearceafurile acelea cărora trupul său nu reuşea să le încălzească toate cutele, Quinette, obosit de o zi lungă de luptă, privea cu neîncredere toanele fanteziei. Era decis să nu ia nici o hotărîre care să nu fie absolut rezonabilă. Căuta să-şi dea impresia că ascultă fără tragere de inimă de nişte calcule reci.

Nu avea, aşadar, nici o şansă să-şi dea seama că mobilul său, poate cel mai puternic, era dorinţa de a intra cît mai grabnic în contact cu poliţia. De fapt, de şase zile, dorinţa aceasta aproape că nu încetase să crească. Acum Quinette aştepta cu

nerăbdare momentul cînd, într-un birou mic, se va aşeza în faţa unui om care va fi poliţia, care va fi un membru,, un tentacul, una din nenumăratele perechi de ochi montate pe tentacule alo poliţiei. De şase zile, fără să fi făcut obiectul unei visări organizate, prindea tot mai mult consistenţă în el o imagine din ce în ce mai vie şi mai halucinantă a poliţiei. O simţea alunecînd de-a lungul străzilor, pipăind zidurile, căutînd. Gesturi stângace, pe jumătate oarbe. Dar care se repetă, se încăpăţânează. Dibuiri vîscoase; dar alături de asta, de la un capăt la altul al acestui mare corp,[1] circulaţia instantanee de gînduri, de informaţii, de cuvinte de ordine. Această vastă cercetare şerpuitoare nu interesează pe toată lumea. Quinette face, descoperirea că unii oameni au o anumită sensibi-. litate faţă de poliţie, că există între ea şi ei o sensibilitate reciprocă. O simt cum se împrăştie şi se apropie. Ea îi simte cum se închircesc şi cum fug de'ea. Puia în dimineaţa zilei de 6 octombrie, Quinette nu era sensibil faţă de poliţie. A devenit sensibil de atunci.

La el, sensibilitatea aceasta implică mai puţin' chiar o teamă producătoare de groază, cit curiozitate, simpatie, o atracţie patetică. Ea îi cere ca în loc să se ascundă de poliţie, să meargă spre ea, „să i se arunce în braţe". Poate pentru ca să alunge teama. Poate pentru ca să încerce o experienţă foarte îndrăzneaţă j şi pentru că instinctul îl îndeamnă să se deprindă cu poliţia, să înveţe, cît mai

curînd, să-i zădărnicească procedeele, ameninţările, asalturile. (Ceva îi spune că relaţiile lui cu ea nu vor mai înceta.) Dar mai cu seamă pentru că~ aşteaptă de la această întrevedere o ciudată înviorare.

Se gîndeşte :

„Aş fi putut face parte din poliţie. I-am spus-o lui Lcheudry, fără nici o sforţare. Mă văd foarte bine în ipostaza aceasta. Am toate calităţile necesare."

Demersul lui de mîine va fi, bineînţeles, manevra unui adversar.; dar totodată şi o vizită de îndrăgostit.

XIII CONTACT CU **POLIŢIA**

— Domnule comisar. Va cer iertare că v-arr deranjat la o oră atît de nepotrivită, şi chiar a f intrat, întrucîtva, cu forţa. Dar veţi înţelege. Grec că vă aduc o mărturie interesantă în legătură c^ afacerea care pasionează tot cartierul; da, în legă tură cu crima din strada Dailloud.

Comisarul, care se aşteptase la vreo plîngen banală şi se pregătea să asculte distrat, ridic; ochii. Avea înaintea lui, de bună seamă, pe unu din cei mai onorabili burghezi din arondismentu al cincisprezecelea.

—• închîpuiţi-vă, domnule comisar, că.n-am în chis ochii. Era cît pe-aci să vin ieri seară. An ezitat. Cînd ai dus totdeauna o viaţă -liniştită c mine, te fereşti să te pui în evidenţă. Să te ves amestecat într-o astfel de afacere, oricît de indi rect ar fi, este cît se poate de neplăcut. Iată. Sîn legător artistic. Atelierul şi magazinul meu sîn

situate chiar pe strada Dailloiul. Am o clientelă restrînsă, dar aleasă. Puţin trafic. Puţine mutre noi. Magazinul .meu este un mic sanctuar de lucru, unde îmi voi face o plăcere, cu vreo ocazie, domnule comisar, să vă arăt cîteva mostre ale unei arte care încă mai păstrează o nobilă tradiţie.

- Da, mi se pare că văd magazinul dumneavoastră. Pe trotuarul din dreapta, venind dinspre bulevard, nu-i aşa ?

— Exact, domnule comisar. Sînteţî, desigur, un amator de cărţi. Aţi observat din fugă cîteva volume frumoase, pe care îe expun în vitrină. Cu altă ocazie, îmi veţi face cinstea să intraţi. Vom sta de vorbă. Am în special două sau trei ediţii ilustrate din secolul al XVIII-lea, cam decoltate,

dar de toată frumuseţea. Pe scurt, marţea trecută, sau cel puţin cred că marţea trecută — prin urmare exact acum o săptămînă'-- eram ocupat cu o operaţirţ delicată în atelier, cînd aud descriizîndu-se brusc uşa dinspre stradă a magazinului meu. Dau fuga. Văd un om, cu o ţinută mai mult sau mai puţin corectă, dar cu hainele murdare în mai multe locuri, şi rănit, sau zgîriat, pe mîinl. Păr în d foarte tulburat, îmi spune : „Am fost trîntit de o maşină. Daţi-mi voie să mă spăl." Mărturisesc, domnule comisar, că, pentru moment, nu m-am gîndit să ve.rific spusele acestui om. M-am mărginit să arunc o privire în stradă, unde n-am văzut nimic. Apoi 1-am dus pe necunoscut la robinetul din bucătărie, în timp ce se curăţa, i-am pus

149

cîteva întrebări discrete. Emoţia lui îmi părea j naturală. „Ce fel de maşină ? — Un automobil, j îmi răspunse. — Unde ? — La doi paşi de dumneavoastră. — Dar nu s-a oprit ? Nu v-a dat j ajutor ? — Nu. De altminteri, era vina mea. Nici • nu ştiu dacă şoferul şi-a dat seama de accident." ; Zău, domnule comisar, toate astea nu erau chiar j atît de neverosimile. Chiar intrarea acelui om la[1]; mine. Nu-i nici o farmacie pe stradă. Şi apoi nu-s j bănuitor din fire. Un singur lucru m~a mirat s \ *o* batistă plină ele sînge, pe care, la un moment • dat, necunoscutul a scos-o din buzunar. Dar la rigoare şi asta putea să se explice. I-am spus .< doar : „Aţi sîngerat mult". Mi-a răspuns ceva cam ; „E mai bine", sau „Nu face nimic". A plecat după vreo douăzeci de minute, mulţurnindu-mi poate. ; Nu m-am mai gîndit la el. Nici măcar nu m-am mirat că n-am auzit vorbindu-se de nici un accident de maşină. Mai întîi, nu prea am relaţii cu vecinii. Şi apoi, automobilele ne-au deprins cu o asemenea lipsă de ruşine, cu primejdii atît de frecvente.; Dar întrevedeţi acum, domnule comisar, asociaţia care s-a făcut în mintea mea ieri dimineaţă, cînd am citit în ziar ?

Comisarul ezită o secundă, zîmbi, apoi :

r- Credeţi ?...

- O ! nu spun că asociaţia e inevitabilă. Ba c chiar atît de puţin, încît, citind pentru prima dată ieri dimineaţă, sau mai exact ieri la amiază, ştirea crimei, m-am gîndit la toate, în special la lipsa de

150

siguranţă a. unui cartier care îmi părea atît de liniştit, şi la cît ar fi, de nimerit pentru rnine. care trăiesc singur, într-o casă izolată, să-mi procur un dulău de pază ; dar nici o secundă la vizitatorul meu de marţea trecută. Abia seara,, cînd am recitit ziarul, nii-a venit ideea. Repet că. eram cît pe-aci să vin la dumneavoastră imediat. M-am răzgîndit, puţin din oroare pentru astfel de demersuri, puţin şi pentru a permite ipotezei să capete consistenţă la lumina reflecţiei. Ce să vă mai spun, asta mi-a zbuciumat creierul toată noaptea ; şi am preferat să vin. să 'stau de vorbă cu dumneavoastră, chiar, cu riscul de a vă deranja de pomană.

— Dar deloc. Foarte bine aţi făcut. La prima vedere, nu cred să fie vreo legătură între asasinarea bătrînei vrăjitoare şi vizita individului duny-neavoastră. Nici data nu pare să coincidă., Şi nici ora. („Nici ora, se gîndeste Quinette. Bine. Portăreasa n-a spus încă nimic. Sau n-au ascultat-o.[K])

Crima, pe cît se pare, n-a fost săvîrşită în plină zi. Dar oamenii care cred că au unele indicii, oricît de slabe, fac foarte bine dacă ni le comunică. E treaba noastră să le triem. Uite, inspectorul care s-a ocupat de primele constatări, trebuie să fie în camera de alături. Să mergem să-i cerem părerea.

Inspectorul, un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, destul de înalt, cu obrajii plini, oai*ecum prietenos, şi semănînd mai curmei, prin felul lui de a fi, cu un reprezentant de comerţ decît cu un

151

un poliţist, ascultă rezultatul raportului legătoru-lui, pe care i-1 făcu comisarul.

— Evident, nu-s multe şanse să fie individul pe care-1 căutăm. Cum însă nu avem pentru moment nici o pistă... (Quinctte se gîndeşte din nou : „Bă trîna n-a spus nimic")... n-avem dreptul să facem mofturi. Omul dumneavoastră avea vreun pachet

— Nu.,, n-arn observat. Sînt chiar aproape sigu: că nu. • ,

— E drept c-ar fi putut scăpa de pachet dludu-' unui complice. Ceea ce ar implica existenţa unui complice. Cît era ceasul ?

— începusem lucrul de cit va timp. N-arn nota ora exactă. Pe la mijlocul dimineţii.

- Ora zece ? .-— Mai curînd nouă j umătate. Comisarul interveni :

— Asta i-am spus şi eu dumnealui. Ora nu coincide — Cu ipoteza noastră provizorie. Recunosc că nu-i uşor să admiţi că asasinatul a avut loc în plină zi. S-ar putea însă ca ucigaşul să nij fi părăsit imediat locul crimei; pentru un moţii oarecare.
— Niei data.
— Medicii pretind că s-s întîmplat duminica Dar pentru mine, ştiţi, patruzeci-şi-opt de ore mă: curînd sau mai tîrziu...
Quinette îl întrerupse cu o voce blinda :
- Credem că aveţi şi alte indicii,., sau chiar *şi* alte mărturii. E curios că vecinii ji-ati auzit, .n-au observat nimic... Poliţiştii nu răspunseră. Păreau că meditează.
— Dacă informaţia adusă de mine nu se leagă cu cele pe care le aveţi, ea pierde, bineînţeles, o mare parte din interes.
•— Dar nu-i un motiv ca s-o dispreţuim, urmă inspectorul. Păstraţi o amintire mai mult sau mai puţin precisă de cum arăta omul ? Aţi putea să ne daţi cîteva semnalmente ?
Lui Quinette îi fulgeră prin minte :
„Iată clipa hotărîtoare. Totul poate depinde de ea, Meditările mele, iscusitele mele combinaţii din timpul nopţii, veniţi-mi în ajutor !"
Puţin înaintea «orilor, scrisese punct cu punct semnalmentele imaginare la care se oprise. Hîrtia era împăturită în buzunarul său. Vedea dispoziţia landurilor, Dar trebuia să evite tonul omului care .recită. Sau, mai curînd, în timp ce făcea un efort de memorie, ordonat şi rapid, să simuleze un altul mult mai şovăitor.
—• Cred că da, începu el, cu toată lipsa mea de obişnuinţă. Cu atît mai uşor, cu cît are o mutră care-ţi rămîne. Nasul mai ales, foarte coroiat; şi ochii negri sub sprîncene stufoase. Obrajii traşi, scofîlciţî. Un aer, cum să spun, puţin spaniol, sau chiar oriental.
— Mustăţi ?
—- Da, negre, foarte groase, destul de lungi.
153
— Fruntea lată, sau joasă ? —. Mai curînd joasă.
— Chipul îngust ?
- Da.
— Ce vîrstă, aproximativ ? —— Vreo patruzeci de ani.
— Ce statură ? Ce corpolenţă ?
- Era să spun mare, dar mă întreb dacă nu cumva părea mai înalt din pricină că era slab.
— Staţi puţin să-mi notez toate astea, într-un cuvînt, uri tip cam ţigănos ?
—JDa... dar fără exagerare.
— Avea vreun accent ?
— Nu. Vocea destul de gravă,., dar nimic special.
— Nasul, aţi spus coroiat. .Nu spart ? Şi nici cu osul ieşind tare în afară, aici ?
— Nu, nu am avut impresia.
— Vă amintiţi de unele semne absolut caracteristice ? Aluniţe ? Pete pe faţă ? Urme de vărsat ? Cieatrici ?
— Două sau trei găuri mici în piele, cred, care-ar putea fi urme de variolă. Dar nu-mi amintesc unde eraţi.
— Şi urechile ?
— Mari ; da. Aproapb foarte mari.
— De formă particulară ? Ascuţite ?
— Parcă... mai curînd ascuţite.
(Quinette se gândeşte la propriile sale urechi.)
— Lipite sau dezlipite în partea de sus, aţi observat ?
154
- Nu, trebuie să recunosc... Şi Quinette adăugă, surîzind, pe un ton care trăda o mare încurcătură : Mi-aş fi închipuit că am fotografia chipului său întipărită în minte. In realitate, ezit, cum vedeţi, în privinţa multor amănunte.
-—— Dar e foarte bine şi atît, vă asigur. Semnalmentele care ni se dau de obicei sînt mult mai vagi.

Cum era îmbrăcat ?
Quinette păru că se gîndeşte. în timpul nopţii, discutase cu multă grijă chestiunea aceasta. Ajunsese la concluzia că cel mai nimerit era să nu precizeze nimic în privinţa hainelor. Dacă în-tr-adevăr 1-ar fi văzut cineva — de pildă de la o casă vecină — pe Leheudry intrînd în prăvălie, martorul acesta putea să fi observat, în primul rînd, culoarea, aspectul îmbrăcămintei, De ce să rişte să âe pună în contradicţie cu el ?
— Şi în privinţa asta mărturisesc că sînt în încurcătură. Singurul lucru pe care îndrăznesc să-1 afirm e că avea o pălărie melon... (Menţionînd pălăria melon, legătorul se punea de acord, fără mare pericol, cu martorul posibil)... De altminteri, purta probabil un costum de confecţie din cele mai obişnuite... Culoarea mi-a scăpat cu desăvîr-şire.
— Da. Trebuie că era un gri oarecare. Aţi mai avea altceva să ne semnalaţi ?
— A, da ! Avea mărul lui Adam foarte proeminent.
— Dacă vi. 1-am. înfăţişa, 1-aţi recunoaşte Iară ezitare ?
— Sînt convins.
— Ei bine ! o să vedem. Quînetie se ridicase.
- Domnilor, rămîn la dispoziţia dumn e voastră, dorind, totuşi, să nu aveţi nevoie de mine. Inspectorul îl însoţi pînă pe coridor.
— Asta va depinde de felul în care se va desfăşura ancheta. Dacă obţinem rezultate în, cu totul alte direcţii, nu-i nici un motiv ca să ne mai ocupăm de omul dumneavoastră. Dar dacă, hoturît lucru, nu avem decît pista aceasta, **va** trebuii să-î regăsim. Şi atunci rolul dumneavoastră nu-i terminat.' Oricum, vă mulţumim.

XIV

UN CONSILIU DE KÂXBOI LA DE CHAMPCENAIS.
D<»SABUL GURAU ŞI O, CIUDATĂ SCENA
DE DKAGOSTE

în biroul domnului de Champceaais din strada Mozart, cei trei bărbaţi stau jos şi fumează. Dată fiind ora matinală, Champcenais, cu toate că abia luase micul dejun, şi-a comandat o nouă ceaşcă de cafea. Sammecaud îl imită. Numai Desboulmiers a preferat un pahar de porto.
— Avoyer a venit la mine cu noaptea-n cap şi m-a însoţit pînă aici, declară Sammecaud. Era nerăbdător să mă pună la curent în privinţa misiunii lui de ieri seară. Era cît pe-aci să-1 aduc pînă sus. E totuşi un om care trebuie ţinut la distanţă. *Din* cele ce v-am spus, puteţi vedea că, în total, raportul său e optimist. Pretinde că întâlnirea cu G urau va avea loc cînd vom dori. Să nu uităm însă că Avoyer e un biet nenorocit. Plăcerea de a juca un rol şi profiturile vagi la care se aşteaptă pot ajunge ca să-i înficrbînte imaginaţia.
157
— Eu, spuse de Champcenais, găsesc că s-a cam grăbit să dea cărţile pe faţă. Şi-a produs micul efect de teroare ; da ; dar asupra unei femei. Nimic nu ne îndreptăţeşte să credem că reacţiunea lui Gurau va fi de aceeaşi natură ; că nu va găsi că demnitatea lui îl obligă să nu pară că cedează în faţa unor ameninţări atît de directe, în tot cazul, noi ne-am descoperit prea tare. Trebuia să fim mai insinuanţi, mai progresivi. Dumneata, Dcsboul-miers, ai avut o conversaţie cu ministrul. Ce impresie ai ?
- L-am prins, ştii, doar din fugă, pe coridoare. Cinci minute. Şi nu prea părea înaintat să fim văzuţi împreună.
— A spus totuşi ceva, nu-i aşa ?
- Mi-a spus : „Eu n-aş fi pornit campania aceasta, deoarece n-am dorit niciodată moartea păcătosului. Dar cauza dumneavoastră e proastă, trebuie s-o recunoaşteţi. Dacă Guf au interpelează, cum e hotărît s-o facă, voi explica pentru ce a durat acest *stătu quo.* Voi justifica trecutul cum voi putea mai bine. întrucît mă priveşte, va fi uşor. Dar nu contaţi pe mine ca să mă opun unei reforme & regimului de care vă bucuraţi. Nici pe nimeni altul care ar ocupa locul meu. Voi fi chiar silit să spun, cum e şi adevărat, că serviciile mele studiau mai de mult această reformă -şi că interpelarea lui Gurau n-a făcut decît să nc-o ia înainte.
— Pe scurt, un dezastru ! spuse Sammecaud.
158
•— Evident, spuse Champcenais. E un proces pe care noi nu-1 putem câştiga decît cu condiţia să

nu fie niciodată pledat.
- Erai mai puţin pesimist săptămîna trecută.
- Pentru că, de-atunci, m-am gîndit mai serios. Pe de altă parte, Bertrand ni-a demoralizat. Pretinde că noi exagerăm mult corupţia parlamentară.
— Ca şi cum el nu s-ar fi servit de ea !
— După el, tot ce se poate obţine pe bani de la un deputat e să voteze cu entuziasm într-un caz cînd altminteri ar fi votat fără entuziasm. Sau, la rigoare, să voteze într-un caz cînd altminteri s-ar fi abţinut. Sau, în sfârşit, să consimtă să stea liniştit cînd nimic si nimeni nu-1 sileşte să se agite.
— Dar tocmai asta-i situaţia !
— Da, întrucît îl priveşte pe Curau ; doar pe el.
— Aşadar, apare din ce în ce mai limpede că Gu-rau, şi numai Gurau, este cheia situaţiei, Pînă într-atît, îneît nu-mi vine să cred că nu-şi dă şi el seama de asta. Omul acesta e prea inteligent ca să nu simtă că ne are la mînă. Aproape că nu trebuie să facă nici un efort ca să ne sugrume. Ne-a pus 'degetul pe carotidă. Şi poate nu există în toată Franţa, în momentul de faţă, o colectivitate, reprezentînd interese atît de importante, care să fie atît de vulnerabilă. O lovitură ca aceasta nu-i dată la întîmplare.
— Nu văd la ce concluzie vrei să ajungi.
— Nici eu. Dibuiesc. Interoghez faptele. Nici măcar nu-i vorba de o chestiune din"sfera lui de activitate, Nici de vreun interes electoral direct. Ca să facă dificultăţi guvernului ? Nu. Nu în legătură cu asta. Are nevoie de bani, şi vrea să ne şantajeze ? îl împinge cineva de la spate ? Sper să văd lucrurile mai clar peste o oră.
— Cum asta ?
-— Rămîne strict între noi, nu-i aşa ? Pentru că am jurat că voi păstra secretul. Am întîlnirc la Prefectură la ora zece precis.
îşi apropie fotoliul, coboară vocea.
— O să iau. cunoştinţă de dosarul Gurau. Graţie unui funcţionar subaltern. O să ne coste o hîrtic de o mie de franci. Am crezut că pot să angajez această cheltuială fără să vă consult.
- Ţi-aş fi procurat aceasta gratis, printr-un. funcţionai' nesubaltern. -— Bine, iau mia de franci asupra mea..
— Glumeşti.
— De altminteri, vom avea poate nevoie de funcţionarul tău nesubaltern mai tîrziu. Dacă e cumva omul care ne poate da o mînă de ajutor serioasă... Zece fără douăzeci şi cinci. Prefer să plec. Vreţi să vă las maşina ? Nu ? Desboulmiers o are pe a lui ? Atunci, la douăsprezece şi jumătate, la clubul meu. Spfv să vă aduc o recoltă bogată.
Champcenais aştepta de cinei minute pe o banchetă de piele, lingă camera cu geamuri a servi-
160
torului biroului, cînd văzu înaintînd cu precau-ţiune, pe coridor, personajul *pe* care se dusese să-1 întîlnească.
Era un bărbat mai curînd în. vîrstă, cu nişte mustăţi mari, cărunte, cu părul tuns perie, aproape alb. Ochii, destul de mari, simulau energia îndărătul ochelarilor. O jachetă foarte vestejită. Gulerul tare, dublu, foarte înalt, cu o cravată plastron, gata făcută.
îi dădu lui Champcenais o mînă extrem de moale, încrcdinţîndu-se totodată că nu era nimeni în odăiţa aprodului.
— Urmaţi-mă, îi şopti el. Dacă ne întîlnim. cu cineva, să nu pară că sîntem împreună.
Champcenais era puţin iritat. „Cîte fasoane! Vrea să-şi pună în valoare micul serviciu pe care mi-1 face".
Celălalt trecu prin două sau trei coridoare, se opri în faţa unei uşi cu geamurile mate, ascultă o clipă, apoi intră în cameră, făcînd semn lui 'Champcenais să intre şi el.
Era un local administrativ obişnuit, amenajat pentru doi funcţionari, cele două birouri spriji-ninduse unul de altul.
Funcţionarul puse el însuşi, la oarecare distanţă de biroul său, scaunul pe care îl oferea vizitatoru-

lui. Se aşează şi el, tuşi, îşi frecă mîinile :
— V-am rugat să veniţi la ora aceasta, făcu el eu. o voC'? lipsită de orice rezonanţă, deoarece colegul mou urma să lipsească. Nu am nevoie să

vă spun că pentru mine ar fi foarte grav dacă aceasta s-ar descoperi,
— în cazul ăsta, domnule, sînt dezolat de a vă fi pricinuit atîta osteneală şi riscuri. Cu atît mai mult, cu cît unul din prietenii mei putea să-mi obţină lucrul acesta foarte uşor de la un şef important, pe care-1 cunoaşte...
— Nu ştiu... nu ştiu...
— Dar v-o garantez.
— Nu ştiu deloc ce i-ar fi comunicat prietenului dumneavoastră. Sînt dosare şi dosare. Şi apoi, prietenul dumneavoastră i-a numit persoana de care se interesa ? Doar nu-I vorba de domnul j Durând, negustor de umbrele.
Tăcu un moment, tuşi iar :
— In sfîrşit, faceţi cum vreţi. Dacă credeţi că puteţi avea aceeaşi informaţie pe o altă cale, nu vă feriţi să mi-o spuneţi. Pentru mine ar fi mai curîndl o uşurare. Neplăcerea de a fi făcut cercetarea *za-ţ* darnic nu contează.
Champcenais, om iute din fire, era gata s-o ia de bună. Dar se gîndi că Sammecaud poate se lăudase, Atîţia oameni se fac forte să-ţi deschidă toate uşile şi, pînă la urmă, se derobează.
— Nu. Nu vreau să vă fi deranjat degeaba. Dar sînt convins că şefii dumneavoastră nu au aceleaşi scrupule ca dumneavoastră. De altminteri, nu aveţi de-a face cu un copil, nici cu un limbut.
Funcţionarul deschise sertarul stîng al mesei luă de-acolo, cu o uimitoare agilitate, un obiect, de[!]!

bună seamă un dosar, clar ale cărei dimensiuni şi culori Champcenais nici nu avu timpul să le observe ; apoi, ridicînd partea superioară a unei mape mari de moleskină, întoarse ecranul acesta în direcţia li.'i Champcenais, adăpostind sub el dosarul misterios.
— Mă ascultaţi ? şopti el. Nu voi vorbi prea tare. în cazul unei vizite neprevăzute, voi aduce repede vorba despre nişte scrisori de ameninţare pe care le-aţj fi primit dumneavoastră. Nu mă veţi dezminţi,
— Dar, spuse Champcenais, surprins, nu mă veţi lăsa să văd eu însumi dosarul ?
— Nu.. nu...
— Ce înseamnă asta ?
— Vă voi citi eu conţinutul.
— Iertaţi-mă, dar ceea ce mă interesează, da-ţi-mi voie să v-o spun, este să văd despre ce este vorba cu ochii mei...
- Nu vă închipuiţi cumva că o să vă născocesc poveşti ?
— Nu, dar puteţi fi îndemnat să faceţi o alegere... în primul rînd, nu înţeleg, dar chiar deloc, Celelalte precauţiuni ale dumneavoastră sînt poate doar excesive. Aceasta e absurdă.
— In locul meu, aţi găsi-o foarte rezonabilă. -•:
— In ce sens ?
—• Da, scumpe domn. In felul acesta, un lucru nu-1 veţi putea spune niciodată :'că aţi avut dosarul în mînă.

II*
— E o copilărie.
— Mă rog.
'Simţeai la acest funcţionar un amestec atît de rezistent de încăpăţînare şi de teamă, incit trebuia, hotărît lucru, să te înclini sau să pleci.
-— M-ascultaţi ? Nu luaţi note, vă rog. îmi parc rău că vă necăjiţi atît. Vă repet că c mult mai serios decît aveţi dumneavoastră aerul s-o credeţi.
Tot la adăpostul ecranului de molcskină, parcurgea cu ochii textul, întorcea cîte o pagină, apoi

alta.
— Ei bine ? Nu citiţi ?
— Da. Caut de unde să încep. .— Citiţi în ordine.
-— Ordinea e foarte arbitrară.
„încă o precauţie, se gîndi Champcenais. Nu vrea nici măcar să ştiu cum se prezintă documentul. în sfîrşit, să avem răbdare. Dacă îşi bate prea tare joc de mine, îi voi arunca două sute de franci mari şi laţi."
— Iată .. E vorba de originile cui ştiţi. Nu-i foarte interesant pentru dumneavoastră. Tatăl, grefier de tribunal. Născut la Belfort, tatăl. Obîrşie alsaciană ; sau poate chiar germană, din marele ducat de Baden.
— Ba da. Asta mă interesează foarte .mult. Obîrşie germană ! Pentru un om care se specializează în politica externă.!
— Nu aşa de tare !... Nu e deloc dovedit. Ştiţi doar că dosarele noastre sînt pline de baliverne.
164
Se mai spune şi că ar fi copil din flori. Da ; ar fi fiul nu *zi* sus-zisului grefier, ci al unui magistrat din Toura. Tatăl era grefier la Tours, în timpul acela. Nu vă entuziasmaţi însă prea tare. Se pretinde că magistratul plătea pensiunea băiatului la liceu. Dar mai întîi ar trebui să avem dosarul magistratului, al cărui nume nu~mi spune nimic, dar care a lăsat poate la Tours o reputaţie ireproşabilă ; care era poate un filantrop, un om cunoscut pentru binefacerile lui. Dosarele acestea sînt, ştiţi, un adevărat viespar. Am cunoscut mulţi deştepţi care, din pricină că le-au folosit fără socoteală, s-au păcălit urît. La noi, şefii se feresc de ele ca de ciumă. Dar mai bine să revenim la cariera domnului cu pricina. Bine. Iată. Aici din nou nu mai pricep nimic. Văd menţionat că este francmason, şi numele lojci. Şi alături, o notă, adăugată de cineva de la servicii, pe care v-o citesc : *„Informaţie greşită. G. n~a făcut niciodată parte din masonerie, de nici un rit. Confuzia provine poate din faptul că* G, s-a *interesat de asociaţiile bres-laşilor, care încă mai sînt în fiinţă în regiunea Tours, şi care sînt într-adevăr, oarecum înrudite prin origine şi prin unele rituri de afiliere, sau altele, cu masoneria."* Aşadar, vedeţi. Apoi este vorba de proveniența fondurilor cu ocazia primei sale alegeri.
- Asta e foarte interesant.
- Se citează un industriaş din Tours, numit Lesouchier, care ar fi pus la bătaie cincizeci de
155
mii de franci, îmi pare exagerat, Lesouchier a fost decorat după cîţiva ani, cu sprijinul lui G. Ce vreţi ? E foarte firesc. Apoi, e o poveste în legătură cu un canonic, foarte complicată, pe care nu vă sfătuiesc s-o reţineţi. - De ce ?
— Pentru că n-are nici cap, nici coadă. G. ar fi văzut, nu ştiu de cîte ori, pe acest canonic. Ar fi luat cina cu el. Asta în toiul campaniei Combes şi al congregaţiilor, în timp ce G. vota pentru Combes. Dar se ştie că G. nu aproba toate măsurile luate de Combes ; că era, ca şi Briand, pentru o manieră mai blîndă, şi împotriva expulzărilor fără nici o socoteală. De aici, presupunerea că, de fapt, canonicul ar fi servit de intermediar, că au avut loc tranzacţii oculte, făgăduieli de ajutor electoral, subsidii... Atunci cînd poate pur şi simplu canonicul acela îi dăduse prima împărtăşanie cînd era mic... Mai e acuzat şi că la regiment făcea pe ascuns propagandă antimilitarîstă. Colonelul său 1-a semnalat ca un *„spirit periculos, dar prea abil ca să se angajeze deschis într-o situaţie care ar permite măsuri împotriva* Zui". Cu alte cuvinte, colonelul lui de pe atunci regretă că nu 1-a putut trimite într-o companie disciplinară. Ceea ce, fireşte, nu-1 împiedică acum pe colonelul clin circumscripţia lui să-i ceară să-1 protejeze.
— Toate astea mi se par foarte neinteresante. Nu se citează nimic mai grav, sau rnai limpede, cu privire la viaţa lui politică ? Nu săriţi nimic ?
106
— Nu. Sar elogiile. Căci în dosarele noastre găseşti de toate, chiar şi elogii. Vreţi să vi le citesc textual ? *„Se bucură, atît în anturajul său politic cît fi în diferitele medii cu care e în contact, de reputaţia unei integrităţi absolute..."*
- Asta-i foarte prost, murmură Champcenais, fără voie.
- Găsiţi ? A !... Poate. Mai departe : „W-a *figurat niciodată pe nici o listă de subvenţii care să fi*

trecut prin mîinile noastre. De altminteri, felul lui de viaţă, care e din cele mai modeste, e în acord cu resursele sale mărturisite. Indemnizaţia de parlamentar şi cîteva cîştiguri pe care i le procură activitatea sa de ziarist îi îngăduie, cu siguranţă., să facă faţă cheltuielilor. Legătura cu Germaine Baader nu poate însemna pentru el o povară prea grea, deoarece numita persoană îşi cîştigă cu prisosinţă existenţa la teatru şi nu afişează nici un lux."

- Totuşi, mi s-a spus că ea are un apartament cît se poate de elegant pe chei.
- Se spun atîtea.
- Şi ce altceva despre viaţa lui particulară ?
- E aii v er ne. Ar fi fost, cicâ, acum cîţiva ani, clientul asiduu al unei celebre case de toleranţă din cartierul Bursei. S-o fi dus poate să bea un pahar cu un prieten. Şi apoi, ce ne interesează pe noi chestia asta. Numai domnişoara Baader ar avea poate motiv să se plîngă. Se mai vorbeşte şi despre un atelier de pictură din Montmartre, despre

167

nişte modele foarte tinere, şi despre opium. Dar numele său nu-i citat decît incidental, printre relaţiile pictorului; şi mai cu seamă pentru că pictorul, cînd a avut unele neplăceri, i-a cerut lui G. să intervină; ceea ce G. a făcut, dar asta nu dovedeşte nimic... înainte de Germaine Baader a avut ca amantă o ucenică de la o casă de mode, pe care a părăsit-o. Domnişoara i-a cam făcut zile fripte, pe urmă. Tot ce poate fi mai banal.

— N-a abandonat-o cumva după ce i-a .făcut un copil ?

— Ce vă trece prin minte ? Poate că-1 înşela, sau că începuse să-1 plictisească. Ea a încercat să-1 şantajeze, pentru că era el. Le cunoaştem noi!

— Se dă numele acelei persoane ? Funcţionarul îl fulgeră pe Champccnais cu privirea.

•— Ce-aţi face dacă 1-aţi cunoaşte ? Champcenais se simţi foarte încurcat.

— Nimic... nimic, fireşte. Spuneam asta din pură curiozitate... Asta-i tot ?

— Asta-i tot.

— Nu-mi ascunclcţi cumva partea cea mai interesantă ?

— Nu. V-o garantez.

— Daţi atît de mult impresia că-1 apăraţi. Ba da. Tot ce-i este defavorabil vă siliţi să atenuaţi.

•— Deloc. Vă pun în gardă. Deoarece dumneavoastră sînteţi mai puţin blazat decît mine în privinţa clevetirilor de felul acesta.

16'S

— Atunci, ziceţi mai bine că niciu.nu.1 din dosarele dumneavoastră nu înseamnă nimic. Aţi. fi putut să mi-o spuneţi mai de mult.

—• Să avem iertare. Dosarul acesta înseamnă că domnul în. chestiune e un om cinstit.

- Mai mult sau mai puţin.
- Eu vă spun că e un dosar excepţional. Şi îmbucurător.

Petrolistul se întrebă dacă celălalt nu-si bătea joc de el. îşi strînse buzele.

— Asta-i bună ! dosarul dumneavoastră îmbucurător.

— E prima dată cînd am ocazia să-1 deschid. Ţineţi seamă că eu unul am avut totdeauna stimă pentru domnul cu pricina. Lăsînd la o parte opiniile lui politice. Sînt însă fericit să constat că părerea mea se confirmă. Da. într-adevăr.

„E oare atît de prost, se gîndi Champcenais, ca să-şi închipuie că am venit să caut un certificat de bună purtare pentru Gurau ? Sau poate vrea să-mi dea o lecţie ?"

Bancnota de o mie de franci era într-un plic, în acelaşi buzunar cu portofelul, înainte de a-1. scoate — fără entuziasm — petrolistul voi să se încredinţeze că n-a fost tras prea tare pe sfoară. Spuse cu o voce hotărîtă :

— Pot avea înci'edere în dumneavoastră? Nu mai e nimic în acest dosar care să prezinte o importanţii oarecare ? Favorabilă domnului în chestie, sau nu ? Pe scurt, care să prezinte vreun

109

interes pentru mine ? Pot fi absolut sigur în privinţa aceasta ?

- Vă dau cuvîntul meu de onoatc.

- Bine... Asta-i situaţia. Şi-i întinse plicul.
Un sfert de oră după plecarea lui Champcenais, Desb.oulmiers se ridicase şi spusese ;
— Plecăm şi noi.
Dar de cîteva minute, Sammecaud simţea cum i se înfiripă o visare destul de neprevăzută. Căpătase consistenţă pe măsură ce conversaţia îşi pierdea interesul:, într-adevăr, dintr-un fel[1] de corectitudine faţă de asociatul lor absent, cei doi bărbaţi încetaseră aproape imediat să vorbească despre chestiunea Gurau, şi ajunseseră la o conversaţie vagă asupra mobilierului modern, din care aveau în faţa ochilor eîteva mostre provocatoare.
Sammecaud, pe care problemele de artă decorativă nu-1 pasionau, aproba distrat. observaţiile lui Desboulrmers. îşi dădu seama că se gîndea la doamna de Champcenais. Poate din pricina unui foarte uşor miros de colonie care se răspîndea în apartament sr.u al unui zgomot îndepărtat de apă curgătoare, „îşi face toaleta." Niciodată nu visase la doamna de Champcenais făcîndu-şi toaleta. De altminteri, niciodată, 'dacă memoria nu-1 înşeală, nu se aflase la o oră atît de matinală în apartamen-
170
tuLacesta.-Cunoştea familia de vreo doisprezece ani. Pe soţ îl tutuia. Văzuse la soţie frăgezimea primei tinereţi rumeninclu-se, şi preschimbîndu-se intr-un început savuros-de maturitate. O dorise de multe ori, dar fără încăpăţînare. Cîteva complimente, ceva mai directe în unele seri, în urma unor mese copioase.; priviri duioase ; dar nimic care ar depăşi micile libertăţi, de care e responsabilă atmosfera unei petreceri şi care se risipesc o dată cu ea. „E in baie, .sau în camera ei .de culcare. Circulă între aceste două încăperi. Cît de intim, de indecent, de mîngîietor e zgomotul acesta de apă ! Desboulmiers mi-l aude. E u.îl ascult aşa cum ridici o perdea. Soţia unui prieten. Ai anumite -drepturi pe care nu le-ai pus in valoare. O provizie de libertăţi, de îndrăzneli, pe care ai păstrat-o aproape intactă. Deloc străină; .nici sufleteşte, nici trupeşte. De .atîtea .ori i-am văzut braţele, umerii, pieptul. De atîtea ori am rîs, sau .am surîs de .aceleaşi lucruri. Cîte priviri acumulate, dar nu amortizate. îi cunosc mirosul; nu numai parfumurile pe caro le-preferă ; >nu ; mirosul ei.. Am văzut-o in zilele în care era mai puţin frumoasă. Am găsit-o după împrejurări, urî ta sau enervantă. Sînt -vaccinat împotriva inegalităţilor .farmecului ei (oboseală, lumină proastă, proastă -'dispoziţie, rochie rău aleasă); chiar şi împotriva efectului anilor asupra ei. Cunosc suficient sensul în care- va îmbătriniy ca să nu mă mai preocupe .asta, aşa curînd... .Soţia
1Î7-I
mea, care o tratează ca pe o bună prietenă, n-o
iubeşte..." Dar Desboulmicrs, stătea în picioare :
— Nu te mai poţi desprinde din acest fotoliu ? Arta nouă nu-ţi mai dă drumul ?
— Ba da... iartă-mă. Dar mă gîndesc că dacă n-ar fi atît de devreme, i-aş cere doamnei de Champcenais o mică lămurire de ordin practic... 'Nu prea îndrăznesc...
— O ! eşti destul de intim aici ca să încerci. Camerista îţi va spune dacă se poate. Vrei să te aştept ?
— Mai bine nu. O să încerc. Asta mă va scuti
de a veni în mod special.
Sammeeaud o văzu intrînd în salon pe cameristă, căreia Desboulmiers îi comunicase dorinţa lui, în timp ce ea îl ajuta să-şi îmbrace pardesiul.
— Domnul doreşte s-o vadă pe doamna contesă ?
— Numai dacă asta n-o deranjează. Să nu-şi dea'nici o osteneală pentru mine. Nu uita, te rog, să-i spui asta.
— Am s-o întreb pe doamna contesă.
Trecură mai bine de zece minute. Ele îi prinseră bine lui Sammecaud; nu atît pentru a căpăta curaj, cit pentru a găsi exact ce nuanţă şi ce orientare avea să dea micului eveniment care se pregătea.
Căci .era, într-adevăr, un fel de eveniment; şi nici chiar atît de mic, clecît în. mod provizoriu. .Sammecaud era emoţionat; îi bătea inima; emo-
172
ţia îi pricinuia o mare plăcere. Afacerile petrolului se cufundau în regiunile utile, dar puţin ono-

rabile, ale existenţei, asemeni acelor cartiere ale marilor oraşe, undc-şi găsesc loc gările de mărfuri, gazometrele.
„Din fericire, mai sînt şi femeile pe lume !" Din fericire mai sînt şi bărbaţi ca el, capabili să uite interese enorme, nepăsători deodată în faţa milioanelor din pricină că un vis romanţios îi atinge în treacăt.
„Sînt de obîrşie burgheză, de formaţie burgheză. Dar asta nu e burghez de loc. Sălăşluieşte în mine un fond de absurditate cavalerească. Oglinda aceasta nu-mi redă bine chipul. Dar cu alt costum am capul unui om pasionat şi aventuros din timpul Renaşterii. Mai puţin spaniol decît Maurice Barres [1]. Mai afectuos şi mai senzual. Mai cu adevărat francez. Aş fi putut duce cu totul altă viaţă, îmi apăr moştenirea. Dintr-un fel de loialitate faţă de strămoşi. Un post pe care 1-am primit cu un consemn. La regiment, un ofiţer foarte elegant avea poate sarcina, în timpul unei greve, să păzească un depozit de băcănie. Nu e cîtuşi de puţin micşorat prin aceasta ; dimpotrivă. E un fel de cochetărie de a face foarte bine o treabă cu care nu ai .nici un contact. Asta e ; nici un contact. Cu mănuşi, îmi conduc afacerile cu mănuşi. Adevărata aristocraţie prin asta se recunoaşte. Champcenais,

[1] *Maurice Barres* (1862-ffâneez.
-1923). scriitor şi om politic

care e mai mult sau mai puţin aristocrat din naştere, are un fel mai grosolan, de a se războ cu necazurile vieţii. Pînă şi ofensiva lui împotriva lui Gurau e lipsită de eleganţă. Demersul acesta, de pildă, la Prefectura de poliţie e o mică mîrşăvie. *'Ar* fi trebuit să mă împotrivesc. Trebuie să încerc să iau eu în mînă negocierile cu Gurau ; altminteri, dacă le las în seama lor, ne vor face să săvîrşim josnicii. Gurau de la distanţă, nu-mi displace. Un chip frumos şi fin. Foarte francez şi el. De ce să vrei mereu să stabileşti legătura cu oamenii prin laturile rele ce li se atribuie ? Deputat de Tourainne. Cred că avem relaţii comune.
Mă va primi oare ? Cu siguranţă. Altfel nu m-ar lăsa să aştept. Ce să-i spun ? Oi vedea. • Nici o intenţie precisă. Un sentiment. O stare sentimentală — în care mă aflu — care se va traduce potrivit cu împrejurările. Totul va depinde mai cu seamă de felul cum mă va primi." Camerista apare din nou : — Dacă domnul binevoieşte, să mâ urmeze. li conduce în budoarul în stil modern, de culoare gri-deschis şi roz-palid. în momentul cînd intră el, se deschide cealaltă uşă. Mărie de Champ-cenais, într-o rochie de casă aproape tot atît de largă pe trup ca un halat, întinde mînă lui Sammâcaud. Şi-a terminat cu îngrijire toaleta, lă-sîndu-i totuşi un aer de improvizaţie. Parfumuri, • prospeţimi, o abureală plutitoare o însoţesc şi dau

din capul locului întrevederii un farmec de intimitate fizică.
— *Te rog* să mă ierţi că te primesc aşa.
— Şi dumneata că am avut îndrăzneala să-ţi cer să mă primeşti.
A rostit cuvintele astea pe un ton surprinzător. Ea- îl priveşte :
— O ! nu-i chiar atît de grav.
- Dacă ai fi fost în cugetul meu în momentul cînd m-arn hotărît să-ţi cer lucrul acesta, nu spun că ai fi găsit sau nu că e grav, nu pot să ştiu ; ai fi ezitai însă să înţelegi.
— Ce solemn eşti !... Să înţeleg ce ? •— Ce se petrece cu mine.
— E chiar atît de greu de înţeles ?
- Mai curînd de crezut. Face parte din-acele mici drame interioare,, pe care cel interesat le descifrează admirabil, dar care din afară seamănă cu o glumă proastă,
— O să izbuteşti să mă faci curioasă.
- Nu urmăresc asta. Dimpotrivă. Am avut, aşadar, deodată impresia că nu puteam pleca de aici în dimineaţa aceasta fără să te fi văzut. Restul nu mai avea nici o importanţă.
— Ei bine, iată, mă vezi!
- Da.
- O ! acest „da" !
Se preface a crede că e o simplă glumă ; dar, de fapt, nu mai crede, atît pare el de nepătruns. Urmează ;

•— Te miră ce-ţi spun. O ! Poţi să mă găseşti neverosimil, bizar. Dar închipuic-ţi o clipă că aş fi pe punctul de a pleca într-o călătorie în jurul lumii; sau la război. Sau că intru .mîine într-un sanatoriu ca să fiu supus unei operaţii dintre acelea din care nu scapă decît unul din doi... Nu-i de loc vorba despre aşa ceva; dar să presupunem... Ei bine ! m-ai înţelege cu mult mai uşor. Ai admite că am putut să tac pînă acum... mai mult chiar; că am putut să nu-mi dau seama de nimic pînă acum, şi că un eveniment fulgerător mă sileşte să descopăr deodată tot ce eşti pentru mine... Nu-î aşa ? ,

Ea nu mai îndrăzneşte să surîdă. Evită să răspundă.

— Lumina aceasta bruscă are oare numaidecât nevoie de un eveniment exterior, de-o zguduitură a destinului, ea să se producă ?... O boală a trupului se declară uneori, fără vreo cauză vizibilă, la un om care ne părea perfect sănătos. O ! Mă pun în locul dumitale. Prietenul vechi ce rămîn în. ochii dumitale te împiedică să-1 înţelegi cum ar trebui pe omul care-1 ai acum în faţă. N-are importanţă, îl vei înţelege, oricît de puţin. Vei cugeta. Te vei întreba. El resimte deja o uşurare extraordinară prin faptul că ţi-a spus, chiar şi atît de puţin, atît de prost, ce se întîmplă cu el.

O soarbe din ochi, pentru prima oară în viaţă. O găseşte frumoasă, blîndă, vrednică de a fi
176
dorită. Descoperă în ea gingăşii adinei, perspective caro sînt de pe acum ameţitoare, chiar dacă nu duc decît la ocolişurile şi la penumbrele unei tainice prietenii.

— Scumpă, scumpă prietenă ! îngînă el. Scumpa mea Mărie ! Un-, sfert de ceas ca acesta, din cînd în cînd. Nu cer nimic mai mult.

Ea îl priveşte, îi tremură puţin buzele. De ani de zile nimeni nu i-a vorbit în felul acesta. Iar omul care-i vorbeşte astfel e Sammecaud, căruia ea îi cunoaşte toate trăsăturile feţei, toate inflexiunile vocii, începuturile plcs;uviei, uşoara încărun-ţire a tîmplelor, ideile favorite, maniile alimentare. Căruia credea că-i cunoaşte limitele. Dar nu ; nu i le cunoaştea. De care era încredinţată că nu va fi niciodată o primejdie pentru liniştea ei. Dar iată-1 mai primejdios poate decît un necunoscut. Căci un necunoscut e necunoscut în toate privinţele. Excesul de necunoscut pe care-1 poartă în el e tocmai ceea ce te pune în gardă. Chiar dacă s-ar părea că te-a cucerit repede, se va izbi vreme îndelungată de o întreagă serie de invizibile poziţii de apărare în care te refugiezi neîncetat. Dar cînd Sammecaud, siluetă familiară, se prezintă cu o oarecare cantitate de necunoscut la subţioară, surpriza dumitale nu-1 va putea împiedica să treacă, el şi bagajul său. Vei fi pentru el ca un drum obişnuit pe care mergi cu un pas iute.

Se ridică. Sărută mîna pe care Mărie de Champ-cenais îl lăsă să i-o cuprindă. Au impresia că
Î77
reîntinercsc împreună. Budoarul gri-deschis şi *roz~;* palid, rochia de casă, parfumurile tainice, lumina: străzii Mozart alcătuiesc o plasă de mătase în care viitorul, la care nimeni nu se gîndea şi care a. intrat ca o pasăre pe fereastră, se lasă prins în **chip** straniu. Mărie îşi dă bine seama că i-ar fi de ajuns să facă un singur gest ca să-1 elibereze. Dar la ea, tot astfel ca şi pofta de-a găsi un răspuns, voinţa de a alege e suspendată.

XV

1MTILNIKEA DINTRE. JEBPHA'NIGM ŞI JALLEZ. SINGURĂTATEA LUI GURAU

„Mi-a spus.: «Mai vino să mă *vezi* marţea viitoare, de pildă ; în cursul dimineţii». Nu mi-a fixat ora. Dar la ora asta am multe şanse să-1 găsesc."

Jerphanion îşi declină calitatea în faţa portarului porţii exterioare; traversează o curticică, aruncă o privire asupra unei faţade de care se mai întreabă o dată dacă e într-adevăr urîtă. (E aproape sigur de asta. Dar cînd ultimii ani pe care i-ai trăit au avut drept decor un liceu de provincie şi o cazarmă, ar însemna să fii ingrat ca să judeci cu severitate faţada Şcoalei Normale Superioare).

Soseşte în marele vestibul, în faţa cabinei paznicului.

— Da, domnul Dupuy e în şcoală. Dar nu-i în. cabinetul său. L-am văzut trecînd pe acolo, la
12*
dreapta, cu un domn. Nu, ri-o să alergaţi după **ci.** Au urcat, pesemne, la etaj. Puteţi să-1 aşteptaţi.

Va trece, cu siguranţă, pe-aici, cînd îl va conduce pe domnul acela, pînă la poartă.
In clipa aceasta, un tînăr, care privea prin geam în curtea interioară, se întoarce, se apropie. E mă: scund decît Jcrphanion, cu o faţă fină, mai curme palidă ; nişte ochi a căror culoare Jerphanion ni se gîndcşte s-o observe, dar care îl intimidează din pricina unui fel de ironie, de altminteri curtenitoare, pe care-o citeşti în ei în momentul de faţă.
-— Bună ziua, spuse el. Vrei să-1 vezi pe Dupuy
- Da
- Cred, într-adcvăr, că se va întoarce. Avea aerul că merge să arate casa unei persoane străine îl cunoşti ?
— Fireşte ! Am fost să mă prezint lui chia săptămîaa trecută.
— Eşti un elev nou ?
- Da.
— Acum îmi amintesc figura dumitale. Te-an 'zărit de mai multe ori în timpul concursului. Ce din 1907, nu-i aşa ?
— Da, da. ";
- Mai precis, am dat împreună examenul d istorie. Mă numesc Jallez, Pierre Jallez.
— Jallez ? Ai reuşit printre primii ? Eu m numesc Jerphanion. Jcan Jerphanion. Am reuş foarte prost, al douăzeci şi şaselea.
189
— Dar.., aveai barba tot atît de mare, eînd dădeai concursul?
•— Nu. Era mult mai scurtă. Am lăsat-o să crească la regiment.
— Am venit în dimineaţa aceasta să arunc o privire asupra turnelor [1]. Le-ai vizitat ?
— Nu.
— Afară de una sau două, sînt toate la feî. Pînă vini:! Dupuy, n-ai vrea să le vezi ?
— De ce nu ?
Apucară pe coridorul din dreapta, apoi cotiră la stingă.
— De altminteri, ceea ce are importanţă nu e atît turna, ci oamenii cu care eşti împreună. Asta e important.
— Cîţi sîntem într-o turnă ?
•—De cînd a crescut numărul celor admişi, voi" să ne înghesuie. Cred că trebuie să fim cel puţin cinci... Iată una care e destul de mare... O! mă întreb dacă nu sînt toate la fel, toate cele de pe rîndul acesta... Dar o să-ţ.i arăt alta. Nu-1 aşa ? Are o vedere mai frumoasă, mai degajată.
Fiecare turnă din cele rezervate primului an era o cameră de vreo trei metri cincizeci lăţime pe cinci lungime, cu tavanul înalt. Mobilierul era alcătuit din patru sau cinci mese dreptunghiulare, din tot atîtea scaune şi din două rînduri de dula-puri-etajere, fixate pe cele două ziduri laterale.
i *Thurne* sau *Turne,* termen de origine germană, de-semnînd în limbajul popular casă, cameră.
181
Un radiator mare, rotund, ocupa unul din colţuri. Totul semăna cu un birou de minister pe cale de a-şi schimba destinaţia. Şi totuşi, ori de cîte ori deschideai una din uşi, te izbea un lei de adiere psihică, care nu-ţi lăsa o impresie penibilă. La ţară, cînd pătrunzi într-o cămară în care se păstrează fructele, chiar goală, mirosul îţi comunică imediat o anumită bucurie şi visuri de belşug. Aici respirai, fără îndoială, aroma gîndurilor tinere, care este un întăritor neasemuit. Ideea de a trăi între aceste ziduri, în ciuda tristeţii lor administrative, nu izbutea să provoace vreo spaimă.
- îţi poţi ..alege turna ? întrebă Jerphanîon ?
— Nu cred că sînt reguli foarte stricte. Ne lasă pe noi să ne descurcăm prin bună înţelegere. Poate cacicul [1] e lăsat să aleagă primul. Nu ştiu şi nu-mi bat capul. Esenţialul e să fii împreună cu colegii ou care te împaci.
— Te-ai şi înţeles cu alţi camarazi ?
— în principiu, ceilalţi doi veniţi de la Con-dorcet vor sta cu mine. Unul din ei e cît se poate de drăguţ. De altminteri, va fi extern ; dar va lucra în turnă. Pe celălalt nu-1 vom vedea niciodată. Nu numai pentru că va fi extern şi el, dar pentru că e un domn foarte elegant, .fecior de „boieri", şi că în afara orelor de curs sau de biMioteeă, se va grăbi să se ducă la .cabinetul său
[1] *Cacique,* şeC de trib în America; ;poreclă dată de elevii Şcolii Normale .şefului de promoţie.

182
de lucru particular. Va veni să ne siringă roma o dată pe trimestru.
— Dumneata nu vei fi extern ?
— Nu, cu toate că familia mea stă la Paris... Cel puţin anul acesta. Vreau să-mi dau seama de regimul şcolii. Din diferite motive. Şi, în primul rînd, ca să fiu mai liber.
— Eşti, într-adevăr, atît de liber ?
- Da, aşa cred. Tot ce mi s-a spus coincide. Şi dumneata vei fi intern ? Familia dumitale stă în provincie ?
— Am un unchi aici la care stau acum. Dar nu poate fi vorba să rămîn la el. Nu. Voi fi intern.
— Unde ai preparat admiterea ?
- La Lyon.
— Singur ?
— Da ; mai e unul... Dar...
— Dar de care te lipseşti ? —• întocmai.
Cei. doi tineri tăcură. Simţeau unul pentru: celălalt o simpatie destul de vie. Dar se fereau să se lase prea repede antrenaţi: de ea,, şi mai ales s-a exteriorizeze eu o vulgară uşurinţă. Aveau amîii-doi, în măsuri diferite, o natură care se înflăcărează repede; dar şi o mare aversiune pentru tot ce simulează înflăcărarea, pentru ce e doar aparenţa sau imitaţia ei mincinoasă. Preferau să fie bănuiţi de răceală. Ştiau, în deosebi că puţină rezervă şi spirit critic la început nu împiedică să se nască o prietenie serioasă, că o asigură chiar,
J 83
împotriva dezamăgirilor ulterioare, şi,te ajută s-o deosebeşti de simplele camaraderii. Fiecare din ei încearcă deci, în mod cinstit, să vadă laturile ! neplăcute ale celuilalt, chiar şi cele ridicole. „Accentul lui provincial mă cam agasează, îşi| spunea Jallez. E drept că poate şi-1 va pierde. Sil apoi, e greoi. Probabil că nu-i la curent cu nimic. Ce am putea discuta ?" „Are o privire puţin prea ironică, se gîndea Jerphanion; un timbru de voce care uneori mă îngrijorează.. Cu toate precauţiile;; pe care le ia, trebuie să aibă un puternic sentiment de superioritate. Nu-mi voi putea deschide, inima faţă de el."
Jallez spuse în cele din urmă :
— N-ai vrea eventual să faci parte din turna: noastră ?
Jerphanion, care se aştepta la propunerea aceasta, care o dorea, răspunse fără nici un entuziasm :
- ... Dacă nu crezi că aş fi de prisos ; şi clacă sînt de acord şi camarazii dumitale...
— Nu vor face nici o obiecţie. De altminteri, dat fiind că numai noi doi sîntem interni, noi doi va trebui să ne suportăm mai mult unul pe altul. Aşadar, cei mai direct interesaţi. Mă voi strădui să realizez asta. Ce părere ai ?... Acum, ce-ar f să ne întoarcem? Dupuy poate că a venit... Ai mult de discutat cu el ?
— Nu.
184
— Fiindcă aş putea să te aştept. Am pleca împreună, nu ?
— Foarte bine. E vorba despre o meditaţie pe care trebuie să mi-o procure.
— Un elev particular ?
— Da. închipuie-ţi că am venit la Paris în ziua de 6 octombrie în loc de 30, cuni intenţionam, cu nădejdea de a găsi o meditaţie grozavă. Profesorul meu de la Lyon mă recomandase lui Dupuy. Dupuy a fost foarte amabil. Familia însă îşi schimbase intenţia, sau, în tot cazul, ezita. Dupuy era cu atît mai necăjit, cu *cit* ştia că venisem anume de la Lyon. Pe scurt mi-a spus să'trec din nou pe la el azi 13 ; că va încerca sau să aranjeze lucrurile, sau să-mi găsească altceva... Nu mai ani mare nădejde.
—• Va fi făcut tot posibilul, **în** ciuda aparenţelor, e serviabil şi activ... Uite-1, stânge mîna tipului, acolo. N u-1 lăsa să-ţi scape.
— Bună ziua, Jerplianîon.
— Vă amintiţi atît de uşor numele meu, domnule ?
— Să ou-ţi închipui că sîntern cu toţii ramoliţi în administraţie! **De** altminteri, ar fi de neiertat să uiţi vn nume atît de frumos. Căci e foarte frumos. Eşti din regiunea lioneză ?

— Din Velay.
ÎBo
— Din Velay? Din Puy-en-Velay. Un oraş spion-;! did. Cu toate că mă numesc Dupuy, nu sînt, dini păcate, din acel Puy, Crezi că familia dumitale e j stabilită acolo de mult ? E foarte curios. Va trebui j să vorbesc cu Matruchot, care nu se mulţumeşte; să predea numai botanica, ci e şi una din marile lumini ale onomasticii, E în stare să dovedească că strămoşii dumitale sînt greci din Asia Mică, veniţi în Velay prin capilaritate. Jerphanion. îţi poţi foarte bine închipui un popă sau un arhimandrit care s~ar fi numit Jerphanion şi care ar fi făcut minuni. N-ai verificat dacă nu există; cumva vreun personaj istoric cu numele acesta
— în dicţionarele obişnuite n-am găsit nimic;J
— 'Iep<paviov...nu există oare în greceşte ?
— Adică există cpavtov, şi se poate adihill un cuvînt compus, tsp<p«viou cum este iepotpâvr/)£
pontif.
- Şi care-i sensul cuvîntului .tpavîov
— Făclie mică... Făclie.
— Aşadar, (ş^pvi'oy; făclie sfîntă. E minunat Şi e aproape sigur că e aşa. Ca etimologie, est cum nu se poate mai puţin tras de păi sp dă Jer în mod firesc. Jerome :.Uptî>v/5(ic Omega s-a păstrat în Jerome, tocmai din pricini că era un Omega şi că era accentuat... Intră... T primesc în fugă. Am întîlnire cu domnul Lavisd la ora asta.
— N-aş vrea să...
186
— Intră !
Urcaseră scara, vorbind. Jcrphanion simţea, nu fără un fel de stînjeneală, farmecul acestui om slab şi vioi. Fiecare impresie pe care ţi-o făceai despre el, fiecare idee despre el pe care ţi-o sugera, tindea nu să contrazică o alta, ci s-o corecteze, s-o împiedice să capete un înţeles prea simplu, să-i atribuie un semn de îndoială, sau, mai curind, de relativitate. Era superiorul tău direct, adevăratul şef al instituţiei, cu titlul de secretar general pe care-1 ceruse şi-1 obţinuse în momentul reformei Şcolii, vechiul său titlu do supraveghetor general făcîndu-i probabil impresia că-i prea precis, prea btiferesc. Şi îţi vorbea ca un camarad care rîde de şefi şi care-ţi va da bucuros o rnînă de ajutor cînd va fi vorba să-i iei în tărbacă. Avea o faţă slabă, osoasă, o mască de sfînt spaniol, răvăşită de posturi şi de rugăciuni nocturne ; dar şi nişte ochi veseli, plini de o maliţiozitate mereu trează, o expresie de amuzament continuu, mergînd de la surîsul imperceptibil, indicat nu atît de buze,' cît de pleoapele care bat, pînă la rîsul dezlănţuit care face să se caşte gura şi să vibreze zidul din faţă. Avea o dicţie foarte limpede şi melodioasă, cu o modulaţie bogată, cu subtilităţi, cu izbucniri, cu detaşări şi accentuări de silabe, un fel de a vorbi care parcă s-ar adresa mereu -unui public pe care trebuie să-i ajungi pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale sălii şi să-1 împiedici să moţăie ; dar
187
nu rezulta de aici nici o solemnitate oratorică, Toate astea ajutate de o voce sonoră, puţin, nazală,! uneori răguşită, totodată oboi şi trompetă, nicidecum pariziană, deşi era greu să găseşti o; înrudire cu accentul vreunei provincii inflexiunilor în care se complăcea, şi deşi avea, de, altminteri, toată vioiciunea de reacţie şi de ripostă a unei voci pariziene. Intraseră în cabinetul său, care era spaţios şi, pe care lumina îl ferea să pară trist, în loc să se aşeze la masă, în fotoliul său, oficial, Dupuy luă primul scaun care-i veni la îndemînă şî-î arătă lui Jerphanion scaunul vecin.
— Ei bine, iată ! Chestiunea dumitale s-a aranjat.
— O !... vă sînt foarte...
— Bine, bine. Dar trebuie, oricum, să-ţl spun; eîteva ciwinte despre situaţie, deoarece e destul de curioasă ; şi e mai bine să fii la curent. Nu ştiu dacă ţi-am spus cum îi cheamă. Saint-Papoul. De Saint-Papoul. Marchiz sau conte. Q familie tot ce poate fi mai *thala.* Cunoşti sensu] cuvîntului thala în jargonul şcolii ? Dar thala-i noştri de aici se mulţumesc să fie catolici practicanţi şi se întîmplă ca din punct de vede« politic şi social să aibă idei foarte înaintate. Ce: mai mulţi din ei, ştii, sînt de tendinţa reviste *Le Sillon*[1].. Pentru uzul extern, sensul

noţiuni
[1] *Le Sillon,* revistă catolică de tendinţă progresistă.
188
trebuie, vrînd-nevrînd, să se extindă, şi cine spune thala spune, rnai mult -sau mai puţin, reacţionar. E cazul familiei Saint-Papoul, sau cel puţin era, pe cît se pare, pînă nu de mult. Pe scurt, domnul de Saint-Papoul are intenţia, după cîto am aflat, să se prezinte la alegerile legislative din 1910, în provincia lui, unde voturile sînt de stînga. Garanţiile pe care le-a dat pînă acum Republicii şi laicităţii sînt neînsemnate. Fiul lui cel mare este, ce-i drept, ataşat pe lîngă Cabinetul de Comerţ. Dar pentru alegători asta nu înseamnă mare lucru. Al doilea fiu e la Şcoala Bossuet, de unde preoţii îl duc să urmeze cursurile la Louis-le-Grand. Fiica lui urmează o şcoală religioasă. Fiica, treacă-meargă. Dar vreun prieten i-a semnalat, pesemne, că, pentru un candidat de stînga, un fiu la Şcoala Bossuet e un dezastru. S-a pus deci problema, chiar de la începutul acestui an, să înlocuiască Şcoala Bossuet prin lecţii particulare. Dar ceea ce li s-a părut cu adevărat genial a fost să se adreseze pentru aceste lecţii Şcolii Normale, înţelegi : 100 la . „încercarea puterii"... Ce răspuns -mai bun la întreruperi, la o întrunire publică din Sigoujes sau din Montignac ! A întîmpinat o opoziţie înverşunată din partea mamei, îşi închipuie, de bună seamă, pe normalist ca pe o fiinţă sarcastică, '•satşhică. şi subversivă. Şi apoi, din *Discipolul* [t] a aflat că visul unui tînăr preceptor laic,
[1] ***Le disciple,*** roman de Paul Bourgel (1852—1935).
îndopat cu filozofie materialistă, este să seducă pe fiica patronului. Aşadar, acum o săptămână, cînd ai sosit, proiectul căzuse baltă. L-am pus pe roate ,, din nou. Camaradul dumitale Gillot, elev în anul al doilea la secţia ştiinţifică, e însărcinat cu lecţiile de ştiinţă. Dumneata, cu partea literară. E grav. Dumneata eşti cel mai expus să calci în strâchini. Umblă binişor.
— Credeţi că o să mă descurc ?
— Desigur. Dacă dai de vreo belea, vino să-mi spui. Ei locuiesc în strada Vaneau. Ai adresa ?. Prezintă-te vineri, la ora cinci. Te las. Pe curînd, Jerphanion.
— Ce se aude ?
— E îşi regulă.
— Cu atît mai bine. Plecăm ?
Jerphanion relată conversaţia pe care o avusese, adăugind :
— Un lucru mă miră, dat fiind oamenii de care e vorba, că Dupuy s-a gîndit la mine, în primul rînd, nu mă cunoaşte.
— Te cunoaşte. Te-a văzut eu ocazia concursului. Are o memorie uimitoare în privinţa oamenilor. A avut informaţii asupra ta. (începînd de-acum, ne tutuim, nu-i aşa ?) îmi vei spune că ar fi putut recomanda po unul din. camarazii noştri thala. Dar nu; g;r:deşte-tc. Trebuia să
190
lase domnului de Saint-Papoul tot beneficiul îndrăznelii sale. Şi apoi thala-ii sînt în stare să facă anumite gafe foarte speciale pe care ţie nici nu ţi-ar trece prin cap să le faci. Aşadar, vezi că în afară ele dorinţa de a-ţi face un. serviciu, a ţinut seama de împrejurări. Zece jumătate. Ai niţel timp ?
— Trebuie doar să mă întorc la unchiul meu pentru prînz.
— în ce cartier locuieşte ?
- Foarte aproape de gara de Lyon.
- O! atunci, putem să ne plimbăm dt poftim. Cunoşti Parisul ?
— Mărturisesc că nu. N-am venit decît pentru oralul concursului. Şi eram total năuc. M-am plimbat puţin prin centru, scara. Iar duminică, înaintea plecării, .am vizitat, în galop, cîteva monumente. Asta nu contează.
- Sînt foarte încîntat de cele ce-mi spui.
- De ce ?
— Pentru că am un fel de pasiune pentru Paris ; şi că din pricină că-1 cunosc atît de bîn«», ajung să nu rnai pot răspunde la unele întrebări pe care mi le pun. Aş vrea să vin la Pans pentru prima dată ; sa primesc şocul. Chiar şi obloanele acestea, de pildă, sau dispoziţia ferestrelor pe

faţade, să nu le fi văzut niciodată, să văd toate acestea cu achi noi. E oarecum cazul tău,
— Da,
— Dar poate că aspectul acesta al lucrurilor nu ş te interesează ?
•— Ba, dimpotrivă, mă interesează foarte mult,
— Spui drept ? Cu-atît mai bine... Care-i atunci prima impresie pe care ţi-o face Parisul ?
— Nu mai e chiar absolut prima. •— ... La rigoare, fie.
— Iar prima, prima aproape că trebuie s-o uit, Atît a fost de stricată de mirosul unt al examenelor.
— înţeleg... Ai trăit la Lj'on ? Eu nu cunosc Lydnul. Ai simţit, sosind aici, o mare diferenţă ?
•— Da, am simţit că pentru prima dată în viaţă aveam de-a face cu un oraş mare.
— Dar Lyon este un oraş mare ?
— Nu în sensul în care-ţi vorbesc. Aproape că aş scrie „oraş-mare" cu o trăsură de unire. E ceva absolut nou. îmi repetam aceasta, acum o. săptă-mînă, în compartimentul meu, traversînd suburbiile : „Un alt climat. Un alt timp."
— O ! Cît de mult mă interesează cele ce-mi spui! Şi ce rezultă de-aici ca stare sufletească ? O exaltare ?
— Da ; dar, imediat după aceea, o depresiune.
— A !... — Şi în ce perioadă eşti acum ?
— Aceea de depresiune. Dar începe să treacă. Coborau strada Claude-Bernard, pe trotuarul din stingă. Cerul era noros ; aerul foarte blînd pentru o dimineaţă de la mijlocul lui octombrie. Jallez. privea strada aceasta întru nimic deosebită,
392
întrebîndu-se dacă altul dciît el ar putea descoperi în ea influenţele, semnele, referinţele, aluziile ia Parisul total, de care i so părea că c plină, îşi punea această întrebare nu atît clin orgoliu, cît dintr-un sentiment de îngrijorare. Nu era dintre aceia care se aşteptau să regăsească la un altul, ca un lucru de la sine înţeles, echivalentul propriei lor sensibilităţi. Şi admitea bucuros că anumite lucruri care au pentru el o valoare covîrşi-toarc, dar puţin explicabilă, pot să nu aibă nici ,una în ochii multor spirite alese. Pe de altă parte, vedea cu ochi răi politeţea, potrivirile iluzorii ale sentimentelor pe care ca le favorizează, mai cu seamă c;'nd te laşi dus de o prietenie născîndă. Toarnă unor astfel de neînţelegeri, oroarea aproape fizică pe care i-o pricinuiau erau la el mult mai tari decit plăcerea de a se destăinui. Astfel încît, în genere, lucrurile care-1 interesau mai mult erau tocmai acelea despre care vorbea mai puţin. Fireşte, nu mergea cu precauţia pînă acolo încît să vorbească numai despre lucruri indiferente. Sînt, din fericire, anumite chestiuni de care mintea se simte intens legată, dar care nu ating în noi nimic intim, nimic tainic. Putem să le dezbatem, să dăm chiar dovadă de o ardoare intelectuală, fără ca sufletul nostru să aibă ceva de mărturisit. La acest fel de chestiuni limita de obicei Jallez schimburile lui de idei cu ceilalţi. Dar începuse, să-şi încalce puţin regula în favoarea iui Jer-phanion.
193
'13 — Oameni de bună-voiaţă — voi. II
— Ceea ce.trebuie evitat, reluă el, cîncl ai, ca tine, timp, e goana după curiozităţi, să vizitezi Parisul ca turist. Monumentele, muzeele, priveliştile, una cîte una, în ordinea tradiţională. Dar şi de data asta te aperi destul de uşor cînd simţi că te instalezi, că ai să devii un localnic. Te mai ajută şi lenea. Primejdia, mai de grabă, e să te depiinzi cu un Paris convenţional, alcătuit din cinci sau şase locuri din centru, mereu aceleaşi, unde te tot învîrteştl în rnod maşinal, plus colţişorul în care îţi ai ocupaţiile. Cînd un proaspăt parizian a luat apucăturile acestea, chiar numai timp de trei săptămîni, e pierdut, îl poţi regăsi peste zece ani. Va fi acelaşi domn care cască ochii îngrijorat cînd îi vorbeşti de Buttes-Chaumont, sau de Insula Lebedelor.
— Aşadar, ce mă sfătuieşti ?
— Ceea ce facem în momentul de faţă. Să mergi drept' înainte în orice direcţie care se prezintă. Să te laşi dus de locuri, de influenţa lor, de mlădierile lor. Dai de o stradă, îţi vine poftă s-o parcurgi. Iţi spune ceva. Sau e un bulevard pe care nu te poţi abţine să nu-1 urmezi; poate din cauza animaţiei, a sensului în care pare că merge, a unui anumit elan global; poate şi pentru nu mai ştiu ce alt motiv.
— Dar în momentul de faţă, de pildă, nu te laşi dus aşa ? Ştii precis unde mergem ?

— Evident. Toate astea se leagă. Nu e interzis să ai un ţel, dar ca fundal, şi cu condiţia să~ţi
194
îngădui faţă de el o mare libertate. Ajungi astfel să contopeşti amîndouă tendinţele. Chiar şi într-o cursă propriu-zisă, făcută din obligaţie. E întrucîtva ca muzicantul care improvizează la cerere. Dar nu trebuie nici să te laşi robit de cunoaşterea locurilor pe care o dobîndeşti. Chiar şi în cartierele care-mi sînt foarte bine cunoscute, plimbările îmi rezervă surprize. Improvizaţii, cum îţi spuneam. Nu-mi întocmesc un itinerar. Sau, mai degrabă, sînt itinerarii mereu noi si solubile. Vezi oamenii aceştia ? - Da.

— Probabil că nici unul nu face altceva cîecît să-şi urmeze itinerarul lui personal; unul din itinerariile lui personale, căci fiecare are mai multe. Reprezintă-ţi aceasta : prelungirea liniilor pe care le trasează. E; de altminteri, foarte impresionant ; chiar foarte frumos. Dar nu e rău ca din cînd în cînd să mai treacă pe acolo şi cîte un om neaservit nici unui itinerar personal. Ca bunul înotător al lui Baudelaire „care nu mai poate de bucurie printre valuri".

•— Tu personal acorzi multă vreme acestui fel de plimbări ?

—• Da, destul de multă. Mai puţin însă d'ecît aş dori. Txebuie să profiţi. In Parisul de mîine, va mai fi oare cu putinţă ?

— Pari să dai o oarecare importanţă acestui lucru.

Jallez zîmbi înainte de a. răspunde :

195

13*

— Fireşte.

— Nu cauţi într-asta dec.it o destindere ?... sau...

— Sau ce ?

•— Ştiu şi ea., o semnificaţie mai adîncă ?... •— Da, clacă vrei.

- Dar de ce natură ?

- Simţi atît de mult nevoia să ţi se definească lucrurile ?

•— Nu, dar aş dori să înţeleg. Atît.

— Asta va veni de la sine ; dacă te comporţi în consecinţă, îţi aminteşti de sfatul lui Pascal asupra eficacităţii comportamentului ?

— „îndobitociţi-vă !"

—' Nu e vorba să te îndobitoceşti. Dar să aştepţi cu răbdare ca mintea să-si dea seama de ce i se întîmplă. Fără să vrei însă cu tot dinadinsul să anticipezi.

Jallez schimbă brusc tonul. Spuse vesel, aproape uşuratic, ca şi cum ar fi vrut să micşoreze valoarea cuvintelor :

— încbipuie-ţi că sînt foarte bucuros că ne-am întîlnit în dimineaţa asta. îmi vine să cred că e o intîmplare fericită. Nu ştiu dacă o să fim mereu de aceeaşi părere. Dar nu asta contează cel mai anult. La vîrsta noastră şi în mediul nostru, sîntem năpădiţi de camarazi care au păreri; care n-au decît păreri. Greu "de găsit e omul care sa fie în stare să se intereseze de lucruri în privinţa cărora nu are încă nici o părere. Ceea ce

106

cu numesc un orn serios. Ceilalţi sînt pedanţi superficiali.

-— Aşa-i. Cu toţii indivizi străluciţi, bineînţeles. La Lyon erau puzderii.

— Pe de altă parte, am impresia nu numai că viaţa e foarte scurtă...

r- Deja ?

i— Da, deja. Tu nu ?

>-~ O î ba da.

**• Dar mai cu seamă că partea hotărîtoare din ea durează foarte puţin. N-aş vrea să înşir toate exemplele nenorocite pe care le cunosc. Avem dreptul să nădăjduim că vom scăpa de o decădere atît de fulgerătoare. Dar chiar în decursul unor vieţi foarte satisfăcătoare, se constată că anumite chestiuni sînt de timpuriu rînduite. De pildă, aceea a întîlnirilor, a prieteniilor. Sînt convins că

începînd de la o vîrstă foarte vecină cu a noastră, vreau să spun : de care ne apropiem, păşeşti într-o singurătate cumplită...
— Afară, totuşi, de prieteniile pe care le-ai fi legat...
— Da, într-adevăr... Cît priveşte dragostea, poate nu e chiar acelaşi lucru... Ce părere ai ?
— Mă întreb... Există, desigur, oameni care de mai multe ori în viaţă, şi la intervale destul de mari, fac experienţe de dragoste, care par de fiecare dată foarte adînci, foarte tulburătoare. Sînt şi dintre cei ce pretind că nu iubeşti cu adevărat decît o singură dată...
ia?
— In tot cazul, chestiunea poate fi pusă., în timp ce, întrucît priveşte prietenia, mă tem că nu poate fi vorba despre aşa ceva. Eu îmi explic asta, pe limba mea •— de uz intern - - prin ceea ce eu denumesc mărturia.
----Adică ?
7 Oh ! asta nu are valoare decît pentru mine. E legată de o anumită idee a prieteniei; ca şi de o anumită idee *a* spiritului ; de ideea aceea că, într-un anumit moment al lumii, spiritul este chemat să atesteze unele lucruri... Ştii, am oroare de pălăvrăgeli pretenţioase ; iar tu mă împingi la asta. Oh-! doar din stângăcie sînt pretenţioase ; ideea în sine e foarte simplă... Cunoşti *Pelerinii din Emaus* al. lui Rembrandt ? cel puţin din reproducere ?
— Da. Am aruncat o privire asupra tabloului, cînd am străbătut duminica aceea Luvrul în fugă ; dar îl cunosc mai bine din reproducere.
— Acum, de cînd ai sosit, nu te-ai mai dus la Luvru?
— Nu.
— Nici măcar nu te-ai mai plimbat prin .Paris, după cîte înţeleg ?
— Aproape de loc.
Jallez pare mirat, puţin îngrijorat. Jerphanion îşi rumegă ruşinea. . „Nu numai că am lacune enorme, pe care le ghiceşte foarte bine, dar îşi spune că mi-am petrecut prima săptămînă la Paris într~o desăvîrşită trîndăvie, tot atît de puţin
198
curios ca un soldat în permisie." Jerphanion va invoca oare motivele lui ? Ezită, pentrucă sînt lipsite de eleganţă. Dar e preferabil să te expui unui uşor ridicol, decît unui dispreţ care vizează esenţialul. Şi apoi, faţă de Jallez îi place să fie sincer.
— Săptămîna mi-a trecut printre degete, fără să-mi dau seama, într-un chip absurd. Mai întîi, cîteva cumpărături, interminabile, prin magazine, sub îndrumarea mătuşii mele. Apoi, unchiul meu, care nu e bogat, şi are mania cîrpăcelilor, a vrut să-1 ajut să-şi instaleze electricitatea la domiciliu. Am făcut eu aproape totul.
Adăugă, cu preţul unui nou imbold de curaj :
— Am făcut-o chiar cu plăcere. E grav. îmi dau seama adesea că am o poftă nesăţioasă de muncă manuală ; şi cînd încep să mă las~ antrenat' de ea, nu mă mai pot opri. Ereditate, fără îndoială. Asta mă fură oră cu oră, ca o pasiune, ca un viciu ; şi-mi fao nenumărate reproşuri. Simt prea-bine că e panta celui mai mic efort.
— Nu-|. aşa ? Cu toată lipsa noastră de experienţă şi cu greutăţile de amănunt, există în munca manuală un fond de uşurinţă ameţitoare. Animalului din noi îi place asta mai mult. Singura oboseală de care îi e teamă cu adevărat e aceea a minţii. Ardoarea cu care mulţi din camarazii noştri se aruncă în lucrări de pură erudiţie vine de sici : e foarte înrudită cu munca manuală. Şi eu, dia cînd în cînd, mă complac în acest fel
199
de munca..t O să mergem să vedem împreuna *Pelerinii din Emaus.* De ce vorbeam despre asta ?, Ca să lămurim Ideea aceea a mărturiei. Pelerinii în. han sînt martorii unui eveniment a cărui prezenţă e încă ascunsă restului lumii. Vor avea să-I atesteze împreună. Chiar dacă nu se cunoşteau pînă atunci, vor deveni buni prieteni. Părerea mea este că inaî totdeauna cam în felul acesta *ie* împrieteneşti cu cineva. Asişti împreună cu el la, un moment al lumii, poate la un secret fugitiv al lumii; la o apariţie pe care nimeni n-a văzut-0 încă, pe care poate nimeni nu o va mai vedea vreodată. Chiar dacă este un lucru foarte neînsemnat. Iată i doi oameni se

plimbă, de pildă, ca noi. Si deodată, datorită unei spărturi în nori, o lumină se proiectează pe partea de sus a unui zid; şi partea de sus a zidului devine timp de o clipă ceva extraordinar. Unul din cei doi qameni atinge umărul celuilalt, care ridică ochii, şi vede şi el, înţelege şl el. Apoi lumina aceea dispare. Dar ei vor şti *in aeternum* că ea a existat.

— Crezi că prietenia se reduce la asta ?

— Se reduce... poate nu. Porneşte de la asta. M-am referit la cazul cînd lucrul de atestat e cel mai umil. *Pelerinii* sînt cazul suprem. Iată de ce-ţi rămîne atît de puţin timp ca să-ţi faci. un foarte mia număr de prieteni; de prieteni pe care-i veî pierde poate, pe care însă n-o să-i mai înlocuieşti.

— Nu prea vSd legătura...

200

— Ba da. Admiţînd chiar că am avea în viaţa noastră întreagă un noroc ca acela de la Emaus, vreau să spun norocul de a ne izbi de o prezenţă extraordinară, care va merita să fie atestată *in aeternum,* la ce vîrstă îl vom avea, dragul meu 2 Gîndeşte-te. La ce vîrstă, dacă nu acum ?

— Rezultă de aici că e .foarte impresionant să ai vîrstă pe care o avem noi, şi aceşti cîţiva ani înaintea noastră...

— Te cred.

•— Dar ai făcut aluzie la dragoste... în dragost<3 nu admiţi nimic asemănător ?

•— In dragostea care nu-i decît dragoste ? Cînd nu i se adaugă prietenia ? Dragostea e exclusiv preocupată de ea însăşi, născută din ea însăşi. E mult, mult mai închisă. Aşa mi se pare. Drama ei e în interiorul ei. îndrăgostiţii sînt întorşi unul către altul. Prietenii sînt întorşi către ceva care; nu e nici unul din ei.

•— Li se întîmplă şi' îndrăgostiţilor să privească la lună sau la stele ?.

~- Da.,.

— Spun „lună" sau „stele" în mod simbolic.! Lumea exterioară ; ceea ce nu -e ei. Chiar una din prezenţele acelea despre care vorbeai. i

— Poate. Toate distingerile devin false cînd Ie împingi pînă la capăt. Dar o să te mai gîndeşti. Cred totuşi că e o picătură de adevăr în cele ce încercam să-ţi spun. . ..^

Un miros puternic de tăbăcărie domnea prin împrejurimi. Jerphanion îl adulmeca mirat. O fată tînără traversă strada pieziş, trecu pe Ungă ei, le aruncă o privire distrată.

— E drăguţă, spuse Jallez. La Lyon, există un anumit gen ?

— Mai mult sau mai puţin. Femeile de-acolo sînt adeseori, destul de frumoase.

-— Şi viaţa în genere ? Nu e. prea searbădă ? - Era greu pentru un elev intern să-şi facă o părere.

— E totuşi un oraş cu multe resurse. Muzeul trece drept foarte frumos. Oamenii sînt amatori de muzică. Ţie îţi place muzica ?

Jerphanion, înainte de a răspunde, dezbătu puţin chestiunea în lumina amorului propriu.

— Da, cred că am dreptul să spun că îmi place. Dar o cunosc foarte puţin. Nu m-am putut cultiva decît în literatură, înţelegi de ce. Şi încă nu în literatura modernă, în ce' priveşte pictura şi muzica, n-am avut aceleaşi posibilităţi ca alţii.

Adăugă, aproape roşind :

— Am de gînd să recîştig aici timpul pierdut.

— Evident... Despre ce vorbeaţi mai ales între camarazi ?

-— Cu cei mai mulţi, nu puteai vorbi despre nimic... Cu doi sau trei, despre literatură, despre filozofie, despre politică.

— Te interesează politica ?

2Q2

--- Nu prea mult aceea a politicienilor... Dar ideile politice sau sociale, evenimentele însăşi, da. De ce nu ?

— Dar ai perfectă dreptate.

•— Nu dispreţuieşti .toate astea ?

-— Ar însemna să fiu un idiot... Dimpotrivă, în anumite momente, mă preocupă foarte mult,

aproape mă obsedează. De pildă, în momentul de faţă.
- A ! Şi tu ?
— Poate că anul petrecut la regiment poartă, în parte, vina.
— Nu-i aşa ? îţi pui tot felul de întrebări înfricoşătoare...
Reluă cu o voce mai joasă :
— Sînt chiar şi unele pe care nu ţi le mai pui.
— Pentru că le-ai şi dat răspunsul ?... Da. ZîmbirS misterios amîndoi, ca şi cum gîndurile lor subînţelese ar fi ajuns la acel punct de întîl-nire la care discuţiile nu vor ajunge decît mai tîrziu.
— Am fost totdeauna destul de pesimist, spuse Jallez, în ceea ce priveşte lumea actuală, orînduirea actuală a lumii. Dar m-am întors de la cazarmă cu un sentiment al fatalităţii... cum să spun ?... mai sacru. Vom mai vorbi despre asta. Ce crezi de evenimentele din Balcani ?
— Săptămîna trecută am crezut că războiul e gata.
— Chiar şi pentru noi ?
— Desigur.
203
. •— Nu am impresia că situaţia s-a ameliorat cihe ştie ce. Telegramele de azi-dîmineaţă nu sînt prea îmbucurătoare... în tot cazul, prostia oamenilor e înspăimântătoare. O!... o să-ţi arăt un lucru pe care 1-am citit. _ ce?
— Nu... o să vezi. L-airt şi copiat. Din păcate, nu-1 am la mine. L-am copiat din „delectare posacă". Şi ca să-1 pot arăta la nevoie. O piatră de încercare. Un alt soi de „mărturie". Prostia poate fi şi ea supranaturală ca şi apariţia de la Emaus.
Părăsiseră magistrala des Gobelins şi prin străzi mici atinseseră partea de sus a bulevardului Spitalului. Jallez se opri o secundă, întrebă :
— N-ai mai fost niciodată pe aici ?
— O, nu.
— Te interesează ?
Jcrphanion aruncă o privire în jurul lui.
— Cum se numeşte piaţa aceasta mare, din. spatele nostru ?
— Piaţa Italiei. O să avem de multe ori ocazia sa facem înconjurul ei. E un eolţ destul de tulburător, al cărui sens nu-1 descoperi decît cu timpul. Eu însumi chiar şi acum. mă simt. uneori dezorientat. Dar £.ici, cum ţi se pare 3ţ
— Sîni foarte surprins. Aş spune, aproape emoţionat.
— Şi încă nu-i ora potrivită. Ar trebui să pici aici pe înserate, chiar înainte de căderea nopţii; cînd o puţin vlnt, un vin t slab de sud-vest, care vino de acolo clin spate. Becurile de gaz, ştii, lucesc atunci ca nişte lumini marine. Fiecare flacără se /bate în singurătate. Cîteva trăsuri trec, foarte departe de tine. Cobori pe trotuarul acesta larg, liniştit. E amploarea pantei, ţelul nevăzut, ideea fluviului, libertatea paşilor, gîndurile carc-ţi vin. Te cuprinde pofta să nu te mai întorci. Ţi se pare că ceasul de seară şi de noapte te aşteaptă în josul, văii, ca o corabie iluminată. Uite, şi aici cred că e esenţial, indispensabil, să fii tînăr.-Nu trebuie să ai interese materiale, şi nici chiar afecţiunile particulare, după cum spun preoţii, sa nu facă încă în jurul tău cercul acela pe care nu izbuteşti să-1 mai sfărîmi.
în momentul acela, Gurau ieşea din casa Ger-mainei. Privi cheiurile în direcţia bisericii Notre-Damc. Dar peisajul acesta pe care-1 iubea nu fu în stare să-i provoace dccît un surîs şters de om jignit.
Chemat de un bileţel al prietenei lui, la o oră Ia care de obicei ea dormea, ascultase povestea vizitei pe care o primise, li observase chipul în timp ce ea îi aducea la cunoştinţă, aproape fără să le îngroaşe, ameninţările, apoi propunerile. Răspunse doar :
— Bine. O să mă gîndesc eu la asta. Nu-ţi face griji, încearcă să te odihneşti niţel.
305
Apoi o sărutase şi îşi luase pălăria.
Ajuns în stradă, anumite indicii îl făcură să simtă că va fi curînd prada unei forme perfide de deznădejde, a fiii ei putere de amărăciune o cunoştea, deoarece o mai încercase de cîtcva ori în

viaţă, în unele momente importante, înţelese, de asemenea, cu o claritate pe care ironia faţă de el însuşi o desăvârşea, două incidente din ajun, pe care se prefăcuse că nu le observă, atît de puţin îi plăcea să se lase invadat de gînduri negre şi de bănuieli. O întîlnire cu ministrul. Comerţului pe coridoarele Camerei. O conversaţie de trei minute cu directorul ziarului său. Nimica toată. Abia îşi amintea frazele scurte care îi fuseseră adresate. Ministrul făcuse o glumă ; ceva în genul: „Aşadar, vrei să repeţi şi dumneata muncile lui Hercule ? E foarte bine, dacă te ţin balamalele." Aruncîndu-şi ochii pe manuscrisul pe care i-1 aducea Gurau, şi care se raporta la situaţia exterioară, directorul strîm-base puţin din nas. „Ce înseamnă asta ? E ceva în articolul meu care te deranjează ? — O ! Nu. Nimic deosebit. — Atunci ? — în primul rînd nu sînt îndrituit să vă dau sfaturi, nici în privinţa asta, nici în altele,"
Ceea ce conta nu erau cuvintele, ci atmosfera celor două incidente, mica sonoritate misterioasă care le străbătuse, fisura pe care o simţise ivin-du-se ; distanţa pe care, în acel moment, Gurau refuzase s-o vadă, dar care se statornicise între el si omul care-i vorbea. Nu i se făcea nici un re-
20G
proş direct; nici măcar nu i se dădea vreun avertisment. Devenea cineva oarecum izolat, cineva de care să te fereşti, în jurul lui se vedea o primă împuţinare a contactelor. O profilaxie.
„Simt nevoia să fac cîţiva paşi. Indiferent în ce direcţie. De-a lungul cheiurilor, de pildă. Spre Notre-Dame, acolo unde-mi plăcea atît de mult să hoinăresc cînd eram tînăr. Simt că o să mă cuprindă o tristeţe îngrozitoare. Trebuie, mai înainte ca tristeţea să ajungă la maximum, să mă aflu în vreun loc unde să-mi regăsesc o veche tradiţie de pace interioară. Ameninţările lui Avoyer sînt stupide, pentru că sînt transmise de un imbecil. Dar, în fond, sînt adevărate. Mă credeam puternic. Un om care prin discursul său poate răsturna un guvern, care poate, deci, schimba în mod considerabil destinele ţării sale. Numele meu. în afară de alegătorii mei, sutele de mii, milioanele, da, milioanele de oameni, pentru care eu reprezint mai mult decît o tendinţă : un spirit, o îndrăzneală, o şansă a universului lor moral. Mă credeam parcă susţinut de departe de nenumăraţi flotori. Fragilitate, iluzii, toate acestea. Treilhard primeşte manuscrisul meu, muşcîhdu-şi buzele într-o bună zi va face în aşa fel, încît voi fi silit să-1 iau înapoi. Interpelarea mea... O văd dinainte... în faţa băncilor goale Ridicolul unei elocvente fără .martori. Nici o rezistenţă. Un răspuns de trei cuvinte, ca pentru a reduce totul la dimensiunile unui mic diferend administrativ, cu care e puţin ridicol să
207
răpeşti timpul Camerei, af-".,ră dacă nu cumva ai intenţii ascunse, nemărturisite. De altminteri, cifrele mele sînt contestate. Alte cifre ; date, fapte de care u-am ţinut seamă, procurate la repezeală de birouri. Pe coridoare, doi sau trei colegi care îmi strîng mina : «E foarte frumos. Foarte curajos.»• Parcă~i ţi văd. Pe un ton care vrea să spună : «Ce te-a apucat ? Ai, aşadar, pofiă să te sinucizi ? Pentru cîteva milioane mai mult sau mai puţin în abisul fără fund al bugetului! Ca şi cum n-ar exista la ministerele Coloniilor, Lucrărilor Publice, Marinei, zeci de alte risipe mai scandaloase î» Se poate prea bine întîmpla să nu fiu reales peste doi ani. Ultima dată, n-am trecut decît la scrutinul al doilea. Doc-lorul acela căruia îi tot umflau meritele ca să ini-1 sună înainte. Un om cîntăreşte atît de puţin. N-arn vrut să mă înscriu în partidul unificat. Dar cum eram cît pe ce să mă înscriu, cum pentru multă iurne ar ii trebuit să mă înscriu, ei mă consideră oarecum ca un renegat. Evident, Jaures e amabil cu mine, ţine la mine, m-ar susţine dacă aş fi la şutere. Dar el nu e omul afecţiunilor personale; EU e dintre acei care-ţi spun : «Dragul meu, în toate împrejurările poţi conta pe mine» Nu,; prea mult filozof şi orator ; nu are destulă adîncime omenească pentru aceasta. Va îngădui foarte bine \mui membru al Partidului unificat să se prezinte împotriva mea, şi nici măcar nu-1 va sili să se desiste la al doilea scrutin, dacă «unificatul» meu •— vreun salariat de la tramvaie — şi doi sau trei,
cu gura mare,, din comitet, vor fi'primit dintr-o sursă misterioasă încurajarea să continue lupta. De ce nu ? de vreme ce «e pentru cauză». Dacă n-am adorat la Partidul Unificat, e oare din laşitate ? Desigur, nu. Ca să-mi menajeze, libertatea de acţiune ? Da, evident. Chiar şi accesul la putere ; fie. Nimic josnic în toate astea. Să. te consacri politicii înseamnă să-ţi recunoşti o vocaţie nu numai de a critica, ci şi de a guverna. Altminteri ar fi de .ajuns doar ziaristica. Dar mai ales am făcut-o din respect pentru spiritul meu : şi pentru spirit în genere. E împotriva a tot în ce am

crezut, a tot ce-i mai bun în pregătirea mea, ca o opinie, o judecată, o decizie, un vot să' le primesc gata fabricate. Descartes, Kant. Toată strădania gîndi-rii de trei secole. Nici Jaores nu izbuteşte să se descurce decît recurgînd la sofisme. După cum n-am vrut nici să mă fac mason, Eleganţă. Dispreţ pentru anumite promiscuităţi. Dezgust de un anumit anticlericalism. Slujba de la miezul nopţii. Ceremonia aceasta a Trapiştilor, odinioară. Catedrala Notre-Dame, acolo, duios cenuşie, în lumina plăpîndă. în complicitate duioasă cu visările tinereţii mele. Vreau să mă pot duce să mă aşez, în oricare clipă a vieţii mele, într-o anumită umbră, în faţa vitraliului celui mai plin de magie. Cel mai fluorescent şi mai copleşitor. Cel jnai abisal. Un cînt nocturn de pietre preţioase. Cu sufletul străpuns de săgeţile, de culorile unui soare nocturn.
20&
U
Toate astea se plătesc. Prăbuşirea mea e posibilă. Un ratat al politicii. Nimeni nu-şi va mai bate capul să ştie de ce. Se discută uneori succesul. Dar eşecul ? Iată un lucru sacrosanct. Asupra căruia nu se mai revine. Din fericire, am păstrat un trai simplu. Locuinţa mea de student. Lipsa mea de confort. Nu cheltuiesc ceva mai mult decît pentru hrană, din pricină că am stomacul delicat, şi nu suport untură prăjită. Cîteva cheltuieli pentru îmbrăcăminte. Cît priveşte cărţile, vor exista întotdeauna Biblioteca Saint-Genevieve şi Biblioteca Naţională. Unul din nenorociţii aceia, cam jerpeliţi şi cu hainele lustruite. Nu i-am dispreţuit niciodată. Niciodată n-am avut cultul succesului. Doamne, cît ar fi de plăcute balustrada acestui pod, micile valuri ale fluviului, casele de la capătul insulei! Toată gratuitatea, lipsa de grijă, detaşarea pe care aş putea s-o găsesc dacă n-ar fi amărăciunea aceasta, îmbibarea aceasta a totului cu amărăciune. Germaine. Evit să mă gîndesc la ea. De fapt, n-am nici o încredere în ea. Ce spui tu, inimă ? Tu n-ai nici o încredere. Evident, nu-i mai interesată decît alta. Chiar mai puţin. O moderaţie burgheză. Alta ar fi putut găsi ridicole cadourile mele neînsemnate. Dar dacă mi-aş pierde situaţia ; sau dacă. în loc de-a o sprijini pe a ei, i-aş compro-mite-o cît de puţin... Aerul dezolat pe care-1 avea adineauri...
Mi-e cam teamă de mizerie. Mi-a fost mereu teamă. Chiar şi la douăzeci de ani; îmi amintesc.
210
Dar la douăzeci de ani, atîtea porţi îşi stau încă deschise... Să-mi reiau profesiunea de avocat, pe care de fapt n-am oxercitat-o niciodată ? Cine va avea nevoie de mine ? Şi afacerile acestea deo^ chiate, cauzele nedrepte, interesele acelea mîrşave, al căror apărător şi mandatar m-aş face eu. Ca să ajung aici, nu era nevoie să fac pe cavalerul neînfricat... Turnul Saint-Jacques... Palatul Municipal... Da, bîrlogul corupţiei şi al delapidatorilor. Toate astea nu no pot face să uităm nici rugul tomnatic si auriu al Parisului, nici statuia lui Etienne Marcel[1], nici pescarii cu undiţa...
Poate exagerez. Sînt un om cu reacţii interioare excesive, în urma păsării negre care zboară în vîrf, ideile negre se succed la infinit. Ramurile triunghiului se depărtează pînă la limitele cerului. Care-i scopul meu în viaţă ? Aici e totul."
în vremea asta, Quinette, după ce 1-a instalat pe Leheudry în noul său refugiu şi i-a umplut capul cu tot felul de sfaturi şi de consemne, se grăbea să se înapoieze la atelierul său din Vaugirard, unde trebuia să termine în ziua aceea, pentru un ama-
[1] *Marcel Etienne,* staroste al negustorilor din Paris, a jucat un important rol în viaţa politică a Franţei, A fost omorît în 1358, în momentul cînd voia să predea Parisul lui Charles le Mauvais, regele Navarei.
211
14*
tor din csrtier, legătura operei M Anatole France, *Jeanne d'Arc m* două volume. (Şi chiar, dacă era posibil, şi aceea a volumului *Choix de Poesies âe.* Verlainc, pe care venise să i-o ceară în ajun doamna aceea atît de llnâ'ră şi de frumoasă, cu ochii trişti.)
XV!
CAPETELE PE MASA.
Quinette tocmai primise vizita amatorului aceluia, cu, care avusese douăzeci de minute încheiate de conversaţie curtenitoare ;. şi cum era aproape de ora şase 41 jumătate, se pregătea să tragă obloanele la prăvălie, cînd văzu intrînd un agent de poliţie.
Abia avu timpul să se emoţioneze. Agentul îi întinse o hîrtie, şi spuse pe un ton prietenos.

<— Crad că e o convocare. Citiţi; pentru cazul că ar fi un răspuns.
Quinette deschise plicul, într-adevăr, comisarul îl ruga să treacă pe la biroul lui cit de- curmd posibil.
— Vin îndată. Spune-i domnului comisar că în-tîrzii numai cît să-mi închid prăvălia, şi sosesc.
.— Nu vă grăbiţi. O să vă aştepte.
Agenta! salată şi plecă.
Quinette îşi spuse eu hotătîre : „Refuz să-mi fac griji. Convocarea aceasta e urmarea normală a
213
demersului meu de azi-dimineaţă. Nici nu vreau să încerc să prevăd ce o să mi se spună acolo. Cea mai bună pregătire e să sosesc cu desâvîrşire calm."
Pe coridorul comisariatului, îl regăsi pe agentul de serviciu care-i adusese plicul.
— A ! dumneavoastră sînteţi. Veniţi pe-aici. Urcară ia primul etaj.
— Mă duc să anunţ c-aţi venit.
Se întoarse numaidecît şi-1 iutrodjise pe Quinette într-un mic birou, unde se aflau doi oameni; unul, pe care legătorul nu-1 cunoştea, pe.scaun ; celălalt, în picioare, era inspectorul pe care-1 întîlnise de dimineaţă. Cei doi bărbaţi examinau vreo douăzeci de fotografii mici, întinse pe masă ca un joc de cărţi, în cercul de lumină pe care-1 proiecta un abajur de carton verde.
La intrarea lui Quinette, ce], care stătea jos strînse fotografiile, făcîndu-le pachet.
•— Bună seara, domnule, spuse inspectorul. Am încercat să adun, la întîmplare, un oarecare număr de fotografii, aducînd cît mai mult cu semnalmentele pe care ni le-aţi dat. N-a fost prea uşor. Aşe-zaţi-vă aici. O să le priviţi una cîte una, pe îndelete. Nu vă grăbiţi. Dacă recunoaşteţi categoric pe individul dumneavoastră, e perfect. Dar s-ar putea să ezitaţi. Fotografiile acestea, în genere, sînt destul de bune ; numai că, multe din ele nu sînt recente. Domnul cu pricina s-o fi schimbat. Se mai poate întîmpla să aveţi impresia că nici unul din
214
capetele acestea nu-i omul dumneavoastră, dar că două sau trei sîht foarte aproape de tipul lui ; îl încadrează. Asta, oricum, ne-ar ajuta, în sfîrşit, daţi-i drumul.
„îmi indică, se gîndeşte Quinette, trei chipuri de a ieşi din încurcătură. Dar trebuie mai cu seamă să văd limpede, aici sub fruntea mea, figura imaginară ale cărei semnalmente le-am dat. Pentru moment, nu văd decît rîndurile hîrtiei în care am descris-o. împăturită în buzunarul meu. Din ne-norocire e cu totul altceva."
Ia pachetul cu fotografii ce i 'se întinde. De data aceasta intra cu adevărat într-un prim contact cu poliţia. Era destul ca să facă să bată inima unui neofit, înainte de-a începe, se mai concentrează. Caută să ajusteze una lîngă alta, să strîngă la un loc, ca într-o ramă, bucăţile chipului pe care 1-a inventat.
— Nu vă gîndiţi prea mult, îi spuse inspectorul. La nevoie, vă veţi gîndi mai tîrziu. Nimic nu preţuieşte cît prima impresie.
Quinette priveşte fotografiile una cîte una. Ca să nu fie nevoit să simuleze reacţii care ar putea părea false, adoptă atitudinea unui om foarte stă-pîn pe sine, căruia e inutil să-i spionezi mişcările involuntare, în primul rînd, asta-i va face pe poliţişti să capete stimă pentru el. Iar el ţine la stima lor.
în timp ce mutrele alunecă una peste alta, se arată, se ascund, reintră în pachet, toate la fel de
215
sinistre şi de hărăzite, pare-se, unei apropiate contemplări a ghilotinei în zori, legătorul se străduieşte să le claseze potrivit gradului de asemănare cu pretinsele semnalmente. Nu-i prea uşor. Ceea ce atrage de fiecare dată atenţia lui, în afară de cî-teva cazuri excepţionale, nu e amănuntul trăsăturilor, cî expresia întregii figuri, şi chiar a întregii fiinţe prin figură ; nuanţa de răutate amară, de arţag, de sfidare pe care mutra o împrăştie, în spaţiu ca o iradiere inepuizabilă.
„Dacă i-aş fi văzut, se gîndeşte el, dacă aş *îl* văzut pe oricare din aceştia, 1-aş recunoaşte pe.

dată. în fond, un semnalment nu e mare lucru. KTu ,e grav decît dacă faci parte din clientela obişnuită a poliţiei. Şi încă mai trebuie ca cercetările să fie corect orientate.'[5]
Ajunge la sfîrşîtul pachetului.
— Ei bine ! Sîntem mofluz ? întrebă inspectorul.
Legătorul îşi mîngîie barba, nu se grăbeşte. 3$fu ştie încă ce va decide. Trei răspunsuri posibile. Simte plăcere la gîndul că şiruri întregi de evenimente depind de capriciul lui. Stau aici, înaintea lui, ca nişte ciorchini de fructe, mai mult sau mai puţin gustoase. Un singur gest e de ajuns ca să-1 culeagă pe acela care-î place. Pe care să~l aleagă ?. în momentul de faţă gustul dramei, nevoia celeî mai mari excitaţii se impun eu mai multă tărie decît prudenţa.
„Pot să indic unul din oamenii aceştia, aşa cum 1-ar indica Dumnezeu. Să mă arăt categoric. Pasio-
216
nant şir de urmări, în orice caz..." dar dacă e o cursă ? Dacă poliţiştii, ca să-i încerce buna credinţă, au băgat în pachet unele fotografii de oameni morţi, sau întemniţaţi de mai multe luni?
— Mă vedeţi foarte nedumerit, domnilor. Una din fotografiile acestea prezintă o asemănare tulburătoare cu omul care a intrat la mine. Tulbură* toare, dar nu totală.
•— Care din ele 2
— O clipă...
N-a ales încă nimic. Desface din nou pachetul. Apucă una, la întîmplare, cu două degete, ca un copil care, după ce a ezitat mult, se hotărăşte deodată pentru una din numeroasele prăjituri dintr-o, cofetărie ; şi o aşterne pe masă.
— Aceasta.
E rîndul lui să-i spioneze pe poliţişti. Reacţiile lor .nu au nimic suspect. Au şi ei aerul ca; întreabă fotografia şi că se întreabă pe ei înşişi.
— Nici una dintre celelalte nu vă dă aceeaşi impresie ?
—• Nici una. Dar repet că nu am o certitudine", Inspectorul se consultă din ochi cu colegul luî| apoi; r— Aţi mai putea întîrzia cinci minute 2
— Desigur.
—- Atunci, domnule, fiţi bun şi treceţi alături, O. să vă chemăm imediat.
Quinette ajunse din nou în sala unde a pătruns adineauri şi care e sala de primire a 'publicului;
Se aşază pe o banchetă. Simte, poate o anume •teamă ; dar însăşi teama aceasta face parte din excepţionalul interes pe care i-1 oferă în clipa de faţă viaţa. E una din tulpinile mănunchiului.
Inspectorul deschide uşa, îl cheamă :
- Poftim.
în camera cea mică, celălalt poliţist stă acum în picioare :
- Sînteţi liber astă-seară ? spuse el.
Vocea e sigură ; intenţia, de nepătruns. Quinette apelează la bunul lui simţ ca să calmeze unda de îngrijorare ce-i străbate trupul.
— Astă-seară ?... Nu-i tocmai uşor... Mai întîi n-am luat masa...
•— O ! aţi putea lua masa cu noi.
Ce înseamnă asta ? Au oare de gînd să-i aducă de la restaurantul vecin două feluri de mîncare, ca oamenilor acelora reţinuţi într-un local de poliţie, în timp *ce* în altă parte, în cabinetul unui judecător, se emite mandatul lor de arestare ? Inadmisibil. Contrar oricărei aparenţe de adevăr. Sau atunci 1-au arestat pe Leheudry în chiar după-amiaza aceasta, iar el a vorbit. In cazul acesta, cla-viziunea poliţiei, puterea ei şi repeziciunea anchetei depăşesc cu mult părerea pe care o are despre ele legătorul, depăşesc chiar mijloacele de explicaţie pe care ni le oferă mintea. Quinette siinte în-colţindu i în minte ideea aceea aproape supranaturală despre poliţie, care obsedează somnul rău-.făcătorilor şi face din ea, în ochii lor, o fascinantă
218
divinitate. Dar sufletul lui nu-i atît de naiv ca al lor. El înăbuşă asemenea imagini confuze;
Se preface că ia invitaţia la masă drept o glumă amabilă. Răspunde rîzînd :
•— Mulţumesc, domnilor... mulţumesc...

— Vă spuneam asta foarte serios. Am fi putut mînca .ceva toţi trei, la repezeală, dacă vă e foame ; şi să mergem pe urmă... sau, mai curînd, nu. E mai bine să începi cu ce-i mai urgent, şi să mănînci cînd poţi. Am vorbit la telefon. Avem şanse, qam la vremea asta, să-1 găsim pe omul clin fotografie într-un anumit loc. L-aţi fi putut privi în voie. Ne-aţi fi spus. doar : „E el" sau „Nu-i el". Chestiunea era tranşată.
De la o frază la alta, Quinette îşi recăpăta curajul. —• Da, da, înţeleg.
— Poate nu-i un fel de a proceda conform tuturor regulilor. Dar cînd ai de-a face cu un om inteligent şi ponderat ca dumneavoastră, trebuie să profiţi. Dacă-i uşurez munca, judecătorul de instrucţie nu are de ce să se supere pe mine. Iar cît despre mesă, e foarte firesc să vă invit, de vreme ce vă deranjez.
Să ia parte la o expediţie poliţistă, chiar iluzorie, pe picior de egalitate şi într-o atmosferă aproape tovărăşească, nimic nu putea răspunde mai bine dorinţelor secrete ale lui Quinette. Ardea de nerăbdare să primească. Dar îşi propusese să meargă la Lelieudry înainte de şapte jumătate.
Leheudry
219
avea consemnul formal să nu facă nici o mişcare pînă atunci. Legătorul era deja în întârziere. Şapte şi zece. Metroul nu merge destul de repede. Va trebui să se resemneze la cheltuiala unui taxi. Important era să nu dea lui Leheudry nici cel mai mic pretext de indisciplină.
— Suit absolut dezolat, domnilor, dar am o întâlnire, pe care mi-e eu neputinţă s-o amîn. Nu puteam prevedea. Păsuiţi-mă pînă Ia ora nouă. Apoi veţi dispune de mine cum veţi voi.
— Fie, O să încercăm să ne aranjăm altfel. Ve-nîţî pe Ia ora nouă în Quai des Orfevres. Veţi intra pe uşa care dă direct pe chei. Aceea care duce la Curtea Primului Preşedinte. Reţineţi numele. Vă aşteptăm acolo, colegul meu şi cu mine. Dacă în-ţtîrziern niţel, aveţi răbdare cîteva minute. Veţi spune gardianului că aveţi întîlnire cu domnul Lespinas,.
XVII
LA MARGINEA CANALULUI
Quinette ajunsese într-a doua curte din fund a imobilului din strada Faubourg Saint Denis, numărul 142 bis, şi urcase pe scara J, pînă la etajul al treilea, fără să atragă atenţia nimănui. Bătu încetişor la uşa micii locuinţe. Nici un răspuns. Quinette simţi iarăşi emoţia din ajun, din strada Tailîcpain.
„Individul ăsta nu e niciodată aici; o şterge tot timpul. Nu poţi avea încredere în el. Nici o valoare morală. O lepădătură. Evident, e şapte şi treizeci si două. Dar nu 1-am întîlnit pe drum. A plecat, desigur, de mult."
Dominîndu-şi repulsia, legatarul trebui să se adreseze portăresei.
— A, da ! Omul dumneavoastră mi-a lăsat o scrisoare pentru dumneavoastră.
Hîrtia era împăturită cu grijă, ca pacheţelele acelea cu săruri pe care le vînd farmaciştii, înăuntru, trei rânduri, cu un scris destul de mdemî-
,221
naţie, împodobit cu rotogoale şi cu felurite zorzoane :
„ V-am aşteptat pînă peste ora fixată, mă duc se beau ceva în strada Recollcts, al doilea debit pe *dreapta".*
Toate literele T erau majuscule, ca şi litera de la strada şi ci de la debit.
Ajuns în stradă, Quinette îşi dădu drumul m î nei : „Totul ar merge atît de bine. Aş fi atît de fe ricit fără el." In timp ce înconjura Gara de Est nu-şi descleştă o clipă pumnii, în strada Recollets furia îl rnînă drept spre faţada prost luminată £ unei cîrciumi, aşa cum un cîine flămînd aleargj ţintă spre cuşca unui iepure de casă. Deschise uşa dădu buzna în local, îl descoperi, de la prima pri vire, pe Leheudry, cu coatele pe o masă, îl bătu p umăr: — Hai, vii ? se întoarse, trecu din nou pra gul; totul cu atîta hotărîre şi repeziciune, încî ceilalţi consumatori abia avură timp să-1 vadă ie şind.
îl aşteptă pe Leheudry cîţiva paşi mai departe în direcţia canalului.
Leheudry venea agale.
•— îţi baţi joc de mine, începu Quinette.
- O ! Ajunge ! N-o să mă ocăriţi într-una cî e ziua de mare. M-am săturat.

Chipul tipografului arăta o răzvrătire înfrînt; de teamă.
— Ce-ai spus ? Ce ai îndrăzneala să-mi spui Eu nu încetez o clipă să mă ocup de dumneata
222
Străbat nu ştiu de cîte ori pe zi Parisul pentru dumneata. Fac demersuri, extrem de primejdioase, pe care nici nu le bănuieşti. Iar dumneata nu numai că nu respecţi consemnele pe care ţi le dau, dar...
— Consemnele ! Atunci e mai rău ca la puşcărie. Dacă e aşa, prefer să merg la puşcărie.
— Imbecilule. Nu striga aşa tare. Imbecilule ! Quinette îi spunea toate astea foarte de aproape, cu dinţii strînşi, în întunericul străzii.
— Imbecil ? repetă celălalt. Se vede că numai dumneavoastră sînteţi deştept. Să nu mai vorbim de invenţiile dumneavoastră. Să mă închideţi aşa ! Să sechestrezi un om. Nu v-aţi gîndit nici măcar la un lucru, că nu era lumină în magherniţa dumneavoastră. Aşa c-am stat pe întuneric de la orele cinci pînă la şapte trecute. Cu gîndurile care-mi vin acum ! De-ajuns să înnebuneşti, nu altceva.
— N-aveai lumină ? Atunci cum mi-ai scris biletul pe care mi 1-ai lăsat ?
— La flacăra gazului din bucătărie. Am fost nevoit să stau în bucătărie.
— Mare nenorocire ! Nu te simţeai bine acolo în bucătărie ?
— O bucătărie cam tot atît de mare cît un clo-'set. Mă mir că nu m-aţi închis în closet!
— îţi trebuie probabil o bibliotecă "sau un salon cu un candelabru de cristal ?
Leheudry dădu din umeri:
223
— Eu vă spun că înnebunesc. Asta nu mai poate 'dura.
— A ! găseşti că nu mai poate dura ? Quinette îndreptă spre gîtul lui Leheudry cea mai aspră privire a ochilor săi înfundaţi. Apoi privirea se plimbă de-a lungul gîtului. Privirea trasa în jurul gîtului echivalentul liniei pe care o face creionul ca să indice drumul fierăstrăului. Quinette fu conştient de această analogie si-i gustă hazul, înţelese că aşa ceva se savurează mai bine în tăcere. Se sili să tacă.
Cei doi oameni se apropiau de marginea canalului Saint-Martin.
— Unele mă duceţi ? întrebă tipograful. • Quinette nu răspunse imediat.
— Unde mă duceţi ?
Tonul se făcuse ceva mai umil. . — Unde te duc ? Nicăieri. Vreau să mănînc ceva, şi caut.
— Nu se găseşte nimic pe-aici.
— De unde ştii ?
— în jurul gării, da. Sau în foburgul Saint-Martin ; dar mi de-a lungul canalului.
— Ba da. Sînt pe-acolo nişte ospătarii miei, unde iau marinarii ceva la repezeală şi unde vom fi singuri la ora asta. (Quinette rînji:
— înţeleg că ai prefera un restaurant de lux, cu taraf de lăutari. Regretele mele.
224
Din loc în loc, un felinar puternic răspîndea pe chei o lumină pustie., de culoarea nisipului. Dar aceeaşi lumină, căzînd de-a lungul malurilor peste apa canalului, dădea naştere unor oglinzi uleioase şi unor vîrtejuri.
Mergeau cam la vreo doi metri de margine, Qui-nettfi în stingă, Leheudry d e partea apei. Leheudry, fără să se arate îngrijorat, trăgea puţin spre stingă ; dar Quinette, pe nesimţite îl readucea pe dreapta. Uneori un pavaj mai proeminent, un inel de fontă le curma o clipă pasul. Quinette nu mai era mînios. Fără să-şi poată explica exact, locurile acestea îi păreau binevoitoare, făceau să-i bată inima, o anumită făgăduială voluptuoasă îl tulbura, aşa cum locurile hărăzite dragostei trupeşti tulbură prin emanaţiile şi prin decorul lor pe novicii care pătrund acolo. Ii trezeau un aimţămînt mai puternic şi mai încîntător decît starea de tihnă plăcută. Gînclurîle pe care le stîrneau alergau uşoare ca visele, dar reci în aparenţă ca nişte calcule. Cruda lor precizie nu pierdea nimic lăsîndu-se în voia acestei ciudate exaltări muzicale.
„Piciorul lui se poate împiedica de o piatră de pavaj. Poate intra într-un inel. Cum s-ar putea feri să nu cadă ? O simplă răsucire a trupului. De preferinţă lîngă un stăvilar. O cădere perpendiculară. Un pleosc .mare în apă..."

Leheudry merge însă cu destulă .abilitate. Evită obstacolele. Va fi greu să se împiedice singur. Ştie

oare să înoate ? îmbrăcămintea 1-ar stingheri. Apa e rece. Sînt locuri unde canalul e sugrumat între maluri înalte. Un zid neted. Zadarnic ţi-ai rupe mîinile vrînd să te prinzi. Trebuie să înoţi mai departe. Scoţi un strigăt, dar n-are putere.
„Nimeni primprejur. Eu, singurul martor. Totul s-ar sfîrşi. N-ar mai trebui să-1 supraveghez ; să tremur pentru el, să-mi pierd vremea din pricina lui. Cine şi-ar bate capul cu dispariţia lui ? De fapt, a şi dispărut. Cine-şi mai bate capul ? Grăsuna aia mică din strada Vandamme ? Nimic mai simplu. Cîteva vizite. Continuarea micului roman. Rămîne să găsesc un sfîrşit. Voi avea tot răgazul pentru asta. Intîlnirea mea din Quai des Orfevres. Mă duc, în tot cazul. Cordialitate, politeţe, stimă reciprocă. Pot să-i lansez fără ezitare pe o pistă, întîlniri ulterioare. Confruntări. Schimburi de vederi. Moderaţia mea scrupuloasă. Ce plăcut ar fi viitorul dacă n-aş mai avea pe individul ăsta ca o ghiulea de picioare. Milă ? Dar lui i-a fost milă ? E un criminal. Dacă ar fi putut face să fiu- arestat eu în locul lui... Cîrpa însîngerată în haina împăturită. Da, dar canalul dă înapoi cadavrele, mai curînd sau mai tîrziu. «A fost găsit plutind între două şalupe.» Sau: «Un marinar de pe „Hirondelle" 1-a prins din întîmplare cu cangea.» Morga. Stabilirea identităţii ? Poate. Ipoteza unei crime. Căutarea autorului şi a cauzei. Complicaţii nesfîrşite. Pericol. Grăsuna cea. mică vorbeşte despre vizita mea : «avocatul bărbos» ; în emoţia ei, pînă la urmă

chiar mărturiseşte existenţa seifului. Pericol mare..."
Se zăreşte pe celălalt mal vitrina luminată a unui local. Leheudry i-1 arătă : - Dar ăla de-acolo nu vă place ?
— Vedem noi. Cum trebuie oricum să mergem pînă la podul următor...
Quinette nu vrea să renunţe atît de repede la 'bucuriile pe care i le oferă visul lui cu ochii deschişi. Şi e un vis care cere în jurul lui anumite condiţii favorabile. Un vis care nu-şi capătă puterea decît sprijinindu-se pe însăşi împrejurarea trăită în momentele acelea. A cărui vrajă decurge din faptul că se desfăşoară pas cu pas pe marginea realităţii ; aşa cum merge Leheudry pe marginea canalului; un vis căruia i-ajunge o singură mişcare ca să cadă în realitate.
„O sinucidere... Da! O sinucidere. Soluţia tuturor dificultăţilor, în bloc. «S-a găsit cadavrul asasinului din strada Dailloud.» Şi-a făcut singur dreptate. Să trimit chiar astăseară o scrisoare procurorului sau unui comisar de cartier, al cartierului uncie locuia, semnată de el. «Eu am omorît-o pe bătrînă. Arn remuşcări. Mă sinucid». Două-trei amănunte asupra or)mei, care să dovedească faptul. Stilul lui. Cu biletul pe care-1 am în.buzunar, îi voi putea imita destul de bine scrisul. Şi apoi cine-şi va da osteneala să facă o expertiză ? Mai au oare şi altceva scris de el ? Să nu prezinte vreo nepotrivire prea izbitoare, atîta tot. îmi iau răspunderea.

15*
Plecînd din Quai des Qrfevres, mă aşez în sala din fund a unei cafenele liniştite. Ticluesc scrisoarea. O arunc într-o cutie izolată, unde nu se mai ridică scrisorile 'după ora opt sau nouă seara. Nici o indicaţie în privinţa modului sinuciderii. Poliţia o primeşte mîine ; îi dă mai multă sau mai puţină atenţie. Ziarele nu vorbesc despre ea decît două rînduri. Vin, de bună seamă, multe scrisori de felul ăsta, de la nebuni sau de la mistificatori, în cursul unei anchete. O să-1 caute fără mult zel pe acest Leheudry. In scrisoare nu menţionez adresa. Ancheta îşi urmează cursul. După două săptărnîni, un marinar pescuieşte cadavrul. Totul concordă. Totul se explică. Afacerea e clasată."
La drept vorbind, ideea aceasta : „afacerea e clasată", îi pricinuieşte lui Quinette tot atîta melancolie, cît şi uşurare. Ce se va întîmpla cu, el, în ce mlaştină de plictiseală va recădea cînd afacerea va fi clasată ? Simte contactul centurii electrice, apăsarea ei credincioasă. Mai crede oare în maşinăria asta? Prea puţin. Dar ar ezita să se despartă de ea. Nu mai aşteaptă de la ea nici un ajutor pozitiv. Dar dacă ar renunţa la ea, s-ar teme să nu se răzbune ca o femeie părăsită.
Cheiul e ticsit de saci cu ghips. Trebuie să te îndepărtezi de apă. Podul se apropie. Te poţi duce să mănînci ceva la circiuma a cărei vitrină străluceşte peste drum, să stai acolo doar zece minute, atît cît să-i dai lui Leheudry să bea o jumătate sau chiar un litru ele vin. La urmă, o băutură

alcoolică. Apoi, o luăm iar dc-a lungul canalului, pe celălalt mal. Un om care a băut un litru de vin, plus un păhăruţ de alcool, la repezeală, şi a mîncat puţin, se poticneşte uşor. Dacă alunecă în apă, îl cuprinde frigul, îl lace să leşine. Se cufundă fără să se zbată.
„Şi dacă i-aş da un brînci puternic la momentul potrivit, ce s-ar întîmpla ? Nu-s foarte tare ; dar aicî el Mai cu seamă după ce va fi băut Va trebui să-1 aduc foarte aproape de apă; şi totuşi să nu-î stîrnesc nici un fel de bănuială. Pericolul, problema care tot mai rămîne nerezolvată, este grăsuna cea mică din strada Vandamme. Am comis o mare greşeală c-ann făcut cîrdăşie cu ea. Totul s-ar fi aranjat atît de minunat."
Quinette se gîndeşte la problema crimei în genere, în comparaţie cu crima, celelalte acte ale vieţii sînt relativ uşoare. Ele admit numeroase neglijenţe, numeroase greşeli de amănunt. Mintea nu-i nevoită să-şi reprezinte în orice moment, cu o claritate riguroasă, toate incidentele şi consecinţele acţiunii, fără să omită nici una. Adesea Chiar poate dormita, ca un cărăuş în căruţa lui, pe porţiunile mai uşoare ale drumului. Adversarul, dacă apare vreunul, nu se înverşunează ; şi cînd, din întîmplare, se înverşunează, puterea lui ofensivă nu se exercită liber. Societatea protejează în Mii de chipuri oamenii, îi apără pe unii de alţii, împiedică persecuţiile lor reciproce, nu îngăduie' adversarului să abuzeze de greşelile tale. Dar cînd
229
adversarul e însăşi societatea, ca nu mai cunoaşte nici un menajament, nici un loc de azil. Din cea mai mică greşeală îţi face un laţ care te va sugruma.
Aşadar, nu e de mirare că atît de puţine crime se termină bine. Cu atît mai mult, cu cit majoritatea ceior care le săvîrşesc sînt oameni cu tare. Sînt lipsiţi fie de inteligenţă, fie de caracter, adesea de amîndouă. Sînt minaţi de pasiuni josnice. Se desfată la vederea sîngelui, sau, în tot cazul, au oroare de munca regulată, există în ei o lene bolnăvicioasă. Pe scurt, sînt pur şi simplu criminali. Pe cîtă vreme s-ar putea să existe şi autori de crime.
„Aş putea ticlui o a doua scrisoare pentru patroana papetăriei din strada Vandamme. Scrisoare de adio către iubită. E prea proastă ca să observe o diferenţă în privinţa scrisului. Şi apoi, emoţia îi va împăienjeni vederea. Rămîne seiful şi pachetul... Cum poate deveni un om bine dotat autorul unei crime ? Pentru că recunoaşte la un moment dat că soluţia cea mai rezonabilă e crima. Nu-mi place cuvîntul acesta crimă. Nu-mi dau seama îndeajuns Io ce corespunde. Pachetul din seif. Trebuie CM orice preţ să pun mîna pe el. Scrisoarea ar putea să conţină o recomandare supremă : «Te rog să înmînezi pachetul avocatului meu.»- Nici o aluzie mai precisă. Nici o mărturisire. Pur şi simplu : «Mâ sinucid ca să nu fiu dezonorat. Las
230
avocatului meu sarcina să-mi salveze memoria, în numele a tot ce ai mai sfînt, ajută-1.»"
In timp ce pronunţa în sinea lui cuvintele acestea, îşi îndreptă privirea asupra omului căruia i le atribuia şi care mergea tăcut lîngă el. Chipul tipografului începea să primească lumina birtului, acum mai apropiată şi mai puternică decît celelalte lumini ale străzii. Punga de sub ochiul verzui semăna cu semnul lăsat de degetul cel gros al călăului într-o carne care mai fusese supusă torturii. Pe geamul vitrinei, era scris : „La luntraşul lui Lizy" şi „Mîncare la orice oră".
Leheudry întrebă :
— Intrăm aici ?
Şi Quinette, regăsindu-şi obişnuita politeţe, răspunse :
•— Desigur.

KVII1

O CONVERSAŢIE PROFITABILA

•— Gardianul mi-a spus că aşteptaţi de Ia nouă. Sînteţi un om punctual.
— Mă străduiesc să fiu.
— Să intrăm în biroul ăsta. Presupun că-e gol. Nu cred să mai întîrzie mult domnul Lespinas.
— Aţi pus mina pe omul din fotografie ?
-— Nu prea ştiu. Nu m-am ocupat eu de asta. Am căutat în altă direcţie, îmi fusese semnalat un. individ rănit la mînă, care se prezentase la Necker în ziua cu pricina. In sfîrşit, vom mai vedea.
— Ce interesantă meserie aveţi, domnule ! - Găsiţi ?
— Da. Uneori regret că nu m-am orientat în. direcţia aceasta.

- •— Să nu vă închipuiţi că ne distrăm mereu.
— Dar vă plictisiţi vreodată ? ca în atîtea alte profesiuni...
232
— JNT-am avut prilejul să fae comparaţie. Sînt în meseria asta de cînd m-am eliberat de la regiment. E neîndoios că pentru cineva care vrea să rişte.,, Cînd eram mai tînăr, eram ca turbat. Făceam **tot** posibilul ca să particip la expediţiile cele mai primejdioase, în mai multe rînduri era să-rni las pielea.
— Aţi fost rănit ?
— Da. Dar nimic grav. în. privinţa asta, am avut totdeauna noroc. Un glonţ mi-a străbătut antebraţul. Păstrez încă cele două cicatrici. Tipul trăsese prin buzunarul vestonului. Asta a fost rana mea cea mai gravă. Aşa că vedeţi. Dar e dată m-au aruncat în apă.
— Zău ?
— în canal. Doi derbedei pe care îi urmăream şi care mă reperaseră.
—• In ce loc ?
— Pe Quai d'Oise. Exact în dreptul străzii *Ar*-dennes. La zece metri de podul căii ferate, în umbra podului. Nu e de mirare că n-am uitat,
•— Cartierul e chiar atît de primejdios ?
— Tot canalul e primejdios, mai cu seamă de la o anumită oră.
— Cum de-aţi scăpat ?
•— înot destul de bine. Dar nu asta m-ar fi putut salva, îmbrăcat cum eram si ameţit de o lovitură de pumn... Am avut un noroc nemaipomenit. M-am prăbuşit pe o barcă pe jumătate scufundată. Pînâ la urmă m-as fi dus la fund cu ea cu iot; dar
233
era legată cu o frânghie. Nu ştiu cum mi-am revenit în fire. M-am agăţat de băncile bărcii, de frînghie. Derbedeii mei o şterseseră. Cu toate astea, nu m-am arătat imediat, îmi amintesc că am stat mai bine de un sfert de oră tremurînd sub pod. Am auzit huruitul unei birji. Cu mare greutate am putut să-1 conving pe birjar să mă ia.
— Ceea ce mă miră e că nu-s aruncaţi mai mulţi oameni în canal. Pare atît de uşor.
. — De aruncat, se aruncă, totuşi, cîţiva.
— Nu prea mulţi, pe cît rezultă din ziare. Sau poate pe unii nu-i mai găseşte nimeni. Ce credeţi ? Canalul restituie oare toate cadavrele ?
— Se spune că da. Dar cam tot în genul ăsta, am tras o spaimă şi mai grozavă, în carierele de la Bagnollet. Le cunoaşteţi ?
— Nu.
•— De-atunci n-am mai călcat pe acolo decît o singură dată. Aproape nimic nu se schimbase. Nu ştiu dacă locul va fi altfel acum. Posibil, îh vremea aceea, arăta cît se poate de pustiu. Erau nişte galerii foarte adînci. Noaptea, serveau ca loc de adăpost borfaşilor de toate categoriile. O clientelă schimbătoare. De obicei, nu ştiu de ce, nu prindeau rădăcini. Au fost, bineînţeles, şi vagabonzi obişnuiţi. Apoi, timp de câteva luni, indivizi cu moravuri speciale • organizaseră acolo petreceri decchiate. La care, pe cît se pare, participau şi vreo cîţiva depravaţi din înalta societate. Alteori, nimeni. O dată, o bandă de spărgători, care operau
234
mai ales in. regiunea Saint-Mande şi Vincennes, adoptaseră drept cartier general capătul uneia din galerii. Nişte vlăjgani primejdioşi, care atacau vilele ceie mai frumoase şi erau bănuiţi de a fi săvîrşit fapte şi mai grave în vreo două împrejurări. V-am spus că eram tînăr. Nu visam decît la poliţia vremurilor eroice. Aveam un şef care înţelegea lucrul acesta şi care ţinea mult la mine. M-am deghizat, aşadar, în vagabond şi rătăceam prin galerii cu zdrenţele mele şi cu traista. Cu o bucată de pîine ieşind într-o parte. Sau dormeam ghemuit într-un colţ. Ajunseseră să nu-mi mai dea nici G atenţie. Eram acolo ca un cîine, dar ca un cîine care ar fi înţeles franceza şi chiar argoul, într-o bună zi, le-oi fi părut ciudat ?... Trebuie să recunosc că pentru un veteran în meserie, păream puţin prea tînăr, în ciuda bărbii şi a jegului meu. Mă urmăriseră oare în oraş ? Scurt, s-au aruncat asupra mea, m-au legat burduf, mi-au pus un căluş în gură, nu prea serios de altminteri, apoi m-au dus la capătul galeriei. Eram convins că-mi sunase

ultimul ceas.
— Nu v-aţi împotrivit ?
— La ce folos. Nici n-am crîcnit. în cazurile astea nu trebuie să laşi să-ţi scape ultima şansă care-ţi .vămîne. Dar nu mă aşteptam la ce avea să mi se întîmple. După patru zile, eram tot acolo. Legat, mcrt de foame, cu pielea julită de frînghie în mai multe locuri. Numai căluşul ieşise. Zadarnic însă aş fi strigat, în fundul acesta al galeriei,

vocea se înăbuşea. Strigătele mele nu aduceau pe nimeni.
— Nici şefii, nici colegii n-au fost îngrijoraţi în. privinţa dumneavoastră ? Nici familia ?
•— Eram burlac. Mergeam să-mi văd părinţii o dată pe săptămînă sau la două săptămîni. Nici cei Ia hotelul unde locuiam nu aveau de ce să se •«mire. Atît de des lipseam nopţile. Cît priveşte serviciul, aveam un mare ghinion. Era tocmai vizita suveranilor ruşi. Cu toţii, mai mult sau mai puţin, fiu mai şliau unde le stă capul. Totuşi, şeful meu se preocupase de lipsa mea. Trimisese chiar să mă caute în cariere. Eu le vorbisem de-o galerie, dar fără să precizez mai mult. Vor fi cercetat ci în mod conştiincios ? Recunosc că era greu.
•— V-au găsit în cele din urmă ?
— Nu. Pîriă la urmă, m-am putut descotorosi eu •singur de frînghiile cu care eram legat, în parte mulţumită unei mişcări pe care nu rnă gîndisem încă s-o fac. Poate şi din pricină că slăbisem. Nu vă puteţi închipui cit poate slăbi un om în patru zile ; mai cu seamă cînd e aşa de mîncăcios cum ,sînt eu.
— Nimeni, în aste patru zile, n-a intrat în galerie ?
— Nu. Era cea mai retrasă.
— Nici prin apropiere ?
— Pesemne că nu. V-am spus că aveau o clientelă schimbătoare.
Quinette izbutea cu anevoie să ascundă de ce natură ii era curiozitatea, îşi interzicea anumite chestiuni, Io silea să ia un drum ocolit sau să adopte o mască.
- La porţile Parisului ? E de necrezut. Probabil că de atunci poliţia a curăţit toate locurile astea.
- N-a-j crede. Au făcut poate cîteva razii. Şi apoi, din cînd în cînd ele se curăţau singure. De alminteri e o proprietate particulară.
— Carierele nu taai sînt exploatate ?
- Ultima dată am văzut nişte şine de decovil si două vagonete. Am avut impresia că se lucra oarecum într-una din galerii.
- Aha! Dacă s-a reînceput cit de cit exploatarea, au pus, desigur, paznici de noapte şi, prin urmare, pleava nu mai îndrăzneşte să se ascundă acolo ? Cu atît mai bine. Oricum, e un cuib clc hoţi mai puţin.
- O ! să zicem că au pus un paznic de noapte, sau doi, dar ce pot face ei într-un spaţiu atît de vast. Ar moţăi lingă un foc de cărbuni si n-ar cere decît să fie lăsaţi în pace... Dar de ce ar fi paznici de noapte ? Se pun paznici la un şantier ele construcţii, deoarece anumite materiale pot fi furate uşor. Dar acolo ?
- Aşa în cit o aventură ca a dumneavoastră ay fi încă posibilă ?
— De ce ? Aţi vrea să încercaţi ?
Quinette păli, zîmbi, cu aerul unui om care înţelege, cu o clipă de întârziere, o glumă plină de spirit. Apoi :
— O ! dacă aş fi fost mai tînăr, sînt convins că aş fi avut şi eu focul sacru ca dumneavoastră.
— Aveţi cu adevărat impresia că aţi fi avut o vocaţie ?
— Da. Chiar şi azi, dacă lucrul ar fi posibil, mi-aş consacra cu plăcere momentele libere unor anchete, unor mici cercetări...
— Dacă aţi face o altă negustorie... de băuturi, de pildă... sau chiar de papetăric sau ziare, am fi gata să vă utilizăm... Dar într-o prăvălie ca a dumneavoastră, circulaţia e mică, nimeni interesant. Sau dacă aţi avea măcar accesul în cercurile politice avansate... Nu e cazul ?
- Nu. Pînă acum nu.
— O să vorbesc totuşi cu şefii mei. în afara cadrelor propriu-zise, n-avern prea mulţi oameni in-

teligenţi şi serioşi. Ne servim de cîţiva păcătoşi, în majoritatea lor indivizi abjecţi. Dar dacă în privinţa vizitatorului dumneavoastră cu mîinile pline de sînge aţi avea norocul să ne îndreptaţi pe urme bune, conducerea noastră ar fi mulţumită să vă facă pe plac. N-aţi putea căpăta mai bună recomandare.
— Credeţi ! Se spune totuşi că martorii se aleg întotdeauna cu neplăcere.
•— La instrucţie, uneori; sau cu avocaţii; dar nu cu noi; dar nu cu noi, cînd ne-ajută cu ade-
238
vărat... .Dimpotrivă, instituţia noastră ştie să îie recunoscătoare. Aud vocea domnului Lespinas. Merg să văd ce se petrece. O să vin să vă iau,
Quinette rămîne în biroul acesta, a cărui destinaţie exactă nu o cunoaşte, dar care e, oricum, un birou de poliţie. Ar gusta mai bine prezenţa lui într-un asemenea loc dacă ar avea vreme pentru bucurii de felul acesta. Dar mintea lui e în fierbere, îl îmbată gîndul că are de ales între mai multe viziuni ale viitorului apropiat, deopotrivă de intense. Nu poate renunţa la nici una. Amînă dezbaterea sufletească care 1-ar sili să aleagă între ele. Nădăjduieşte că tot plutind cu toate prin faţa ochilor săi, pînă la urmă se vor contopi într-un a singură. Omul acesta cumpătat ajunge să dorească să-i dea bună pace raţiunea.
'Inspectorul se întoarse :
— Veriiţi cu mine. Ies din birou.
— De data aceasta, e ceva serios. Să nu căutaţi să vă sugestionaţi. Nici măcar nu vă întrebaţi. Trebuie ca de la prima privire să fie da sau nu.
Parcurg un coridor lung. De vreo douăzeci de metri. Douăzeci de secunde înaintea ta. Nu mai poate fi vorba să alegi cu voluptate, mîngîindu-ţi barba. Mai puţin de douăzeci de secunde, şi e o răspîntie de evenimente unde ajungi ca un automobil în plină viteză. Drumul din stînga sau drumul din dreapta. Nici o altă cale. Şi nici tu să şovăi.
233
Inspectorul deschide uşa. Quincttc întrezăreşte pe iJomnul Lespinas aşezat la o măsuţă şi mai mulţi oameni pe o banchetă.. Mai precis, patru, care se scoală în picioare cînd se deschide uşa. Quincltc cînd îi vede e cuprins de o ispită atit de teribilă, încît simte ceva ca un sfredel între pîntece şi piept:
Să desemneze pe unul din oameni aceştia pen-Iru curtea cu juri şi eşafod, să-1 desemne w î'n-tr-un spasm al voinţei de putere. Rezistă ; cum rezistă un vagabond dorinţei de-a viola o păstoriţă. Rezistă atît de tare, încît ochii lui mici *şi* negri se holbează, şi pe frunte îi apar broboane de sudoare. Trece prin faţa celor patru oameni, silindu-se totuşi să-i privească. Se întoarce către domnul Lespinas, care-1 observă. Şoptește, ridicînd puţin umerii şi depărtînd braţele :
— Nu... Nu-i nici unul din aceştia... Nici ţinui.
Simte o depresiune nervoasă care-i dă brusc o senzaţie de gol lăuntric aproape insuportabilă, în ginea lui, ceva hotărăşte :
„Asta o să mi-o plătească Leheudry".
XIX
SEMISOMNOLENŢA LUI QWNETTE LA ORELE
CINCI DIMINEAŢA
„Intrarea carierei. Paznicul de noapte. Nu, nu c nici un paznic de noapte. Huma. Am o lanternă. Sau poate nu am lanternă ? Huma. Şinele deco-vilului. N-am cum să văd toate astea clacă nu am lanternă. O lanternă care se legănă între el şi mine. Nu, prefer să fiu luminat de reflexele cerului. Intrarea carierei. Marea gaură de la intrare. Grota. Grota de la Buttes-Chaumont."
Refuză să înainteze. Alunecă pe humă. Alunecăm. "Alunecă dinadins. Lanterna cade. Nu mai e lumină, „Refuz să merg mai departe." Cade intenţionat în genunchi.
Intrarea carierei. Deschizătura întunecată. Prost tăiată cu foarfecele. Trebuie să măreşti gaura cu foarfecele. Să iei nişte foarfece mai lungi. Să le învîrteşti bine cînd eşti în partea de sus.
iN-o să ajungem niciodată. Refuză să meargă mai departe. Paznicul de noapte leagănă lanterna. Ba
241
nu, nu e nici un paznic de noapte. Nu e nici o lanternă. Răsfrîngerea luminilor Parisului face

să lucească şinele decovilului.
Repetă : „Nu vreau să merg mai departe." Intrarea cavernei. Trebuie să mergi pînă la capăt.
Să-1 aduc pînă la capăt. Catacombele. Cît de bine se păstrează osemintele !
Spune : „Nu vreau să merg mai departe." încă treizeci de paşi pînă la intrarea cavernei.
Trebuie să mergi pînă la capăt. Sophie Parent te aşteaptă.
Lanterna îi luminează faţa. Nu mai e faţă. Trebuie să stingi lanterna. Reflectarea Parisului îi luminează faţa. Nu mai e faţă.
„Nu mai vreau să mai văd faţa aceasta. Trebuie să-i sting ochii."
Intrarea cavernei. Să ajungem la intrare. Sophie Parent te aşteaptă la capătul galeriei. Aici e întuneric. Dar Sophie Parent e în fundul galeriei. Sophie Parent e în prăvălia ei, în fund ; stă jos, înconjurată de multă lumină.
Ascunde-ţi faţa. Trece-ţi mîna peste faţă ca s-o faci să dispară puţin cîte puţin. Peştii mănîncă feţele înecaţilor. Freacă tare cu mîna. Nasul se duce. Bărbia se duce.
Intrarea carierei. E ud pe jos ? Nu. Abia umed. E mai bine aici decît în canal. Acolo, la capăt, va fi mai bine decît în canal.
El spune : „Nu merg mai departe". Sophie Parent te aşteaptă. Cine a pomenit de canal ? Aici nu e apă. E Sophie Parent înconjurată de lumină. Mai

e şi — cum vine asta ? — doamna aceea tînăra, căreia trebuie să-i termin cartea mîine dimineaţă.
Lumina îţi mănîncă faţa.
El spune : „Sophie Parent nu e aici. Nu merg mai departe". Ba da, intră, îţi garantez că este.
Trebuie să-1 omor cînd va întoarce spatele. Trebuie să-1 omor cînd va ajunge în fund de tot. înaintează, înaintează repede. Sophie Parent te aşteaptă.
S-a auzit oare împuşcătura ? Paznicul de noapte n-a auzit nimic. Nu-i nici un paznic de noapte. Sophie Parent e acolo, dar n-a auzit nimic.
Paf ! înăuntru. In scobitura stîncii. Nu lipseşte lumina. O lumină blinda. O să te simţi mai bine decît în canal.
Nu trebuie să ucizi. Să nu ucizi niciodată. Oamenii mor ca muştele. Ucide o muscă.
Vagabondul doarme încovoiat. Doarme ca un cîine. N-a auzit nimic.
„Nu mă omorî ! Oh ! ce importanţă are ! Aş putea omorî încă zece ca dumneata."
— Vrei banii mei ? — „N-are importanţă."
Intrarea. Din nou intrarea cea mare. O ! e îngrozitor să te tot întorci înapoi. Te împing pe şine.
Uite ce uscat e mai departe.
Nu, nu e canalul, în fundul canalului nu există lumina aceea blinda.
Nu vreau să mai văd faţa dumitale. Las-o la fund.

16*
Refuză să meargă mai departe. Iarăşi ! Nu pot să-1 ucid pentru că vagabondul ascultă.
Paznicul de noapte ascultă.
Nu pot să te ucid decît în fundul galeriei. Sophie Parent te aşteaptă acolo. Dragoste. Soarele dragostei. Soarele aurorei.
li dau cheia Sophiei Parent ca să pună faţa du-tnitale în seif.
Dragoste veşnică.
O să fie mai bine acolo pentru dumneata dcdt în canal, prietene. Intoarce-te. Priveşte. Cît de plăcut e pentru un mort.
MIEECUKI SEARA.
Ajunseseră la mijlocul mesei. Conversaţia rl-fnăsese pînă atunci curtenitoare şi impersonală. Se străduiseră s-o anime vorbind despre lucruri 'de care ştiau prea bine şi unul şi celălalt că nu era scopul întîlnirii lor. Apoi se aşternu o tăcere. Sam-Hiecaud aşteptă, ca s-o curme, momentul potrivit.
— Domnule deputat. Am evocat un ţinut care-mi este foarte drag... căruia îi păstrez o vie amintire, unde am foarte buni prieteni;; da... şi pe care dumneavoastră îl reprezentaţi cu o distincţie vrednică de el... cu strălucire... Dar mă vedeţi acum într-o încurcătură foarte penibilă..,

încurcătura unui om care şi-a permis, hai să spunem cuvîntul, o înşelătorie. O ! nu mă priviţi atit de sever. Sînt sigur că veţi înţelege. Şi mai înitîi de toate, vă dau cuvîntul meu de onoare că nimeni pe lume nu .ştie dă luam masa împreună în astă-seară. Aşadar, dacă...
245
dacă îndrăzneala rnea nu se va bucura de indulgenţa dumneavoastră, nu veţi avea decît să uitaţi această masă modestă, pe oaspetele acesta puţin interesant, şi totul va fi dat uitării. Doar eu voi păstra într-un colţ ascuns al memoriei mele impresia unor clipe cu adevărat încîntătoare...
Tuşi uşor, îşi şterse mustaţa cu o batistă de mătase albă,
— Vă amintiţi că ieri, la ziarul dumneavoastră, m-am prezentat recomandîndu-mă drept un prieten al soţilor Bosseboeuf. M-aţi primit cu o simplitate şi cu o lipsă de suspiciune pentru care nu am cuvinte să spun cît am fost de mişcat, omeneşte vorbind. Soţii Bosseboeuf sînt, într-adevăr, nişte vechi şi buni prieteni ai mei. Nu am minţit. Dar v-am spus că urma să vă prezint un proiect din partea unui comitet artistic din Tourainne. în această privinţă am minţit. Am fost silit să mint. O să vedeţi de ce. Cînd vi s-a adus cartea mea de vizită, aţi fost atent la numele meu ?
'•—• Nu în mod deosebit, mărturisesc.
— Aţi fi putut să-1 întîlniţi zilele acestea în-tr-o afacere pe care o studiaţi ; e drept că pe planul al doilea. Dar, binenţeles, nu numele proprii v-au preocupat cel mai mult. Cu atît mai 'bine. O să vă vorbesc cu o sinceritate absolută. Demersul .pe care-1 fac pe lîngă dumneavoastră e din propria mea iniţiativă.- Nu m-am sfătuit cu nimeni. Voi începe printr-o mărturisire. Sînt unul din acei oameni cărora întâmplarea le-a făurit destinul fără
246
voia lor ; întâmplare în privinţa naşterii, a legăturilor de familie. A trebuit să accept o situaţie care nu corespundea întru nimic năzuinţelor mele. Mi-ar fi plăcut să călătoresc, să-mi notez impresiile, să trăiesc în ţări cu un trecut istoric şi artistic ; să visez; o viaţă sentimentală, dar şi ea cu desăvîrşire liberă. Pierre Loti, anumiţi englezi rafinaţi, Maurice Barres, minus politica — nu dispreţuiesc politica, dar nu mă pricep — iată cine ar îi putut să fie dascălii mei, pildele mele. Sint amestecat în afaceri care mă plictisesc şi care de multe ori îmi repugnă. Nu-mi fac nici o iluzie în privinţa valorii lor morale. Lupt, cînd e cazul, pentru anumite cauze... Dumnezeu ştie ce fel de cauze ! ...din lealitate faţă de asociaţii mei ; din obligaţii familiale... Dar nu vreau să lupt împotriva unui om ca dumneavoastră.
Gurau, care mai întii îl privise, îşi aplecase acum puţin capul-şi se uita ţintă la o solniţă mică de cristal, îşi sprijinea falca dreaptă în palmă. Cu cealaltă ruină se distra cu un cuţit, aşeza cîteva fărîmituri într-un şir regulat, pe faţa de masă. Sufletul îi era plin de o amărăciune liniştită, în care găsea aproape o plăcere, în clipa aceasta, ca să-1 dezamăgească, sau chiar numai să-1 surprindă, ar îi avut nevoie de încercări cu totul neobişnuite. Se gîndea la vitraliul catedralei Notre-Dame. Mică solniţă de cristal avea scîriteieri destul de misterioase, destul de frumoase. Faţa de masă strălucea de o albeaţă poate nemărginită. Ce poţi să ştii ?
247
Cine cântăreşte toate astea ? S-ar părea că există între obiecte schimburi active, de natură lirică sau pur spirituală, Ia care omul, cu problemele lui, nu e poftit. Un fel de viaţă de furnicar. Mii şi mii d'e curse de furnici într-un nisip luminos. Vînă-torii, ocupaţi cu urmărirea prăzilor, fac nişte paşi mari pe deasupra.
Cum celălalt tăcea, Curau spuse pe tonul cel mai liniştit î
— Aş putea face unele observaţii în privinţa metodei pe care aţi folosit-o ea să obţineţi întrevederea aceasta. Vom mai vorbi. Dar de vreme ce sîntem aici... începeţi, domnule... Vă ascult.
•— Văd că mă judecaţi foarte aspru,.. Dar vă rog, asta să nu fie un motiv pentru *a* lăsa să se răcească mîncarea. Nu-i bună decît dacă e foarte caldă... Să vă servesc ?... îmi daţi voie ?... Să nu credeţi nici o secundă că sînt emisarul cuiva. Dimpotrivă, aş primi o straşnică săpuneală dacă s-ar afla... înţelegeţi, domnule deputat, am asistat, am luat parte la şedinţa în care era foarte mult vorba despre dumneavoastră. Mi-am spus părerea. Nu o neg. Dar gîndindu-mă mai bine, am fost dezgustat. Mai ales de ieri dimineaţă. Nu vă puteţi face o idee pînă unde am ajuns. Iată, iubite domn J un regim care face posibil, care face inevitabile asemenea situaţii e un regim dezgustător. O ase-

menea societate este condamnată.
Accentul lui Sammecaud nu numai că era sincer, dar aveai impresia că "pentru prima oară ex~
248
prima deodată idei pe care le descoperea chiar atunci în adîncul fiinţei sale ; pe care le exprima cu îngrijorare şi cu uşurare. Gurau, obişnuit să ghicească multe feluri de minciuni, ridică ochii, examina omul t „Oare minte ? Şi în ee măsură ?*
—• Dar, domnule, făcu el, ezit oarecum să-ml formez o părere în privinţa lucrurilor destul de variate pe care mi le spuneţi... Mai întîi, în privinţa persoanei dumneavoastră... nu rnă înşel oare ?.
-— Nu cred că vă înşelaţi acum. Sînt Roger Sam-mecaud. Aparţin Cartelului petrolului; am chiar un îndoit interes în afacerea aceasta : al soţiei rnele şi al meu. Fac parte din. oamenii care de cî-teva zile s-au dezlănţuit împotriva dumneavoastră. Am discutat împreună cu ei cum să vă încereuim, cum să vă zdrobim, ca să vorbim pe şleau. Vedeţi că nu încerc să mă ascund după deget.
— Dar atunci, domnule, întrevederea aceasta... da, mărturisiţi că aţi obţinut-o fără voia mea, atrăgîndu-mă într-un fel de cursă ?...
— Mărturisesc.
— întrevederea aceasta — nu prea-înţeleg ce rost ar mai putea avea.
La sunetul clopoţelului, Sampeyre se sculă sa meargă să deschidă. Mathilde Cazaîis voia să-1 împiedice, în timp ce se întrecea în politeţe cu frumoasa fată, Clanricard ajunse la uşă.
— De la Clanricard, primesc. Dar dumitale nu-ţi permit.
— Dar de ce ? Aş fi foarte mîndră să merg să deschid, în primul rînd, aş fi foarte mîndră să fac aici orice.
— O să te rog să spui asta de faţă cu doamna , Schiltz. Asta îi va oferi o părere mai bună despre atribuţiile sale.
Sampeyre rîdea, cu rîsul său care făcea să-i tremure barba şi pieptul.
—• Apropo de doamna Schiitz, trebuie s-o con- ving să-mi acorde serviciile sale miercuri seara. Recepţiile mele păcătuiesc puţin prin lipsa de personal... A ! iată-1 pe Laulerque. îi vom cere pa-> rerea fără să-i dăm răgazul să răsufle.
Laulerque intră, strînge mîinile.
•— Despre ce ?
— A apărut azi dimineaţă o notiţă care parc, cum se spune, „inspirată". Sună cam aşa : *„Nu mai sînt multe speranţe de a împiedica Bulgaria şi Turcia să se bată. Dar războiul va rămîne, în tot cazul, limitat",* îmi amintesc cuvintele : limitat *„la anumite puncte din Balcani".* Nu e de ternut nici o complicaţie internaţională.
— Asta înseamnă totuşi război, spuse Louise Argellati, bătrînă dar tot frumoasă, cu bogatul său păr alb ondulat, cu ochii ei negri, cu vocea ei senzuală şi melodioasă.
. — Da, dar avem tot dreptul să fim puţin ego--işti. Şi chiar fără egoism, pentru umanitate un
250
război balcanic nu are semnificaţia unui război general european. Dar aştept părerea lui Laulcrque în privinţa notiţei.
Chipul firav al lui Laulerque freamătă, zîmbeşte. Laulerque se reţine. Găseşte că a vorbit mult prea mult miercurea trecută, cu prea multă însufleţire. Şi-a jurat să rămînă calm în astă-seară. Va asculta pe ceilalţi.
— Dar atunci, şopteşte el, e foarte bine. E cu atît mai bine.
— Totul e cum nu se poate mai bine.
— Iat'1-1 pe Laulerque optimist, spune rîzînd Mathilde Cazalis.
Laulerque aruncă o scurtă privire Mathildei Cazalis. „In astă-seară, gîndeşte el, e frumoasă de-ţi sfîşie inima, îmi interzic să mă ocup de ea. Jur să nu fac efecte de elocvenţă, să nu caut să strălucesc pentru ea. Paradă nevrednică de mine. E inadmisibil si odios ca o idee să se umfle, să se exagereze, să se denatureze, din pricină că ai înaintea ta buzele acestea fermecătoare şi ochii şi zîm-betul acesta mirat.
Răspunde liniştit :
— Sînt mereu optimist. E fondul caracterului meu.

— Aşadar, reia Sampeyre, dumneata crezi că notiţa aceasta exprimă cu adevărat situaţia ?
— îmi daţi voie... Ce vi se pare c-ar fi de discutat aici ?
— Afirmaţia principală... aceea de la sfîrşit.
— A, da ?
întreg grupul îl înconjoară pe Laulerque cu o tăcere amabilă şi puţin provocatoare. Louise Argellati, aşezată în fotoliul pe care 1-au adus pentru ea din colţul drept, în colţul stîng al ferestrei, se apleacă înainte ca şi cum ar vrea să nu piardă nimic din cele ce va spune tânărul. Mathilde Cazalis face o strîmbătură imperceptibilă, prea dezamăgită. Chiar şi Sampeyre are un fel de-a „aştepta răspunsul" care-i aminteşte lui Laulerque lecţiile de odinioară de la Şcoala Normală din Auteuil. Le-graverend, Darnould se uită unul la altul, se distrează cu anticipaţie... Numai Clanricard, în picioare, rezemat cu spatele de dulapul cel lung, îşi rumegă mai departe propriile liii gînduri. Laulerque nu se lasă amăgit de provocările acestea tacite care îi vin din toate părţile. Ele îl frămîntă totuşi, iar mintea lui le răspunde prin-tr-un prurit ap/oape intolerabil.
Se uită ţintă rînd pe rînd la Legraverend, la Louise Aggellati, la Darnould. Ridică ochii spre Clanricard. Apoi cu o voce atît de stăpînită, încît devine aproape o şoaptă :
— Acordă cineva dintre dumneavoastră vreo valoare acestei afirmaţii principale ?
Grupul respiră, cum respiri la primele pîlpîiri ale unui foc de lemne, care la început nu voia să se aprindă. Laulerque clipeşte. Nările lui au tresăriri uşoare. Dacă ar ţine-o pe Mathilde Cazalis în braţe, fără îndoială că ar muşca-o, ca s-o pe- g

depsească pentru mulţumirea subită pe care o arată. Sampeyre, căruia nu-i scapă semnele de efervescenţă ale tînărului, se bucură, dar ţine totuşi să-i arate că nimeni nu se gîndeşte să rîdă de el.
— Nu poate fi vorba s-o luăm *ad-literam*; dar unii din noi socotesc că oricum, ea corespunde unei realităţi.
— In tot cazul, nu dumneavoastră, domnule Sampeyre.
— De ce ?
•— îmi amintesc de ce spuneaţi miercurea trecută.
— Am putut să-mi schimb părerea de miercuri pînă acurn.
Laulerque mai priveşte o dată chipurile din jurul lui, parcă le-ar pune o întrebare, apoi, întorcîndu-se spre Sampeyre :
-— Dacă nu m-as teme să jignesc pe cineva ele aicr... de altminteri nu prea văd pe cine... ştiu prea bine ce-aş spune.
— Spune. Spune.
— ...Că afirmaţia aceasta principală este o neghiobie fără pereche.
Vocea lui Laulerque a devenit deodată de trei ori mai puternică, întregul grup începe să rîdă, chiar şi Louise Argellati, al cărei rîs, mai vioi decît vocea, poate si mai îmbătrînit, pare să aibă nuanţa argintie a părului ei; chiar şi doamna Le-graverend, de obicei atît de prudentă. Toţi, afara de Clanricard.
— ...Dar autorii acestei neghiobii au drept scuză' că nu cred nici o clipă în cele ce spun.
— Nu crezi că marile puteri se străduiesc în-tr-adevăr să limiteze conflictul ?
— Posibil.
— Fără îndoială, nu din idealism, nici din oroare de război; ci pentru că nu sînt gata; pentru căi afacerea e proastă !
- Tot ce se poate. Merg şi mai departe : că vorl izbuti, eventual, să împiedice conflictul. Dar daca se declară, le desfid să-1 poată localiza. Mai în-j tîi, de îndată ce Bulgaria ar ataca Turcia, sîrbia nu vor mai rezista ispitei de a se năpusti asupra] Bosniei — Herzegovinei. Aţi citit, ca şi mine, telegramele din Belgrad, nu ? Am aflat chiar azi-di-j mineaţă că sîrbii îşi revendică drepturile asupra] Bosniei, „înainte ele naşterea imperiului lui Carol cel Mare". Textual. Vedeţi şi dumneavoastră. Ei[1] bine, dacă Austria intră în horă, vom fi tîrîţi cu toţii.
-— Recunosc că aici e buba Ba e chiar în fond lu-J
crul care mi se pare cel mai grav. Dar eu sper, şt;
asta e şi părerea doamnei Argellati, că în căzut

unui conflict turco-bulgar, sîrbii vor sta deoparteJ
. pînă la urmă.
— Simplă dorinţă sentimentală.
— Nu. Nu sînt pregătiţi să se măsoare cu Austria. Au tot interesul să lase pe bulgari să-şi sie-[1]
iască puterile. Şi apoi ruşii îi vor reţine.
, Clanricard ascultă cu îngrijorare. Pentru el, plă-
254
cerea de a discuta nu ascunde niciodată amărăciunea esenţială *a* evenimentelor, îi. spune lui Laulerque :
— Aşadar, orice ai pretinde, admiţi şi tu o fatalitate istorică ; înlănţuiri de cauze şi efecte a-părute deodată, în privinţa cărora nimeni nu poate nimic.
•—• Nu *mai* poate nimic. De la un anumit moment încolo. De la 19 Brumar. Şi încă ceva. Sînt convins că, în orice moment, există undeva un punct, unde s-ar putea acţiona. Vă repet că ne-am lăsat abrutizaţi de filozofia istoriei. Cultul inevitabilului. Filozofii moderni ai istoriei sînt cei mai mari răufăcători de la Inchiziţie încoace. Cu Bossuet, bine, s-a isprăvit. Dar Hegel şi Marx au reluat această idee. Ei şi ziarele cotidiene, iată cei mai buni auxiliari ai guvernelor ca să zdrobească popoarele.
Legravt-rend, care se crede marxist, Louise Ar-gellati, care nu 1-a citit pe Marx, dar îl venerează printre sfinţii bisericii socialiste, protestează, fără să se supere totuşi prea mult. Căci Laulerque se bucură printre ei de o deosebită îngăduinţă.
— Am spus Marx. Există din fericire marxişti care fără să ştie trădează teoriile maestrului. Fac carbonarism.[1] Foarte bine. Uite, văd acolo portretul lui Michetet. Asta da, e un istoric. Chiar dacă nu e mai adevărat, e de zece ori mai tonic.
[1] Carbonari, numele unei societăţi secrete şî politice de la începutul secolului al XlX-lea în Italia.
253
— Tonic ? Găseşti ? obiectează Mathildc Cazalis. Toate ruşinile, toate intrigile sinistre, toate crimele, pe care ni Ic arată în trecut...
•— Tocmai. O lovitură de pumnal, o fiolă de otravă, chiar şi o fistulă sau o favorită, plasată unde trebuie, la momentul potrivit, şi iată istoria care face un salt spre dreapta sau spre stingă. Simţi că trăieşti. E şcoala eroilor. Pe cită vreme istoria filozofică c un opium, ca Islamul...
Clanricard, fără să zîmbească, ascultă.
Cît despre Sampeyre, el îşi reaminteşte lecţiile lui de istoric de odinioară, la Şcoala Normală. Nu era şi el un adept al filozofiei istoriei ? Oare nu împotriva lui a reacţionat Laulerque cu atîta violenţă ? Nu-1 condamnă oare Laulerque şi pe el ? De altminteri, fostul lui elev poate să se înşele, în tot cazul, el simplifică prea mult. Sampeyre însuşi n-a negat niciodată acţiunea indivizilor, nici chiar aceea a întîmplării. Pereţii cabinetului său mărturisesc că nu nedreptăţeşte pe oamenii mari (din domeniul gîndirii, ce-i drept). Toţi eroii, ale căror figuri veghează asupra vieţii lui zilnice, au fost deschizători de drumuri. Nici unul n-a vîn-9ut opium. Nici unul n-a propovăduit că lumea nouă se va făuri singură. Oare Michelet nu e acolo ? Sau Hugo ? Sau VoltaJre ?... Şi apoi, ce mai! e normal ca o generaţie să contrazică puţin pe înaintaşa ei. Asta nu împiedică nici afecţiunea, nici influenţa ascunsă. Mai cu scamă să nu pui amor propriu în chestiunile acestea.
25S
Darnould însă 11 întreabă pe Laulerque, cu vocea luidomoală şi precaută :
— Tu ne spui toate astea... De acord. Se poate susţine ; ca atîtea alte teorii. Dar există o situaţie urgentă. Mie mi-e frică. Pur şi simplu. Mi-e frică pentru mine şi pentru tot ce-mi pare important, Mi-e destul de egal dacă ai sau nu dreptate. Ne dai tu oare vreun mijloc de a împiedica ceea ce poate să se întâmple ? De a salva ceea ce e important ?
Clanricard îl priveşte pe Darnould cu neţărmurită prietenie. Darnould a spus tocmai ceea ce gîn-dea Clanricard în clipa aceea.
înaintează pe cărarea noroioasă. Pe stînga, sus, foarte departe, un felinar răzleţ luminează extremitatea unei uliţe de mahala între nişte case dărăpănate. Dar lumina lui răzbate ca un clar de lună auriu pînă la cărarea pe care merg cei doi oameni. Pe Quinette asta îl miră. La început s-a întrebat dacă lumina aceasta nu ricoşa de pe cer, dacă nu era o reflectare a Parisului.

Acum, că i-a găsit sursa, se -întreabă dacă nu cumva i se adaugă totuşi o reflectare a Parisului, îl miră, de asemeni, şi noroiul ele pe cărare. Cînd a .venit singur, azi ′. după-amiază, nu observase noroiul acesta. De unde vine ? Vremea e uscată. In seara aceasta toate îl preocupă pe Quinette. Toate au'importanţă.
— Aveţi nişte idei ! N-am ce zice !
• - .:'. i 25?
17 — Oameni de bună-voinţă — voi. lî
Iată că Leheudry începe din. nou să bombăne, să discute. Cel mai bine e să nu-i răspund, în timp ce vorbeşte, merge înainte.. Puţina voinţă pe care o are se i soseşte în vorbe.
— A, da ! aveţi nişte idei ! V-aţi făcut parcă o specialitate dintr-asta.! Nu vă ajungea dandanaua cu magherniţa de la mahala ?•> Cel puţin dacă m-aţi fi lăsat'liber să merg unde vreau. N-am nici măcar voie să vorbesc cu portăreasa. E,u. nu sînt din fire un urs. A !, straşnică inspiraţie am avut cînd am intrat în. prăvălia dumneavoastră !.., E numai lut pe drumul ăsta. O să ne* frîngern gîtul... Mie, unul, îmi faceţi impresia că sînteţi puţin trăsnit, eu toate aerele pe care vi le daţi de a fi mai grozav ca toată lumea.
Fiecare frază vine cu oarecare îngrijorare,, izolată între doua tăceri:,, în: timpul cărora se aude plescăitul tălpilor pe, lut.
- Chipurile, vă luaţi sarcina *ale- a* aranja totul. Şi de fiecare dată toate rnerg puţin rmai prost ca înainte., Sînt. sigur că. vizita diumnca-voastxă de luni a zăpăcit.-d Cele ce, v-a povestit, că soţul intrase la bănuială, şi că vrea să meargă la seif, sînt pure invenţii. Admiţînd chiar ea vi le-a povestit,
Quinetct, agasat, nu. se poate reţine de a-i, răspunde :
— O-să ţi le repete ea însăşi peste eîteva minute.
— Aţi speria-t-Oi atît de tare,, încît şi-a spus că nn mai poate trăi eît timp va şti pachetul în seiful ei, De atunci, eu am văzut-o de două ori. Totul mergea
258-
foarte bine. O cunoşteam eu pe femeiuşcă asta... Eram sigur de ea... Şi totuşi, nu mă cred aşa deş-tept ca dumneavoastră... Iată acum şi nişte şine. Doar nu merg să-mi frîng gîtul. Ia spuneţi. Pentru cazul că ne-ar umfla aţi ţinut să nu am asupra mea nici un act personal ?
— Fireşte.
— Atunci de ce naiba să mergi atît de departe ca să ajungi în nişte locuri unde tot mai rişti să te umfle.
•—• Aici nu rişti nimic. E o precauţie generală pe care ţi-ani reamintit-o. într-un caz ca al dumitale, regulă absolută : să nu circuli niciodată cu acte asupra dumitale. Sau, cel mult, cu acte false. Nici cu monograme la haine sau la rufărie. Ti-am spus că trebuie să le scoţi.
- Nu tni-a fost prea greu. Eu nu am monograme. Nu-s destul de grozav pentru aşa ceva. Dar , din moment ce te-au umflat, ce importanţă mai are ?
— Să am iertare. Poţi să fii prins într-o simplă razie. Dai un nume oarecare. A doua zi, te elibe-rează. Nu păstrează nimic care ar putea să-i pună pe urmele dumitale. Apropo, mai ai în buzunar cartea de vizită pe care ţi-am dat-*o ?
— Da
— Şi îţi aminteşti numele ?
-— Da. Leon Dufucret. E un nume de nătărău. De altminteri, dacă ne agaţă cînd vom fi cu pa-chetul, la ce mai servesc toate astea ?
259
17*
— N-o să ne agate în galerie înainte de a fi avut timpul să ne descotorosim de pachet,
— Dar la întoarcere ?
—- Aşadar, hotărît, nu. vrei să-1 laşi acolo ?
— în galerie ?
' — Ei da ! întrucîtva, special am ales locul ăsta de întîlnire. Ai fi văzut ce ascunzătoare ţi-aş fi arătat ! Doar pe timpul cit durează cercetările, bineînţeles. Ai veni aici cînd ai pofti, ca la un' seif la O: bancă, fără ca nimeni să te controleze... în sfîrşit i

— Ca să pună laba pe el un vagabond ! Nici gînd !... Nu ! dar vă spuneam, ce facem la întoarcere ? Ţineţi cont că e plin cu scrisorile mele de familie, cu numele. Dacă ne agaţă la întoarcere ?
— La întoarcere ?... Nu m-am gîndit la asta...
— N-aţi putea să-1 duceţi dumneavoastră, cel puţin pînă la metro ? Cu pardesiul şi cu barba dumneavoastră, nimeni nu v-ar întreba nimic.
— Vom vedea.
— Şi pe urmă ce facem cu el ? Unde o să-1 pun ?
— Nu m-am gîndit încă la asta.
Şinele apucaseră spre dreapta. Te simţeai şi mai părăsit. Lehcudry mergea de-a lungul povîrnişului, călcînd pieziş. După ce se împiedica de mai multe ori în .şir, proasta lui dispoziţie apărea iar.
—• Ori cum ar fi, se puteau găsi sute de mijloace ca să-mi înapoieze pachetul, fără să fim nevoiţi să ne rupem picioarele în asemenea văgăuni.
— Ce mijloace ?
— Am fi putut să ne întîlnim într-o cafenea,
— N-a vrut ea.
- De ce ?
— Presupun că din prudenţă. De .altminteri, n-am insistat. E prea primejdios.
— Dacă ştii să alegi locul ? Nici pomeneală !
- O femeie puţin speriată, cu un pachet ca acela sub braţ şi care se învîrteşte prin trei sau patru străzi în căutarea locului ce i-a fost indicat, poate foarte uşor să atragă atenţia unui poliţist, împărţeala prăzii la cafenea ! Lovitura clasică !
— Atunci pe stradă, într-un scuar.
— Nici acolo nu-i mai bine. Şi apoi, cred că e[1] indispensabil să verifici conţinutul pachetului. N-aî putea-o face decît undeva într-o casă.
— Sub nasul ei ?
—• Nu. între timp aş ţine-o de vorbă. Te uiţi repede.
- Unde spuneţi că trebuie să vă aştepte ?
— La siaţia tramvaiului din strada Champeaux. E un adăpost.
• — Dacă am merge de-a dreptul acolo, amîndoi ?
— Nu văd pentru care motiy.
-— N-o să mă faceţi să cred că noaptea, într-o • stradă de la,periferie ca asta, o să se ocupe^ cineva de noi.
— Dar cum faci ca.să deschizi pachetul'? '•'
— O! am încredere în ea. Sînt sigur că iva umblat la pachet.
E din.ee în ce mai întuneric. Lumina felinarului îndepărtat mai lasă o clîră în negura uşoară de deasupra, dar nu mai străbate pînă la întunericul de jos. Drumul s-a lărgit. Se ghiceşte o mare depresiune în care se înalţă cîteva movile, dominată, în faţă, de nişte faleze înalte.
Quinetto scoate lanterna electrică, o aprinde o clipă. Se văd făgaşuri întortochiate şerpuind prin lut. Stinge lanterna.
Apoi coboară glasul ; şi pe tonul unei confidenţe oarecum delicate :
— Trebuie să-ţi mai spun şi... Am avut impresia că doreşte să rămînă o clipă singură cu dumneata...
în timp ce rosteşte aceste cuvinte, simte el însuşi o excitaţie ciudată. Şi-o închipuire pe Sophie Parent în fundihl galeriei; nu chiar goală dar cu fustele ridicate ; gata să facă dragoste. Ar poscda-o în întuneric. Sau, mai curînd, ar putea fi doamna aceea tînără, frumuşică, cu ochii trişti care a venit să-şi ia cartea azi dimineaţă. Pe ea ar poseda-o în întuneric ; sau la lumina palidă a lămpii electrice de buzunar, aşezată pieziş pe pămînt. Ar izbuti, cu siguranţă, s-o posede. Ar putea-o face chiar acum. Cit de plăcut c să simţi cum se redeşteaptă forţa virilă !
Dar tot cuvintele acestea îl învăluie pe Leheu-dry în aburi de beţie, întreabă, cu voce răguşită şi emoţionată :
— Zău, v-a spus asta ?

— Nu pe şleau ! îţi închipui... Dar mititica are cuiig la dumneata... Nu puteam să-i propun să vă întîlnîţi la hotel... Era prea riscant.
Leheuclry nu mai discută, nu mai judecă :
— E departe de-aici staţia de tramvai ? Veţi întîrzia mult ?
— Nu. Zece sau cincisprezece minute.
— Credeţi că a putut nimeri ?
- Fără nici o îndoială. I-am precizat linia tramvaiului, numele staţiei.
— Dar eu unde o să vă aştept ?
•— în i'undul galeriei. O să te conduc mai întîi pe dumneata acolo.
— O să stau pe întuneric...
— Mai am o lampă de buzunar pe care o să ţî-o las.
- Nu e prea murdar pe jos, acolo la capătul galeriei ?
-— Deloc. Pămîntul e foarte uscat. Cred chiar că e nisip.
—- N-o să dăm peste indivizi care dorm acolo ? —- Nu, în partea asta.
— Mă uimeşte ce bine vă orientaţi. Eu nu văd nimic. Nu sînt nici şinele. E drept ce mi-aţi spus, că aţi reparat colţul ăsta pe cînd eraţi în poliţie ?
- Da"
— Aprindeţi din cînd în cînd lanterna, ca să ne dăm seama unde ne aîlăm. Ce spaimă o să tragă micuţa mea Sophie ! Nu-mi vine să cred că veţi putea-o aduce pînă aici. A! aţi fi într-a-

de văr cineva. Dar, ia spuneţi, dacă noi rămânem cîteva clipe împreună, dumneavoastră ce faceţi ?
•— Mă postez la intrarea galeriei. Dacă se iveşte vreun pericol, vă avertizez.
- Asts-i frumos ! Aveţi şi unele părţi bune. în felul dumneavoastră, sînteţi serviabil.
Pe măsură ce se apropiau de ea, faleza înaltă se desluşea mai bine. Dar chiar în faţa lor, viziunea aceasta, uşor colorată în cenuşiu şi roz, înfăţişa un gol imens. Ca şi cum o prăpastie ar fî stat în sus. Ca şi cum noaptea pămîntului s-ar fi sculat îK-picioare.
Leheudry se opri :
— Nu-mi poate intra în cap că Sopbie o să vină să ne întîlnim în văgăuna asta.
— Ce te impresionează, singurătatea ?
— Nu numai singurătatea, Totul.
în timp ce Maurice Ezzelin, sprijinit în coate pe masa din sufragerie, îşi citeşte ziarul de seară, Juliette se strecoară în dormitor, închide încetişor uşa cu. cheia. Deschide dulapul, scotoceşte sub rufărie. Degetele ei simt cartea, în noua ei legătură, lingă pachetul cu scrisori. Cartea nu conţine nimic ce-ar putea trezi vreo bănuială. Ar putea lăsa s-o vadă oricine. Dar asta ar stîrni pofta de a te uita la ea, ele a o deschide. S-ar atinge, de ea. Cartea aceasta e-fratele clandestin

al pachetului cu scrisori. Cele două taine trebuie sa doarmă una lingă alta, să se încălzească, să se protejeze una pe alta. Juliette a venit să le vadă cîteva clipe, în seara aceasta, ceea ce doreşte nu e să scoată o scrisoare din pachet şi s-o citească, în picioare, rezemată de dulap, muşcîndu-şi buzele ca să nu plîngă, şi gata să ascundă totul sub rufe la cel mai mic zgomot. Nu. Nu doreşte în mod special o scrisoare. Le vrea pe toate, sau mai curînd emanaţia lor totală. Ea nu evocă o clipă a trecutului, o amintire între amintiri. Vrea să dezmierde trecutul însuşi, ca pe-un animal sperios ghemuit sub rufă ţie.
Toată viaţa e acolo. Toată viaţa se adună, se comprimă, printr-o miraculoasă operaţie, într-uri spaţiu pe care degetele unei singure mîini n-au decît să se mişte puţin ca să-1 parcurgă în întregime. Viaţa nu poate să se rezume la trecut; sau atunci înseamnă că trecutul nu-i ceva definitiv încheiat. Scrisorile trăiesc. Gîndurile din scrisori continuă să se desprindă din ele, să radieze. Ele pătrund în carte; se strecoară printre pagini; se înfrăţesc cu versurile cărţii.
Moarte nu sînt decît lucrurile care nu mai au
nici o putere. Micul animal ghemuit sub rufarie e
.mult mai tare decît un om ca atîţia alţii, Dacă ar
trebui să aleagă, ar şovăi oare ? Unul singur din
gîndurile ghemuite sub rufărie e mai tare decît

tot acel .biet cap aplecat acolo pe ziarul său. Dar
-iată că ziarul tocmai face un zgomot. • La >fel' şi
scaunul. Repede. Să aşeze rufăria într-o perfectă ordine. Sa închidă uşa dulapului fără să sdrţîie.
Colţişorul acesta al restaurantului e aproape tot atît, de intim ea un separeu. Pătrunzi pe o scară destul de greu de descoperit. Oamenii care iau masa acolo nici măcar n-au aruncat o privire în direcţia aceasta. De altminteri, pe meleagurile astea, Gtirau nu prea riscă să se mtîlnească cu vreunul din cunoscuţii lui. In orice caz, chiar dacă cineva ar avea impresia că-1 recunoaşte, amintindu-şi-1 din portrete, cu siguranţă că nu 1-ar cunoaşte şi pe Sammecaud. Aşadar, nu-i poate reproşa lui Sammecaud ·o lipsă de precauţie. De altminteri, acesta pare de bună credinţă cînd afirmă că, orice s-ar întîrnpla, întrevederea lor ya rămîne secretă.
Dar însăşi securitatea aceasta îi dă lui Gurau un sentiment de stânjeneală, îl face cu atît :mai mult să simtă ceea ce e inavuabil în însăşi acest fapt. Se gîndeşte, de asemenea, că de la începutul conversaţiei nimic nu 1-a displăcut prea tare. Doamne ! cit de uşor pare totul 1 Geniul societăţii constă tocmai în a-ţi uşura, în a-ţi face lunecoase fi plăcute trecerile, tranziţiile, schimbările de latitudine că şi acelea, vai ! de altitudine, pe care 'gîndirea omului singur le semnala cu solemnitate ca pe o prăpastie în faţa căreia stabilise un şir
întreg de garduri. Un om singur. Este unul, undeva care în clipa aceasta se gîndeşte poate la Curau. Tînărul funcţionar care a întocmit dosarul. Cît ar fi de mirai ! De ce nu-i şi *el* aici, să asculte şi el, să-şi ia şi el partea din cele ce se întîmplă, şi să-şi asume răspunderea-.
— Merg mult mai departe decît, aţi putea presupune, spuse Sammecaud. Cred într-o revoluţie ; dar nu numai atît, o găsesc justă, inevitabilă. O accept. Şi vă închipuiţi totuşi cît *am*- de pierdut. Merg şi' mai departe. Cred că trebuie s-o pregătim. Nu ca nişte nebuni. Nu. Nici; ca nişte fe-natici. Ca nişte fiinţe cu judecată. S-o organizăm cu anticipaţie. Poate nu există în Franţa un. alt om, afara de dumneavoastră, capabil să ia,, la un moment, dat, conducerea revoluţiei şi să facă din ea un lucru uman, ceva care să. izbutească... Acesta e destinul dumneavoastră. Iar eu, deşi e împotriva intereselor mele, nu cer altceva; deeît să vă ajut. Pentru că recunosc că un. oarecare putregai, pe care-1 văd: de aproape, nu poate dăinui la infinit. Şi pentru ea în toate astea: se află o forţă de ideal pe. care o simt. La mine, latura» să' zicem artistică, a vieţii, sau chiar, diletantă, nu suprimă restul. V-am spus că nu mă prieep deloc în politică, da, în. cea mărantăy în. intrigile, în combinaţiile care fac ca- domnul Cutare să fie sau nu ales, ca domnul Cutare să răstoarne un alt domn Cutare şi să-i şterpelească portofoliul ministerial. Şi tot din cauza aceasta, sincer vor-

bind, nu cred că e cazul să-ţi iroseşti puterile lup-tînd împotriva cutărui sau cutărui mic abuz particular. E o muncă de subaltern. Cînd ai de transformat şi de pus pe picioare o societate întreagă, o întreagă civilizaţie. Cum adică ! Să presupunem chiar, în cazul cel mai bun, că noi nu ne-am apăra, şi că aţi obţine fără luptă modificarea regimului nostru de import al petrolului... Intră, în teorie, eîtcva milioane în buzunarul fiscului. Dar staţi puţin, în primul rînd, noi închidem cele şaptesprezece u/ine ale noastre. A, da ! Dacă ni se aplică ia intrare taxa pe rafinat, vom importa pur şi simplu petrol rafinat. Altceva. Cine va plăti taxa, în definitiv ? Consumatorul. Nu e nici în puterea dumneavoastră, nici în a nimănui, în starea actuală a societăţii, să împiedice continuarea acordurilor noastre cu. Standard Oii. Vom păstra monopolul de fapt. Şi va rezulta că bă-trînica sau muncitorul care cumpără acum litrul de petrol pe un preţ rezonabil îl vor plăţi mai scump. Impozit indirect, aplicat asupra celor .mai umili. Va rezulta şi o stagnare în dezvoltarea industriei de automobile, lntrebaţi-1 pe Bertrand, de pildă, ce crede el despre asta.
Gurau mînca încetişor desertul, nu răspundea, primea argumentele cu o secretă mulţumire.
— Dar ne vom. apăra ; mai întîi pe faţă, împotriva administraţiei, pas cu pas. Un vot al Camerei nu va avea, decît o valoare indicativă. Ne vom războ o '.i. domnii funcţionari. Credeţi, de pildă, că va, fi chiar atît de uşor să stabileşti în fapt, într-un chip incontestabil din punct de vedere juridic, că uleiul pe care ni-1 trimite Standard Oii e un amestec fabricat anume în acest scop şi că nu are nici un drept la denumirea de petrol brut ?... Nu e treaba mea să vă arăt mijloacele de care dispunem în privinţa asta. Dar ne vom apăra şi împotriva dumneavoastră. Spun „noi", înţelegeţi în

ce sens.. Şi vă daţi seama pînă unde poate merge contraatacul. Pe cîtă vreme forţa aceasta uriaşă pe care veţi stîrni-o împotriva dumneavoastră, ca să producă un rezultat mizerabil eu mă însărcinez s-o pun, într-o mare măsură, în slujba dumneavoastră, în slujba ideilor dumneavoastră, a cauzei despre care vorbeam, şi care depăşeşte oricum nivelul unei probleme de tarif vamal; toate astea rămîn, bineînţeles, între noi doi, ca un fel de pact fără martori, clar sfînt în ochii mei. Şi nădăjduesc că el se va consolida printr-o prietenie, care ar fi pentru mine o cinste "şi totodată o înviorare morală, o oază, o licărire a anumitor orizonturi, în viaţa teribil de pozitivă pe care sînt silit s-o duc... în primul rînd : ziarul dumneavoastră... vă spun că e al dumneavoastră în ziua cind veţi voi. Şi nimeni în spatele dumneavoastră care să-şi bage nasul. Ce părere aveţi ?
Gurau bea o înghiţitură din vinul acela de Meursault, generos şi tare, de-o aspreală metalică, ce i-a rămas în paharul din stînga. Vorbele lui
269
Sammecaad, care-i păruseră la început că se adresează doar slăbiciunii'-sale, i-.au provocat pînă la urmă o excitaţie destul de nouă, o năvală de gînduri prompte şi îndrăzneţe, o bătaie mai vie a inimii. Ai e impresia nu că alunecă pe o pantă uşoară, ci că a ajuns, pe un drum cu ocolişuri surprinzătoare, pînă la un fel de cornişă stîncoasă, de unde cîţiva trecători privilegiaţi zăresc perspective — alcătuite din şiruri de munţi, din scobituri de văi, din vaste întinderi de mare — a căror amploare, libertate, neprevăzut nu pot fi bănuite de modeştii pietoni de duminică care se .plimbă de colo pînă colo prin sătuleţele care se văd undeva jos.
In mintea lui se fac unele apropieri, apar referinţe, confirmări paradoxale. „La urma urmei, nu-i chiar atît de departe de Marx. Dispreţul pentru micul reformist, de azi pe mîine. Să aştepţi şi să pregăteşti răsturnarea totală, îl văd prea bine pe Marx sau pe un altul acceptînd un pact de felul acesta. Toţi marii revoluţionari, cei care au izbutit, cînd întîmplarea le-a oferit o asemenea ocazie, n-au lăsat-o, desigur, să le scape. Toţi marii oameni de acţiune sînt oameni care prind ocazia din zbor, iau ce le iese în cale. Marii înfăptuitori sînt realişti. Un anumit puritanism, un respect înfricoşat şi birocratic pentru regula morală, este poate foarte necesar spiritelor modeste şi militantului mijlociu. Dar niciodată nu s-a înfăptuit ceva mare fără îndrăzneală morală,
270
fără derogări de la principii, care- ar fi stîrnit indignarea unor spirite înguste. Iezuiţii. Aceşti maeştri. Tot ce-au tolerat, tot ce-au urzit, de altminteri fără nici un beneficiu personal.
A.M.D.G. '. Şi ce bine îmi închipui pe unul din viitorii «giganţi de la 92», avînd, către 1780 de pildă, o conversaţie de felul acesta cu un fermier general. Se gîndea de asemenea la Nietzsche. Mai întrevedea încă, fără să caute s-o definească, fără să-i ceara pentru moment altceva decît un sentiment de eroism şi de mîndrie — ca aclamaţiile unei mulţimi în plin soare — ideea unei uniri între cei puternici, între cei tari, a unei fraternităţi a celor „mari", oricare ar fi ordinea mărimii lor pe deasupra forfotelii muritorilor de rînd ; chiar şi pe deasupra catagrafiei doctrinelor. O conivenţă feudală.
Sfîrşitul unei mese, scînteierea a sute de obiecte destinate plăcerii celor puţini aleşi, prezenţa în faţa ta a unui singur individ, învestit cu o mare putere, toate aceste împrejurări ajută mintea să evolueze repede.
Quinette şi Lclmidry merg pe sub boltă. Leheu-dry merge înainte. El ţine lanterna electrică. Quinette i-a spus :
[1] A M D G • *Ad majoren Dei gloriam.* Pentru cea mai mare' glorie a lui Dumnezeu (lat). Deviza ordinului Iezuiţilor.
271
— Ia-o dumneata. O să vezi mai bine unde calqi. O ţin pe cealaltă ca rezervă'.
' De altminteri,' pămîntul e cu desăvîrşire uscat, şi cînd urmezi mijlocul galeriei, calci pe un praf moale care acoperă asperităţile.
Bolta coboară puţin cîte puţin. Drept în faţă, ai .zice .ta galeria se închide printr-un *zid* sco-fîlcit. într-un colţ, ceva de culoare închisă seamănă cu o haină.
LeheuJry se opreşte.
-— Un veston. Sînt oameni pe-aici. ,;—7 Aş ! E o zdreanţă.
Leheudry cercetează cu lumina lămpii pereţii subteranei. Tovarăşul lui îi spune :
— Trebuie, s-o luăm la dreapta. Uite. E o galerie mai îngustă care coteşte. Un minut doar, şi. am

ajuns.
Leheuary nu se mai mişcă :
— Eu unul prefer să vă aştept aici. Quinette simulează un ton indiferent:
— Cum doreşti. Aş fi vrut să-ţi arăt locul cu pricina. Pentru cazul că nu ţi-ar plăcea. Şi apoi e m ai-bine să ne asigurăm că e liber.
— Nu rişti să iei -păduchi acolo ? Ea e delicată,
'Ştiţi—: .
Quinette îl împinge uşor pe Leheudry de umăr : ....— Ascultă.,.. Haide. *Nu* putem s-o lăsăm să aştepte astfel la staţia de tramvai.
Leheudry intră, în sfîrşit, în galeria cotită. C- rcetcază într-una pereţii cu lumina lanternei.
272
Repetă::
— Niciodată n-o să vrea să vină aici. Da,, niciodată. N-o cunoaşteţi. Aveţi nişte idei năstruş-nice... Niciodată.
•—• Ei bine, de acord, o să aştepte afară, la intrarea galeriei. Pînă acolo n-o să-i fie teamă. O să vin să te iau.
•— Atunci, la ce bun să merg mai departe ?
— Ba da, ba da! Mai înaintează un pic. Nu te credeam atît de fricos.
Quinett.e îşi pipăi buzunarul, băgă mîna în. buzunar.
— Basta ! spune Leheudry. Nu merg mai departe.
Se propteşte în loc, cu picioarele puţin depărtate, în praf, îndoindu-şi spinarea. Continuă să-şî îndrepte lanterna, către fundul subteranei. Dar fascicolul luminos stă nemişcat, ca privirea unei-fiare îngrozitoare.
Quinette îi spune brusc, aproape strigînd : . —• Ce-i acolo?... acolo înaintea dumitale,., lumi-nează mai bine !
A profitat de zgomotul vorbelor lui, ca şi de acela, exagerat, prin care şi-a dres glasul ca să acopere alt zgomot, de alunecare şi de ţăcănit, metalic.
Leheudry s-a dat o jumătate de pas înapoi, dar priveşte acum înaintea lui cu toată atenţia., Tre-mură..
273
Quinette îi apropie revolverul la cinci centimetri de ceafă şi trage liniştit şi fără grabă două focuri. O clipă după aceea se trezeşte asurzit, în plină beznă, învăluit Jn mirosul prafului de puşcă. 'Are totuşi timpul să se întrebe, de bună credinţă, dacă nu e cumva în patul lui din strada Dailloud, pradă unui vis copleşitor. Dar scoate din celălalt buzunar a doua lanternă electrică. O aprinde. Leheudry e la picioarele lui, cu faţa la pămînt, cu trupul chircit în chip ciudat. Un fum uşor pluteşte încă, amestecat cu praful din aer. Cealaltă lanternă electrică a căzut pe jos, destul de departe de Leheudry.
„Bateria mai poate servi. De altminteri, să nu las nici un fel de urmă."
Ridică lanterna.
Se îndreaptă apoi către capătul subteranei, regăseşte în stînga o cavitate în peretele stîncos, bagă mîna, dă la o parte praful, şi scoate o sticlă plină cu un lichid verzui şi un burete mare de culoare închisă.
Se reîntoarce către trup, îl examinează o clipă. Deşi e lipsit de experienţă în acest domeniu, moartea i se pare sigură. Mişcă puţin trupul, nu fără greutate, îl întoarce pe jumătate, face în aşa fel ca ceafa să se lipească de pămînt. Apoi încercă să menţină buretele în echilibru pe obraz. Buretele însă are tendinţa să alunece cînd într-o parte, cînd într-alta, E silit să-i facă o gaură **cu**
274
briceagul care să corespundă oarecum proeminenţei nasului, a frunţii şi a obrajilor
Cînd i se pare că buretele stă, destupă sticla şi toarnă încet lichidul pe burete. Abia atunci se întreabă dacă cele două împuşcături n-an fost auzite di a afară, sau de eventualii clienţi ai unei alte galerii. Dar se îutreabă cu sînge rece. Mina lui, abia tremurînd, nu se grăbeşte să toarne lichidul verde peste buretele Jat, care pare să-şi schimbe culoarea şi să prezinte, în toate scobiturile suprafeţei sale, închirciri, învîrtoşiri, vestejiri subite ca şi cum lichidul pe care-1 soarbe *şi* care

curge şiroaie şi-ar fi şi început acţiunea mistuitoare.

CUPROS
I Maurice Ezzelin citeşte ziarul ... » « 5
II Zarvă mare la Quinette ...„„»
III Blinda chemare a străzilor ..,.,• 27-
IV O cor versaţie la biserică . . , . „ . 32
V Iubirile lui Leheudry . . . . , 60
VI Proiectele lui Haverkamp şi . iubirile lui Wazemmes .....,.,.« 61
VII Quinette în faţa barăcii. £2
VIII Patroana papetăriei din strada Vandamme 91
IX ; Un refugiu mai sigur ....„,. 103 '
X Pierderea unei virginităţi . . . . . , î 15
XI Gurau încercuit . . , ... 121*'
XII Noaptea lui Quinette .....,, 135
XIII Contact cu poliţia'. . . . . *Hă*
XIV Un consiliu de război la de Champcenais Dosarul Gurau şi o ciudată scenă de dragoste . .....„„„ 157-
XV .. întîlnîrea dintre Jerpftanion şi Jallez. Singurătatea lui Gurau ,...„„„ 179
XVI Capetele pe masă 213
XVII *La* marginea canalului . ... » . 221
•XVIII O conversaţie profitabilă 333
XIX Senii somnolenţa lui Q'iinette la orele cinci dimineaţa . , ... 241
HX Miercuri secra , 245
97?

CATALOGUL ALFABETIC AL COLECŢIEI „BIBLIOTECA PENTRU TOŢI'!

(nr. 1 — 600)

(9 ianuarie 1960 — noiembrie 1970)

ABRAHAMS, PETER
în calea trăsnetului, roman, 1963, nr. 204, AGÂRBICEANU, ION
Arhanghelii, *roman, 2* voi., 1962, nr. 141—142.
Două iubiri, *povestiri,* 1969, nr. 486. ALECSANDRI, VAS1LE
Culegere de proză, 2 voi. (I. Călătorie în Africa, II. Dridri), 1960, nr. 4—5.
Teatru, 2 voi. (I. Chiriţa în Iaşi sau Două fete ş-o neneacă, -II. Fîntîna Blanduziei), 1961—1962, nr. 104—105.
Poezii, 2 voi. (I. Doine şi Lăcrămioare, II. Ostaşii noştri), 1967, nr. 385—386. ALEXANDRESCU, GRIGORE
Poezii * Memorial de călătorie, 1961, nr. 9Î. ANDERSEN, HANS CHRISTIAN
Crăiasa zăpezii, basme $ *povestiri,* t96S, nr. 310.

879

ANDERSON, SH.
Winesburg în Ohio, *povestiri,* 1909, nr. 515. ANDOCIDE : vezi ORATORII GRECI. ANGHEL, DIMITRIE
Poezii, 1968, nr. 445,, ANTIFON : vezi ORATORII GRECI. APULEIUS, LUCIUS
Măgarul de aur, *roman,* 1968, nr. 440. ARGHEZI, TUDOR
Versuri, 1960, nr. 20.
Cimitirul Buna-Vestire, *roman,* 1968, nr. 434.
Ce-ai cu mine, vîntule ? * Pe o palmă da ţarină, *proze,* 1970, nr. 582. ASTURIAS, M. A.
Domnul Preşedinte, *roman,* 1964, nr. 230. ASZTALOS, ISTVAN
Duminică cu dragoste, *povestiri şi nuvele,* 1962, n r. .131.

B

BABEL, 1SAAK
Armata de cavalerie * Povestiri din Oclesa, •i§67, nr. 406. BACOVIA, G. '
"Plumb, *versuri,* 1965, nr. 288. BĂLĂCI, AL.
Pante Alighieri, *monografie,* 1969, nr. 512

{„•cultură generală"). BALZAC, HONORfi DE
Cesar Birotteau, *roman,* 1961, nr. 99," •
Moş Goriot, *roman,* 1964, nr. 214,
-280
DANUŞ, MĂRIA . . ,-. ,
Poezii, 1901, nr. 98. BARBU, ION
Versuri şi proză, 1970, nr. 573. , BARBU, EUGEN
Tercza, *nuvele,* 1901, nr. 66.
Groapa, *roman,* 1906, nr. 336. BARBUSSE, HENRI
Focul, *roman,* 1960, nr. 7. BART, JEAN
Europolis, *roman,* 1962, nr. 118. B.ASSARABESCU, I. A.
Pe drezină, *nuvele,* schiţe,, *amintiri,* 1963,
nr. 170. BALCESCU, NICOLAE
Românii subt Mihai-Voievocl Viteazul, 19.60,
nr. 18. BEAUMARCHAIS
Bărbierul din Sevilla * Nunta lui Figaro, *comedii,* 1907, nr. 384. BEECIIER-STOWE, IIARRIET
Coliba unchiului Tom, *roman, 2* voi., 1967,
nr. 374—375 ; ed. *s.* II-a, 1969. BENIUC, MIHAI
Poezii, 1960, nr. 13. BBRNARDIN DE SAINT-PIERRE, HENRI .
Paul şi Virginia * Coliba indiană, 1967,
nr. 390. BJORNSON, BJORNSTJERNE
Fata pescarului, *nuvele,* 1906, nr. 321. BL AGA, LUCIAN
Poezii, 2 voi. (I. Poemele luminii, II. Mirabila
sămîntă), 1968, nr. 438—439. BI.ASCO IBAŞTEZ, V.
Casa blestemată, *roman,* 19'69> nr. 495. .
BOCCACCIO, G.
Decameronul, 2 vo)., 1906, nr. 345—346. BOGZA, GEO
Ţara de piatră; 1962, nr. 154.
O sută şaptezeci şi cinci de minute la Mizil,
fişe literare, povestiri, pamflete, 1968, nr. 468. BOJER, JOHAN
Fascinaţia minciunii * Foamea cea mare, *romane,* 1969, nr. 510. BOLINT1NEANU, D.
Legende istorice, 1966, nr. 317.
Călătorii, 2 voi., 1968, nr. 479—480. BOLL, HEINRICH
Casa văduvelor, *roman,* 1965, nr. 804. BONTEMPELLI, M.
Proză, 2 voi. (I. Eva ultima, II. O sirenă la
Paraggi), 1969, nr. 537—538. BOUREANU, RADU
Vioara cosmică, *versuri,* 1962, nr. 152. BRAESCU, GHEORGHE
Scrieri alese, 2 voi. (L La Clubul decavaţilor,
II. Amintiri), 1965, nr. 274—275. BRATESCU-VOINEŞTI, I. AL.
întuneric şi lumină, *schiţe şi povestiri,* 1963,
nr. 201. BRECHT, BERTOLT
Opera de trei parale, *teatru,* 1967, nr, 376. BRESLAŞU, MARCEL
Dialectica poeziei şi Nişte fabule, 196.2, nr. 146. BRQNT£, CHARLOTTE
Jane Eyre, *roman, 2* voi., 1965, nr. 318—319;
ed. a Il-a, 1970. BRONTE, EMIL Y
La răscruce de vînturi, *roman,* 1967, nr. 420 ;
ed. a II-a, 1969.
282
UUUGKHAKDT, J.
Cultura Renaşterii în Italia, 2 'voi., 1909,
nr. 504—505 („cultură generală"). lîUTLKR, SAMUEL
Erewhon * întoarcerea *m* Krevvhon, *romane,*
1968, nr. 426—427.
C
C A IN, J.
Poştaşul sună întotdeauna de două ori * Delapidatorul, *romane,* 1970,. nr. 567 („Maeştrii
literaturii poliţiste"^. CALDERON DE LA BARCA
Doamna Spiriduş. *comedii,* 1966, nr. 35-1. CALDWELL, E.
Pămînt american, *povestiri.* 1969, nr. 536. CAMILAR, EUSEBIU
Negura, *roman,* 1961, nr. 57. CAMUS, A.
Exilul şi împărăţia, *eseuri* y; *nuvele,* 196'!,
nr. 46.2.
Străinul * Ciuma, *romane,* 1968. nr. 463. CAPEK, KAREL

Război cu salamandrele, *roman,* 1964, nr, 215,
Fabrica de absolut, *roman,* 1969, nr. 511. CAPOTE, TRUMAN
Cu sînge rece, *roman,* 1968, nr. 449. CARAGIALE, I. L.
Teatru, 1960, nr. 2,
La banul lui Mînjoală. *nuvele,* 1960, nr. 39. . Schiţe şi amintiri, 2 voi. (I. Căldură mare.
II. Lanţul slăbiciunilor), 1964, nr. 216—217.
CARAGIALE, MATEI I.
Craii de Curtea-Veche, *roman,* 1905,' nr. 309. CALINESCU, G.
Enigma Otiliei, *roman,* 2 voi., 1961, m*. 53—
54 ; ed. a II-a, 1967 ; ed. a III-a, 1960.
Ion Creangă, viaţa şi opera, 19G6, nr. 353
(„cultură generală").
Cartea nunţii, *roman,* 1970, nr. 549. CALUGAttU, ION
Copilăria unui netrebnic, *roman,* 1962, nr. 132. CKI1OV, A. P.
Doamna cu căţelul şi alte povestiri, 1901,
nr. 62. •
Un impresar sub divan, *schiţe umoristicei*
1963, nr. 188.
Pescăruşul, *teatru,* 1907, nr. 391. Viaţa lui BENVENUTO CELLINI scrisă de el însuşi,
2 voi., 1964, nr. 265—206. CERNA, PANAIT
Poezii, 1963, nr. 186 ; ed. a II-a, 1968, cu titlul : Floare şi genune.
CKRVANTES
Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha,
roman, 4 voi., 1969, nr. 524—527. COCEA, N. D.
Pamflete şi articole * Vinul de viaţă lungă,
1960, nr. 47. CONUAD, J.
Negrul de pe „Narcis" şi alte povestiri, 1970,
nr. 593. COOK, "JAMES
în jurul lumii (Călătoriile căpitanului Cook),
2 voi., 1967, nr. 409—410 („cultură generală"). COSTER, CHARLES DE
Ulenspiegel, 2 voi., 1964, nr. 223—224.
284
COSTIN, MIRON
Letopiseţul Ţ&rii Moldovei * De .neamul moldovenilor, 196.1, nr. 86.
COŞBUC, G.
Fire de tort, 1960, nr. 15 ; ed. a Il-a, Poezii, 2 yol. (I. Fire de tort, II. Cîntece de vitejie), 1966, nr. 15—15 bis; ed. a 'lll-a, 1969.
CRANE, STEPHEN
Semnul roşu al curajului, *povestiri,* 1966, nr. 362.
CREANGA, ION
Amintiri, poveşti, povestiri, 4960, nr. 6;.ed. a ÎI-a, 1967 ; ed. a III-a, 1969.
CHONIN, A. J.
Citadela, *roman, 2* voi., 1970, nr. 588—589.
CUHTIUS RUFUS, QUINTUS
Viaţa şi faptele lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei, 1970, nr. 583—584.
D
DAICOVIC1U, HADRIAN
Dacii, *sinteză istorică,* 1968, nr. 436 („cultură
generală"). DAUDET, ALPHONSE
Scrisori din moara mea * Povestiri de luni,
1964, nr. 256. DAVILA, AL.
Vlaicu-vodă, *dramă,* 1960, nr. 19. DEFOE, DANIEL
. Robinson Crusoe, *roman,* 1964, nr. 240. DEL A VR ANCE A, BARBU
Sultănica, *nuvele,* 1961, nr. 83,
Apus de soare, *'teatru,* 1963, nr. 196,
285.
DEM.ETRIUS, LUCIA
Album de familie, *nuvele,* 1907, nr. 398. DEMQSTENE : vezi ORATORII GRECI. DICKENS, CHARLES
Marile speranţe, *roman, 2* voi.. 1962, nr. 115—
116 ; ed. a H-a, 1968 ; ed. a III-a, 1969.
David Copperfield, *roman,* 3 voi., 1965,
nr. 311—313. DIEHL, CH.
Marile probleme ale istoriei bizantine * Figuri bizantine, 2 voi., 1969, nr. 513—514 („cultură generală").
DOSTOIEVSKI, F. M.

Amintiri din Casa morţilor, 1960, nr. .3.
Crimă şi pedeapsă, *roman,* 2 voi., 1962,
nr. 123—124.
Idiotul, *roman,* 2 voi., 1965, nr. 285—28(3.
Oameni sărmani * Omul dedublat * Nopţi
albe, *nuvele,* 1969, nr. 501. DRDA, JAN
Orăşelul de pe coline, *roman,* 1961, nr. 64. DREISER, THEODORE
O tragedie americană, *roman,* 3 voi., 1965,
nr. 282—284. DUHAMEL, GEORGES
Viaţa şi aventurile lui Salavin, *roman,* 3 vol,,
1966, nr. 338—340. DUMAS, ALEXANDRE (tatăl)
Cei trei muşchetari, *roman,* 2 voi,, 1964,
nr. 251—252.
Vezi şi : GARIBALDI. DUMAS, ALEXANDRE (fiul)
Dama cu camelii, *roman,* 1966, nr. 329 ; ed,
a II-a, 1969. DURRENMATT, FR.
Romulus cel Mare, *teatru,* 1965, nr. 308.
286
EFTIMItr, VICTOR
Cocoşul negru, *teatru.* 1966, n r. 327.
EMINESCU, MÎHAI
Poezii, 1900, nr. l ; ed. a tt-a, 1904 : ed. a Tll-a, 1905 ; ed. a IV-a, 1967 ; ed. a V-a, 1970. Geniu pustiu, *proză,* 1966,
nr. 320..
KSCHU,
Perşii * Cei şapte contra Tebei, *tragedii,* 1960, nr. 35.
ESCIIINK : vexi ORATORII GRECI.
EUR.IPIDE
Băchantele (Alcesta, Medeea, Bachantele, Ciclopul), *teatru,* M65, nr. 279.
FADKKV, A.
InJtrîngere. *roman,* 1900, nr. 43. FAULKNER, W.
Ursul,, *nuvele,.* 1966, nr. 344. FEDIN, KONSTANTIN
Fraţii, *roman,* 1961, nr. 87.
Oraşe şi ani, *roman, 2* voi., 1962, nr. 1.13—Î14.
Sanatoriul Arklhur, *roman,* 1964, nr. 220. FEUCHTWANGER, LI.ON
Goya sau Drumul spinos al cunoaşterii, roman,.
2 voi., 1962, nr. 133—134.
Vulpile în vie, *roman,* 3 voi, 1966,, nr. 322—
324.
2*7
FIELD1NO, HENRY
Tom Jones. Povestea unui copil găsit, *roman,* i'.,.' . 4 voi, 1967, nr. 414—417 ; od. a îl-a, 1969. FIIA-MON,
NICOLAE
Ciocoii vechi şi noi, *roman,* 1960, nr. 52 ; ed.
a II-a, 1967. FI .AUBERT, GUST AVE
Doamna Bovary, *roman,* 1962, nr. 153 ; ed. a ' II-a, 1970. FRANCE, ANATO1VIC
; Cri mă lui Sylvestre Bon nard, *roman,* 1960,
nr. 17. FROMENTIN, E.
Dominique, *roman,* 1968, nr. 454. FUClK, JULIUS
Reportaj cu ştreangul de gît, 1960, nr. 40. FURMANOV, D.
Ceapaev, *roman,* 1961, nr. 96.
GALACTION, GALA
Lingă apa Vodislavei, *nuvele,* 1961, nr. 71.
Roxana * Papucii lui Mahmud * DOctoru) Taifun, *romane,* 1967, nr. 370.
Chipuri şi popasuri, *confesiuni. literare,* 1969,
nr. 528. G AL AN, V. EM.
Zorii robilor, *roman, 2* voi., 1961, nr. 80—81. GALLEG OS, ROMU1 <O
Dona Barbara, *roman,* 1968, 'nr. 419. GALSWORTHY, JOHN '
Măi"ul în floare, *nuvele,* 1961, nr. 70.
288
GARDONY GEZA •
Stelele din Eger, *î-ometn,* 2 voi., 1963, nr. 178—
179. Memoriile lui GARIBALDI
(revăzute şi completate de Al. Dumas-tatăl),
1970, nr.S85˙ („cultură generală"). GHEORGHIU, MIHNEA

Scene din viaţa lui Shakespeare, 1968, nr. J73
(„cultură generală"). GHICA, ION
Din vremea lui Caragea (Scrisori către
V, Alecsandri), 1960, nr. 34. GIDE, A.
Fructele pămîntului * Noile fructe, 1968,
nr. 467. GIRAUDOUX, JEAN
Război cu Troia nu se *tac^Jealru,* 1966,
nr. 343. GÎRLEANU, EMIL
Nucul lui Odobac, *schiţe si nuvele,* 1964,
nr. 267. GLADKOV, FEODOR
Cimentul, *roman,* 1960, nr. 10. GOETHE, J. W.
Suferinţele tînărului Werther, *roman,* 1960,
nr. 25.
Faust, *2* voi, 1962, nr. 144—145 ; ed. a IPa,
1968.
Din viaţa mea. Poezie şi adevăr, 3 voi., 1967,
nr. 387—389. GOGA, OCTAVIAN
Poezii, 2 voi. (I. Ne cheamă pămîntul, II. Cîn-
-tece fără ţară), 1965, nr. 280—281 ; ed. a Il-a,
1967; ed. a III-a, 1970.
19 — Oameni âe bună-voinţă voi. II
GOGOL, N. V. .
Serile în cătunul de lingă- Dikanka, *povestiri,*
1001, nr. 79.
Mantaua, Povestiri din Petersburg, 1962,
nr. 140.
Taras Hulba (Mirgorod), 1968, nr. 446. GOLESCU, DINICU
însemnare a călătoriii mele, 1964, ni". 263. GONCEAROV, I. A.
Oblomov, *roman,* 2 voi., 1964, nr. 253—254. GORBATOV, BORIS
Neînfrînţii, roman, 1960, nr. 40. GORKF, M.
Copilăria, 1960, nr. 21.
La stâpîn, 1960, nr. 22.
Universităţile mele, 1960, nr. 23.
Foma Gordeev, *roman,* 1963, nr. 171.
Mama, *roman,* 1964, nr. 218.
Doi vagabonzi, *nuvele şi povestiri,* 1968,
nr. 437. GHEENE, GR.
Un caz de mutilare, *roman,* 1968, nr..460. GREEN, JUUEN
Leviathan, roman, 1968, nr. 450. GRIMMELSHAUSEN, HANS JACOB CHRISTOF-
FEL VON
Aventurosul Simplicius Simplicissimus, *roman, 2* VOJ., 1967, nr. 401—402.
HAMMETT, D.
Şoimul maltez, *roman,* 1970, nr. 566 („Maeştrii
literaturii poliţiste").
HAUDY. TI1OMAS
• Tess d'Ui'bei'ville, *roman,* 2 voi.. 191Î4. nr. L'tli--2i;\ :
• Jude neştiutul, *roman,* 19(59, nr. 541—5-12. HASDKU, B. P.
Smeri literare, *2* voi. (I. Poezii * Micut.a *
Ursita, 11. Ui/van şi Vidra * Trei crai de la
Răsărit * loan-Vodă cel Cumplit), 19(iO,
nr. 41—42.
Pagini alese din ..IVIagnum EtyTrîolb&ic'uha",
2 voi., li)7(), nr. 554—555 (.„cultură generală"). HASKK, J.
Peripeţiile bravului soldat Svejk, *roman,* 3 voi.,
1904, nr. 257—2511. HAWTHORNE, N.
Casa cu şapte frontoane, roman, 1969, nr. 547. HELIODOR
Teugene şi Ilaricleea, roman, 1970, nr. 560. HEMINGWAY. KH.NEST
Cîştigătorul nu ia nrmir, *nuvele,* 1964, nr. 221.
Adio, arme, roman, 1969, nr. 496. HEMON, I.OU1S
Măria Chapdelaine, *roman,* 1968, nr. 487. HESSE, HERMANN
Narziss şi Goldmund, *roman,* 1968, nr. 459. HIPERIDK : vexi ORATORII GRECI. HOGAŞ, CAI.ISTHAT
Pe drumuri de munte, 1960, nr. 24 ; ed. a II-a,
2 voi. (I. Pe drumuri de munte, II. Amintiri),
1907, nr. 24—24 bis ; ed. a IH-a, 1069. HOMEB , .
Odiseea, 1963, nr. 164.

HUGO, VICTOR
Mizerabilii, *roman,* 5 voi., 1962, nr. 136—140 ;
ed. a Il-a, 1969.
Legenda secolelor, *versuri alese,* 1969, nr. 503.
Notre-Dame de Paris, *roman,* 2 voi, 1970,
nr. 594—595. • HUMBOLDT, AL. VON
Cosmos * Privelişti din natură * Privelişti din
Cordilieri şi alte scrieri *(pagini alese),* 1970,
nr. 571 („cultură generală"). HUXLEY, ALDOUS
Punct contrapunct, *roman,* 2 voi., 1966,
nr. 358—359.
IBRAILEANU, GARABET
Adela, fragment din jurnalul lui Emil Co-drescu, 1963, nr. 165 ; ed. a II-a, 1966 (cuprinde, în plus i Privind viaţa şi Amintiri din copilărie şi adolescenţă); ed. a III-a, 1969. Scriitori români şi străini, 2 voi., 1968, nr. 431—432 („cultură generală").
IBSEN, H.
Pretendenţii la coroană * Brand, *drame,* 1968,
nr. 478. IORGA, N.
Oameni cari au fost, 2 voi., 1967, nr. 368—369
(„cultură generală"). IOSIF, ST. O.
Versuri, 1960, nr. 11 ; ed. a II-a, 1905; ed.
a III-a, 1968.
292
ISAIOS : vezi ORATORII GRECI.
ISOCRATE : vezi ORATORII GRECI.
ISPIRESCU, PETRE
Basme, legende, snoave, 1960, nr. 9 ; ed. a'II-a, 1966 (cu titlul : Zîna zînelor).
ISTRATI, PANAIT
Povestirile lui Adrian Zograffi, 2 voi. (I. Chira Chiralina * Moş Anghel, II. Prezentarea haiducilor * Domniţa din Snagov), 1969, nr. 518— 519.
IUVENAL : vezi PERSIUS * IUVENAL * MARŢIAL.
JAMES, HENRY
Daisy Miller, *nuvele,* 1968, nr. 433. JEBELEANU, EUGEN
Poezii şi poeme, 1961, nr. 72. JOKAI MOR
Omul de aur, *roman,* 2 voi., 1965, nr. 302—303.
Fiii omului cu inima de piatră, *roman,* 2 voi.,
•1970, nr. 586—587.
K
KAFKA, FR.
Castelul, *roman,* 1968, nr. 477. KARASLAVOV, G.
Tango, *nuvele,* 1961, nr.-,58. KAR1NTHY FRIGYES
Cele două suflete ale Oliviei, *schit e* yi *scenete*
umoristice, 1970, nr. 570.
293
KASTNER, ERICH. .
Fabian, *roman* * Şcoala dictatorilor, *comeilie* *
Versuri, 1970, nr. 552. KAZANTZAKIS, N.
Hristos răstignit a doua oară, *roman, '2 voi..*
1968, nr. 451—452. KELLER, GOTTFRIED
Ileinrich cel verde, *roman,* 3 voi., 1970,
nr. 563—565. KIPLING, RUDYARD
Cartea junglei * A doua carte a junglei, 2 voi.,
1966, nr. 325—326 ; ed. a H-a, 1969. KIVI, ALEKSIS
Cei şapte fraţi, *roman,* 1963, nr. 166. KOGALNIGEANU, MIHAIL
Tainele inimii. Scrieri alese, 1964, nr. 241. KOJEVNIKOV, VĂDIM
Vi-1 prezint pe Baluev, *roman,* 1961, nr. 92. KONSTANTINOV, ALEKO
Bai Ganiu, *roman,* 1964, nr. 237. KOROLENKO, V. G.
Fără grai, *nuvelă,* 1960, nr. 36. KOVACS GYORGY
Cu ghearele şi cu dinţii, *roman,* 1960, nr. 33. KUPRIN, A. I.
Vrăjitoarea, *nuvele şi povestiri,* 1969, nr. 520.
LABIŞ, NICOLAE
Moartea căprioarei, *versuri,* 1964, nr. 260. LA BRUYERE, JEAN DE '...•..
Caracterele, 2 voi., 1966, nr. 331—332; ed. a

H-a, 1968.
294
LACLOS, CHODERLOS DE
Legăturile primejdioase, *roman,* 2 voi., IIKV'.Î»
nr. 539—540. LA FONTAINE
Fabule, Î963, nr. 160.
LAMPEDUSA : vezi TOMASI DI LAMPEDUSA. LAXNESS, HALLDOR
Clopotul din Islanda, *roman,* 1962, nr. 120. LEONOV, LEONID
Bursucii, *roman,* 1961, nr. 84. LERMONTOV, M. I.
Un erou al timpului nostru, *roman,* 1961,
nr. 73. LES^.GE, A. R.
Gil Blas, *roman, 3* voi, 1963, nr. 206—208. LEVI, CARLO
Cristos s-a oprit la Eboli, *roman,* 1963, nr. 176. LEWIS, SINCLAIR
Kingsblood, urmaşul regilor, roman, 2 voi.,
1961, nr. 101—102.
Babbitt, *roman,* 1965, nr. 278. LICURG : vezi ORATORII GRECI. LISIAS : vezi ORATORII GRECI. LONDON, JACK
Călcîiul de fier, *roman,* 1960, nr. 46.
Lupul de mare, *roman,* 1970, nr. 569. LONGFELLOW, H. W.
Cîntarea lui Haiavata, *poem epic,* 1967, nr. 395. LONGOS
Dafnis şi Cloe, *roman,* 1970, nr. 560. LONNROT, E.
Kalevala, *epopee populară finlandeză, 2* voi.,
1968, nr. 475—476.
295
M

MACEDONSKI, AL.
Excelsior, *poezii,* 1968, *nr.* 406. MAIAKOVSKI, Yb.
Vladimir'îlid Lenin, *poeme,* 1970, nr, 561. MAJEROVA, MĂRIE
Sirena, *roman,* 1962, nr. 122. MALRAUX, ANDRE
Condiţia umană, *roman,* 1966, nr. 316, MANN, HEINRICH
Profesorul Unrat. Sfîrşitul unui tiran, *roman,*
1961, nr. 74. MANN, THOMAS
Moartea la Veneţia, *nuvele,* 1965, nr. 272.
Casa Buddfenbrook, *roman, 2* voi., 1966,
nr. 351—352.
Muntele vrăjit, *roman,* 3 voi., 1969, nr. 533—
535. MARTIN DU GARD, ROGER
Familia Thibault, *roman, 5* voi., 1964, nr. 231—
235.
MARŢIAL, î vezi PERSIUS, IU VENAL, MARŢIAL. MAUGHAM, W. S.
Robie, *roman,* 3 voi., 1970, nr. 578—580. MAUPASSANT, GUY DE
Bulgăre de seu, *nuvele şi schiţe,* 1960, nr. 30.
O viaţă, *roman,* 1961, nr. 69.
Bel-Ami, *roman,* 1965, nr. 300; ed. a Il-a,
1969. MAURIAC, FR.
Cuibul de vipere * Therese Desqueyroux, *romane,* 1967, nr. 396.
Gănitrix * Misterul Frontenac, *romane,* 1969,
nr. 532.
296
MAUROIS, ANDRE
Climate, *roman,* 1966, Tir. 357, MELVILLE, II.
Benito Cereno, *nuvele,* 1967, nr. 373. MERIMEE, PR.
Carmen, *nuvele,* 1965, nr. 270. MIHALE, AUREL
Nopţi înfrigurate, *povestiri,* 1962, nr. 121. MIHAESCU, GIB. I.
Nuvele, 2 voi. (I. La „Grandiflora", II. Noaptea focurilor), 1967, nr. 382—383. MIKSZATH KALMAN
Căsătorie ciudată, *roman,* 1961, nr. 61.
Umbrela -gfînltului Petru, *roman,* 1968, nr. 422 5
cel. a H-a, 1969. MILESCU-SPATARU, NICOLAE
.Jurnal de Călătorie în 'China, 1962, nr. 156. MILLAR, M. '
în fiecare zi e iarnă, *roman,* 1970, nr. 568
(„Maeştrii literaturii poliţiste"). MINULESCU, ION
Romanţe pentru mai tîrziu şi alte poezii, 1968,
nr. 418 ; ed. a Il-a, 1970. MOLIERE

Avarul, *comedii,* 1964, nr. 268. MONTESQUIEU
Scrisori persane * "Caiete, 1970, nr, 551. MORAVIA, ALBERTO
Povestiri din Roma * Noi povestiri din Roma,
H9G2, nr.,450. MORICZ ZSIGMOND
Un om fericit, *roman,* 1964, nr. 227.
20 — Oameni de bună-voinţă voi. II
29?
MţJLTATULI (EDUARD DOUWES DEKKER)
Max Havelaar în Indiile Olandeze, *roman,* 1967, nr. 413.
MUNTEANU, FRANCISC
Lenta, *nuvele,* 1961, nr. 88.
N
NAGY ISTVAN
La cea mai înaltă tensiune, *roman,* 1961, n r. 95. NECULCE, ION
O samă de cuvinte * Letopiseţul Ţării Moldovei, 1963, nr. 205.
NEGRUZZI, O.
Păcatele tinereţelor. Scrieri alese, 1963, nr. 180.
NEMCOVA, BO2ENA
Bunicuţa, *roman,* 1962, nr. 155.
NUŞICI, BRANJSLAV
Un individ suspect, *comedii,* 1964, nr. 244.
O
ODOBESCU, AL. I.
Pseudo-cynegeticos sau Falş tractat de vină-torie * Scene istorice, 1961, nr. 91.
OSTROVSKI, N.
Născuţi în furtună, *roman,* 1960, nr. 14. , Aşa s-a călit oţelul, *roman,* 1962, nr. 143. OVIDIU
Scrisori din exil, 1966, nr. 330.
298
PANN. ANTON
Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea * Fabule
ţii istorioare, 1961, *m:* 77.
Povestea vorbii, 2 voi., 1907, nr. 411—412. P AP AD AT-BKNGESCU, IIORTKNSIA
Fecioarele despletite * Concert din muzică de
33ach * Drumul ascuns, *romane. 2* voi., 196G,
nr. 349—350. PARASClIIVKSCU, MIRON BADU
Declaraţia patetică * Cîntice ţigăneşti * Laude
ţji alto poeme, *versuri,* 1963. nr. 190. PAVKSK CESARK
'Luna şi locurile * Femei singure, *romane,* 19G6,
nr. 360. *VKLT/i, i.*
Calea Văcăreşti, roma)», 1900. n r. 334. PERRAULT, CH.
Frumoasa din pădurea adormită, *baarne .ti*
amintiri, 1968, nr. 435 ; ed. a Il-a, 1909. PERSIUS * IUVENAT, * MARŢIAL
Satire şi epigrame. 19G7, nr. 381. PE-TRESCU, CAMIL
Un om între oameni, *roman,* 5 voi., 1902,
nr. 125—129.
Teatru, *2* voi. (I. Bălcescu. II. Suflete tari),
1964, nr. 225—226.
Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de
război, roman, 2 voi.. 1965, nr. 291—292; ed.
a 11-a, 1966. PETEKSCU, CEZAR
întunecare, *roman,* 2 voi., 1902. n r. IOC—107;
ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-â. 196G. PETRONIU * S1CN1CCA « •
Satyric:on * ApokolokynUtsis, 1967, *w.* 399.
299
PIIILIPPIDE, AL.
Visuri în vuietul vremii *(poezii)* * Floarea din prăpastie, *(proză), 2 voi,* 1969; nr. 499—500. PILLAT, ION
Poezii, 2 vol,, 1967, nr. 403—404. PLAUT
Teatru
voi.. I. Casa, cu, stafii, 1968, nr, 474., voi. II. Comedia măgarilor, 1970, nr. 559. POE, E. A.
Proză, 2 voi. (I. Prăbuşirea casei Ifelier» II. Aventurile lui, Gordon Pym),, 1965, nr. 289—290.
POLEVQI, BORIS
Povestea unui om adevărat, *roman,* 1962, nr. 110. POPA, VICTOR ION
Velerim şi Veler Doamne, *roman,* 1963, nr 192 POPOVICI, TITUS
Setea, *roman, 2* voi., 1961, nr. 67—68. PREDA, MARIN

Moromeţii, *roman,* 1960, nr. 45, întîlnirea din Pămînturi * Desfăşurarea, *nuvele,* 1966, nr. 337. PREVOST (Abatele)
. Manon Le.sc.aut, *roman,* 1962, nr. 147; ed. a ir-a~, 1969. PROUST, MARCEL-
In căutarea timpului pierdut, *roman:*
voi. I—II. Swann, 1968, nr. 469—470.
voi. III—IV. La umbra fetelor în floare, 1968,
nr. 471—472.
voi. V—VI. Guerniantes, 1969, nr. 507—508.
voi. VII—VIII. Sodoma şi Gomora, 1970,
nr. 545—546.

300

PRUS, BOLESLAW
Păpuşa, roman, 3 voi., 196,3, *m:* '183-485. PUŞKIN, A. S.
Poezii, 1962, nr. 109.
Dama *.de* tpică. .Culegere de :proză, 1963, <nr. ?1,77.
Evgheni Oneghin, *roman -în versuri,* 10.67,
nr. 397.
K
RADIGUET, R.
Neastîmpăr * Bal la contele d'Orgel, *romane,*
1968, nr. 485. REBREANU, LIVIU
Răscoala, *roman, 2* voi., 1960, nr. 37—38 ; ed.
a Il-a, 1967.
Ion, *roman,* 2 voi., 1963,, nr. 161-^162; ed. a
Il-a, 19C5 ; ed. a III-a, 1967.
Nuvele, 3 voi. (I. Golanii,,II. Calvarul,.III. Ciu-"leandra[1]}, 1965, nr. 297—299. REMARQUE, ERICH MĂRIA
Pe frontul de vest nimic nou, *roman,* 1965,
nr. 294. REYMONŢ, WLADISLAW
Fiu de nobili, *nuvele,* 1967, nr. 405. ROLLANP, ROMAIN
Colas Breugnon, *roman,* 1963, nr. 187, ROMAINS, JULES
Oameni de -hună-, voinţă, *roman,* 4 voi. (I. 6 octombrie, II. Crima lui .Quinette, *,111..* Iubirile
din copilărie, IV. Eresul Parisului), 1970,
nr. 599—602. ROSETTI, AL.
Note din Grecia * India * Israel * Diverse *
Cartea :albă, .1970,.nr.?577.

301

ttOSTAND, EDMOND
Cyrano da Bergerac, *comedie eroică,* 1902, ' nr. 117 ; ed. a II-a, 1969. KOUSSEAU, J.-J.
Confesiuni * Visările unui hoinar singuratic,
î! voi, 1969, nr. 521—523. i'KUSSO, AL.
Piatra-Teiului. Scrieri alese, 1963, nr. 172 ;
ed. a It-a, 1967. RUSTAVKLI, ŞOTA
Viteazul în piele de tigru, 1963, nr. 163.
SAADI
Goiestan (Grădina florilor), 10C4, nr. 264. SADOVEANU, I. M.
Sfîrşit de veac în Bucureşti, *roman,* 1960,
nr. 328. SADOVKANU, MIHAIL
Xodia cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, *roman,* 1960, nr. 8.
>Soarele în baltă * Divanul persian, 1900,
m: 29.
Istorisiri despre vînători si pescari, 1960,
nr. 44.
T.ocul unde nu s-a întîmplat nimic * însemnările lui Neculai Manea, *romane,* 1961, nr. GO.
Milrea Cocor * Aventură în TAincă Dunării,
romane, 1901, nr. 78.
Venea o moară pe Şiret, *roman,* 1901. nr. 103 ;
ed. a II-a, 1909.
Nicoarâ Potcoavă, *i oman,* 19C2. nr. 148.
Fraţii Jderi, *roman,* 3 voi. *(l.* Ucenicia lui lo-

302

nuţ, II. Izvorul alb, III. Oamenii Măriei-Sale),
1963, nr. 157—159.
Baltagul, *roman,* 1963, nr. 21i:
Cosma Răcoare, *povestiri,* 1965, nr. 273.'
Dureri înăbuşite, *povestiri,* 1966, nr. 355.

Amintiri, 2 voi. (I. Anii de ucenicie, II. Amintiri literare), 1970, nr. 543—544. ŞAHI A, AL.
Execuţia din 'primăvară, *nuvele, povestiri, reportaje* ji *articole,* 1962, nr. 135. SAND, GEORGE
Tinereţea lui Etienne Depardieu, *roman,* 1966,
nr. 348. SCHILLER, FR.
Hoţii * Don Carlos, *drame,* 1965, nr. 269.
Wallenstein, *trilogie dramatică,* 2 voi., 19(59,
nr. 497—498. SCOTT, WALTER
Ivanhoe, *roman,* 2 voi., 1963, nr. 181—182 ; ed.
a Il-a, 1970. SEBASTIAN, MIHAIL
Jocul de-a vacanţa, *teatru,* 1965, nr. 293.
Accidentul * Oraşul cu salcîmi, *romane,* 1968,
nr. 424—425 ; ed. a Il-a, 1969. SEGHERS, ANNA
Morţii rămîn tineri, *roman, 2* voi., 1964,
nr. 242—243. SENECA : vezi PETRONIUS * SENECA şi TEREN-
ŢIU * SENECA SHAKESPEARE, W.
Romeo şi Julieta * Hamlet, 1962, nr. 130.
Richard al III-l ea, 1964, nr. 229. SHAW, G. BERNARD
Cezar şi Cleopatra, *teatru,* 1963, nr. 195.

303

SHELLEY, P. Bi
Prometeu descătuşat, *poezii şi- poeme,* 1905, nr. 287.
SIENKIEWICZ, I1ENRYK Nuvele, 1960, nr. 12. Potopul, roman; 5 voi, 19'69; nr. 488—402.
SINCLAIR, UPTON
Regele Cărbune, *roman,* 1969, nr. 531.
SLAVICI, IOAN
Nuvele, 2 voi. (L Moara- cu noroc, II. Pădureanca), 1960, nr. 31—32 ; ed. a Il-a, 1965. Mara, *roman,* 1981; nr. 75.
Spaima zmeilor, *poveşti,* 1969ₛ nr. 502.
SOFOCLE
Teatru, 2: voi. (I, Electra; H. Qedip-rege), 1965,. nu. 306—307.
SORBUL, MIHAIL
Patima roşie, *teatru,* 1965, nr. 271,,
STANCU, ZAHARIA
Desculţ, *roman, 2* voi., 1960, nr. 26^-27. Costandina, *episoade,* 1962, nr., 108, Pădurea nebună,, *roman,* 1966, nr. 341.
Jocul cu moartea, *roman,* 1968, nr. 461.
STANCESCU, DUMITRU
Sora Soarelui, basme, 1970, nr. 576 (cu o Anexă â editurii : Dumitru Stăncescu —- primul- director literar al „Bibliotecii pentru toţi").
STANOIU, DAMIAN
Alegere de star.eţă, *nuvele şi romane,* 1964, nr.' 236.
STEINBECK, JOHN
Fructele mîniei, *roman, 2* voi., 1963, nr. 193— 194.
STENDHAL
_^ Roşu şi Negru, *roman,* 2 voi., 1961, nr. 93—94; ed. a II-a, 1963.

304

Mănăstirea din Parma, *roman,* 2 voi., 1905,
nr. 270—277 ; ed. a H-a, 1970.
Lucien Leuwen, *roman,* 2 voi., 1969, nr. 529—•
530. STORM, THEODOR
Iezerul albinelor, *nuvele,* 1961, nr. 85. STRINDBERG, AUGUST
întâmplări din arhipelag, *roman,* 1968, nr. 447. SUE, E.
Misterele Parisului, *roman,* 4 voi., 1988,
nr. 481—484. SUTO ANDRAS
Cireşe tomnatice, *schiţe şi povestiri,* 1963,
nr. 189, SWIFT, J.
Călătoriile-Iul. Culliver, 1967, nr. 400: ed.
a Il-a, ,1969.
ŞALOM ALEHEM
Ţevi lăptarul, *roman** 1961, nr. 59,
Romanul unui om de afaceri * Halal de mine,
sînt orfan !, *romane,* 1970, hr. 581. ŞOLOH0V, MIHA1L
Pămînt desţelenit, *roman,* 2 voi, 1961, nr. 89—
90.
Povestiri de pe Don * Soarta unui om, 1963,
nr. 202.

T
TAGORE- RAIHMDRAMATH
Ghirlanda dragostei, *povestiri,* 1961, nr. 70.
305
TASSO, T.
Ierusalimul liberat, 2 voi., J909, tir. 493—404. TEODORKANU, IONEL
La Medeleni, *roman, 4* voi., 1967, nr. 377—380.
Turnul Milenei, *roman,* 1970, nr. 550. TERENŢIU * SENE'CA
Eunucul * Medeea, *teatru,* I9GG, nr. 333. THACKERAY, WILLIAM
Bîlciul deşertăciunilor, *roman,* 3 voi., 1963,
nr. 107—109. THEODORICSCU, CICERONE
Poteca lunii. Versuri alese, 1964, nr. 222. TOLSTOI, A. N.
Gobelinul reginei Marie-Antoinette, *povestiri,*
1901, nr. 56.
Calvarul, *roman, 3* voi., 1903, nr. 173—175.
Petru I, *roman,* 3 voi., 1970, nr. 590—592. TOLSTOI, L. N.
După bal, *nuvele,* 1961, nr. 05.
Război şi pace, *roman,* 4 voi., 1963, nr. 197—
200.
învierea, *roman, 2* voi., 1964, nr. 238—239. TOM AŞI DI LAMPEDUSA, GIUSEPPE
Ghepardul * Povestiri, 1905, nr. 301. TOPÎRCEANU, G.
Balade vesele şi triste, *Versuri,* 1961, nr. 63 j
ed. a H-a, 1966. TURGHENIEV, I. S.
în ajun, *roman,.* 1960, nr. 28.
Părinţi şi copii, *roman,* 1962, nr. 119.
Povestirile unui vînător, 1900, nr. 347. TWAIN, MARK
Un yankeu la curtea regelui Arthur, *roman,* 1961, nr. 55.
Bancnota de un milion de lire, *schiţe, nuvele, pamflete,* 1904, nr. 262.
306
V
VALI'UIA, JUAN
'Pepita Jim6ne7, *roman,* 1970, nr. 574. VALMIKY
Ramayana, epopee *indiană, traducere în proză,*
2 voi., 1068, nr. 464—405. VKKGIUU
Eneida, 1904, nr. 255. VERNE, JULES
De la Pămînt la Lună, *roman,* 1963, nr. 203. VIANU, TUBOR
Arta prozatorilor români. 2 voi.. 1967, nr. 363—
ii64 („cultură generală"). VtTTOKTNl, ELIO
Călătorie în Sicilia * Oameni şi neoameni,
romane, 1068. D r. 421. VLAHUŢA, AL.
Iubire, *poezii,* 1965, nr. 305. VOLTAIBE
Naivul, *povestiri filozofice,* 1902. nr. 151,
W
WAGNER,
OUmde/ul /.burător, 1968, nr. 423.
WAUCIII,]>:.
Un pumn de ţărînă * Preaiubita, *romane.* 1970, nr. 548.
WEBB. MA1IY
Nepreţuita otravă (Sarn), roman, 1970. nr. 553.
W1CLLS, .II. G.
Omul invizibil * Primii oameni "în Lună, *romane,* 1966, nr. 335.
507
WILDE, OSCAR
Portretul lui Dorian Gray * Crima lordului Arthur Savile, 1967, nr. 365 ; ed. a II-a, 1969.
WILDER, TH.
Idele lui martie, *roman,* 1969, nr. 509.
ZAMFIRESCU, DUILIU
Scrieri alese, 2 voi. (I. Spre mare, *nuvele si poezii.* II. Viaţa, la ţară * Tănase Scatiu, *romane),* 1962, nr. llt-112.
ZAMFIRESCU, G. M.
Maidanul cu dragoste, roma», 2 voi., 1967, nr. 407—408.
ZEROMSKI, ST.
Ecourile pădurii, *nuvele,* 1964, nr. 261.
ZOLA, EMILE
Germinai, *roman,* 2 voi., 1960, nr. 50—51. „La Paradisul femeilor", *roman,* 2 voi, 19G8, nr. 455—456 ; ed. a II-a,

1969.
Culegeri, antologii, folclor
ALEXANDRIA * ESOPIA"
1960, nr. 16; ed. a II-â, 1966.
'ANTOLOGIA NUVELEI BULGARE v CLASICE (1860—1944) (Povestiri din Balcani), 1970, nr. 562.
ANTOLOGIA NUVELEI NEOGRECEŞTI (Moartea palicarului), 1967, nr. 392.
ANTOLOGIA NUVELEI SOVIETICE (1945—1965) 2 voi. (I. Coliba din pădure. II. Ruguri pe zăpadă), 1965, nr. 295—296.
308
ANTOLOGIA POEZIEI CHINEZE CLASICE •
(Secolul al X'Mea î.e.n. — 1911), 1963, nr. 191. ANTOLOGIE DE POEZIE BELGIANA
(de limbă franceză), 1968, nr. 428v BALADE POPULARE ROMANEŞTI
2 voi. (I. Toma Alimoş,' II. Meşterul Manole),
19G7, nr. 366—367. BASME AFRICANE
2 voi. (I. Ntiy, , învingătorul şarpelui • boa;
II. Furt de cămile noaptea), 1967, nr. 371—.
372. BASME POPULARE ROMANEŞTI
(Tinereţe fără bătrîneţe;..),. 1961, nr. 100; ed.
a II-a, 2 voi. (L Tinereţe fără bătrîrieţei.., II.
Făt-*frumos cu părul de aur), 1967, nr. 100—
100 bis. CARTEA CELOR O MIE ŞI UNA. DE NOPŢI
voi, I .(Povestea hamalului cu fecioarele)!
nopţile 1—24, 1966, nr. 356.
voi. II (Povestea Dulcei Prietene)! nopţile
25—44, 1968, ,nr. 453.
voi. III (Povestea regelui Omar al-Neman şi a
minunaţilor săi feciori...): nopţile 45—145,1970,
nr. 572.
voi. IV (Minunatele poveşti ale animalelor şi
ale păsărilor): nopţile 146—248, 1970, nr. 598. CĂRŢI POPULARE
(Viaţa lui Bertoldo ş;a.), 1968, nr. 448. DRAMATURGIA ROMANA CONTEMPORANA
culegere, 2 voi., 1964, nr. 245—246. FLORI ALESE DIN POEZIA POPULARA:
Antologia poeziei lirice, 1960,. nr. 49; ed, a,
II-a, 2 voi. (I. Poezia lirică, II. Poezia obiceiurilor tradiţionale), 1967, nr. 49—49 .bis; GHICITORI
(Cinel-Cinel), 1964, nr. 219.
309
LEGENDE .POPULARI': ROMANEŞTI
(De la Drago£ la Cu/*i Vodă), 1900, nr. 301. .NUVELA AMERICANA CONTEMPORANA
antologie, 2 voi., 1903, nr. 209—210. NUVELA UOMANTICÂ GERMANA
2 voi. *(l.* Uirdinc, II. Urciorul de aur). 1908,
nr. 429—400. NUVELA ROMANA CONTEMPORANA
culegere, ?, voi., 1964, nr. 247—249. ORATORII GHIOCI
(Pagini alese). 2 vo.l. (f. Antifon, Aridocide,
Lisias, Isaios, Isocrate, II. Demostene, Eschine,
Hiperide, Licurg), 1969, nr. 516—517. PANCIÂTANTRA
(Cele cinci cărţi ale înţelepciunii), *fabule* m-
diene, 1909, nr. 500. POEZIA AUSTRIACA MODERNA
(De la Raîner Măria Rilke pînă în /i lei e
noastre). 1970, nr. 575. i'QEZIA GERMANA MODERNA
(De la Ştefan George la Enzensberger), 2 voi.,
1907, nr. 393—394. POEZIA NORDICA MODERNA
axiologie. 2 voi. (I. Danemarca. Finlanda. Islanda, II. Norvegia, Suedia). 1968, nr. 457—458. I'OE/IA ROMÂNA CLASICA
(De la Dosoflei la Octavian C-Ioga), 3 voi.. 197-0,
nr. 55G—558. POEZIA ROMANA CONTEMPORANA
culegere, 1904, nr. 250. PROVERBE ROMANEŞTI
(Apa trece, pietrele rămîn), 19GO, nr. 342. PROZA AUSTRIACA MODERNA
2 voi. (I. Amurgul imperiului., II. Imperiul
demonilor), 1968. nr. 443—44.4.

PROZA PICARESCA SPANIOLA
(Isprăvile unor vîntură-lume), 19(51, nr. 82.
PROZA UMORISTICA ENGLEZA
2 vo). (I. Povestea butoiului, II.'Stafia familiei Canterville), 1965, nr. 314—315.

SNOAVE POPULARE
(De-ale lui Păcală), 1964, nr. 228.
SONETUL ITALIAN ÎN EVUL MEDIU ŞI RENAŞTERE *antologie,* 2 voi., 1970, nr. 596—597.
Redactor : ELENA MURGU Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU
Apărut 1970. Hîrtie *ziar rotativ ăe 50* o/m".
Format 700X920/32. Coli *ed. 10,75. Coli*
de tipar 9,75. *A. nr. UA7S*
Tiparul executat sub comanda nr. 640 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" Piaţa Scîn-teii nr. l, Bucureşti — Republica Socialistă România

jules romains

Voi. I - IV lei 20 I

«Dacă aş căuta de cînd datează primul proiect al acestei opere, ar trebui să mă întorc pînă la debutul carierei mele literare, încă din vremea cînd scriam *La Vie unanime (Viaţa unanimă),* simţeam că odată şi odată va trebui să mă apuc de o vastă operă de ficţiune în proză, care să exprime, în mişcare şi multiplicitate, în detaliu şi devenire, viziunea aceea a lumii moderne, căreia *La Vie unanime* îi cînta laolaltă emoţia iniţială. Şi abia aş exagera dacă aş spune că, ulterior, multe din cărţile mele n-au fost decît un antrenament, un fel de a-mi pune la încercare rînd pe rînd instrumentul şi materialul, sau de-a explora teritorii pe care, într-o zi,voi fi chemat să le ocup şi să le organizez. Dar zilei aceleia ho-tărîtoare m-am ferit să-i grăbesc sosirea; ba m-am lăsat chiar în voia împrejurărilor, convins că un plan atit de înfricoşător n-ar avea decît de cîştigat de pe urma acestor amînări. Anii care preced maturitatea fac să crească neîncetat resursele interioare ale unui scriitor, dacă ştie să se ferească de anumite primejdii, dintre care succesul nu-i cea mai mică, cu ispita pe care o trage după el aproape totdeauna, de-a te imita pe tine şi de-a continua să placi prin mijloacele care au izbutit.»
JULES ROMAINS